

శ్రీ రస్తు.
 శ్రీ మదాంధ్రభాగవతము
 సప్తమస్కంధము
 టీకాతాత్పర్యసహితము.

చెన్నపురి :
 వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రిలుఅండ్సన్స్ వారిచే
 ప్రకటితము.
 1921.

All Rights Reserved.

శ్రీ రామాయనము.

సప్తమ స్కంధము

టీకాతాత్పర్యసహితము.

సున్వీభ్యాతిలతా

కాగ్నిమనోకోపశాక శబదినీ మునుహ

విమూనమనికన్తే

శ్యామలసిద్ధిజాల రామచంద్రస్వపాలా.

1

టీ. శ్రీమ...రాశ...పశ్యత్ ప్రాకీర్తయతే నమో నీలగిరి నల్లగోరి
బడిన భూమ్యాకాశముల పద్మములు గలవాడూ, కమరీయ...చాల=అంద
మైన పెద్ద ముల్లులతో బోల్పబడిన రేహమందలి నలని కాంతులు గల,
రామచంద్రస్వపాలా=శ్రీ రామచంద్ర మహారాజా.

తా. కీర్తిపూజలుచే దిక్కులను నింపినవాడూ, ముల్లుకు బోలిన
నల్లని మేనిరంగు గలవాడూ, ఓక్రితానుచంద్ర మహారాజా.

చ. నాహనీ ముగుణగరిష్ఠు లగునమ్మనిశ్రేష్ఠులకు నిఖిలపురాణ
వ్యాఖ్యానవైఖరీసమేతుం డయినసూతుం డిట్లనియె నట్లు
ప్రాయోపవిష్టుం డయిన సరీశీన్న రేంద్రుండు శుకయోగీంద్రు
నవలోకించి.

2

టీ. మహా... ఘటాః=గొప్ప గుణములచే మిన్నలైనవారు, నిఖిల...
తుండు=ఎల్లపురాణములను వివరించు ధోరణిగలవాఁడు, ప్రాయోపవిష్ఠుఁడు
=ప్రాయోపవేశము చేసినవాఁడు, (ఆన్నపానములు విడిచి మరణమాన కెగురు
చూచుచుండుట ప్రాయోపవేశము.)

తా. ఉత్తమగుణములు గల యా శౌనకుఁడు మాన్వగు మనులకు ఎల్ల
పురాణములను జక్కఁగా వివరింపనేర్చిన సూతుఁ డిట్లు చెప్పెను. ఆట్లు
ప్రాయోపవేశము నొందిన పరీక్షితు శుకమహర్షిని జూచి. (వైపద్యముతో
నన్వయము.)

సీ. సర్వభూతములకు సమూహ నెచ్చెల్లి స్త్రి గుం

డైనైకకుంఠం దనంతం జాద్యుఁ

డిందునికొలకు దైవ్యేంద్రుల సేటికి

విషమన్నికై వడ నెదకి చంపె

నసురుల జంపంగ నగురులచే దను

కయ్యెఱిలాభ మొత్తైన గలదె

నిర్వాణనాథుండు నిర్గుణుం డెగురు

కసురులవలనిజయంబు బగయుఁ

అ. గలుగనేర నట్టిభూనుఁడు దైతునిల జంపి

సురలఁ గాచు చునికి చోద్య మనుచు

సంశయంబు నాకు జనియించె మునినాథ

ప్రజ్ఞ మెఱసె తెలియఁ బలుక నయ్యి.

3

టీ. నెచ్చెల్లి=మట్టిన్నేహితుఁడు, వైకుంఠుఁడు=విష్ణువు, అనం
తుఁడు=తుదలేనివాఁడు, దైత్యేంద్రులు=రక్కసుల దొరలు, విషమఁడు=
కుత్సితుఁడు, అసురులు = రాక్షసులు, అకురులు = దేవతలు, నిర్వాణ
నాథుండు=మోక్షమునకు బ్రభువు, చోద్యము=అచ్చెరువు, మునినాథ=
మనులకుఁ దెచ్చయినవాఁడా.

తా. మునిశ్వరా ! అప్పు జంతువులకు సమానుడు, నెయ్యియుడు, బంధువు నైన విష్ణు విద్యుదికొఱకై రాక్షసుల నెల్లరను, మోసకాని విధమున నేల చంపెను? రాక్షసులను జంపి దేవతలను తా నాడినఁ దనకేమి లాభము ? ఎల్ల జీవులకు ముక్తివిచ్చు విష్ణువునకు రాక్షసుల వలన భయము, విరోధము కలుగునా లేదే. అట్టివాడయ్యెను మహాకారము గలవానివలె రాక్షసులఁ జంపుట దేవతల మనువులయ్యుం జూడఁ జిత్రియగా నున్నది. దీనివలన నాకు సంశయము గలుగుచున్నది. ఏయేటిగిరినంతెట్టు నా సంశయమును దీర్చి విష్ణుశకధలు చెప్పము.

వ. అనిన శుకుం డిట్లనియె.

4

తా. నీసంప్రశ్నము వర్ణనీయము గవా క్కంబు రాజేంద్ర లక్ష్మీసంభావునినచ్చరిత్రము మహాచిత్రంబు చింతించఁ దద్దాసాఖ్యానము లొప్పు విష్ణుచరణధ్యానప్రధానంబులై శ్రీసంధానము లై మునీశ్వరవచోజేగి కుమానంబు లై. 5

టీ. సంప్రశ్నము = అడుగులు, వర్ణనీయము = పెచ్చుకోదగినది. నిక్కంబు = నిజము. అక్ష్మీ ప్రణా = అక్షిప్త నేపథ్యమున విధించుచి కథ, తద్దాసాఖ్యానము = అవిష్ణునిధర్మ కథలు, విష్ణు...బులు = విష్ణువు పాదముల చింతనమే ముఖ్యధర్మము గాఁ గలవి, శ్రీసంధానములు = శుభప్రదములు, మునిశ్వర...నాబులు = మునుల వాక్కులచే వర్ణించఁబడునవి

తా. పరీక్షిస్తహారాబా ! చాల మంచిప్రశ్న నుడిగితివి. నీ వనినది నిజమే. విష్ణునికథలు ఆశ్చర్యమైనవి. విచారింపఁగా విష్ణుధర్మ కథలును అట్టివే వానికి విష్ణుని పాదసేవనమే ముఖ్యము. అవి వినువారికి సకల సంపదలను ఇచ్చును. మునులు ఎల్లపుడు వానినిఁ బాడుచుందురు.

క. చిత్రంబులు త్రైలోక్యప

చిత్రంబులు భవలతాలచిత్రంబులు స

న్నిత్రంబులు మునిజనవన

చైత్రంబులు విష్ణుదేవుచారిత్రంబుల్.

6

టీ. విష్ణు...త్రంబుల్ = శ్రీహరికథలు, త్రైలోక్యపవిత్రంబులు = మల్లోకములలో, పావనములైనవి, భవ...బులు = సంసారపుఁ దీఁగలకు కొడవండ్లవంటివి, సన్నిత్రంబులు = మంచివారలఁ బ్రేమించునవి, ముని...బులు = మునులను నడపులకు చైత్రమాసములు (చైత్రము అడవిని వికసింపఁ జేసినట్లు ఇవి మునిమానసముల నలరించును.)

వ. నరేంద్రా కృష్ణదైవపాయనునకు నమస్కరించి హరికథనంబులు చెప్పెద వినుము. వ్యక్తుండు గాక గుణంబులు లేక ప్రకృతిం జెందిక భవంబుల నొందక పరశేశ్వరుండు దనమాయనలన నయినగుణంబుల నావేశించి బాధ్యబాధకత్వంబుల నొందు నతండు గుణరహితుండు సత్త్వరజస్తమంబులు ప్రకృతిగుణంబు లాగుణంబులకు నొక్కొక్క కాలంబున హాని వృద్ధులు గల వాయీశ్వరుండు సత్త్వంబున దేవఋషులను రజోగుణంబున నసురులను దమోగుణంబున యక్షరక్షోగణంబులను విభజించె. సూర్యుండు పెక్కెడలం గానంబడియు నొక్కరుం డయినతెఱంగునఁ దద్విభండును సర్వగతుం డయ్యును భిన్నుండు గాఁడు. తత్త్వవిదు లయినపెద్దలు దమలోనం బరమాత్మస్వరూపంబున నున్నయీశ్వరు నిష్విధంబున నెఱుంగుదురు. జీవాత్మకుఁ బరుం డైనసర్వమయుండు తనమాయచేత విశ్వంబు సృజియింపం గోరి రజంబును క్రీడింపం గోరి సత్త్వంబును నిద్రింపం గోరి తమంబును నుత్పాదించి చరమైనకాలంబును సృజియించు నాకాలంబున సర్వదర్శనం డయినయీశ్వరుండును గాలాహ్వయుండును

నై హరి సత్త్వగుణం బయినదేవానీకంబునకు వృద్ధియు రజ
స్తమోగుణు లయినరాక్షసులకు హానియుం జేయు చుండు.7

టీ. కృష్ణద్వైపాయనునకుఁ = వేదవ్యాసునకు, హరికథనంబులు =
విష్ణునికథలు, వృత్తుండు, కనబడువాఁడు, ప్రకృతి = మాయ, భవంబులు =
శ్రుట్టువులు, ఆతేకించి = చొచ్చి, బాధ్యబాధకత్వంబులకు = బాధింపఁదగినది
బాధించువాఁడు అను భావములను, గుణరహితుండు = గుణములు లేని
వాఁడు, ప్రకృతి గుణంబులు = మాయగుణములు, దేవ ఋషులను = దేవు
లను ఋషులను, 'అనురులను = రాక్షసులను, యక్ష రక్షోగణంబులను =
యక్షులయు రాక్షసులయు గుంపులను, విభజించెఁ = వేరుచేసెను. పెక్కు
డలకు = పలుకావుల, ఒక్కయందు = ఒకఁడు, సర్వగుతుండు = అన్నిటి
యందు నున్నవాఁడు, భిన్నుండు = వేరునవాఁడు, తత్త్వవిదులు = విజ్ఞ
మెఱిగినవారు, సర్వదర్శనుండు = అన్నిటిఁ గాంచువాఁడు, కాలావ్య
యుండును = కాలఁడను పేరుగలవాఁడు, దేవానీకంబునకుఁ = దేవతలమూ
లకు, వృద్ధి = పెంపు, హాని = నాశము.

క. జననాయక యీయర్థము

ఘనయశుఁ డగుధర్మజునకుఁ గ్రతుకాలమునకు

మును నారదుండు చెప్పెను

వినిపించెద వినుము చెవులు విమలత నొందఁ.

8

టీ. జననాయక = బాబా, ఈయర్థము = ఈసంగతి, ఘనయశుఁడు =
దట్టమైనకీర్తిగలవాఁడు, క్రతుకాలమునకు = యజ్ఞమునేయుపేక్షయిండు,
మును = తూర్వము, విమలత = పావనత్వము.

తా. పరీక్షిస్త హరాబా ! ఇప్పుడు నీ సడిగినసంగతి నే భర్తరాజు
యజ్ఞము చేయునప్పుడు నారదుఁ డాయన కుపదేశించెను. దానినే నీకుఁ
జెప్పెద వినుము. విని చెవులపండువు చేసికొనుము.

వ. మున్ను ధర్మరాజు నేయురాజసూయయాగంబున బాలుం
డైనశిశుపాలుండు హరిని నిందించి నిశితనిర్వృక్తచక్రధారా
దళితమస్తకుం డయి తేజోరూపంబున వచ్చి హరిదేహంబు
సొచ్చినం జూచి వెఱిగెనుడి ధర్మజుండు సభలో నున్ననా
రదునిం జూచి యిట్లనియె.

9

టీ. హరిని = విష్ణువును, నిశిత...కుండు = వాడియగు గుండ్రని
చక్రముయొక్క అంచులచేఁ బ్రద్రలు చేయఁబడిన తల గలవాఁడు, వెఱిగె
నుడి = ఆశ్చర్యమునంది.

ఆ. ఎట్టివారి కైన నేకాంతులకు నైన

వచ్చి చొరగ రానివానుదేవు

తత్త్వమందుఁ జేదిధరణీశుఁ డహితుఁ డై

యెట్లు సొచ్చె మునివరేణ్య నేఁడు.

10

టీ. ఏకాంతులకు = అంతరంగ భృత్యులకును, చొరగ = ప్రవేశిం
చుటకు, రాని...మందు = అలవికొని విష్ణుతత్త్వమందు, చేదిధరణీశుఁడు =
చేదిదేశపురాజగు శిశుపాలుఁడు, అహితుఁడు = పగవాఁడు, మునివరేణ్య =
మునులలో మిన్నయగువాఁడా.

తా. వారదా! ఏలాటివారికైనను, ఎంత యంతరంగభృత్యులకును,
సులభముగా ప్రవేశించుటకు వీలుగాని విష్ణుతత్త్వమునందు పగవాడైన ఈ
శిశుపాలుఁడు విక్య మొందినాడే. ఇది యెట్లు? సెలవిండు.

ఉ. వేనుఁడు మాధవుం దెగడి విప్రులు దిట్టిన భగ్నుఁడై తమో
లీనుఁడుగాఁడె తొల్లిమదలిప్తుఁడు వైద్యుఁడు పిన్ననాటనుం
డేనిని మాధవుఁ డెన సహింపఁడు భక్తి వహింపఁ డట్టివాఁ
డేనిబిడప్రభావమున నీవరమేశ్వరునందుఁ జొచ్చెనో.

11

టీ. తొల్లి=మునుపు, వేసుడు = ఒకరాజు, మాధవుక=విష్ణుని, తెగడి=దూషించి, విశ్రులు=బ్రాహ్మణులు, తిట్టినక=శపింపగా, భగ్నుఁడై = కూలినవాడై, తమాలీనుడుకాండే = సరకమునబడఁడా, మదలిప్తుడు=పొగరుగొని యున్నవాడు, చైద్యుడు=కిశుపాలుడు, పిన్నవాటనుండేనినిక=చిన్నతనమునుండియు, సహింపడు, ఓరువడు, ఏనిబిడత భావమునక=ఏపూర్ణమైన మహిమవలన, చొచ్చెనో=త్రవేశించెనో.

తా. మురింద్రా' మును వేను డనురాజు క్రొవ్వి విష్ణు దూషణము చేసి, బ్రాహ్మణులు శపింపఁగా చచ్చి సరకమునఁ బడలేదా, ఈపొగరు బోతుమాత్రము అంతకంటెతక్కువవాఁడా, వీడు పుట్టినదిమొదలు విష్ణువు నందు భక్తి నేయుడు సరిగదా పేరుకూడ వినశ్శాఁడే. ఇట్టి దురాత్ముడు ఏమహిమచే కృష్ణునిలో నైక్యమొందెను ?

మ. హరిసాధితృ హరిణ గ్రసీంతు హరిః బ్రాణాంతంబునొందింతుదా, హరికివై రినటంచువీడుపటురోహయత్తుడై యెప్పుడుం దిరుగుం బున్వదు నోరు వీలిపడ దాదేహంబుదాహంబుతో సరకప్రాప్తియునొందఁ జేక్రియ జగన్నాథుం బ్రవేశించెనో.

టీ. సాధింతుక=ఓడింతును, గ్రసీంతుక = మ్రింగుదును, ప్రాణాంతంబుక=ప్రాణనాశమును, వైరిక=శత్రువును, పటు...త్తుడై = స్ఫుటమైన కోపముగలవాడై, ప్రవ్వదు=పుచ్చిపోవదు, వీలిపడదు=విడిగి కూలదు, దాహంబుతోక=యాతనతో, సరకప్రాప్తియుక = సరకనుండుటను, ఏక్రియక=ఏలాగున, జగన్నాథుక=జగదీశ్వరుడగు విష్ణువును.

తా. అయ్యా' వీడు విష్ణువు నొడింతును. కృష్ణుని బట్టుకొందును. వానిఁ జంపెదను. విష్ణువు నాకు పరమశత్రువు అనుచు చలము బూని తిరుగుచుండునే నీనినోరు పుచ్చలేదే. నీని దేహము తునుకలు కా లేదే. వీడు మహాబాధతో పాపమునఁ బడిపోవక కృష్ణునిలో చేరినాడే నీని కేమి పేరువు ?

వ. అదియునుం గాక దంతవక్త్రండును వీడును నిరంతరంబు
 గోవిందు నింద నేయుదురు నిఖిలజనులు సందర్శింప నేడు
 వీనికి విష్ణుసాయుజ్యంబు కలుగుట కేమిహేతువు వినిపింపు
 ము. పవనచలితదీపశిఖయునుంబోలె నాహృదయంబు సంచ
 లించుచున్న దనిన ధర్మనందనునకు నారదుం డిట్లనియె. దూ
 షణభూషణతిరస్కారంబులు శరీరంబునకుం గాని పరమా
 త్మకు లేవు శరీరాభిమానంబునంజేసి దండవాక్పారుష్యంబులు
 హింస యై తోచుతెఱంగున నేను నాయది యనియెడువై
 షమ్యంబును భూతంబునకు శరీరంబునంద సంభవించు నభి
 మానంబు బంధంబు నిరభిమానం డై వసించినను వధంబు
 గాదు కర్తృత్వ మొల్లనివానికి హింసయు సిద్ధింపదు సర్వభూ
 తాత్మకుం డైనయీశ్వరునికి వైషమ్యంబు లేదు గావున. 13

టీ. దంతవక్త్రండును శిశుపాలునితమ్ముడును, వీడును, నిరంతరంబు =
 ఎల్లప్పుడు, గోవిందుం = కృష్ణుని, సందర్శింపక = చూచుచుండగా, విష్ణు
 సాయుజ్యంబు = విష్ణువునందైక్యమగుట, పవనచలిత దీపశిఖయునుంబోలె =
 గాలికి కొట్టుకొను దీపపుకొనవలె, హృదయంబు = మనస్సు, సంచలించు
 చున్నది = కలఁతనొందుచున్నది, దూషణ...బులు = తెగడుట పొగడుట అన
 మానించుటయు, దండవాక్పారుష్యంబులు = ఒకరిని శిక్షించుట కతివముగా
 మాటలాడుట, వైషమ్యంబు = వికారము, నిరభిమానంబు = తిరభిమానము లేని
 వాడు, వధంబు = చంపుట, కర్తృత్వము = చేయుగానిభావము, ఒల్లనివానికి =
 ఇష్టపడినివానికి, సిద్ధింపదు = కలుగదు, సర్వభూతాత్మకుండు = ఎల్లజంతువుల
 యాకారము చాల్చినవాడు, వైషమ్యంబు = భేదభావము.

తా. స్పష్టము.

ఆ. అలుక నైనఁ జెలిమి నైనఁ గామంబున
 నైన బాంధవమున నైన భీతి

నైనఁ దగిలి తలఁప నఖిలాత్ముఁ డగుహరిఁ
జేర వచ్చు వేలు నేయఁ డతఁడు.

14

టీ. అలక = కోపము, చెలిమి = స్నేహము, కామము = కోరిక,
బాంధవము = చుట్టటికము, భీతి = భయము, తగిలి = పూని, అఖిలాత్ముఁడు =
సర్వభూత స్వరూపుఁడు.

తా. విరోధమునఁగానీ, విహితమునఁగానీ, కోరికచేతఁగానీ, చుట్టటి
కముచేతఁగానీ, భయమువలనఁగానీ, విడువక హరినామస్మరణము జేసినచో
సర్వరూపుఁ డగువిష్ణువు తానై దగ్గఁ జేరును. వేలు నేయఁడు.

క. వైరానుబంధనంబునఁ
జేరినచందమున విష్ణుఁ జిరతరభక్తిం
జేరఁగ నా దని తోచును

నారాయణభక్తియుక్తి నాచిత్తమునన్.

15

టీ. వైరానుబంధనంబున = విరోధముయొక్క పూనికతో, చేరిన
చందమున = పొందినట్లు, చిరతరభక్తి = చాలకాలము చేయుబడిన భక్తి
చేత, నారాయణభక్తియుక్తి = భగవంతునియందుఁ గలభక్తియొగమువలన.

తా. ధర్మరాజా! పగగొని సాధించి విష్ణువును జేరువంతత్వరగా
భక్తివలన విష్ణుసాయుజ్యము దొరికదనినామతియ. ఇది నేను చాలరోజులుగా
విష్ణునియందు భక్తిగలిగి, అనుభవమువలన చెప్పినమాట.

క. కీటకముఁ దెచ్చి భ్రమరము
పాటవమున బంభ్రమింప భ్రాంతం బై త
కీటకము భ్రమరరూపముఁ

బాటించి వహించుఁ గాదె భయయోగమునన్.

16

టీ. భ్రమరము = తుమ్మెద, కీటకము = పురుగును, పాటవము
న = దిట్టతనముతో, బంభ్రమింప = తిరుగగా, భ్రాంతంబు = కలవరపడి
నది, భ్రమరరూపము = తుమ్మెదయొక్క యాకారమును, బాటించి =

విడువక చూచి, భయయోగమునక = భయముయొక్క సంబంధముచేత, నహింమక = తాల్చును.

తా. తు మైద యొక పురుగును బట్టికొని, ఝాంకారము నేయుచు తిరుగఁగా నాపురుగు భ్రాంతి నొంది, భయముతో నా తు మైద నే విడువక చూచి తానుగూడ తు మైద యగుటలేదా.

న. ఇవిధిధంబున.

17

శా. కామోత్కంఠత గోపికల్ భయమునం గంసుండువైరక్రియా సామగ్రి శిశుపాలముఖ్యసృపతుల్ సంబంధులై వృష్ణులుం బ్రేమక మీరలు భక్తి చేమునిదె చక్రిం గంటి మెట్లైన నుద్దామధ్యానగరిష్ఠఁ డైనహరిఁ జెందకవచ్చు ధాతీశ్వరా.18

టీ. కామోత్కంఠక = మన్మథవికారమునలనియుంబుచే, వైరక్రియా సామగ్రిక = విరోధపుఁజేతలబలమున, శిశు...పతుల్ = శిశుపాలుఁడు మున్నగు రాజులు, సంబంధులు = చుట్టములు, వృష్ణులక = యాదవులును, ఏము = మేము, చక్రిక = (చక్రమును ధరించిన) విష్ణువును, కంటిమి = పొందఁగల్గితిమి, ఉద్దామధ్యాన గరిష్ఠఁడు = మించిన ధ్యానముచే గొప్పనాఁడు, ధాతీశ్వరా = ధర్మరాజా.

తా. ధర్మరాజా! మన్మథవికారముచే గోపికలును, ప్రాణభయముచే కంసుఁడును, విరోధముచే శిశుపాలుఁడు మొదలగు రాజులును, దాయాదులై యాదవులును, బంధుప్రీతిచే మీరును, భక్తిచే మేమును, నిరంతర ధ్యానముచేసి విష్ణుసాయంజ్యమును బడయలేదా! ఎట్లైన నేమి విడువక స్మరించినచో నాతినిం బొందవచ్చును.

వ. మఱియుం బెక్కుండు కామద్వేషభయన్నహసేవాతిరేకంబులఁ జిత్తంబు హరిపరాయత్తంబుగాఁ జేసి తద్గతింజెందిరి. హరి నుద్దేశించి క్రోధాదులైన యేనింటిలోపల నొక్కటి యైన వేనునికి లేనినిమిత్తంబున నతండు వ్యర్థం డయ్యె.

మీతల్లి చెలియలికొడుకు లయిన శిశుపాలదంతవక్త్రులు
తొల్లి విష్ణుమందిరద్వారపాలకులు విప్రశాపంబునఁ బదభ్రా
ష్టలై భూతలంబునం జన్మించి రనిన విని యుగిష్ఠిరుండు
నారదున కిట్లనియె.

19

టీ. పెక్కండు = అనేకులు, కామ...బులక్ = కోరిక విరోధము
భయము చెలిమి కైంకర్యము వీనియతిశయములచేత, హరిపరాయణులు =
విష్ణువునందు లీనమైనది, తద్గతి = అవిష్ణువు చేరికను, ఉద్దేశించి = కూర్చి,
క్రొధాదులు = కోపము మొదలగు నైదును, వేసునికొక = వేసుడనురాజునకు,
వ్యర్థుడు = స్రయోజనము లేనివాడు, తొల్లి = మునుపు, విష్ణు...కులు = విష్ణుని
వాకిటి కావలివారు, విప్రశాపవశంబునక = బ్రాహ్మణ శాపమునంతేసి, పద
భ్రష్టులు = అ కావలి యుద్యోగమునుండి తొలగినవారు.

తా. ఇంకను ఎందఱో చెలిమివలననో విరోధముననో కోరికవల
ననో భయమువలననో సర్వకాలము ధ్యానించి హరిని బొందిరి. నీవు చెప్పిన
వేసునకు ఈకామాదులలో నొక్కటియు లేదుగాన వాడు చెడిపోయెను.
మీపినతల్లి కొడుకులగు ఈ శిశుపాల దంతవక్త్రులు మునుపు వైకుంఠములో
విష్ణుని వాకిటఁ గాపుండువారే. బ్రాహ్మణుల తిట్టువలన వారు అపదవిని
బోగొట్టుకొని భూమిలోఁ బుట్టిరి. అనఁగానే ధర్మరాజు నారదు నడుగు
చున్నాడు.

మ. అలుగం గారణ మేమి విప్రులకు మున్నావిప్రులెవ్వారు ని
శ్చలు లేకాంతులు నిర్జితేంద్రియులు నిస్సంసారు లీశానువ
ర్తులు వైకుంఠపురీనివాసు లన విందు వారి కెబ్బంగి నీ
ఖలజన్మంబులు వచ్చె నారద వినం గొతూహలం బయ్యెడిన్.

టీ. అలుగక = కోపించుటకు, విప్రులు = బ్రాహ్మణులు, నిశ్చలులు =
చపటలేనివారు, ఏకాంతులు = అంతరంగభక్తులు, నిర్జితేంద్రియులు = ఇంద్రి

యమల నణచినవారు, నిస్సంసారులు=సంసార మెఱుంగనివారు, ఈకాను
వర్తలు=పరమేశ్వరుని వసుసరించువారు, నైకుంతపురీనివాసులు=నైకుంత
మునకుండువారు, ఎల్లంగిక్=ఏలాగున, ఖలజన్మములు = నిచజన్మములు,
కాతూహలంబు=వేడుక.

తా. నారదా! వీరికి బ్రహ్మణు లేల కాపమిచ్చిరి? ఆ బ్రహ్మణు
లేవరు? ఈ ద్వారపాలురు స్థిరచిత్తులు. విష్ణునకు అంతరంగభక్తులు.
ఇంద్రియనిగ్రహము కలవారు. సంసారవర్జితులు. విష్ణుధ్యానైకరతులు నై
కుంతమును విడువకుండు రని విందుము. అట్టి పుణ్యులకు ఈ నిచజన్మమే
కలిగినో నాకు విషవలె నని యున్నది. వినిపింపుడు.

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె నొక్కనాఁడు బ్రహ్మమానసపుత్రి
తైననకసనందనాదులు దైవయోగంబున భువనత్రయంబు
నందును సంచరించుచు నైదాతేండ్ల ప్రాయంపుబాలకులభా
వంబున దిగంబరులయు హరిమందిరంబునకు వచ్చి చొచ్చునెడ
మొగసాల నున్నపురుషు లిరువురు వారలం జూచి. 21

టీ. బ్రహ్మమానసపుత్రిలు=బ్రహ్మమనస్సునఁ బుట్టినకొడుకులు, స
నక...దులు=సనకసనందనసత్కుమారసత్కుబాతులు, భువనత్రయంబు=
మల్లోకములు, ప్రాయము=ఈడు, దిగంబరులు=దిక్కులు బట్టలుగాఁగల
వారు(బట్టలు లేనివారు), హరిమందిరంబునకు=విష్ణునిలయమునకు, చొచ్చు
నెడ=చొరునప్పుడు, మొగసాల=వాకిటి మండల.

క. డింభకుల ననర్థభవి

స్రంభకుల రమాధినాథసల్లాపమభా

రంభకుల ముక్తమానస

దంభకులం జొరఁగ నీక తటిమి రధీశా.

22

టీ. డింభకుల= బాలురను, అన...కుల= అడ్డులేని విష్ణు
భక్తి గలవారలను, రమా...కుల=విష్ణుని సంభాషణగుణమునకు యర్పిం

చుచున్న, ముక్త...కులక = విడువబడిన మనస్సునందలి డంబముగల వారలను, చొరగక = ప్రవేశించుటకు, అధీక = ధర్మరాజు.

తా. యధిష్ఠిరమహారాజా ! వారలు విష్ణువునం దత్యంతభక్తిగలిగి, హరితో సల్లాపము నేయ వేడుకపడినవారై, రాజా, శుద్ధచిత్తులైన యా బాలయాత్రుల చేరవీయక తఱిమివేసిరి.

క. వారించినతమకంబున

వారించుక నిలువ లేక వడిఁ దిట్టిరి దా

వారికుల ననురయోని న

వారితులై పుట్టుఁ డనుచు వసుధాధీశా.

23

టీ. వారించినతమకంబునక = తమనడ్డగించివారనువాక్రతుతో, వారు = ససకాదులు, ఇంచుక = కొంచెము, నిలువలేక = సహింపఁ జాలక, వడిక = వేగముగా, దావారికులక = వాటికికొవలివారిని, అనురయోనిక = రాకానిజన్మమున, అవారితులు = మానుపబడనివారు, వసుధాధీశా = పుడమిజేదా.

తా. రాజా ! వారు లోపలఁ జేరవీయలేదని అసనకాదులు కోపించి వారిని రాక్షసజన్మ మొత్తుఁ డని శపించిరి.

వ. మఱియు నాపిన్నపెద్దలు వారలం జూచి మీర లీయెడ నుండ నర్హులు గారు నారాయణచరణమూలంబు విడిచి ర జస్తమోగుణులై రాక్షసయోనిం బుట్టుం డని శపించుచిన వారు నాశాపవశంబునఁ బదభ్రష్టులై కూలుచు మొఱలి డిన నవ్వుహాత్తులు దయాళువులై క్రవ్వటం గరుణించి మూఁడుజన్మంబులకు వైరంబున భగవత్సన్నిధానంబు గలిగెడు మని నిర్దేశించి చని రివ్వధంబున శాపహతులై హరి పార్శ్వచరులైనపురుషు లిరువురు హిరణ్యకశిపు హిరణ్యాక్షు

లన దితికి జన్మించి రండుఁ గనిష్ఠుం డైనహిరణ్యాక్షుని
 హరి వరాహరూపంబున సంహరించె నగ్రజుం డయినహిరణ్యా
 కశిపుండు నరసింహమూర్తి యయిన శ్రీహరిచేత విదళితుం
 డయ్యె నతనికొడుకు ప్రహ్లాదుండు తండ్రిచేత హింసితుం
 డయ్యెను నారాయణవరాయణుం డై శాశ్వతుం డయ్యె
 రెండవభవంబునఁ గైకసి యనురాక్షసికి రావణకుంభకర్ణు
 లయి సంభవించిన విశ్వంభరుండు రఘుకులంబున రాఘవుం
 డయి యవతరించి వారల వధియించె ఋష్యహిత్తుని పరా
 క్రమంబులు మార్కండేయముషివలన నెఱింగెదవు తృతీ
 యజన్మంబున మీతల్లిచెలియలికి శిశుపాలసంతవక్త్రులన
 నుద్ధరించి.

24

టీ. ఆపిన్న పెద్దలు = ఈడున బాలరయ్యా జ్ఞానమున పెద్దలగు సనకా
 దులు, ఈయొడక = ఈచోటున, అర్హులు = తగినవారు, నారాయణచరణమాలం
 బు = విష్ణునిపాదములయండను, రజస్తమాగుణలై = రజోగుణములే మోగుణము
 గలవారై, రాక్షసయోనిక = రాక్షసుల గర్భమందు, పదభ్రష్టులు = ఆధి
 కారచ్యుతులు, మొఱు = విన్నపము, అప్రహేతులు = మహానుభావులగునా
 సనకాదులు, దయాశువులు = దయగలవారు, క్రష్టులు = మరల, కరు
 ణించి = దయచేసి, సన్నిధానంబు = సమీపము, నిర్దేశించి = నిర్ణయించి,
 చనిరి = వెళ్లిరి. ఇబ్బిధంబునక = ఈలాగున, కాపహతులు = తిట్టుచే
 గూలినవారు, హరిపార్శ్వచరులు = విష్ణుశొద్ధ మెలగువారు, కనిష్ఠుం
 డు = చిన్నవాఁడు, వరాహరూపము = పందిమేను, సంహరించెక =
 చంపెను. అగ్రజుండు = పెద్దవాఁడు, (ముందువుట్టినవాఁడు), విదళితుండు =
 చీల్చబడినవాఁడు, హింసితుండు = బాధింపబడినవాఁడు, కాశ్యకుండు =
 ఎల్లప్పుడు ఉండువాఁడు, రెండవభవంబునక = రెండవపుట్టుకయందు,
 విశ్వంభరుండు = జగత్తులను ప్రోచువాఁడు, రఘుకులంబునక = రఘు

రాజావంశమున, రాఘవుండు = రామాడు, వధీయించెన్ = చంపెను,
తృతీయ జన్మమున = మూడవపుట్టుకలో, ఉద్భవించి = పుట్టి.

తా. స్పష్టము.

శా.వక్రత్వం బెట్టు లేక పాయనిమహావైరంబుతో నిత్యజా
తకోధస్తరణంబుల విదళితోద్యత్పావనంభూతులై
చక్రచ్ఛిన్నశిరస్కులై మునినచశ్చాపావధిప్రాప్తులై
చక్రిం జెందిరి వారు పార్శ్వచరులై సారూప్యభావంబునన్.

టీ. వక్రత్వంబు=వంకర, కోఱత, పాయని మహావైరంబుతో=
వీడనిగొప్పవగతో, నిత్య...బుల=ఎప్పుడు పుట్టుచున్న కోపములతలంపుల
తో, విద...తులై=పోగొట్టబడిన పుట్టుచున్న పాపములరాసులుగల వా
రై, చక్రచ్ఛిన్న శిరస్కులు=చక్రముచే నఱకబడిన తలలు గలవారు, ము
ని...ప్తులై = సనకాదులశాపము చినరచు బొందినవారై, చక్రిం =
విష్ణువును, పార్శ్వచరులు=చెంతనుండువారు, సారూప్యభావంబు=ఒక్క
రూపు గలుగుధర్మమునందు, చెందిరి=పొందిరి.

తా. ఇట్లు విధువని విరోధముతో వారిని ప్రతిఘటించి వారు సర్వ
పాపములును వీడి విష్ణుచక్రముచే నలలు తఱుగబడినవారై సనకాదుల
శాపము దీటి విష్ణుసారూప్యమును బొందిరి.

వ. అనిన విని ధర్మనందనుం డిట్లనియె.

26

క. బాలుక హరిపదచింతా

శీలుక సుగుణాలవాలు శ్రీసున్నేధా

జాలుక సంతోషింపక

యేలా శిక్షించె రాక్షసేంద్రుం డనఘా.

27

టీ. అనఘా = పాపములేనివారదా! రాక్షసేంద్రుండు = రాక్ష
సులరాజా, బాలుక = శిశువును, హరి పదచింతా శీలుక = విష్ణుపాద

చింతనము సేయువానిని, సుగుణాలవాలుకా = మంచిగుణములకు పాదైన వానిని, శ్రీమస్తేధాజాలుకా = సంపద్యుక్తమైన బుద్ధులు గలవానిని.

తా. నారదా! హిరణ్యకశిపుడు, పసివాడు నారాయణ చరణ స్పర్శ సేయువాడు, మంచిగుణములుగలవాడు, మంచిబుద్ధి గలవాడు నగు కొడుకును జేరిమింపక ఎందులకు దండించెను?

క. పరిభూతవృథనంబులు

నిరుపమసంసారజలధినిర్మథనంబుల్

సరకేసరికథనంబులు

పరిరక్షిత దేవయక్ష ఫణిమిథునంబుల్.

28

టీ. సరకేసరికథనంబులు = సరసింహమూర్తికథలు, పరిభూతవృథనంబులు = పోగొట్టబడిన బాధలు గలవి, నిరుపమ...నంబుల్ = తులలేని సంసార సాగరమును మథించునవి, పరి...నంబుల్ = కాపాడబడిన దేవతలు యక్షులు నాగులు వీరిజంటలు గలవి.

తా. సరసింహమూర్తికథలు సమస్తబాధలను బోగొట్టును. అంతము లేనిసంసారసముద్రమును సరింపజేయును. తమగానము చేసినదేవతలు యక్షులు పన్నగులు వీరిని రక్షించునవి.

వ. మునీంద్రా వినిపింపు మనిన నారదుం డిట్లనియెఁ గమలో దరుచేతం దనసహోదరుండు హతుం డయ్యె నని విని హిరణ్యకశిపుండు రోషశోకదందవ్యామానమానసుండయి ఘూర్జిల్లుచు నాభీలదావదహనజ్వాలాకరాశంబు లయిన విలోకనజాలంబుల గగనంబునం బొగ లెగయ నిరీక్షించుచుఁ దట్టిల్లతాంకుర సంకాశ ధగద్ధగిత దంత సందవ్య దశనచ్ఛదుండును నదభి భయంకర భ్రుకుటితఫాలభాగుండును నిరంతరాక్రాంతదురంతవైరవేగుండును నై మహాప్రభాజాల జటా

లం బగుశూలంబుఁ గేల నందుకొని సభామండపంబున నిలు
వంబడి త్రిమస్తక త్రిలోచన శకుని శంబర శతబాహు నముచి
హయగ్రీవ పులోమ విప్రచిత్రిప్రముఖు లై నదైత్యదానవుల
నాలోకించి యిట్లనియె. 29

టీ. కమలోదరుచేతఁ = విష్ణువుచేత, తనసహోదరుండు, తనత
మ్ముండు, హతుండు = చంపఁబడినవాఁడు. రోష...గుండు = కోపము దుః
ఖము వీనిచేఁ గాల్పఁబడిన చిత్తము గలవాఁడు, ఘోరిల్లుచుఁ = కలవర.
ము నొందుచు, అచిల...కరాళంబులు = క్రూరములగు కార్షిచ్ఛమంట
లవలె భయముఁ గొల్పునని, విలోకనజాలంబులఁ = చూడ్కులపంక్తులచే
త, గగనంబు = అకసము, నిరీక్షించుచుఁ = చూచుచు, తట్టితఁ...
దుండు = మెఱుపుతీఁగల కొనలవలె ధగధగ మనుచున్న కోటలచేఁ దెడ
వులు కొటికిగొనువాఁడు, అదభ్ర...గుండును = మిక్కిలి భయముగలిగించు
బొమముడిగల నొసలు గలవాఁడు, నిరంత...వేగుండు = సంచలేక క్రమ్మిన
దుఃఖావసానమైనవిరోధము చేతనైనతోందరగలవాఁడు, మహ...టాలంబు =
గొప్పమంటలకుఁ బైలచేఁ జడలుగట్టినదగు, త్రిమస్తక = మూడుతలలుగలవాఁ
డు, త్రిలోచన = మూడుకన్నులుగలవాఁడు, శతబాహు = నూలు చేతులవాఁ
డు, హయగ్రీవ = గుఱ్ఱపుతలవాఁడు, దైత్య = దిలిసంతతి, దానవ = దనువుసంతతి.

శా. నాకుం దమ్ముండు మీకు నెచ్చెలి రణన్యాయైకదత్తుండు బా
హుకుంతీకృత దేవయత్నుండు హిరణ్యాత్నుండు వానిఁ మహా
సౌకర్యాంగము చాల్చి దానవపథూసౌకర్యముల్ నీఱు గా
వైకుంఠుండు వధించిపోయెనట యీవార్తాస్థితి వింటిరే.

టీ. నెచ్చెలి = ప్రియమిత్రుఁడు, రణ...దత్తుండు = యుద్ధపుమర్తముల
నెఱిఁగినవాఁడు, బాహు...యత్నుండు = బాహువులచే నోడింపఁబడిన దేవ
తలు యత్నులు గలవాఁడు, హిరణ్యాత్నుండు = బంగారు కన్నులు గలవాఁడు,
మహాసౌకర్యాంగము = మిక్కిలి చురుకైనగు నొడలు, దానవ పథూ సౌకర్య

మలో = రాక్షసవనితల సుఖములు, నీటుగాక = బూడిదయై నశించగా,
 కైకుంతుండు = విష్ణువు, ఈవార్తాస్థితి = ఈస్వతంత్ర స్వభావమును.

తా. రాక్షసులారా! నాకుఁ దమ్ముఁడు మీకు మిత్రుఁడు, యుద్ధ
 మాల మర్త మెఱిగినవాఁడు, బాహుబలిముచే దేవతలను యక్షులను సైతము
 జయించినవాఁడు నగుహిరణ్యాక్షుని విష్ణువు వరాహరూపుఁడై రాక్షసశ్రీల
 సౌఖ్యములు బూడిద యగునట్లు చంపిపోయెనట. ఇది యెట్లున్నదో
 విన్నారగదా.

చ. వనముల నుండుఁ జొచ్చు మునివర్గములోపల ఘోణిగాఁడునం
 జనన మెఱుంగ రెవ్వరూను జాడ యొకింతయు లేదు తన్ను డా
 సిన మఱి డాయు వెంటఁబడి చిక్కక చిక్కఁడు వీనినొక్కకీ
 లున మన మెల్ల లోఁబడక లోఁబడఁ బట్టుకొనంగవచ్చునే.

టీ. వనములక = అడవులయందు, మునివర్గము = మునులగుంపు,
 ఘోణి = పంది, జననము = పుట్టుక, జాడ = ఒక మార్గము, డాసినక = దగ్గఱకుఁ
 జోఁగా, డాయుక = సమీపించును, వెంటఁబడి చిక్కక = వెంటనంటి
 యాశ్రయింపక, చిక్కఁడు = దొరకఁడు, ఒక్కకీలునక = ఒకయొక్కచేత,
 లోఁబడక = వెనుదీయక, లోఁబడక = చిక్కునట్లు.

తా. ఈవిష్ణువు అడవులలో ముక్కుమూసికొని జపమునేయు మును
 లలో దూఱును. నిజముగా వరాహముగాఁడు. వీనిపుట్టుక యెవ్వఁకిఁ దెలి
 యదు. ఒక నీతిలేదు. త న్నెవరైనఁ జేరినచో వారల నిక విడువఁడు.
 వెన్నంటి యాశ్రయించినగాని స్వాధీనుఁడు గాఁడు. వీనిని మనమెల్లరము
 గలనీ యొక్కయొక్కన వెనుదీయక పోరి పట్టుకొఁ గలమా?

సీ. భుజశక్తి నాతోడఁ/బోరాడ శంకించి
 మున్నీట మునిగిన మునుఁగుఁ గాక

యలయించి పెనగునాయచలసంభ్రమమున
 కెఱిగి వెన్నిచ్చిన సచ్చుగాక
 జగడంబు సైఁపక సౌకర్యకాంక్షి యై
 యిలక్రింద నీగిన నీగుఁగాక
 క్రోధించి యటుగాక కొంతపౌరుషమున
 హరిభంగి నడరిన నడరుఁ గాక
 ఆ. కఠినశూలధారఁ గంతంబు విదళించి
 వానిశోణితమున వాడి మెఱసి
 మత్స్యవఱోదరునకు మహిఁ దర్పణము నేసి
 మెఱసి వత్తు మీరు మేలు దెత్తు.

32

టీ. భుజభుక్తిక్ = బాహుబలముచేత, పోరాడక్ = యుద్ధము
 చేయుటకు, శింకించి = జంకి, ముర్ఖిటక్ = సముద్రములో, ఆలయిం
 చి = బడలఁజేసి, పెనగు...మునకుక్ = పోరు శాగట్టి పూనికకు,
 ఎఱిగి = తలవంచి, వెన్నిచ్చినక్ = బీఁపుఁజూపిన, జగడంబు = పోరా
 టము, సైఁపక = సహింపఁజాలక, సౌకర్యకాంక్షి = సూకరమును (పందియా
 కారమును) గోరినవాడై, ఇలక్రిందక్ = భూమియనుగున, ఈగినక్ = దూ
 రినను, క్రోధించి = కోపపడి, పౌరుషమునక్ = పరాక్రమముతో, హరి
 భంగిక్ = సింహమువలె, అడరినక్ = డీకొనెనను, కఠిన శూలధారక్ =
 కఱకుశూలపుటలుఁగుచే, కంతంబు = మెడ, విదళించి = తునిమి, వానిశో
 ణితమునక్ = వాని నెత్తురుతో, వాడి = మగంటిమి, మెఱసి = చెఱిగి, మత్స్య
 వఱోదరునకుక్ = నాల్గొనకు, మహిఁ = భూమిమీఁద, తర్పణము = నివా
 పోదకమును, మెఱసి = ప్రకాశించి.

తా. వాడు బాహుబలమున నాతో నెదిరింపలేక సముద్రములో
 దుమికినఁగాని, గానిభేసి పోరునాధైర్యమున కోడి పాతిపోయినఁగాని,

నాతోఁ బోరుచెట్టుకొఁజాలక భూమిక్రింద దూరిపోయినఁగానీ, అలాగు
నగాక ఎటులైనను నావాఁడికూలముచే వానిమెడ త్రెంచి, వానిరక్తముతో
నాతమ్మునికొక దర్పణముచేసి జయమునందినచ్చి మీ కానందము గలిగింతును.

క. ఖండితమూలద్రుమమున

నెండినవిటపములభంగి నితఁడు పడిన నా

ఖండలముఖ్యులు పడుదురు

భండనమున నితఁడు దమకుఁ బ్రాణము లగుటన్.

33

టీ. ఖండితమూలద్రుమమునకా = వ్రేళ్లునణికినచెట్టుయందు, విట
పములు = కొవ్వులు, పడినకా = త్రెళ్లఁగా, భండనమునకా = యుద్ధమందు,
అఖండల ముఖ్యులు = ఇంద్రుఁడు మొదలగువారు, ఇతఁడు = ఈవిష్ణువు, పడు
దురు.

తా. నే నితనిఁ బరిమార్చితినేని నితఁ నింద్రుఁడు మున్నగువారు త
మకు విష్ణువే ప్రాణముగాన మొదలుతెగిన చెట్టుకొవ్వులవలె నిరాధారులై
నిర్జీవులై పడిపోవుదురు.

శీ. పొండు దానవులార భూసురక్షేత్రసం

గత యైనభూమికి గములు గట్టి

మహిఁ దపసాని వృధాయమానవ్రతస్థుల

వెదకి ఖండింపుఁడు విష్ణుఁ డనఁగ

నస్యఁ డొక్కఁడు లేఁడు యజ్ఞంబు వేదంబు

నతఁడె భూదేవక్రియాదిమూల

మతఁడె దేవర్షిపిత్రాదిలోకములకు

ధర్మాదులకు మహాధార మతఁడె

తే. యేష్థలంబుల గోభూసురేంద్రవేద

వర్ణధర్మాశ్రమంబులు వరుసనుండు

నాస్థలంబులకెల్ల మీ రరిగి చెఱచి

దగ్ధములు చేసి రండు మీదర్ప మొప్పు.

34

టీ. దానవులార=రాక్షసులారా, భూసురక్షేత్రసంగత = బ్రాహ్మణక్షేత్రములతోఁ గూడిన, గములు=గుంపులు, మహి=భూమిలో, తప... స్థులక=జపము వేదపాఠము మానవ్రతముగలవారిని, ఖండింపుడు=త్రుంచుడు, అస్య=ఇతరుడు, భూదేవక్రియాదిమూలము = బ్రాహ్మణులుచేయు కార్యములు మొదలగువానికి, హేతువు, దేవ...లకుక=దేవఋషి పితృవులు మొదలగువారిలోకములకు, ధర్మాదులకుక = ధర్మార్థకాములకు, మహాధారము=గొప్పఁటెంకి, గోధూ...మంబులు = గోవులు బ్రాహ్మణులు వేదములు కులములు ఆచారములు, వరుసక=క్రమముగా, అస్థలంబులకు=అయాచోట్లకు, అరిగి=వెల్లి, చెఱచి=పాడునేసి, దగ్ధములు = కాల్చబడి నవి, దర్పము=గర్వము, ఒప్పక=వెలయఁగా.

తా. రాక్షసులారా! వెడలుడు. మీరు గుంపులై బ్రాహ్మణక్షేత్రములతోఁ గూడ భూమి నరికట్టి జపము వేదపాఠము మానవ్రతముగలవారలవెదకి వెదకి చంపుడు. విఘ్నవనఁగా వేఱుగా లేడు. యజ్ఞములు వేదములు అతఁడే. బ్రాహ్మణుల యొక్కర్తలకు నతఁడే కారణము. దేవాదిలోకములకు ధర్మము మొదలగువానికి నతఁడే ఆధారము. ఇంతయేల? ఎక్కడ గోవులు బ్రాహ్మణులు వేదములు కులములు ఆచారములు వరుసగా నుండునో అక్కడ కంతయు వెల్లి వానియొప్పు చెఱచి కాల్చి రండు.

వ. అని యిట్లు నిర్దేశించిన దివిజమర్దనునిర్దేశంబులు శిరంబుల ధరియించి రక్కసులు పెక్కండ్రు భూతలంబునకుం జని. 35

టీ. నిర్దేశించినక=అజ్ఞచేయఁగా, దివిజమర్దనునిర్దేశంబులు=దేవాంతకుడగుహిరణ్యకశిపునిమాటలను, పెక్కండ్రు=ఎక్కువమంది, భూతలంబునకుక=భూమికి.

సీ. గ్రామ పుర షేత్ర ఖర్వట ఫేట ఘో
 పారామ నగ రాశ్రమాదికములు
 గాలిచి కొలఁకులు గలఁచి ప్రాకారగో
 పుర నేతువులు ద్రవి పుణ్యభూజ
 చయములు ఖండించి సాధ ప్రపా గేహ
 పర్ణశాలాదులు పాడు చేసి
 సాధుగోబ్రాహ్మణసంఘంబులకు హింస
 గావించి వేదమార్గములు చెఱచి

ఆ కుతల మెల్ల నిట్లు కోలాహలంబు గా
 దైత్యు లాచరింపఁ దల్ల డిల్లి
 నష్టమూర్తు లగుచు నాకలోకము మాని
 యడవులందుఁ జొచ్చి రమరవనులు.

36

టీ. గ్రామ=ఊళ్లు, పుర=పట్టణములు, షేత్ర = పొలములు, పుణ్య
 దేశములు, ఖర్వట = పూలెములు, ఫేట = చిన్నపల్లెలు, ఘోష = గొల్ల
 పల్లెలు, ఆరామ = తోటలు, నగర = రాజధానులు, ఆశ్రమ = మను
 లుందుచోట్లు, కొలఁకులు=మడుపులు, కలఁచి=చేఱచి(ఁగొంపిజేసి), ప్రాకార
 =ప్రహరీలు, గోపుర = బురుజులు, నేతువులు=అనకట్టలు, పుణ్యభూ
 జచయములు = పుణ్యప్రాంతములగుబురుజులు, సాధ = మేడలు, ప్రపా=చ
 లివెండ్రలు, గేహ=ఇండ్లు, పర్ణశాల = అకుటిండ్లు, సాధు = సజ్జనులు,
 గో-గోవులయొక్క, బ్రాహ్మణ=ద్విజాలయొక్క, సంఘంబులకుఁ = స
 మూహములకు, హింస=వధము, వేదమార్గములు=వేదముతోగల, కుతలము
 =భూప్రదేశము, కోలాహలంబు=సంకులము, దైత్యులు=రాక్షసులు, రల్ల
 డిల్లి=బెగడుపడి, అమరవనులు=మేటివేల్పులు, నష్టమూర్తులు=స్వరూపనా
 శముచెందినవారు, నాకలోకము=స్వర్గమును, మాని=విడిచి, అడవులందుఁ =
 వనములలో, చొచ్చిరి=ప్రవేశించిరి.

తా. ఇట్లు రాక్షసులందఱు పల్లెలు పట్టణములు దేవాలయములు కోటలు పేటలు గొల్లమండలు ఆశ్రమములు రాజధానులు కాల్చి, బావులు యొప్పిజేసి, కోటలు గోపురములు కూలఁద్రోసి, గట్టులు ద్రవ్వి, దేవతావృక్షముల నఱికి, మేడలు, చలివెండరలు, అకుటిండ్లుపాదుచేసి, సజ్జనులను, గోవులను, బ్రాహ్మణులను జంపి, వేదములఁ జిక్కుపఱిచి, యిట్లు భూమియంతయు చీకాకుపఱుప, దేవతలు భయపడి స్వరూపనాశముఁ జెంది, స్వర్గము విడిచి పాటిపోయి యడవులలోఁ దూఱిరి.

వ. అంత హిరణ్యకశిపుఁడు దుఃఖితుం డై మృతుం డయినసోదరునకు నుదకప్రదానాదికార్యంబు భావరించి యతనిబిడ్డల శకుని శంబర కాలనాథ మదోత్కచ ప్రముఖుల నూఱిడించి వారలతల్లితోఁ గూడ హిరణ్యక్షునిభార్యల నందఱ రావించి తమతల్లి యైన దితి నవలోకించి యిట్లనియె. 37

టీ. అంతః=తర్వాత, దుఃఖితుఁడు = వ్యసనపడినవాఁడు, సోదరునకు = తమ్మనకు, ఉదకప్రదానాది కార్యంబులు = నీళ్లు విడుచుట మొదలగును తర్కక్రియలు, బిడ్డలఁ=కోడుకులను, ప్రముఖులఁ = మొదలగువారిని, అవలోకించి=చూచి.

శా.నీరాగరనివిష్టపాంథులక్రియఁ నిక్కంబు సంసారసంచారుల్ ఎత్తురు కూడి విత్తురు సదా సంగంబు లేదొక్కచో శూరుల్ పోయెడిత్రోవఁ బోయెను భవత్సూనుండుతల్లిమహాశూరుం డాతఁడు తిద్వియోగమునకుఁ శోకింప నీకేటికిన్. 38

టీ. సంసారసంచారులు = సంసారమునఁ దిరుగువారు, నీరాగరనివిష్టపాంథులు = చలిపందిలిలోఁగలియు బాటసారులవలె, నిక్కంబు=నిజము, సంగంబు=కలయిక, మహాశూరుండు = గొప్పమగఁటిమిగలవాఁడు, తిద్వియోగమునకుఁ=వానిపోకకు, శోకింపఁ=దుఃఖింపఁగా.

తా. అమ్మా ! ఏకొడుకుకొఱ కేల యేడ్చెదవు? భ్రాంతిహస్తమేగా
ని యీసంసారమునఁ గొడుకు లన నెవరు ? తల్లియననెవరు ? వీరికేమిపంబంధ
ము? వీరందఱు చలివందిరిలో జనులు గుంపుచేరి తొలఁగిపోవుచుండునట్లు
ఈసంసారమునఁ బితృభ్రాత్రాదినామధారులై యొక్కచోఁ జేరుదురు. పోవు
నప్పు డెవరితెన్నువారిదే. ఒకరికొఱ కొకరు ఎదురుచూడరు. ఏకొడుకు వీరు
లు పోయెడుదారినిబోయెను. వాఁడు గొప్పవీరుఁడు. వానికై శోకింపకుము.

సీ. సర్వజ్ఞఁ డీశుండు సర్వాత్మఁ డవ్యయుం

డమలుండు సత్యుఁ డనంతఁ డాధ్యుఁ

డాత్మరూపంబున నశ్రాంతమును దన

మాయానైన ర్నమహిమనలన

గుణములఁ గల్పించి గుణసంగమంబున

లింగశరీరంబు లీలఁ దాల్చి

కంపితజలములోఁ గదలెడి క్రియఁ దోచు

పాదపంబులభంగి భ్రామ్యమాణ

ఆ. చక్షువుల ధరిత్రి చలితయై కానంగఁ

బడినభంగి వికలభావరహితుఁ

డాత్మమయుఁడు గంపితాంతరంగంబునఁ

గదలినట్ల తోచుఁ గదల కుండు.

39

టీ. సర్వజ్ఞఁడు = అన్నియుఁజెలిసినవాఁడు, ఈశుండు = ప్రభువు.
సర్వాత్మఁడు = సర్వరూపి, అవ్యయుఁడు = నాశమెఱుంగనివాఁడు, అమ
లుండు = నిర్మలుఁడు, సత్యుఁడు = నిత్యుఁడు, అనంతఁడు = సారములే
నివాఁడు, ఆధ్యుఁడు = ఆంతటనిండినవాఁడు, అత్మరూపంబునకా = తన
మేనితోడ, అశ్రాంతమును = ఎప్పుడును, మాయా...హిమ = మాయ
తోఁగూడియుండు సామర్థ్యము, గుణసంగమంబు = గుణములచేరిక, లింగశ
రీరంబు = సూక్ష్మదేహమును, లీలకా = మెలఁకువతో, తాల్చి = ధరించి,

కంపితజలములో = కదలేడినీటిలో, పాదపంబులు = చెట్లు, భ్రామ్యమా
ణచతువుల = తిరుగుడుకన్నులవారిని, ధరిత్ర = భూమి, చలిత = కదలున
ది, వికలభావరహితుడు = ఆపాయము లేనివాడు, ఆత్మమయుడు =
ఆత్మస్వరూపుడు, కంపితాంతరంగంబున = కదలేడిమనస్సున.

తా. అన్ని యెఱిగి సర్వరూపుడై వాశములేనివాడై, సత్యుడైనదే
వుడు ఆత్మస్వరూపముతో జగముల నిండి, తనమాయచే సత్త్వరజస్తమ
ము అనుగుణములఁ బుట్టించి, యాగుణములతోడ లింగశరీరమునొంది, కదలు
నీటిలోఁ గదలునట్లు దోచుచెట్లవలె చపలమైనచిత్తములోఁ బానును కద
లినట్లగుడుఁగాని వానికిఁ గదలికయే లేదు.

వ. అవాప్యి యివ్వీధంబున లక్షణవంతుండు గాని యీశ్వరుండు
లక్షీతుం డై కర్తృసంసరణంబున యోగవియోగంబుల నొం
దించు సంభవవివాశశోకవివేకావివేక చింతాస్మరణంబులు
వివిధంబు లీయర్థంబునకుఁ బెద్దలు ప్రేతబంధుయమనంవా
దం బనునితిహాసంబును నుదాహరింతురు వినుండు చెప్పెద
నుశీసరదేశంబునందు నుయజ్ఞం డనురాజు గలం డతండు శ
త్రువులచేత యుద్ధంబున నిహతుం డయి యున్నయెడ. 40

టీ. అవాప్య = అవాప్య' లక్షణవంతుండు = గుఱుతుగలవాడు, లక్షీ
తుడు = కనఁబడినవాడు, కర్తృసంసరణంబుల = కర్తృమువలనను దాని
చే నగుసంసారమువలనను, యోగవియోగంబుల = కలియుట పాయుటల
వలనను, సంభవ...బులు = పుట్టుట, చచ్చుట, దుఃఖము, తెలివి, తెలివి లేమి,
యోచన, తలఁపుట, వివిధంబులు = పలువిధములు, ఈయర్థంబునకు =
ఈసంగతికి, ప్రేత...దంబు = చచ్చినవాని చుట్టములకు యమునకు నైనసం
భాషణము, ఇతిహాసంబు = చరిత్రము, నిహతుండు = చంపఁబడినవాడు.

సీ. చిరిగినబహురత్నచిత్రవర్తముతోడ

రాలినభూషణరాజితోడ

భీకరబాణనిర్భిన్నవక్షముతోడఁ

దఱచు గాతెడుశోణితంబుతోడఁ

గీర్ణమై జాతిన కేశబంధముతోడ

రయరోషదంష్ట్రాధరంబుతోడ

నిమిషహీనం బైన నేత్రయుగ్మముతోడ

భూరజోయుతముఖాంబుజముతోడఁ

ఆ. దునిసి పడిన నీర్వుదోర్దండములతోడ

జీవరహితుఁ డగును శీనరేంద్రుఁ

జాట్టి బంధుజనులు సారిని నుండఁగ భయా

క్రాంత లగుచు నతనికాంతలెల్ల.

41

టీ. చిరిగిన...ర్పము = చినిగిన అనేకరత్నములచేఁ గూర్చబడిన సొగసైనకవచము, భూషణరాజి = సొమ్మలబాటు, భీకర...వక్షము = భయముగలిగించుబాణములచేఁ జీల్చబడినతొమ్ము, శోణితంబు = నెత్తురు, గీర్ణము = చిక్కువడినది, కేశబంధము = జాట్టుముడి, రయ...రంబు = కసి కొలఁది కొఱకబడిన పెదవి, నిమిషహీనములు = తెప్పముఁతలులేనివి, నేత్రయుగ్మము = కన్నుదోయి, భూర...జము = నేలదుమ్ము గమిన తామరపంటిముఖము, జీవరహితుఁడు = ప్రాణములఁ బాసినవాఁడు, భయాక్రాంతలు = భయముచే నావరింపబడినవారు.

తా. కవచము పేలికలై పోఁగా సొమ్మలన్నియు రాలి, బాణఘాతములచే తొమ్మువగిలి, నెత్తురు గాఱుచుండ, కేశములముడి వదలి నేలఁ బొరలాడఁగా, శోపముచేఁ బెదవిఁగొఱుకుచు, మిడిగుడ్లుబడి, నేలదుమ్మంతయు మొగమున నిండఁగా, భుజములు తెగి చచ్చినడియున్న అనుయజ్ఞుని వాని చుట్టములందఱు చుట్టుచుట్టుకొనియుండఁగా, భానిభార్యలు చూచి భయమందినవారై.

తా. ప్రస్తావకంపిత కేశబంధములతో సంఘిన్న హారాళిహో
హస్తాబ్జంబులు సాచి మోడుకొనుచు హానాథయంచున్న హు
ప్రస్తావోక్తులతోడ నేడ్చిరి వగం బ్రాణేశుపాదాలపై
నస్తాకస్తనకుంకుమారుణవికీర్ణాస్రంబు వర్షించుచున్. 42

టీ. ప్రస్తా...ములు = జాతిపారలుచున్నకొప్పులు, సంఘిన్నహారా
ళి = తెగినహారములు, హస్తాబ్జంబులు = కేలుదామరలు, మోడుకొను
చుక = పాడుకొనుచు, హానాథ = ఆయ్యోప్రియుడా, ప్రస్తావోక్తులు =
ఆనమయమునకుఁ దగినదీనాలాపములు, ప్రాణేశుడు = నుగఁడు, అస్తా
...స్రంబుక = విస్తారమై చనులయందలికుంకుమచే నెట్టనై కాలుచున్నకన్న
ళ్ళను, వర్షించుచుక = కురియుచు.

తా. కొప్పులు వీడిపడఁగా, మెడలోనిదండలు తెగి పోఁగా బా
లుసాచి మొత్తుకొనుచు, మగనికాళ్ళమీఁదఁ బడి కన్నరు వరదలు కాఁగా
ఆయ్యోప్రియుడా యని బహుదీనముగా నేడ్చిరి.

మ. అనఘా నిన్ను సుశీనరప్రజల కథానందసంధాయిగా
మును నిర్మించినబ్రహ్మ నిర్దయత సున్నాలించెనే వీరికిం
దనయశ్రేణికి మాకు దిక్కు గలదే ధాత్రీశ నీబోటికిం
జనునే పాసి చనంగ బ్రాతృజనుల సన్నితృలం బుత్రులన్. 43

టీ. అనఘా = పాపములేనివాడా! అథానందసంధాయి = ఇబ్బవ
స్తువులను సంతోషమున ఇచ్చువాడు, నిర్దయత = కరుణలేకపోవుటచే,
సున్నాలించెనే = నశింపజేసెనా, వీరికిం = ఈప్రజలకు, తనయశ్రేణి
కిం = నీకొడుకులకు, దిక్కు = ప్రాపు, ధాత్రీశ = రాజా, భార్య =
తోబాటువులు, మిత్రులు = చెలిమికాండు.

తా. ప్రియా! బ్రహ్మ నిన్ను ఉశీనరదేశమువారికి నిక్షేపముగాఁ బు
ట్టించి, ఇంతలోనే ఓరువలేక కరుణవీడి, చంపి కొనిపోయెఁగా, ఆయ్యో

ఇంక నీజనులకు చూకు మాబిడ్డలకు నెవరుదిక్కు! రాజా నీవంటివానికి ఇట్లు
ఆశ్రయించిననున్ను తోడులను బిడ్డలను విడిచిపోవుట తగునా?

మ. జనలోకేశ్వర నిన్నుఁబాసిన నిమేషంబుల్ మహాబ్ధంబులై
చను లోకాంతరగామివై మరల కీచందంబునన్ నీవు పో
యినమేమెట్లుచరింతు మొల్లము గదా యీలోకవృత్తంబునేఁ
డనలజ్జలలఁ జొచ్చివచ్చెదము నీయంప్రిద్యయింజూడఁగన్.

టీ. జనలోకేశ్వర = మనుష్యలోకమునకుఁ బ్రభువువై నవాఁడా' నిమేషం
బుల్ = ఆపృథ్విపాటుకాలములు, మహాబ్ధంబులు = దివ్యవర్షములు, లోకాంతర
గామివి = నుటియొకలోకమునకుఁ బోయినవాఁడవు, ఈచందంబునన్ = ఈ
లాగున, లోకవృత్తంబు = లోకమందలినడపడిని, అనలజ్జలలు = నిష్పమం
టలు, అంఘ్రిద్యయి = పాదములజంట.

తా. ప్రియుఁడా! నిన్ను విడచి యొక్కనిముసమేని యొకదివ్యవ
త్సరముగా నుండును. నీ విట్లు పరలోకమునకుఁ బోయి మరల రాకపోయిన
మేమెట్లు బ్రతుకుదుము? మాక్షీప్రపంచముజోలి వద్దు. ఇప్పుడే నీతోఁగూడ
వ్గిలోఁ బడి చచ్చి నిన్ను గలిసికొందుము.

వ. అని యిట్లు రాజభార్య లారాజశవంబు డగ్గటి విలపింపం బ్రా
ద్ధ గ్రంకెడునమయంబున వారలవిలాపంబులు విని బ్రాహ్మ
ణబాలకుం డై యముండు చనుదెంచి ప్రేతబంధువులం
జూచి యిట్లనియె. 40

టీ. రాజభార్యలు = రాజుపెండ్లాలు, శవంబు = పీనుఁగు, విలపిం
పన్ = ఏడువఁగా, బ్రాహ్మణబాలకుండు = బ్రాహ్మణులపిల్లకాయ, చను
దెంచి = వచ్చి, ప్రేతబంధువులు = పీనుఁగుచుట్టములు.

ఉ. మచ్చిక వీరికెల్ల బహుమాత్రముఁ జోద్యము దేహి పుట్టుచుం
జచ్చుచు నుండఁ జూచెదకు చావక మానెడువారిధంగి నీ

చచ్చినవాని కేడ్చెదరు చావున కొల్లక డాంగ వచ్చునే
యెచ్చటఁ బుట్టె నచ్చటికి నేఁగుట నై జము ప్రాణికోటికిన్. 46

టీ. మచ్చిక = చనువు, బహుమాత్రము = మిక్కిలి, చోద్యము =
చిత్రము, దేహి = జీవుఁడు, డాంగ = దాఁగుకొనుటకు, ప్రాణికోటి
కిన్ = జంతుజాలమునకు, నై జము = స్వభావము.

తా. వీరి మోహము బాడ వింతగా నున్నది. ఎప్పుడును జీవులు పుట్టుట
చచ్చట చూచుచునేయుండురు. అందఱు చచ్చువారే ఒక్కరును బ్రదుక
రు అనియు నెఱుఁగుదురు. కాని తాము చావనివారివలె చచ్చినవారికోసము
ఏడ్చుచుండురు. ఎవరైననుసరే చావకుండ దాంగఁగలరా? ఎల్లభూతము
లకు ఎచ్చటనుండి పుట్టెనో అచ్చటికి వెళ్లుట స్వభావము.

క. జననీజనకులఁ బాసియు

ఘనవృకములబాధ వడక గడుఁ బిన్నల మై
మనియెద మెవ్వఁడు గర్భం

బున మును పోషించె వాఁడె పోషకుఁ డడవిన్. 47

టీ. జననీజనకులన్ = తల్లిదండ్రులను, పాసి = వీడి, ఘనవృక
ములు = పెద్దతోడేండ్లు, హృరమృగములు, కడున్ = మిక్కిలి, పిన్నలు =
ఘనలు, మనియెదము = బ్రతికెదము, గర్భంబునన్ = తల్లికడుపులో,
మును = మునుపు, పోషించెన్ = కాపాడెనో.

తా. తల్లిదండ్రులు వదలివేసినను, కొన్ని జంతువులు, అడవిలో హృర
మృగముల పాలుగాక బ్రతుకుటలేదా. తల్లికడుపులో నుండఁగా నెవఁడు
రక్షించెనో వాఁ డడవిలోమాత్రము ఏల రక్షింపఁడు?

క. ఎవ్వఁడు సృజించుఁ బ్రాణుల

నెవ్వఁడు రక్షించుఁ ద్రుంచు నెవ్వఁ డనంతుం

డెవ్వఁడు విభుఁ డెవ్వఁడు వాఁ

డివ్విధమున మనుచుఁ బెనుచు హేలారతుఁ డై.

టీ. ప్రాణులక = జంతువులను, సృజించుక = సృష్టించునో, క్రొంచుక = చంపునో, అనంతుండు = శాశములేనివాఁడు, విభుండు = ప్రభువు, మనుచుక = బ్రతికించుచు, పెనుచుక = వృద్ధిచేయును.

తా. ఈయెల్లజీవులను ఎవఁడు సృష్టించునో రక్షించునో సంహరించునో, ఎవని కంతములేదో, ఎవఁడు అంతట వ్యాపించి ప్రభువైయుండునో వాఁడే యిట్లు జీవులఁ బ్రదికింపను పెంపను బాలును.

ఆ. ధనము వీధిఁ బడిన దైవవశంబున
నుండుఁ బోవు మూల నున్న నైన
నడవి రక్ష లేనియబలుండు వర్ధిల్లు
రక్షితుండు మందిరమునఁ జిచ్చు.

49

టీ. దైవవశంబునక = విధివశంబువలన, ధనము, వీధిక = త్రోవలో, మూలక = ఇంటిమూలయందు, రక్ష = పోషణము, అబలుండు = దుర్బలుండు, వర్ధిల్లుక = పెరియును, మందిరమునక = ఇంటిలో, రక్షితుండు = కాపాడఁబడినవాఁడు.

తా. దైవవశమున వీధిలోఁ బాఠశాలనివస్తువులైనను దొరకును. మూలనున్న నిక్షేపమైనను పోవును. అడవిలో దిక్కులేనివాఁడు ప్రబలును. ఇంటిలో సురక్షితుండు చిచ్చును. దీనికంతయు దైవమే కారణము.

క. కలుగును మఱి లేకుండును

గలభూతము లెల్లఁ గాలకర్తవశము లై

నిలువఁడు ప్రకృతిం దద్ధరా

కలితుండుగాఁ డాత్మమయుఁ డగమ్యుండు దలఁపన్. 50

టీ. కలభూతములెల్లక = ఉన్నజంతువులన్నియు, కాలకర్తవశములు = కాలమునకుఁ గర్తవ్యమునకు లోబడినవి, కలుగును = పుట్టును, లేకుండును = నశించును, ఆత్మమయుండు = ఆత్మస్వయాపుండు, ప్రకృతిక =

దేహమున, నిలువఁడు, తగ్గుణకలితుఁడు = అదేహధర్మములగు ముదిమి నెఱపు పీనితోఁ గూడుకొనఁడు, తలఁపక = విచారింపఁగా, అత్తమయుఁడు = అత్త స్వరూపుఁడు, అగమ్యుఁడు = పొందరానివాఁడు.

తా. జంతువులన్నియు కాలకర్మసంబంధమునఁ బుట్టుచు చచ్చుచునుండును. అత్త దేహమందు కాశ్యతుఁడుగాఁడు. జరామరణాదిదేహధర్మములు అయాత్మకు లేవు. అతఁ డిట్టివాఁడని మన మూహింపఁజాలము.

సీ. పాంచభౌతిక మైనభవనంబు దేహంబు
పురుషుండు దీనిలోఁ బూర్వకర్త
వశమున నొకవేళ వర్తించు దీపించుఁ
దటి యైన నొకవేళఁ దలఁగి పోవుఁ
జెడనేని దేహంబు చెడుఁ గాని పురుషుండు
చెడఁ డాతనికి నింతచేటు లేదు
పురుషునికిని దేహపుంజంబునకు వేఱు
కాని యేకత్వంబు కాన రాదు

ఆ. దారువుల వెలుంగు దహనునికై వడిఁ
గాయములఁ జరించు గాలిభంగి
నాళలీన మైననభముచాడ్పున వేఱు
దెలియ వలయు దేహిదేహములకు.

51

టీ. పాంచభౌతికము = పంచభూతముల (నిప్పు నీళ్లు మన్ను గాలి అకాశముల) నలనఁ గల్పింపఁబడిన, భవనంబు = ఇల్లు, దీపించుక = ప్రకాశించును, చేటు = నాశము, దేహపుంజంబు = దేహములరాశి, ఏకత్వంబు = ఒక్కటియగుట, దారువులక = కట్టెలయందు, దహనునికై వడిక = నిప్పువరి, కాయములు = శరీరములు, నాళలీనము = కాండలోనున్న, నభము = అకాశము, దేహిదేహములకుక = దేహమునకును, పురుషునకును.

తా. దేహమునఁగా భూమిమొదలగుపంచభూతములతోఁ జేయుట
 దినయిల్లు. దీనిలో జీవుఁడు పూర్వకర్మ ఫలమున వర్తించును. ఒకప్పుడు దీనిని విడ
 చిపోవును. ఒక వేళ దేహము నశించునేగాని దేహి నశింపఁడు. అతనికి
 చావులేదు. ఎన్నిరీతులఁ జూచినను పురుషునకు దేహమునకు భేదమేకాని
 యొక్కము సిద్ధింపదు. అరెంటికిని, కట్టెలు వానిలోనివిప్పు, శరీరములు వాని
 యందలిగాలి, కాఁడ దానిలోనిసందువలెన నేమని యెఱుంగనగును.

వ. అని మఱియు నిట్లనియె.

52

సీ. భూపాలకుఁడు నిద్రపోయెడి నొం డేమి

విలపింప నేటికి వెఱ్ఱులార

యెవ్వఁడు భాషించు నెవ్వఁ డాకర్ణించు

నట్టివాఁ డెన్నఁడో యరిగినాఁడు

ప్రాణభూతుం డైనవననుఁ డాకర్ణింప

భాషింప నేరఁడు ప్రాణిదేహ

ములకు వేఱై తాను ముఖ్యుఁ డై యింద్రియ

వంతుఁడై జీవుండు నలను మెఱయఁ

అ. బ్రాభవమున భూతపంచకేంద్రియమనో

లింగదేహములను లీలఁ గూడు

విడుచు నన్యుఁ డొకఁడు విభుఁడు దీనికి మీరు

పొగుల నేల వగలఁ బొరల నేల.

53

టీ. వెఱ్ఱులార, భూపాలకుఁడు = రాజా, ఒండు = ఇతరము, విల
 పింపఁ = ఏడువఁగా, భాషించుక = పలుకునో, అకర్ణించుక = విను
 నో, అరిగినాఁడు = పోయినాఁడు, ప్రాణభూతుండు = ప్రాణమైన, పవ
 నుండు = వాయువు, ప్రాణిదేహములకు = జీవునకు దేహమునకు, వేఱై =
 భిన్నుఁడై, ముఖ్యుఁడై = ప్రధానుఁడై, ఇంద్రియవంతుఁడు = ఇంద్రియములు

కలవాడు, వలకు మొలక = నేలుపుమొలకగా, ప్రాభవము = విశ్వరత్నముతో, భూత... దేహములక = విదుభూతములు, త్వగాద్వియములు, మనస్సు, లింగశరీరము వీనిని, లీలక = వేడుకతోక, కూడును = కలయును, విడుచుక = వదలును, అప్యడు = ఇతరుడు, విభుడు = ప్రభువు, పాగులక = శోకింపఁగా, వగలక = దుఃఖములయందు.

తా. ఓపిచ్చివారలారా! రాజు నిద్రబోవుచున్నాడు. వేటేమున్నది? మీ రెండులక ప్లేడ్చెదరు? ఈదేహమందుండి పలుకువాడు వినువాడు ఎప్పుడో పోయినాడు. ఇంక నిప్పుడిందులోనున్న గాలి మాట్లాడనేరదు. విసలేదు. ప్రాణులు దేహము వీనికంటె ప్రధానమై యింద్రియములు గలిగి చైతన్యము గలిగి, సామర్థ్యముతో, పంచభూతములును ఇంద్రియములు మనస్సు సూక్ష్మదేహము వీనిలో జొచ్చుచు బోవుచుండువాడు మనకుఁ గానరాడు. ఈమాత్రమునకు మీ టిటు లేచ్చట మొత్తుకొనుట యెందుకు?

క. ఎందఁక నాత్మ దేహము

నొందెడు నందఁక గర్త యోగము లటపైఁ

జెందవు మాయాయోగ

స్పందితులై రిత్త బాలిఁ బడ నేమిటికిన్.

౩4

టీ. ఆత్మ = జీవుడు, ఎందఁక = ఎంతసేపు, దేహము = శరీరమును, కర్తయోగములు = కర్తసంబంధములు, అటపైక = అమీఁద, జెందవు = అంటవు, మాయాయోగస్పందితులై = మాయయొక్కకూడికచే బొరవడినవారలై, రిత్త = ఊరక, జాలిక = దైన్యమును, పడక = ఏమిటికిక = పొందుటయేల.

మ. చెలులుందల్లులుదండ్రులాత్మజులుసంసేవ్యుల్ సతుల్ చారునిర్మలగేహంబులటంచుఁగూర్తురుమహామాయాగుణభ్రాంతులై కలలోఁ దోచినయర్థముల్ నిజములే కర్తానుబంధంబులం గలుగుక సంగములేక మానుఁ బిదపం గర్తాంతకాలంబునన్.

టీ. చెలులు = మిత్రులును, అత్తజాలు = కొడుకులు, సునే శ్వర్ = ప్రభువులు, సతుల్ = భార్యలు, చారునర్తలగేహంబులు = అందమైన మలినములేని యిండ్లును, మహామాయాగుణ భాంతులై, కూర్తురు = ప్రేమింతురు. తోచినయర్థముల్ = అగపడినవస్తువులు, కర్తానుబంధంబు ల్ = కర్త సంబంధములచేత, సంగము = చిక్కు, కలుగు, కర్తాంతకాలంబు న్ = కర్తములు తీసిపోవునప్పుడు, పిదపన్ = చివరను, మానున్ = నివర్తించును.

తా. మాయకు లోనైనమనుజులు తల్లి, తండ్రి, స్నేహితుఁడు కొడుకులు, రాజులు, భృత్యులు, భార్యలు, మేడలు, నని వాతని ప్రేమింతురు. అది ఐటిపిచ్చి. కలలో నగపడినవస్తువులు నిజములగునా? కర్తమునలన వీనిసంబంధము కలుగును. కత్తములు వదలిన నీచిక్కు వీడును.

వ. మఱియు మాయాగుణప్రపంచంబు నెఱింగెడుతత్త్వజ్ఞులు నిత్యానిత్యంబులం గూర్చి సుఖదుఃఖంబులం జెంద రజ్ఞులు కొందఱు యోగవియోగంబులకు సుఖదుఃఖంబుల నొందుదురు తొల్లి యొక్కనుహాగహానంబున విహంగంబులకు నంతకభూతుం డైన యెఱుకు గల డతం డొక్కనాఁడు ప్రభాతంబున లేచి వాటం బైనవేటతనుకంబున. 56

టీ. మాయాగుణప్రపంచంబు = మాయయొక్కగుణము లైనదేహగేహదులను, తత్త్వజ్ఞులు = నిజమెఱింగినవారు, నిత్యానిత్యంబులు = కాశ్యతమును భంగరమునుగూర్చి, అజ్ఞులు = తెలియనివారు, యోగవియోగంబులు = సంయోగవియోగములు, విహంగంబులకున్ = పక్షులకు, అంతకభూతుండు = యమునినంటివాఁడు, ఎఱుక = బోయ, ప్రభాతము = వేకువ, వాటము = ఉల్లాసకరము, వేటతనుకంబునన్ = వేటయందలి కొక్కతో

క. వల లురులు జిగురుగండెలుఁ

జలిదియుఁ జిక్కంబు ధనువు శరములుఁ గొనుచుం

బులుఁగులఁ బట్టెడువేడుక

నలుకుడు వెడలంగఁ గదలి యడవికిఁ జనియెన్.

57

టీ. వలలు, ఉరులు, జగురుఁగండెలు=బంకపూసినదారపుఁగండెలు, చలిది=చద్ది, ధనువు=విల్లు, శరములు=బాణములు, కొంచుక=తీసికొని, పులుఁగులకొ=పక్షులను, పట్టెడువేడుకకొ, అలుకుడు=చప్పడు.

తా. వలలు, ఉరిత్రాదులు, బందనబూసినదారపుకండెలు, చద్దియన్న పుమాట, పక్షులచిక్కము, విల్లు, అచ్చులను తీసుకొని, పక్షులఁ బట్టుటకై పెద్దరొదచేయుచు నడవికి వెళ్లెను.

వ. అ ట్లడవికిం జని తత్ప్రదేశంబునందు.

58

క. కట్టలుకఁ దడుకుచాటునఁ

బిట్టల నురిగోలఁ దిగిచి బిటుసున తెక్కల్

పట్టి విఱిచి చిక్కములోఁ

బెట్టుచు విహరించె లోకభీకరలీలన్.

59

టీ. కట్టలుకకొ=ఎక్కువచలముతో, తడుకుచాటునకొ=కంచెలమాటున, ఉరిగోలకొ = ఉచ్చుకట్టతో, తిగిచి=లాగి, బిటుసునకొ=కలుకుఁ దనముచేత, లోకభీకరలీలకొ=జగద్భయంకరమైన విలాసముతో.

తా. శ్రోధముమీఱ కంచెలచాటునఁ బొంచియుండి, కొసను ఉత్తిరిగి లించినకట్టతోఁ బక్షులను బట్టి లాగి, దయమాలి తెక్కలు విఱిచి చిక్కములో వేసికొనుచు భయమును గొల్పుచు సంచరించెను.

వ. మఱియు నానావిధంబు లగుశకుంతంబుల నంతంబు నొందించుచు సకలపక్షీసంహారసంరబ్ధకుండై న లుబ్ధకుండు దనముందటఁ గాలచోదితంబై సంచరించు చున్న కుళింగపక్షీమిధునంబుఁ గనుంగొని యందుఁ గుళింగి నురిం దిగిచి యొక్కచిక్కంబులో వైచినం జూచి దుఃఖించి కుళింగపక్షీ యిట్లనియె. 60

టీ. నానావిధంబులు = పలుకదెఱుగులు, శకుంతలులు = పక్షులు, అంతము = చావు, నకల...రబ్బకుండు = అన్నిపిట్టలను హతమునీయు పూన్నిగలవాడు, విసలుబ్ధకుండు = అయిన యెఱుకువాడు, కాలచోది తంబు = కాలముచేద్రోయఁబడినది, కులింగము = అడుపిచ్చుక, దుఃఖించి = వాపోయి.

చ. అడవుల మేఠ మేసి మనమన్యుల కెన్నఁడు నెగ్గు నేయ కి క్కడ విహరింప నే డకట కట్టిడిబ్రహ్మ కిరాతుచేతిలోఁ బడు మని వ్రాసెనే నుదుటఁ బాపపుడై నముకంటి కింతయె క్కుడుబరు వద్యెనే బ్రతుకు గోమలి యేమననేర్తు జెల్లరే.

టీ. అచ్యుతపర్వ = ఒరులకు, ఎగు = కీడు, విహరింప = కీడినయ, మండఁగా, కట్టిడిబ్రహ్మ = క్రూర మైనదైవము, నుదుట = సొసటిమీఁద, కోకులి = ప్రియురాలా, జెల్లరే = బౌరా.

తా. ప్రియురాలా! మనము అడవులలో మేఠమేసి మడుగులలో నీరు దాగి యుండుముకాని ఎవరికి ఎన్నఁడును కీడురొయమే. క్రూరపు బ్రహ్మ యీబోయవారఁ బడుమని నీతలలో వ్రాసెఁగాఁబోలు? అయ్యో యీమాలదైవముకంటి కింత బరువైతివిగదే, బౌరా! నేనేమందును.

క. ఒకమాటు నునల నందఱఁ

బ్రకటించి కిరాతువలలఁ బడఁ జేయక ని

న్నొకటిక వలఁ బడఁ జేసిన

వికటికృతదక్ష ఘోనవిధి నే మందున్.

62

టీ. ప్రకటించి = బయలుచేసిచూపి, కిరాతువలల = బోయవాని యురులలో, వికటికృతదక్షము = ఎగుడుదిగుడుపనులు నేయ నేర్పరియగు, విధిక = దైవమును, ఏమందున్.

తా. అయ్యోకాంతా! చిడ్డలతోఁగూడ, మనలనందఱును కిరాతుని పాలు నేయక, నిన్నొక్కదానినే యేల చంపుకపోయెనే, ఎచ్చుతగ్గుపనిత నములో గట్టివాఁడగు దైవము నేమందును?

ఉ. తెక్కలు రావు పిల్లలకు తేవటి నుండియు మేత గానమిం
బొక్కుచు గూటిలో నెగసి పోవఁగ నేరపు మున్ను తల్లి యీ
దిక్కున నుండి వచ్చునని త్రిప్పనిచూడ్కుల నిక్కి నిక్కి న
ల్లిక్కులు చూచు చున్న వతిదీనత నెట్లు భరింతు నక్కటా.

టీ. పొక్కుచుఁ = ఏడ్చుచు, త్రిప్పనిచూడ్కులఁ = త్రిప్పలేని
చూపులతో, నిక్కినిక్కి = ఉబికియుబికి, అతిదీనతఁ = మిగులజాలితో,
అక్కటా = అయ్యో, భరింతుఁ = నైఁపఁగలను.

తా. ఇంకను పిల్లలకు తెక్కలు రాలేదు. రేపటినుండి మేత లే
దుగాన ఏడ్చుచు గూడువదలిపోలేవు. వెనుక తల్లి యీతట్టుననుండి విచ్చెనని
గుర్తుతోఁ దలఁచెత్తి బాలిగా నాలుగుప్రక్కలఁ జూచుచున్నవి. అయ్యో
యీదుఃఖ మెట్లొర్యఁ గలను.

వ. అని యివ్వధంబున.

64

క. కుంతితనాదముతోడను

గంతము శోషింప వగచు ఖగమును హననో

త్కంఠంబుం డై నకిరాతుఁ డ

కుంతితగతి నేనె నొక్కకోలం గూలన్.

65

టీ. కుంతితనాదముతోడఁ = సన్నగిలినధ్వనితో, గంతము = గొంతు,
శోషింపఁ = ఎండఁగా, వగచుఖగమును = ఏడుచుపిచ్చుకను, హననో
త్కంఠంబుండు = చంపఁబూనినవాడు, అకుంతితగతిఁ = అడ్డులేని పోకతో,
ఒక్కకోలఁ = ఒకబాణముతో, కూలఁ = చచ్చునట్లుగా, ఏనెఁ =
కొట్టెను.

తా. ఇట్లు గొంతు ఎండిపోవఁగా హీనస్వరముతో నేడుచు నామగపి
చ్చుకను చంపవేడుక గలబోయ ఒక్కబాణముతో నడ్డులేక నేలమీఁదఁబ
డఁగొట్టెను.

క. కాలము వచ్చిన శబరుని

కోలను ధరఁ గూలె ఖగము ఘోషముతోడం

గాలము డాసిన నేలం

గూలక పో వశమె యెట్టి గుణవంతులకున్.

66

టీ. కాలము = అదును, ఖగము = పిచ్చుక, శబరునికోలను = ఎఱుకువానిబాణమువలన, ఘోషముతోడఁ = అఱపుతో, ధరఁ = భూమిమీఁద, కూలెఁ, డాసినఁ = సమీపింపఁగా, ఎట్టిగుణవంతులకుఁ = ఎట్టిపరాక్రమాదిగుణములు గలవారికైనను, కూలక = చాచక, పోకవశమె = తప్పించుకొనశక్యమా.

తా. ఇట్లు తా నెంతసేపు బ్రదుకునో తెలియక, తనపెండ్లముకొన మేడుచుపక్షి కాలము సమీపింపఁగానే బోయివానిచేతిలో నప్పుడు చచ్చెఁగదా. ఎంతవారికైనను, కాలము దాకొనినప్పుడు చావకుండ తప్పుకొన శక్యమా.

ఉ. కావున మీరు చచ్చుతఱి గానరు చచ్చి ధరిత్రిఁ బడ్డభా

త్రీవిభు దేహముం గదిసి దీనత నేడువ నేల పొండు చిం

తాఃతులార వత్సరశతంబుల కైన నిజేశుచక్కిరిం

బోవుట దుర్లభంబు మృతిఁ బొందినవారలు చేర వత్తురే. 67

టీ. చచ్చుతఱిఁ = చనిపోవువేళను, కానరు = ఎఱుంగరు. ధరిత్రిఁ = నేలమీఁద, పడ్డభాత్రీవిభుదేహముఁ = పడినరాజుకేబరమును, కదిసి = కాగిలిండుకొని, దీనత = పేదరికముతో, చింతాఃతులార = దుఃఖవతులైనరాజభార్యలారా, వత్సరశతంబులకుఁ = ఎన్ని నూఱులయేండ్లకైనను, నిజేశుచక్కిరిఁ = మినుగనియండకు, దుర్లభంబు = సంభవించనిది, మృతిఁ = మరణమును, పొందినవారలు = మెందినమనుజులు, చేర వత్తురే = మరల దగ్గఱకు వచ్చెదరా.

తా. కనుక మీరు రాజుచావున కేడుతురేగాని మీరప్పుడుచత్తురో యెఱుంగరు. ఈ రాజుశపముమీఁదఁ బడి యెందుల కేడ్చెనరు? లేచిపొందు? ఇట్లుఎన్నివందలయేండ్లేడ్చినను, మీకుగఁ దన్నచోటుజేరలేదు. పిచ్చివార లారా! చచ్చినవారు మరల బ్రతికినవారరా.

వ. అని యిట్లు కపటబాలకుం డై క్రీడించు చున్నయమునియు పలాలనాలాపంబులు విని సుయజ్ఞానిబంధువులెల్ల వెఱుగువడి సర్వప్రపంచంబు నిత్యంబు గాదని తలంచి శోకింపక సుయజ్ఞానికి సాంపరాయికకృత్యంబులు నేసి చని రంత సంతకుం డంతర్హితుం డయ్యె నని చెప్పి హిరణ్యకశిపుండు దనతల్లిని దమ్మునిభార్యలం జూచి యిట్లనియె.

68

టీ. కపటబాలకుండు = మాయపిల్లవాఁడు, క్రీడించు=విహరించు, ఉపలాలనాలాపంబులు = ఓదార్పుమాటలను, వెఱుగువడి = వెల్లఁబోయి, సత్యంబు = ఎప్పుడునుండునది, సాంపరాయిక కృత్యంబులు=యధామనఁజచ్చినవారికిఁ జేయవలయు నుత్తరక్రియలు, అంతకుండు=యముఁడు, అంతర్హితుండయ్యె=కానరాకుండఁబోయెను

క. పరు లెవ్వరు దా మెవ్వరు

పరికింపఁగ నేక మగుట భావింపరు త

త్పరమజ్ఞానము లేమిని

బరులును నే మనుచుఁ దోచుఁ బ్రాణుల కెల్లన్.

69

టీ. పరులు=ఇతరులు, పరికింపఁగ=చక్కఁగా విచారించినచో, ఏకమగుట=ఒక్కటియే అగుట, భావింపరు = గమనింపరు, ప్రాణులకుఁజేవులన్నిటికిని, తత్పరమజ్ఞానము లేమిని=దానివిషయమైన యుత్తమజ్ఞానము లేనందువలన, పరులును, ఏమి, అనుచుక, తోఁతును.

తా. తామనగా నెవరు? అన్య అనగా నెవరు? అన్నియునొక్కటియే అనియెఱుంగరు. జంతువులకు దానివిషయమై తెలివిలేదుకావున తాము వారు ననెడి భ్రమలోఁ బడియెదరు.

చ. అని తెలియం బలికిన హిరణ్యకశిపునివచనంబులు విని దితి కోడండునుం దానును శోకంబు మాని తత్త్వవిలోకనంబు గలిగి లోకాంతరగతుం డైనకొడుకునకు వగవక చనియె నని చెప్పి నారదుండు ధర్మనందనున కిట్లనియె. 70

టీ. తెలియక=బోధపడునట్లు, తత్త్వవిలోకనంబు=స్వాయద్వప్తి, లోకాంతరగతుండు=ఒండులోకమున కేగినవాఁడు

క. అజరామరభావంబును

ద్రిజగద్రాజ్యంబు నప్రతిద్వంద్వము దో
ర్విజితాఖిలశాస్త్రవసును

గజరిపుబలమును హిరణ్యకశిపుఁడు గోరెన్.

71

టీ. అజరామరభావంబును=మదిమి చావు లేకుండుటయు, త్రిజగద్రాజ్యంబు=ముల్లోకముల దొరతనము, అప్రతిద్వంద్వము = తనకెదిరించు వాఁడు లేమియు, దోర్వి...శ్రమును=బాహుబలముచే గల్వఁబడిన యెల్లపగరులు గలుగుటను, గజరిపుబలమును=సింహమువంటిపరాక్రమమును.

తా. అంతట హిరణ్యకశిపుఁడు తనకు మదిమి చావు లేకుండుటయు, ముల్లోకముల దొరతనము, తనకెదురాడువారు లేకపోవుటయు, శత్రువిజయమును, సింహపరాక్రమమును తన కుండవలె నని కోరెను.

చ. ఇట్లు కోరి మందరాచలదోరికిం జని యందుఁ గాలిపెను వేల నేల నిలువంబడి యూర్ధ్వబాహుం డయి మిన్ను చూచుచు వాఁడినుయాఖింబులతోడి ప్రళయకాలభాసుండు నుంబోలె దీర్ఘజటారుణప్రభాజలంబుతోడ నెవ్వరికిం దేటి

చూడ రాక పరమదారుణం బై నతపంబు నేయు చుండె ని
ర్జరులు నిజస్థానంబుల నుండి రంత. 72

టీ. మందరాచలదోటికిఁ = మందరపర్వతము కొప్పునకు, పెనువ్రే
లకఁ = బొట్టనవ్రేలుతో, ఊర్ధ్వబాహుండు = చేతులుపైకెత్తినవాఁడు, మిన్న
= అకసము, వాఁడిమయూఖంబులు = ముఱుకై నయెండలు, ప్రళయకాలభా
నుండు = ప్రళయకాలమందలినూర్చుడు, దీక్ష... జాలంబు = పాదపులైనజడ
లయొట్టనిరంగులసమూహము, తేజి = మొగముపైకెత్తి, పరమదారుణంబు =
మిగుల వేడియైనది, నిర్జరులు = వేలుపులు, నిజస్థానంబులు = తమతమ నెలవులు.

మ. అదరెం గుంభిని సాద్రిమై కలఁగె నే డంభోనిధుల్ దారకల్
చెదరెన్ సగ్రహసంఘులై దిశలు విచ్చిన్నాంతలై మండఁ బె
ల్లదరెన్ గుండెలు జంతుసంహతికి నుగ్రాచారదై త్యేంద్రమూ
ర్ధదిశోద్ధూతనధూమహేతిపటలోదంచ త్తపోవహ్నిచేన్. 73

టీ. ఉగ్ర... వహ్నిచేకఁ = దారుణప్రవర్తనముగల రాక్షసరాజు
యొక్కతలలోనుండిలేచిన పొగతోడిమంటలతోఁ బొంగుచున్నతపస్సనెడు
నన్నిచేత, కుంభిని = భూమి, సాద్రి = పర్వతములతోఁగూడినది, ఏడంభో
నిధుల్ = ఏడుసముద్రములు, కలఁగెన్ = పంకిలములయ్యెను, తార
కల్ = చుక్కలు, చెదరెన్, దిశలు, సగ్రహసంఘులు = గ్రహములగుంపు
లతోఁగూడినవి, విచ్చిన్నాంతలు = చీలినయంచులుగలవి, జంతుసంతతి
కిఁ = జంతువులగుంపులకు, గుండెలు, పెల్లు = మిక్కిలి, అదరెన్.

తా. అదిదారుణమైనప్రవర్తనగల తపస్సు జేయునాపీరణ్యకశిపుని
తలలోనుండి పుట్టినతపముయొక్క మంటలకు కొండలతోడ భూమి వణకె
ను. సముద్రములు కలఁతకొండెను. గ్రహములతోఁగూడ చుక్కలు చెద
రిపోయెను. దిక్కులుబీటలువారి నుండఁపూగెను. అన్ని జంతువులకు గుండెలు
కొట్టుకొనసాగెను.

వ. ఇట్లు త్రైలోక్యసంతాపకరం బైనదైత్యరాజతపోవిజృంభణం
బు సైరింపక నిలింపులు నాకంబు విడిచి బ్రహ్మలోకంబున
కుం జని లోకేశ్వరుం డయినబ్రహ్మకు వినతు లయి యిట్లని
విన్నవించిరి. 74

టీ. త్రైలోక్య...కరంబు = మల్లోకములకు తాపమును గలిగించు
చున్నది, దైత్య...ణంబు = రాక్షసులకురాజగు హిరణ్యకశిపుని తపముపెం
పును, సైరింపక = ఓరువఁజాలక, నిలింపులు = దేవతలు, నాకంబు =
స్వర్గము, లోకేశ్వరుండు = ఎల్లలోకములకునేలిక, వినతులు = మొక్కిన
వారు.

క. దితిగోడుకుశవమువేడిమి

నతితప్తుల మైతి మింక నలజడి నమరా

వతి నుండ వెఱుతు మెయ్యది

గతి మాకును దేవదేవ కారుణ్యనిధి.

75

టీ. కారుణ్యనిధి = దయకు నెలవైనవాఁడా! అతితప్తులము = మి
క్కిలిక్రాంతివారము, అలజడి = భయముచేత, అమరావతి = దేవతల
రాజధానియందు, దేవదేవ = దేవతలకందలకు దేవుఁడా, మాకు, గతి =
దిక్కు, ఎయ్యది.

తా. దయగలయోబ్రహ్మ! హిరణ్యకశిపుని తపస్సుయొక్కవేడిమివ
లన మాడిపోయినారము. ఇత మాకు భయమైతి నది. స్వర్గములో నుండు
టకు మాకు గుండె తాళదు. స్వామి మా కింక నేమిదిక్కు?

మ. శంకాలేశము లేదు దేవ త్రిజగత్సంహారముం దేవతా
సంకోచంబును వేదశాస్త్రవదవినంత్యేవము లేక యే
వంక జేతు నటించు దుస్సహతపోవ్యావృత్తి చిత్తంబులో
సంకల్పించె నిశాచరుండు ప్రతినంస్కారంబు జింతింపవే.

టీ. దేవ = స్వామి, శంకారేశయ = శౌంచమునుమానమును, త్రి
జగత్సంహారము = మూడులోకముల రూపుమాపుటయు, దేవతాసంకో
చంబు = దేవతలనణచుటయు, వేద...సంక్షేపము = వేదశాస్త్రమార్గములు
పాడునేయటయు, చాలక = మిగుల, ఏవంక = ఏవైపునను, నిశాచ
రుండు = రాక్షసుండు, గుప్తహతపోవ్యావృత్తి = ఇతరులకోర్వరాని తపస్సు
యొక్క వ్యాపారమును, చిత్తంబులొక = మనమున, సంకల్పించెక = తల
పెట్టెను, ప్రతిసంస్కారంబు = దానినిశమింపజేయును పాయమును, చింతిం
పనే = యోచింపుమా.

తా. దేవా! మూడు లోకములను శాశనము జేతును. నేవతలను
రూపుమాపుడును. ఎచ్చటను వేదశాస్త్రములపేరు వినుబడకుండజేసెదను.
అనియీతపస్సునకుఁ బూనిపాడు. వాడంతయుఁజేయు నున్నాడు. ఇందు
ల కేయనుమానము లేదు. దీని కేమైన బదులునేత యోజింపుము.

శా.నీ వేరీతిఁ దపోబలంబున జగన్నిర్మాణముం జేసి యీ
దేవాధీశులకంటె నెక్కువసిరిం దీపించి తిబ్బంగిఁ దా
నీవిశ్వంబు తపస్సమాధిమహిమక హింసించి వేటొక్కవి
శ్వావిర్భావకరత్వశక్తి మదిలో నర్థించినాఁ డీశ్వరా. 77

టీ. ఈశ్వరా = దేవా ' వీరీతిక = ఏవిధముగా, తపోబలంబునక =
తపముకలిమిచేతి, జగన్నిర్మాణము = లోకములసృష్టిని, దేవాధీశులు = దేవ
తల యధిపతులు, ఎక్కుడుసిరిక = మించినయొశ్వర్యముతో, దీపించితి = ప్రకా
శించితివో, ఇబ్బంగిక = ఈలాగుననే, తాను = హిరణ్యకశిపుఁడు, ఈవిశ్వం
బు = ఈ త్రపంచము, తపస్సమాధిమహిమక = తపోనియమముయొక్క బలము
చేత, వేటొక్క...శక్తి = మఱియొక ప్రపంచమును బుట్టించు సామర్థ్యమును,
అర్థించినాడు = కోరియున్నాడు.

తా. స్వామీ! ఈహిరణ్యకశిపుఁడు నీవు తపోబలమున నెట్లు
నేవతలనందఱిని మించి లోకములను సృజించితివో అలాగున ఇప్పుడున్న

ప్రపంచమును హతముచేసి తానొకకొత్త ప్రపంచమును నిర్మింపఁగోరి, ఈ తపస్సు పూరింభించినాడు.

వ. అదియునుం గాక కాలాత్ము లగుజీవాత్ముల కనిత్యత్వంబు గలుగుటంజేసి తపోయోగసమాధిబలంబునఁ దనకు నిత్యత్వంబు సంపాదించు నని తలంచినాఁ డని మఱియు నిట్లనిరి.

టీ. కాలాత్ములు = కాలస్వరూపులు, జీవాత్ములకు = జీవునకు నాత్మకును, అనిత్యత్వంబు = స్థిరముకాకుండుట, తపో... బలంబున = తపస్సు యోగము సమాధి వీనిబలమున, నిత్యత్వంబు = కాశ్యతత్వము, సంపాదించుట = సాధించెదను.

మ. భవదీయం బగునున్నతోన్నతమహాబ్రహ్మైకవీరంబు సంప్రవసీయంబగుభూతియు న్విభవమునౌఖ్యంబు సంతోషము న్భువనశ్రేణికి నిచ్చి దైత్యునితపస్సున్నర్తి నివారించి యో భువనాధీశ్వర కావనే భువనముల్ పూర్ణప్రసాదంబునన్.

టీ. ఓ భువనాధీశ్వర = లోకరక్షకుఁడగునోదేవా ! భవదీయంబు = నీది, ఉన్నతో...తంబు = అన్నిటికంటె గొప్పదగు సాటిలేని నీ సింహాసనమును, సంప్రవసీయంబు = కొనియాడఁదగినది, భూతి = సంపద, విభవము = విశ్వర్యము, సౌఖ్యము = సుఖము, భువనశ్రేణికి = లోకములకొంకుగా, ఇచ్చి = వానికిచ్చి, దైత్యునితపస్సున్నర్తి = రాక్షసుని తపస్సు యొక్క ఉద్రేకమును, నివారించి = మానిపి, పూర్ణప్రసాదంబున = నిండు కరుణయై, భువనముల్, కావనే = కాపాడుమా.

తా. లోకనాయకుఁ డగునోదేవా' లోకక్షేమము గోరితివని, అత్యున్నతమైన నీవీరముగానీ, నీసంపదగానీ, విశ్వర్యముగానీ, సౌఖ్యము, సంతోషము, వాఁడేది గోరిన దానినెల్ల లోకములకుగా నిచ్చి వానితపము మాన్పి లోకములను గాపాడుము.

వ. అని దేవతలు విన్నవించిన స్వయంభూతుండును భగవంతుఁ
డు నైన నలు మొగంబులవేల్పుప్రోడ భృగువత్సాదులతో
డ మందరపర్వతంబునకు వచ్చి యందు నియమయుక్తుండును
బివీలికావృత మేదోమాంసచర్మరక్తుండును వల్లీకత్పణవేణు
పటలపరిచ్ఛన్నుండును మహాతిపః ప్రభావసంపన్నుండును
నై సీరంధ్ర)నిబిడసీరదనికరనివిష్టసీరజబంధుండునుంబోలె నివ
సించియున్న నిర్జరారాతిం జూచి వెఱుగుపడి నగుచు ని
ట్లనియె.

80

టీ. విన్నవించినక=మనవిచేయఁగా, స్వయంభూతుండు=తనంతనే
పుట్టినవాఁడు, భగవంతుఁడు=పద్మలైశ్వర్యములు గలవాఁడు, నలుమొగం
బులవేల్పులప్రోడ=నాలుగు మోములుగల దేవతలవార, బ్రహ్మ, నియమ
యుక్తుండు = తపోనియమముతోఁ గూడినవాఁడు, బివీలికా...యుండును=
చీమలుపట్టినమెదడు మాంసము తోలు నెత్తురు గలవాఁడు, వల్లీక...చ్చ
న్నుండు = పుట్టలు గడ్డి దుబ్బులు వెదురుగుమ్ములు వీనిచే నిండినవాఁడు,
మహా...న్నుండు=గొప్ప తపోమహిమ గలవాఁడు, సీరంధ్ర...ధుండునుం
బోలె=తెఱపిలేక మూఁగిన మబ్బులలోనున్న నూర్యనివలె, నిర్జరారాతి=దేవ
తలదాయ, వెఱుగుపడి=నివ్వెఱుగఁగది.

మ త్తకోకిల. ఓసురారికులేంద్ర సీక్రియ నుగ్రమైనతపంబు ముక్
జేసి చూపినవారు లే రికఁ జేయువారును లేరు నే
సీసమాధికి మెచ్చితిక విను సీయభీష్టము లిత్తు నా
యాస మేటికి లెమ్ము వేగ మహాత్మ కోరుము కోరికల్. 81

టీ. ఓ సురారికులేంద్ర=ఓరాక్షస సంఘములరాజా' ని క్రియక=
నివలె, ఉగ్రము=భీతిగొలుపునది, ముక్=ఇంతకుఁబూర్వము, ఇకక=ని
వెనుక, సీసమాధిక=ని నియమమునకు, అభీష్టములు = కోరికలు, అయా
సము=శ్రమ, మహాత్మ=చెప్పశక్తిగలవాఁడా, కోరికల్, కోరుము.

తా. ఓ రాక్షసరాజా! నీవలె విట్టింతకుముందు లోకభయంకర మైనతపస్సు చేసినవారు లేరు. ఇంక ముందండబోరు. నేను నీతపో నియమమునకు నానందించితిని. నీ కోరిక లెల్లనిత్తు లేచిరమ్ము. ఓఘనుఁడా ఏల యింకను బడలేదవు. ఎచ్చి యిప్పములఁ గోరికొనుము.

శా. దంశవ్రాతములు నిబిలికలు మేదఃక్రవ్యరక్తంబుల
 న్సంశీర్ణంబులు చేసి పట్టి తినఁగా శల్యావశిష్టండ వై
 వంశచ్ఛన్నతృణావశీయుతమహావల్గీకమం దింద్రియ
 భ్రంశం బింతయు లేక నీకు నిలువం బ్రాణంబు లెట్లుండెనో.

టీ. దంశవ్రాతములు = దోమలగుంపులును, నిబిలికలు = చీమలును, మేదఃక్రవ్యరక్తంబుల = మెదడును రక్తము కండలును, పట్టి = తినిచి, తినఁగా, శల్యావశిష్టండవు = ఎముకలుమాత్రము మిగిలినవాడవు, వంశ... మండ్రు = వెదుళ్లు గడ్డిమొలచిన పెద్దపుట్టలా, ఇంద్రియభ్రంశంబు = ఇంద్రియచలనము, భంతయు = కొంచెమును.

తా. రాక్షసా! ఇట్లు దోమలు చీమలు నెత్తురు కండలుఁ బీడికొని తినఁగా ఎముకలు మిగిలి వెదుళ్లు గడ్డిమొలచినపుట్టనదును నింద్రియములను విగ్రహింపి నీ వెట్టింతకాలము బ్రతికియుంటివో చిత్రముగా నున్నది.

ఉ. ఉత్సృకతః జలాన్నముల నొల్లక యీక్రియ నూఱుదివ్యసం
 వత్సరముల్ శరీరమున వాయువులు న్నిలుపంగ వచ్చునే
 యుత్సవమయ్యె మాకు మము సుగ్రతపంబున గెల్పితీవు నే
 వత్సలత న్నినుం గదియ వచ్చితిఁ గోరిక లెల్ల నిచ్చెదన్. రి3

టీ. ఉత్సృకతః = మక్కువతో, జలాన్నముల = అన్నోదకములను, ఒల్లక = కోరిక, ఈక్రియ = ఇట్లు, నూఱుదివ్యసంవత్సరముల్ = నూఱుదివ్యవర్షములు, మాకు, ఉత్సవము = సంతోషము, సుగ్రతపంబున = భయంకరతపమువలన, వత్సలత = ప్రేమతో, కదియ = చేరఁగా.

తా. నిశాచరేంద్రా! తపముకూట నటు బెట్టుము. అన్నము నీళ్లు లేక నూతేండ్లు ఇట్లు ప్రాణవాయువులైన నీలుప వశమా నీచరిత్రముకూడ మా కత్యంత సంతోషము గలిగించెను. తపముచే నీవు మమ్ము గెల్చినావు. నే నత్యంతప్రేమతో నిన్ను జూడవచ్చితిని. నీ కోరినట్లు నిచ్చెదను. లెమ్ము.

వ. అని పలికి వనమయీ కాపివీలికాభక్షితం బై నరతో విభునిదేహం బుమీదం గమండలుజలంబులు పోక్షించిన నద్దానవేం ద్రుడు కమలాసనకరకమలకమనీయకనకమయదివ్యామౌ ఘకమండలుస్థిత నిర్మల సీరధారాబిందుసందోహసంసిక్తనక లాంగుండై తపంబు చాలించి సాంద్రకీచకసంఘాతసంఘాదిత వామలూరుసుధ్యంబు వెలువడి మహాప్రభావబలసౌందర్య తారుణ్యసహితుండును వజ్రసంకాశ దేహుండును దప్తసువర్ణ వర్ణుండును నై సీరసేంధననికరనిర్గతవహ్నియుంబోలె వెలుం గుచుం జనుదెంచి.

84

టీ. వన...తంబు=అడవియొక గెలచేతను గండుజీమత్తచేతను బీడినది, రతో విభునిదేహంబుమీదక=హిరణ్యకశిపునియొడలిమీద, కమం డలు జలంబులు = మండికలోనినీళ్లు, పోక్షించినక = చల్లగా, దానవేం ద్రుడు = హిరణ్యకశిపుడు, కమలాసన...గుండై=బ్రహ్మచేతితో నంద మైన బంగారుకమండలుపునందుండి యెత్తి చల్లబడిన సావనములైన నీటి ధారల బొట్లచే దడిసిన యొల్లకరీరముగలవాడై, సాంద్ర...మధ్యంబు= దట్టంపు వెదురుటడవిచే గమ్మకొనబడిన పుట్టనడుమనుండి, మహా...సహి తుండు=గొప్పమహిమ బలము అందము స్వాయము వీనితోగూడినవాడు, వజ్ర...హుండు=వజ్రమువంటిశరీరముగలవాడు, తప్త...ర్ణుండు=పుటము వెట్టిన బంగారువంటి మేనిరంగు గలవాడు, నిర...వహ్ని=ఎండినకట్టలో నుండి వెలువడునిప్పు, వెలుంగుచుక=ప్రకాశించుచు, చనుదెంచి=వచ్చి.

మ. దివిజానీకవిరోధి మ్రొక్కె గని వాగ్దేవీమనోనేతకు
 నవి శేఖాత్మనసంవిధాతకు నమత్సంత్రాతకు స్సత్తపో
 నివహాభీష్టవరప్రదాతకు జగన్నిర్మాతకు ధాతకు
 వివిధప్రాణీలబాటలేఖనమహావిద్యాసుసంధాతకున్. 85

టీ. దివిజానీకవిరోధి = దేవతానైన్యములకత్తువు, వాగ్దేవీమనోనేత =
 సరస్వతికి ప్రాణేశ్వరుడు, సవి...ధాత = ఆతిశయమైనయానందమునిచ్చు
 వాడు, నమత్సంత్రాత = మ్రొక్కువారిం గాపాడువాడు, సత్తపో...
 దాతకు = మంచి తపస్సులు జేసినవారికి కోరికలనిచ్చువాడు, జగన్నిర్మాత =
 లోకములఁ బుట్టించువాడు, వివిధ...ధాత = సమస్తజంతువుల తలవ్రాతల
 వ్రాయువిద్యలో గట్టివాడు, ధాతకు = బ్రహ్మకు.

తా. సరస్వతికి ధర్తయు, ఆనందము నిచ్చువాడును, మ్రొక్కిన
 వారిని గాదనక రక్షించువాడును, మంచితపస్సుజేసినచో మించినవరము
 లిచ్చువాడును, లోకములఁ బుట్టించినవాడును, జంతువుల తలవ్రాతల
 తల వ్రాయుపని గలవాడు నగు బ్రహ్మకు నమస్కరించెను.

వ. ఇట్లు దైత్యేశ్వరుండు దివి నున్న హంసవాహనునకు ధరణీత
 లంబున దండప్రణామంబు లాచరించి సంతోషబాష్పనలిల
 సంపర్ధితపులకాంకురుం దై యంజలి నేసి కంజగర్భునిమీఁద
 దృష్టి యిడి గద్గదస్వరంబున నిట్లని వినుతించె. 86

టీ. దైత్యేశ్వరుండు = రాక్షసులదొర, దివిక = ఆకాశమందు,
 హంసవాహనునకు = బ్రహ్మకు, ధరణీతలంబునక = భూమిమీఁద, దండ
 ప్రణామంబులు = కట్టవలె సాగి మ్రొక్కుటలను, ఆచరించి = చేసి, సంతోష...
 కురుండు = ఆనందమువలనఁ బుట్టిన కన్నీళ్లచేఁ బెరిగిన గగుర్పాటులు గల
 వాడు, అంజలి = వోపిలి, కంజగర్భుడు = బ్రహ్మ, దృష్టి = చూపు, గద్గద
 స్వరంబునక = దగ్గరికతో, వినుతించె = సంత్రముచేసెను.

సీ. కల్పాంతమున సంధకారసంవృత మైన
జగము శివ్వఁడు దనసంప్రకాశ
మున వెలిగించుచు మూఁడుభంగుల రజ
స్సత్త్వతమోగుణసహితుఁ డగుచుఁ
గల్పించు రక్షించుఁ గడవటఁ బ్రహరించు
నెవ్వఁ డాద్యుఁడు సర్వహేతు వగుచు
శోభితుం డై స్వయంజ్యోతియై యొక్కట
విలసిల్లు నెవ్వఁడు విభుత మెఱసి

ఆ. సమయ మయిన మానసప్రాణబుద్ధింద్రి
యములతోడ నెవ్వఁ డలఘుచుహిచు
నడరు నట్టిసచ్చిదానందమయునకు
మహితభక్తి నే నమస్కరించు.

87

టీ. కల్పాంతమునక = శ్రుతమునందు, సంధకారసంవృతము = చీఁ
కటి గ్రమ్మినది, సంప్రకాశము = వెలుగుచు, మూఁడుభంగులక = మూఁడు
ప్రకారములచేత, రజ...సహితుఁడు = రజస్సు సత్త్వము తమోగుణము వీని
తోఁగూడినవాఁడు, కల్పించుక = పుట్టించును, ప్రహరించుక = చంపును,
ఆద్యుఁడు = మొదటివాఁడు, సర్వహేతువు = అన్నిటికిఁ గారణ
భూతుఁడు, శోభితుండు = ప్రకాశించువాఁడు, స్వయంజ్యోతి = తనకుఁ
దా వెలుంగునది, ఒక్కటక = ఏకముగా, విలసిల్లుక = ప్రకాశించును,
విభుత = తీవి, మానస...ములు = మనస్సు ప్రాణములు బుద్ధి ఇంద్రియములు,
అలఘుమహిమక = గొప్ప సామర్థ్యముతో, అడరుక = విజృంభించునో,
సచ్చిదానందమయుఁడు = త్రికాలాబాధ్యుఁడు, జ్ఞానరూపుఁడు, అనందరూ
పుఁడైన, మహితభక్తిక = పూజ్యమైనభక్తితో, ఏను, నమస్కరించుక =
మొక్కిదను.

తా. ఎవడు ప్రళయకాలమునఁ జీతటిగ్రిచ్చినలోకమును తనవెలుంగున వెలింగించునో, ఎవడు మూడగు రజస్వత్వతమోగుణములచే లోకములను పుట్టించి, పెంచి, నశింపజేయుచుండునో, ఎవడు పుట్టికిమొదలును మూలకారణమో, ఎవడు తనకుఁ దా వెలుంగుచు కేసిలుండై యుండునో, ఎవడు కాలముచొప్పున మానస ప్రాణ బుద్ధీంద్రియములు గలవాఁడుగాఁ దోచునో, మహామహితోడ నెవ్వరిని గోచరముకాక మెలగు నాసచ్చిదానందరూపునకు నే మ్రొక్కెదను.

వ. దేవా నీవు ముఖ్యప్రాణం బగుటంజేసి ప్రజాపతివి మనోబుద్ధి చిత్తేంద్రియంబులకు నధీశ్వరుండవు మహాభూతగణంబులకు నాధారభూతుండవు త్రయీతనువునం గ్రతువులు విస్తరింతువు సకలవిద్యలు నీతనువు సర్వార్థసాధకులకు సాధనీయుండ వాత్మనిష్ఠాగరిష్ఠులకు ధ్యేయం బగునాత్మవు కాలమయిండవై జనులకు నాయుర్నాశంబు నేయుదువు జ్ఞానవిజ్ఞానమూర్తి వాద్యంతరహితుండ వంతరాత్మివు మూడు మూర్తులకు మూలం బగుపరమాత్మవు జీవలోకంబునకు జీవాత్మవు సర్వంబును నీవ నీవు గానిని లేశంబును లేదు వ్యక్తుండవు గాక పరమాత్మ వై పురాణపురుషుండ వై యనంతుండ వై ననీవు ప్రాణేంద్రియమనోబుద్ధిగుణంబుల నంగీకరించి పరమేష్ఠిపదవిశేషంబున నిలిచి స్థూలశరీరంబునంజేసి యింతయుం బ్రసంచింతువు భగవంతుండ వైననీకు మ్రొక్కెద నని మఱియు నిట్లనియె.

88

టీ. ముఖ్యప్రాణంబు = మూర్తాత్మ, ప్రజాపతి = ప్రజలకు జననహేతువు, అధీశ్వరుండవు = ప్రభునవు, మహాభూతగణంబులకు = గొప్పదేవతములకు, ఆధారభూతుండవు = ఆధారమైనవాడవు, త్రయీతనువున = వేద

త్రయ మనుశరీరమతో, క్రతువులు=యజ్ఞములు, విస్తరింతువు=ప్రబలజే
య్యదువు, సర్వార్థసాధకుఁ=అన్ని పనులు సక్కఁజెట్టుకొనువారికి, సాధ
నీయుండవు = ఆశ్రయింపఁదగినవాడవు, ఆత్మనిష్ఠగరిష్ఠులకుఁ = త్రిస్త
నిష్ఠయందుఁ గుదిరిక గలవారలకు, ధ్యేయము = ధ్యానింపఁదగినది, అగు
నాత్మవు=విన యాత్మవు, కాలమయిండవు = కాలస్వరూపివి, ఆయుర్మా
ళంబు=జీవితకాలముయొక్క హరణము, జ్ఞానవిజ్ఞానమూర్తివి, ఆద్యంతరహి
తుండవు=మొదలు తుదలేనివాడవు, అంతరాత్మవు = లోపలిచైతన్యమవు,
లేశంబు=శొంఛెము, వ్యస్తండవు = తెలసికోఁదగువాడవు, పురాణ పురు
షుండవు=ఆదిమూర్తివి, అనంతుడవు=అంతములేనివాడవు, ప్రాణేంద్రియ
మనోబుద్ధి గుణంబులకా, అంగీకరించి=ఒప్పుకొని, పరమేష్ఠి పదవిశేషంబు
నక=పరాత్పరుడనుపేరుతోడ, స్థూలశరీరము = బాహ్యదేహము, ప్రపం
చింతువు=విస్తరింతువు.

క. కోరినవారలకోర్కులు

నేరువుతో నిచ్చి మనుష నీక్రియ నన్యుల

నేరరు కరుణాకర నేఁ

గోరెద నీ విచ్చెదేనిఁ గోరిక లభవా.

89

టీ. కోరినవారలకోర్కులు, ఇచ్చి, మనుష = సంరక్షించుట
కొఱకు, నీక్రియక = నీవలె, అన్యుల = ఇతరులు, కరుణాకర=దయకుఁ
బుట్టినవోఁడైనవాఁడా, అభివా=పుట్టుకలేనివాఁడా.

తా. దేవా! కోరినవారికి కోరినవల్ల నిచ్చుటలో నీకు సరియగు
వారు లేరు. నీవు నే నడిగినవల్ల నిచ్చెదవేని నేఁ గోరికొందును.

కా. గాలిం గుంభిని నగ్ని సంబువుల నాకాశస్థలిక దిక్కులక

రేలక ఘనములం దమఃప్రబలభూరిగ్రహారతోమృగ

వ్యాధాదిత్యసర్వాదిజంతుకలహవ్యాప్తిక సమస్తాస్త్రుశ

స్త్రాగ్నిక మృత్యువు లేనిజీవనము లోకాధీశ యిప్పింపవే. 90

టీ. లోకాధీశ = జగత్ప్రభూ, కుంభినిక్ = భూమియందు, అంబు
 వులక్ = దిగ్భూ, అకాశస్థలిక్ = అకాశముమీద, రేలక్ = రాత్రి
 లయందును, ఘస్రములక్ = పగళ్లయందు, తమః... వ్యాప్తిక్ = చీకటి
 యందును, గొప్పగొప్పజలజంతువులు, రాక్షసులును, క్రూరమృగములు,
 పాములు, దేవతలు, మానవులు మొదలగువారిలోడి పోరాటము సంభ
 వించినప్పుడును, సమస్తాస్త్రశస్త్రాగ్రీక్ = అన్నివిధములగు అస్త్రశస్త్రములచేత
 ను, మృత్యువు లేని జీవనము = చావు లేని బ్రతుకు, ఇప్పింపవే.

తా. దేవా ' గాలియందు, నేలయందు, నిప్పులలోను, దిగ్భూలోను,
 అకాశమందు, దిక్కులయందు, రాత్రిలయందు, పగళ్లయందు, చీకటి
 యందు, జలజంతువులు, రక్తసులు, క్రూరజంతువులు, పాములు, దేవతలు,
 మనుష్యులు, మొదలగు జంతువులతోడి యుద్ధమందును, అన్ని విధముల అస్త్ర
 శస్త్రములవలనను గూడ చావకుండ బ్రదుకునట్లును గ్రహింపుము.

వ. అని మఱియు రణంబులందుఁ దన కెదురు లేనిశౌర్యంబును
 లోకపాలుర నతిక్రమించునుహిమయును భువనత్రయజయం
 బును హిరణ్యకశిపుండు గోరిన నతఃతనంబునకు సంభోషించి
 దుర్లభంబు లయినవరంబు లన్నియు నిచ్చి కరుణించి విరి
 చి యిట్లనియె. 91

టీ. రణంబులు = యుద్ధములు, తనకు, మహిమ = సామర్థ్యము, భువన
 త్రయజయంబును = మల్లోకముల విజయమున్ను, దుర్లభంబులు = పొందశక్య
 ముకానివి, కరుణించి = దయచేసి, విరిచి = బ్రహ్మ

తా. అన్నా కశ్యపపు త్త్ర దుర్లభము లీయర్థంబు లెవ్వారికి
 మున్నెవ్వారలుఁ గోర రీవరములఁ మోదించితి నీయెడఁ
 నన్నుం గోరిన వెల్ల నిచ్చితిఁ బ్రవీణత్వంబుతో బుద్ధిసం
 పన్నత్వంబున నుండుమీ సుమతి వై భద్రైకశీలుండవై. 92

టీ. అన్నా=వత్సా! కశ్యపపుత్ర=కశ్యపునికొడు కగుహిరణ్యకశిపూ,
ఈయర్థములు=నిపుకొరిస యీకొర్కలు, ఎవ్వారికొ = ఎవరికైనను, దు
ర్లభములు=పొందరానివి, మున్ను=పూర్వము, మోదించితివా = సంతసించి
తిని, ప్రవీణత్వముతో=నేరుపుతో, బుద్ధిసంపన్నత్వమునకా = జ్ఞానము
కలిమితో, సుమతిని = మంచిబుద్ధిగలవాడవు, భద్రైకశీలుండవు = శుభ
స్వభావము గలవాడవు

తా. నాయనా! హిరణ్యకశిపూ, నిపు నన్నడిగినవెల్ల నెవరికిని దొర
కవు. వీనినిదివఱకు ఎవరును గోరియెఱుగరు. నియెడఁగరుణించి యివన్నియు
నిచ్చితిని. నేరుపుగలిగి, జ్ఞానవంతుడవై శుభమందే దృష్టిగలిగి ప్రవర్తింపు
ము. పాము.

వ. అని యిట్లమోముంబు లయినవరంబు లిచ్చి దితి నందనుచేతం
బూజితండ్లై యరవిందసంభవుండు బృందారకసందోహవం
ద్యమానుం డగుచు నిజమందిరంబునకుం జనియె నివ్వధమ్ము
న నిలింపారాతి వరపరంపరలు సంపాదించుకొని. 93

టీ. ఆమోముంబులు=సఫలములైనవి, దితి నందనుచేతకా = హిరణ్య
కశిపునిచేత, అరవిందసంభవుండు = తామరలోఁ బుట్టినవాడు, బ్రహ్మ,
బృందారక...నుండు = దేవతలగుంపులచే మ్రొక్కబడినవాడు, నిజమం
దిరంబు=తనయిల్లు, నిలింపారాతి = దేవతలకు పగతుండు, వరపరంపరలు=
వరముల సమూహములు.

క. సోదరుఁ జంపినపగ కై
యాదర మించుకయు లేక యసురేంద్రుండు గం
జోదరుపై వైరము దు
ర్నాదరతుం డగుచుఁ జేసె మనుజాధీశా.

94

టీ. మనుజాధీశా = రాజా! అసురేంద్రుండు = హిరణ్యకశిపుండు,
సోదరుకా=తమ్మని, అదరము=భక్తి, ఇంచుకయుకా = కొంచెమున్ను, కం
జోదరుపైకా=విష్ణువుమీఁద, దుర్నాదరతుండు=చెడ్డపదముగలవాడు.

తా. రాజా! ఇట్లు హిరణ్యకశిపుడు క్రొవ్వి తనతమ్ముని జంపినాఁ
డని నీతిమాలి విష్ణునిమీఁద విడువనిపగను బూనెను.

సీ. ఒకనాఁడు గంధర్వయూథంబుఁ బరిమార్చు
దివిజుల నొకనాఁడు తెరలఁ దోలు
భుజగుల నొకనాఁడు భోగంబులకుఁ బొపు
గ్రహముల నొకనాఁడు గట్టివైచు
నొకనాఁడు యక్షుల నుగ్రత దండించు
నొకనాఁడు విహగుల నొడిసిపట్టు
నొకనాఁడు సిద్ధుల నోడించి బంధించు
నునుజుల నొకనాఁడు మద మడంచుఁ

తే. గడిమి నొకనాఁడు కిన్నర ఖచర సాధ్య
చారణ ప్రేత భూత పితౄచ వన్య
సత్త్వ విద్యాధరాదుల సంహరించు
దితితనూజుండు దుస్సహ తేజఁ డగుచు.

95

టీ. దితితనూజుండు = హిరణ్యకశిపుడు, దుస్సహ తేజఁడు = పైఁపరాని
విక్రమముగలవాఁడు, గంధర్వయూథంబున్ = గంధర్వుల సమూహము
ను, పరిమార్చున్ = చంపును, దివిజులన్ = దేవతలను, తెరలన్ తో
లున్ = చెదరిపోవునట్లు తఱుచును. భుజగులన్ = నాగనౌకవాసులను, గ్ర
హములన్ = సూర్యుండు మొదలగు గ్రహములను, ఉగ్రతన్ = క్రౌర్య
ముతో, విహగులన్ = పక్షులను, కడిమిన్ = ధైర్యముతో, కిన్నర = ఆశ్వ
మాఖులు, ఖచర = గంగనచరులు, సాధ్యులు, చారణులు, వన్యసత్త్వ = అడవి
జంతువులు.

తా. ఇట్లు రాక్షసుండు లేటిచూడరాని విక్రమముగలవాడై ఒక
నాఁడు గంధర్వులను జావఁగొట్టును. ఇంకొకనాఁడు దేవతలఁ దఱుచును.

ఒకప్పుడు నాగుల నిడుమగుడుపును. ఒకవేళ నవగ్రహములఁ గట్టివేయును. ఒకసమయమున యథులను తీవ్రముగా బాధించును. ఒకప్పుడు పక్షులఁ బోషియక పట్టుకొనును. ఒకనాఁడు సింధులను గెలిచి చెఱఁబెట్టును. ఒక నాఁడు మనుజులను భయపెట్టును. ఒక్కొక్కనాఁడు కిన్నరులు ఖేచరులు చారణులు భూత ప్రేత పిశాచములు అడవిమృగములు విద్యాధరులు వీరినిఁ జూప మోఁడుచుండును. ❀

క. అట్టళ్ళతోడఁ గోటలఁ

గట్టులుకం గూలఁద్రోచి క్రవ్యాదులతోఁ

జట్టు విడిసి దిక్పాలర

పట్టణములు గొనియె నతఁడు బలమున నధిపా.

96

టీ. అధిపా=రాజా! కోటలఁ, అట్టళ్ళతోడఁ = బురుజులతోఁ గూడ, కట్టులుకఁ = నిండుకోపముతో, క్రవ్యాదులతోఁ = రాక్షసులతోఁ గూడ, విడిసి=నిలచి, బలమునఁ = లావుతో.

తా. రాజా! ఇట్లాహిరణ్యకశిపుఁడు ఎక్కువచలముతో రాక్షసుల వెంటఁదీసికొని, దిక్పాలర పట్టణములమీఁద నెత్తివచ్చి, కోటలను బురుజులను నేలఁగలిపి, వానిని లాగికొనియెను.

క. కృశ లై సంప్రాపితదు

ర్దశ లై సర్వంకషోగ్రదై తేయాజ్ఞా

వశ లై నిశలును దివములు

దిశ లెల్లను గట్టువడియె దీనత ననఘా.

97

టీ. అనఘా=పాపములేనివాఁడా! కృశలై=కృశించినవై, సంప్రాపిత దుర్దశలై=పొందింపఁబడిన హీనవశగలవై, సర్వం...వశలై = ఎల్లెడ నిండిన రాక్షసుల యుత్తరువులతోనై, నిశలును దివములు = రాత్రిం బసళ్లు, దీనతఁ = బీదతనముతో, కట్టువడియెఁ.

తా. రాజా ! దిక్కులన్నియు కృశించి రోతబట్టి ఎక్కడజూచి నను రాక్షసులచే నిండి రాత్రియనక పగలనక వారిచేతలకు లోనై చాల ఏచస్థితిలో నుండెను.

వ. మఱియు నద్దానవేంద్రుండు విద్రుమసోపానంబులును మర కతమణినుయ ప్రదేశంబులును వైడూర్యరత్న స్తంభ సము దయంబులును జంద్రికానన్నిభస్పటిక సంఘటిత కుడ్యంబు లును బద్దరాగపీఠకనకకవాటగేహళీవిటంక వాతాయనం బులును విలంబమానముక్తాఫలదామనితానశోభితధవళప ర్యంకంబులును వివిధ విచిత్రవిమానంబులును నిరంతరను రభికునును ఫలభరితపాదప మహోద్యానంబులును హే మారవిందసౌగంధికబంధురసరోవరంబులును రమణీయరత్న ప్రసాదవిశేషంబులును మనోహరపరిమళశీలమందమా రుతంబులును మృదుమధురనినదకీరకోకిలకులకోలాహలంబు లును గలిగి విశ్వకర్మనిర్మితం బై త్రైలోక్యరాజ్యలక్ష్మీశో భితం బై నమహేంద్రధవనంబు సొచ్చి.

98

టీ. విద్రుమసోపానంబులు = పగడపుమొట్టలు, వ.ర...దేశంబులు = మరకతమణులతోఁ గట్టిన చోటులును, వైడూర్య...యంబులు = వైడూర్య మొల కంబములబారులు, చంద్రికా...కుడ్యంబులు = వెన్నెలవంటి స్పటికము లచేఁగట్టినగోడలు, పద్దరాగ...నంబులు = పద్దరాగపుఁబీటలు బంగారు తలుపులు దర్వాజాలును మారుపట్టెలును కిటికీలును, విలంబ...పర్యంకంబు లును = వ్రేలాడుచున్న ముత్రైపునదులచాందిసీలచేసొప్పు తెల్లని పలుపులును, వివిధ...నంబులు = నానావిధములైచిత్రములైన అకాశయానములును, నిరం తర...నంబులు = సందులేక గుమగుమలాడు పూవులు పండ్లచే నిండినచెట్లుగల పెద్దపెద్దతోటలును, హేమా...వరంబులు = బంగారుకమలములు నిండిన కొలంకులు, రమణీయ...వరంబులు = అందమైన రతనంపు మేడలు, మనోహ

ర...తంబులు = ఇంచిన సువాసనగలిగి చల్లనై మెల్లనైన గాడ్పులును,
మృదు...లంబులు = తిన్ననై తీయనైన పలుకులుగల చిలుకలయొక్కయు
కోకిలలయొక్కయు గుంపుల కేకలును, విశ్వకర్త నిర్మితంబు = దేవశిల్పి
చే జేయఁబడినది, త్రైలోక్య...తంబు=మల్లోకముల రాజ్యలక్ష్మీచే నొప్పి
యొన్నది, మహేంద్రభవనంబు=దేవేంద్రుని సౌధము.

మ. దితిపుత్రుండొ జగత్త్రయైకవిభుడై దేవేంద్రసింహాసనో
ద్ధతుడై యుండ హరాచ్యుతాంబుజభవుల్ దప్పంగభీతి సమా
గతులై శక్తి నయక్షకిన్నరమరుద్గంధర్వసిద్ధాదు లా
నతులై కానిక లిచ్చి కొల్లురతనిఁ నానాప్రకారంబులన్. 99

టీ. జగత్త్రయైకవిభుడై = మల్లోకములకుఁ దానొక్కఁడేరాజై,
దేవేంద్ర...ద్ధతుడై=ఇంద్రునిపీఠమెక్కి గర్వించినవాడై, హరా ..భవు
ల్=శివకేశవ హిరణ్యగర్భులు, తక్కిన = మిగిలిన, యక్ష...సిద్ధాదులు =
యక్షులు కిన్నరులు దేవతలు గంధర్వులు సిద్ధులు మొదలగువారు, అన
తులు=నమ్రులు, కానికలు=నజరులు, నానాప్రకారంబులన్ = పలువిధ
ముల, కొల్లురు=సేవింతురు.

తా. ఇట్లు హిరణ్యకశిపుఁడు మల్లోకములకుఁ దానొక్కఁడేరాజై,
ఇంద్రపీఠమెక్కి క్రొవ్వియుండఁగా, బ్రహ్మవిష్ణురుద్రులు దప్ప మిగిలిన
దేవతలు మొదలుగా నందఱును నానికి తమ సేరుపుకొలఁగి కానిక లర్పించి
సేవించుచుండిరి.

తా. ఏదిక్పాలురఁ జూచి నేఁ డలుగునో యేదేవుఁ బంధించునో
యేదిగ్భాగముమీఁద దాడి చనునో యేప్రాణులం జంపునో
యీదైత్యేశ్వరుఁడంచునొండొరులుదారిద్రాదులాస్థానభూ
వేదిఁ మెల్లన నిక్కిచూతురు భయావిరూపరోమాంచులై.

టీ. ఇంద్రాదులు ఆస్థానభూవేదిఁ = హిరణ్యకశిపుని సభామండ
పము సరుగుమీఁదనుండి, నేఁడు, దైత్యేశ్వరుఁడు=ఈ హిరణ్యకశిపుఁడు,

ఏదిక్పాలరక, అటుగునో = కోపించునో, ఏదేవుక, బంధించునో = కట్టునో, ఏదిగ్భాగము మీదక = ఏదిక్కుమీదికి, దాడిచనునో = దండు వెడలునో, ఏప్రాణులక = ఏజంతువులను, భయా ... మాంతులై = భయముచే బుట్టిన గగుర్పాటు గలవారై, మెల్లనక = సద్దుచేయక, నిక్కి + చూతురో = ఉబికి చూతురో.

తా. ఇంత్రాదులు వాని కొలువులో నుండి తోరోజు వీడు కొపించి ఏదిక్పాలరమీదికి లేచునో, ఏదేవుని చెఱఁబెట్టునో, ఏసంకతు దండు వెడలునో, వీనిచేతిలో నివ్వేళ నేజంతువులను చూడినదో, అని సందడి కాకుండ నొకరిమొగ మొకరు చూచుకొందురు.

సీ. కోలాహలము మాని కొలువుఁడీ సురలార
తలఁగి దీవింపుఁడీ తపసులార
ఫణు లెత్తకుండు నిక్కి సన్న గేంద్రములార
ప్రణతులై చనుఁడి దిక్పాలరార
గానంబు చేయుఁడీ గంధర్వవరులార,
సందడిఁ బడకుఁడీ సాధ్యులార
యాడుఁడీ సృత్యంబు లప్పరోజులార
చేరిక మ్రొక్కుఁడీ సిద్ధులార
తే. శుద్ధకర్పూరవాసిత సురభినుధుర
భవ్యనూతనమై రేయపానజనిత
సుఖవిలీనత నమరారి సొక్కినాఁడు
శాంతి లే దండు నిచ్చలుఁ జారు లభివ.

101

టీ. అధిప = పరీక్షిస్త హరాజా ! చారులు = హిరణ్యకశిపునియాస్థానములో మెలఁగువారు, నిచ్చలుక = ఎప్పుడును, అమరారి = హిరణ్యకశిపుఁడు, శుద్ధ ... లీనతక = మేలైన పచ్చకర్పూరముచేఁ బరిమళించుచున్న నువాసనగల

తీయనిదగు మంచి శ్రీతసారాయని త్రాగినకై పుచ్చెత్త; సొక్కినాడు= మొనుజుచియున్నాడు, కాంతి=నెప్పుది, లేదు. సురలార, కోలాహలము= అల్లరి, తపసులార=ఋషులారా, తలఁగి=దూరముగాఁబోయి, దీవింపుఁడీ= ఆశీర్వాదించుఁడు, పన్నగేంద్రములార=పాములారా, నిక్కి = లేచి, ఫణులు=పడగలు, ప్రణతులై = వంగినవారై, చమడీ = పొండు, చేరిక= వెంబడి, గుంపుగూడి, మొక్కుఁడీ.

తా. రాజా! వాని యాస్థానమందలి నౌకరులు ఎప్పుడు చూచినను మారాజు కప్పురపుతావిగల మాఁగినతీపిగలమేలైనకొత్తకల్లుద్రాగి యానందముచే నొడలెఱుంగునన్నాడు. నెప్పుదిలేదు. దేవతలారా సందడిలేక మీమీపనులు చూచుకొనుఁడు. ఋషులారా దూరముగా నిలిచి తిన్నఁగా నాశీర్వచనమంత్రములఁ జదువుఁడు. పాములారా పడగలై తలవదు. దిక్పాలకులారావంగినడువుఁడు. గంధర్వులారా మీలోనిపుణులైనవారు చక్కఁగా పాడండి. సాధ్యులారా గండరగోళము నేయవలదు. అప్పరసలారా మీరు విడండి. సిద్ధులారా ఇట్లు దగ్గఱను వచ్చి మొక్కుఁడు. అని పలుకుచుందురు.

శా. లీలొద్వానలతానివాసములలో లీలావతీయుక్తుడై
హోలాసాననివర్ధ మాసమదలోలావృత్తతామ్రాయుడై
కేలిం దేలఁగ నేనుఁ దుంబురుఁడు సంగీతప్రసంగంబుల
వాలాయంబుఁ గరంగఁ జేయుదుము దేవ ద్వేషి నుర్వీశ్వరా.

టీ. ఉర్వీశ్వరా=రాజా! నేనుక, తుంబురుఁడుక, దేవద్వేషిక= హిరణ్యకశిపుని, లీలా..ములలోక = శృంగారపుఁబూఁదోటలయందలి తీరగచప్పరములయందు, లీలావతీయుక్తుడై = భార్యయగులీలావతితోఁగూడి నవాడై, హోలా...తుండుక=కల్లుద్రాగుటచేమదమెక్కి గుండ్రములైయెఱుఁగఁబడిన గుర్రుత్తిప్పుచు, కేలిక లేలఁక=విహరింపఁగా, సంగీతప్రసంగంబులక=సంగీతపుఁజదురులతో, వాలాయంబుక=ఎల్లప్పుడు, కరంక= సంతసించునట్లు, చేయుదుము.

తా రాజా! వాడు విహరవనములో బెండ్లముతోఁగూడి, కల్లు
ద్రాగి గుడ్డెట్టఁగాఁ జేసికొని తిప్పచు కీడించుచుండఁగా, దుంబిరుఁ
డును నేనును మెల్లగా దగ్గరజేరి సంగీతమును బాడి మెప్పింతుము.

క. యాగములు బుధులు ధరణీ

భాగములం జేయుచుండఁ బటలెంచి హవి

ర్భాగములు తాన కైకొనుఁ

జాఁగింపఁడు దైత్యుఁ డమరసంఘంబునకున్.

103

టీ. దైత్యుఁడు, బుధులు=విద్వాంసులు, ధరణీభాగములకా=భూ
భాగములమీఁద, యాగములు=యజ్ఞములు, పటలెంచి=పరుగుతోవచ్చి,
హవిర్భాగములు = యజ్ఞహవిస్సులను, కైకొనుకా = హరించును, అమర
సంఘంబునకుకా = దేవతలగుంపులకు, చాఁగింపఁడు=చెందనియఁడు.

తా. రాజా! భూలోకమున పండితులందఱు అక్కడక్కడ యజ్ఞ
ములు చేయుచుండఁగా పఱుగిడివచ్చి తానె కాజేయును. దేవతలకుఁ
బోనియఁడు.

సీ. సకలముహవీర్వపనహితవిశ్వంభరా

స్థలిని దున్నక పండు సన్యచముము

కామధేన్వాదులకరణి నర్థులు గోరు

కోర్కులు గగనంబు కురియు చుండు

వననిధు లేడును వాహినీసందోహ

ములును వీచుల రత్నములు వహించు

నుర్వీరుహంబులు నొక్కకాలంబున

నఖలర్తుగుణముల సతిశయిల్లు

తే. సంబుసంపూరితద్రోణు లగుచు నొప్పుఁ

బర్వతంబులు సర్వదిక్పాలవివిధ

గుణములెల్లను తానె కైకొనుచు దైత్య
విభుఁడు త్రైలోక్యరాజ్యసంవృద్ధి నుండ.

104

టీ. సర్వ... గుణములు = ఎల్లదిక్పతుల అధికారములు, తానె... కైకొను
చుకొ = గ్రహించుచు, దైత్యవిభుఁడు = రాక్షసరాజు, త్రైలో... పృథ్విక =
ముల్లోకముల దొరతనపు పెంపుతో, ఉండఁగా, సకల... స్థలిని = ఎల్ల లంకల
తోడి భూమియందు, సస్యచయము = పైరులు, గగనంబు = ఆకాశము,
కామధేన్వాదులకరణిక = కామధేనువు చింతామణి మొదలగువానివలె,
అర్థులు = యాచకులు, వననిధులు = సముద్రములు, వాహినీసందోహములును =
నదులసమూహములును, వీచులకొ = తరంగములతో, ఉర్వీతపాంబులు = చెట్లు,
అఖిలర్తు గుణములు = ఎల్లముతువుల గుణముల చేతను, అతిశయిల్లు = మీటును,
పర్వతంబులు, అంబు ... దోబ్రులు = నీళ్లు నిండిన గుంటలు గలవై,
ఒప్పుకొ = వెలయును.

తా. హిరణ్యకశిపుఁడు దిక్పాలురయధికారములను లాగుకొని త్రైలో
కములకుఁ దాన రాజైయుండఁగా, భూమి దున్నకయే పండెను. ఆకా
శము కామధేనువు మొదలగువానివలె కోరినదెల్లఁ గురియైచుండెను. ఏడు
సముద్రములు ఎల్లనదులు తరంగములతో రత్నములఁ గ్రుమ్మరించుచుండెను.
చెట్లు అటు ఋతువుల ధర్మములను పొందెను. పర్వతములమీఁది గుంట
లన్నియు నెక్కడఁజూచినను జలమయములై యుండెను.

వ. ఇట్లు సకలదిక్కులు నిర్జించి లోకైకనాయకుండై తనయి
చ్ఛాప్రకారంబున నింద్రియసుఖంబు లనుభవించుచుం దని
యక శాస్త్రమార్గంబు నతిక్రమించి విరించివరజనితదుర్వా
రగర్వాతిరేకంబున సుపర్వారాతి యైశ్వర్యవంతుండై పెద్ద
కాలంబు రాజ్యంబు చేయునడ.

105

టీ. సుపర్వారాతి = దేవతలకు శత్రువుగుహిరణ్యకశిపుఁడు, నిర్జించి =
జయించి, లోకైకనాయకుండు = లోకముల కొక్కఁడైన ప్రభువు, ఇచ్ఛాప్ర

కారంబునకొకత్రముకొలది, తనియకొత్తపీఠాండక, విరించి... రేకంబునకొకబ్రహ్మవరమువలనఁ గలిగిన అపరాని మదముపెంపుచేత, విశ్వర్యవంతుండు=దొరతనము గలవాడై.

ఉ. ఎన్నఁడు మాకుదిక్కుగల దెన్నఁడు దైత్యునిబాధమాను మేమెన్నఁడు వృద్ధిఁ బొందఁ గల మెవ్వరు రక్షకులంచు జేవతా కిన్నరసిద్ధసాధ్యమునిభేచరి నాయకు లాశ్రయించి రావన్నగతల్పు భూరిభవబంధవిమోచనుఁ బద్మలోచనున్. 106

టీ. కిన్నర... నాయకులు = కిన్నరులు సిద్ధులు సాధ్యులు ఋషులు జేవతలు మొదలగువారిలోమేటులు, వన్నగతల్పుకొకపామేపానుపుగాఁగల, భూరి...చనుకొకభయంకరమైన సంసారబంధమునుండి విడిపించు, పద్మలోచనుకొకతామరలనంటి నేత్రములుగల విష్ణువును, ఆశ్రయించిరిచేరి.

తా. సిద్ధ విద్యాధరాదులందఱును, మాకింక నెప్పుడు దిక్కుగలగును? ఎప్పుడు రాక్షసుని బాధ నివర్తించును? ఎప్పుడు బాగుపడుదుము? ఇప్పుడు మమ్ము గాపాడువా రెవరు? ఇట్లుకళవళపడుచు శేషకాయ సంసారబంధమును విడిపించువాఁడు నగుశ్రీవిష్ణువు నాశ్రయించిరి.

వ. ఇట్లు దానవేంద్రునియొక్కదండంబునకు వెఱచి యనన్యశరణ్యులై రహస్యంబున నందఱుం గూడుకొని. 107

టీ. ఉగ్రదండము=కఠినశిక్ష, అనన్యశరణ్యులు = వేఱుదిక్కులేని వారు, రహస్యంబునకొకచోటతమందు (వెల్లడియైనచో రక్కసుఁడు చాళమోడు ననిభయము), కూడుకొని=చేరి.

ఉ. ఎక్కడ నున్నవాఁడు జగదీశ్వరుఁ డాత్మమయుండు మాధవుం డెక్కడ కేగి శాంతులు మునీశులు భిక్షులు రారు క్రమ్యులకై దిక్కుల నెల్ల నెక్కుడు తుదిం జొర ది క్కుగునట్టిదిక్కుకై మొక్కిద మేముహస్తయుగముల్ ముకుళించిమదీయరక్షకున్.

టీ. జగదీశ్వరుడు = లోకనాయకుడు, ఆత్మమయుండు = ఆత్మ
స్వరూపి, మాధవుండు = లచ్చిమగడు, ఎక్కడకో, ఉన్నవాడు, కాం
తులు = శమప్రధానమైన చిత్తముగలవారు, మునిశులు = మునిసాధులు, భిక్షు
లు = విరాగులు, క్రమ్యుణ్ = మరల, ఎక్కుడు = మించినది, తుదిక = అంత
మున, చొరక = చెరుటకు, అట్టిదిక్కుకై = అలాటిస్థాపునకై, ఏము, మాప్త
యగము = చేజోడులన, ముకుళించి = జోడించి, మదీయరక్షకుణ్ = మాకు
రక్షకుడైన, వారినిగూర్చి మొక్కదము.

తా. లోకనాథుడును ఆత్మరూపుడు నగు శ్రీవిష్ణు వెచట నున్నాఁ
డో, ఏవోటికీజోయిన మహాత్ములు మరల రాగో, రక్షకులలో నెల్లమేటి
యై చివరకు పొందఁదగిన రక్షకుడైన విష్ణువునకు మేము మాత్రేమమున
కై చేతులు జోడించి మొక్కదము.

వ. అని మఱియు నాహారనిద్రలు మాని చిత్తంబులు పరా
యత్తంబులు గానీక సమాహితబుద్ధులై భగవంతుండును
మహాపురుషుండును సుహృత్తుండును విశుద్ధజ్ఞానానందమ
యుండును నై నహృషీకేశునకు నమస్కరించుచున్న యెడ
మేఘురవసమానగంభీరనినదంబున దిశలు మోయించుచు
సాధులకు సభయంబు గావించుచు దృశ్యమానుండు గాక
పరమేశ్వరుం డైనవారి యిట్లనియె. 109

టీ. ఆహారనిద్రలు = అన్నము నిద్ర, పరాయత్తింబులు = వేఱువిష
యములకరిగినవి, సమాహితబుద్ధులై = చక్కఁబఱచుకొనఁబడిన చిత్తముగల
వారై, భగవంతుండును = పద్మలైశ్వర్యయుక్తుడు, మహాత్ముడు = అని
ర్యాచ్యమైన స్వరూపముగలవాడు, విశుద్ధ...మయుండు = నిర్మలుడు
జ్ఞానరూపుడు ఆనందరూపుడు, హృషీకేశుడు = ఇంద్రియములను కాసిం
చువాడు, విష్ణువు, మేఘ...నినదంబు = మేఘధ్వని కీడైనగంభీరధ్వని, సా
ధులు = సజ్జనులు, దృశ్యమానుండుకాక = చూడఁబడినవాడుకాక.

మ. భయమునైందకుడయ్య నిర్జరనరుల్ భద్రంబుమీకయ్యెడున్
జనుమున్ లాభము భూతసంతతికి మత్సందర్శనప్రాప్తి న
య్యయ మై చేరు నెఱుంగుడు దితిసుతవ్యాపారభాషావిప
ర్యయముల్లాలహుగూడఁజంపెదఁజనుండందాఁకమిత్రోవలన్.

టీ. నిర్జరనరుల్ = దేవతాశ్రేష్ఠులారా! భద్రంబు = శుభము, భూతసం
తతికి = జంతుజాలమునకు, మత్సందర్శనప్రాప్తి = సాదర్శనములభించుట
చేత, అవ్యయము = నాశములేనిది, దితి...విపర్యయముల్ = హిరణ్యకశిపుని
సేతలు మాటలు వీనియందుగల దుడుకుఁదనములు, కాలము కూడ =
ఒనఁగూడఁగా, ఆందాఁక = అంతదనుక.

తా. దేవులారా! భయమొందకుడు, మీకు మేలగును. సాదర్శ
నము దొరకెనేని భూతములకు తెంపులేని విజయము లాభము దొరకును.
హిరణ్యకశిపుడు మిమ్ములఁ బెట్టుకన్బ్రతుమును, వాడు చేయుపనులు మా
టలు విన్నయి నాకుఁ జెలియును. తటివేచి వానిం జంపెదను. అంతనఱకు
మిమిత్రులఁ బోయి ఒదిగియుండి కాలము గడపుడు.

ఆ. శుద్ధసాధులందు సురలందు శ్రుతులందు
గోవులందు విప్రకోటియందు
ధర్మపదవియందుఁ దగిలి నాయందు వాఁ
డెన్నఁ డలుగు నాఁడె హింస నొందు.

111

టీ. వాడు = హిరణ్యకశిపుడు, శుద్ధసాధులందు = కపటములేని
సజ్జనులయందు, సురలందు = దేవతలయందును, శ్రుతులందు = వేదముల
యందును, విప్రకోటియందు = బ్రాహ్మణులసమూహమునందును, ధర్మపద
వియందు = ధర్మమార్గమందును, నాయందు, తగిలి = తూని, ఎన్నడు,
అలుగు = ద్వేషించునో, హింస = మరణమును, ఒందు = పొందును.

తా. వాడు ఎప్పుడు సాధువులను దేవబ్రాహ్మణులను వేదములను
గోవులను ధర్మమును నన్నును ద్వేషించునో నాఁడే యంతమొందఁగలఁడు.

క. కన్నకొడుకు శమదమసం

పన్నుడు నిర్వైరు డనక ప్రహ్లాదుని వా

డెన్నుడు రోషంబున నా

పన్నత కొంచించు నాడె పట్టి వధింతున్.

112

టీ. శమ ..న్నుడు = శాంతిదాంతి గలవాడు, నిర్వైరుడు = విరోధములేనివాడు, రోషంబునక = క్రోధమునో, అపన్నత = కీడును, పట్టి, వధింతుక = చంపుచును.

తా. వాడు తనకొడుకైన ప్రహ్లాదుని తా. గన్నకొడుకనియు శమదమాదులు గలవాడనియు వైరమెఱుంగనివాడనియు జూడక ఎప్పుడు బాధపెట్టునో అప్పుడే వానిని బట్టి సంహరించెదను.

తా. వేధోద తనర పరాదగరిమ వీరి డింతవాడై మిమ్ము బాధంబెట్టుదు నున్నవాడని మిక్కిలి భావించు భావించి నే సాధింపం దటి గాదు కావున గడుక సైరించితి మీదట సాధింతు సురలార నేడు చనుడా శంకింప మీకేటికిన్. 113

టీ. సురలార = కీవతలారా ' వేధో...గరిమ = బ్రహ్మయిచ్చినవరములబలిమిని, భావించుక = తలచెదను, సాధింపక = నిగ్రహించుటకు, తటి = సమయము, కడుక = మిక్కిలి, సైరించితి = సహించితిని, మీదటక = తిర్వాత, చనుడా అ = వెళ్లక, శంకింపక = అనుమానింపక, ఏటికి = ఏల?

తా. సురలారా ' వీడు బ్రహ్మయిచ్చినవరములచే గర్వించి యింతగా మిమ్ము బాధించుచున్నాడని తలచెదను. అందువలననే ఇప్పుడు వాని నేమిచేయుటకు దోచక యూరకున్నాను. సమయము చూచి వానిని క్రమముగా హతముచేయుదును. సందేహము ఎలదు.

చ. అని యిట్లు దనుజమర్దనుండు నిర్దేశించిన నిలింపులు గుంపులుగొని మ్రొక్కి రక్కసుండు మ్రగ్గుట నిక్కం బని తమతమ

దిక్కులకుం జనిరి హిరణ్యకశిపునకు విచిత్రచరిత్రలు నలు
పురు పుత్రు లుద్భవించి రందు. 114

టీ. దనుజవర్ధనుడు = విష్ణువు, నిర్దేశించినా = చెప్పగా, నిలింపు
లు = దేవతలు, మృగ్గుట = చచ్చుట, నిక్కంబు = నిజము, విచిత్రచరిత్రలు = అ
బ్బురమైన నడవడిగలవారు, ఉద్భవించిరి = పుట్టిరి, వారిలో.

సీ. తనయందు సఖిలభూతములందు నొకభంగి

సమహితత్వంబున జరగువాఁడు

పెద్దలఁ బొడగన్న భృత్యునికై వడిఁ

జేరి సమస్కృతుల్ చేయువాఁడు

కన్నుదోయికి నన్యకాంత లడ్డం బైన

మాతృభావము చేసి మరలువాఁడు

తల్లిదండ్రులభంగి ధర్మవత్సలతను

దీనులఁ గావఁ జింతించువాఁడు

తే. సఖులయెడ సోదరస్థితి జరపువాఁడు

దైవతము లంచు గురువులఁ దలంచువాఁడు

లీలలందును బొంకులు లేనివాఁడు

లలితమర్యాదుఁ దైవప్రహ్లాదుఁ డధిప.

115

టీ. ఆధిప = ధర్మరాజు ' లలితమర్యాదుడు = ఒప్పిదమైన సత్కా
రముగల, ప్రహ్లాదుడు = ప్రహ్లాదనుకొడుకు, అఖిలభూతములందుఁ
ఎల్లప్రాణులయందును, ఒకభంగి = ఒక్కవిధముగా, సమవర్తనంబు
నా = భేదములేని నడవడితో, పెద్దలకై = సాధువులను, పొడగనకాం
చినచో, భృత్యునికై వడికై = బంటువలె, కన్నుదోయికికై = నేత్రద్వయము
నకు, అన్యకాంతలు = ఇతరవనితలు, అడ్డంబు = ఎదురు, ధర్మవత్సలతకై = వ్యా
యబుద్ధితో, దీనులకై = బీదలను, కావక = రక్షించుటకునై, సఖులయె

డక=న్నేహితులపట్టున, సోదరస్థితి=అన్నదమ్మలమర్యాద, లీలించును = ఆటలయందును, బొంకులు=అసత్యములు.

తా. రాజా! ఆనలుగురలో ప్రహ్లాదుఁ డనుకొడుకు. పూజ్యాపూజ్య వివేకము గలిగి తనను ఎల్లజంతువులను సమానముగాఁ జూచుకొనును సజ్జనులను. జూచినంతనే నేవకునివలె దగ్గఱకేగి మ్రొక్కును. పరశ్రీలు కంటఁ బడినచోఁ దల్లివలె భావించి తొలఁగిపోవును. దిక్కులేనివారలఁ గాంచెనేని వారితల్లిదండ్రులవలె రక్షించును. న్నేహితులను అన్నల తమ్ములుగా భావించును. గురువులను దేవతలనియెన్నును. ఆటలలో నైనను అబద్ధమాడనట్టివాఁడు.

వ. మఱియును.

116

నీ. ఆకారజన్మవిద్యార్థపరిష్కరఁ డై
గర్వసంస్తంభసంగతుఁడు గాఁడు
వివిధమహానేకవిషయసంపన్నుఁ డై
పంచేంద్రియములచేఁ బట్టునడఁడు
భవ్యవయోబలప్రాభవోపేతుఁ డై
కామరోషాదులఁ గ్రంచుకొనఁడు
కామినీప్రముఖభోగము లెన్ని గలిగిన
వ్యసనసంసక్తి నావంకఁ బోఁడు

ఆ. విశ్వమందుఁ గన్న విన్న యర్థములందు
వస్తుదృష్టిజేసి వాంఛ యిడఁడు
ధరణినాథ దైత్యతనయుండు హరిపర
తంత్రుఁ డై వాతాన్యతంత్రుఁ డగుచు.

117

టీ. ధరణీశాథ=రాజా! దైత్యతనయుఁడు=ప్రహ్లాదుఁడు, హరిపరతంత్రుఁడై=విష్ణువునకు దాసుఁడై, వాతాన్యతంత్రుఁడు=త్యజింపఁబడిన యితర

విషయములు గలవాడు, అగుకొ, అకార...వరిష్ఠుడు=రూపము కలము చదువు ధనము వీనిలో గొప్పవాడు, గర్వ...కుడు=గర్వాతిశయముతోఁ గూడినవాడు, విభిధ...సంపన్నుడు = నానావిధములైన గొప్పసృక్పదనవని తాదిభోగములుగలవాడు, సకలేంద్రియములు = త్వక్చక్షుశ్రోత్రజిహ్వస్త్రాణము లనునైదింద్రియములు, భవ్య...పేరుడు=మంచిప్రాముము బలము నొరతనము వీనితోఁ గూడినవాడు, కావరోషదులు=కామక్రోధాదులు, క్రందుకొనడు=చోఁడు, కామిని...ములు=స్త్రీలు మొదలయిన భోగములు, వ్యసనసంపక్తి = తగులముచే, అనంక = అవైపునకు, విశ్వమందు = ప్రపంచమును, ఆర్థములంగు = వస్తువులయందు, వస్తుదృష్టి = స్థిరబుద్ధి, వాంఛ = కోరిక.

తా. రాజా' ఇంకను వాస్తవ్యుడు అల్లిప్పుడు తనచిత్తము విష్ణువునందు జేర్చి యితరచింత మాని సౌందర్యము కలము చదువు ధనము గలిగియు గర్వపడడు. విస్తార మైతూవుగంధము స్త్రీలు మొదలగునవిగలిగియు, ఇంద్రియలోలుడు గాడు. ఎలప్రాయము శౌర్యము విశ్వర్యము గలవాడయ్య కామక్రోధములఁ జేరనియడు. స్త్రీలు మొదలగుభోగము లెన్నియున్నను వానియొడఁ దగిలి యుండడు. (ప్రపంచములోఁ జూచియు విన్నట్టివస్తువులకు వస్తుత్వ మొప్పుకోడు. (నిజహని వానిని కోరడు.)

ఆ. సద్గుణంబు లెల్ల సంఘంబు లై వచ్చి

యసురరాజతనయునందు నిలిచి

పాసి చనవు విష్ణుఁ బాయనివిధమున

నేడుఁ దగిలి యుండు నిర్లతాశ్చ.

118

టీ. నిర్లతాశ్చ = శుద్ధచిత్తముగలరాజా । సద్గుణంబులు = మంచిగుణములు, సంఘంబులు = గుంపులు, అసుర...నందుకొ = శ్రేష్ఠునియందు, పాసి = వీడి, చనవు = పోవు, తగిలియుండుకొ = చెందియుండును.

తా. రాజా! మంచిగుణములన్నియు నొక్కటై ప్రహారునియందు జేరియున్నవి. అన్నియు నేటికి రేపటికిఁగూడ విష్ణువును వలె నాయనను విడువకుండును.

మ. పగవారై ననురేంద్రులకు సభలలోఁ బ్రహ్లాదసంకాశులకు సుగుణోపేతుల నెందునేమెఱుంగమంచుకృత్యబంధంబులం బొగడంజొత్తురు సత్కవీంద్రులక్రియ భూనాథ మీబోటి న దభగవద్భక్తులు దైత్యరాజునయందు బాటించి కీర్తిపరే.

టీ. భూనాథ=రాజా! పగవారు=శత్రువులు, సురేంద్రులకు = దేవతలున్న, సభలలోఁకు=చదురులయందు, ప్రహ్లాదసంకాశులకు=ప్రహారుని బోలువారిని, సుగుణోపేతులకు=మంచిగుణములుగలవారిని, సత్కవీంద్రుల క్రియకు=గొప్పకవులవలె, కృత్యబంధంబులకు=చద్యముల పాటలు గాఁగూర్చినవానితో, పొగడంజొత్తురు=పొగడాలకారంభించురు మీబోటి... భక్తులు = మీవంటియోగ్యులైన భాగవతభక్తులు, దైత్యరాజునయందు = ప్రహ్లాదుని, పాటించి=లక్ష్యముంచి, కీర్తిపరే=పొగడరా.

తా. రాజా! వానికి వంశపరంపరగా శత్రువులగునిందాగ్రులే ప్రహ్లాదునివంటిమహాత్ములు వేరే లేరని వానిమీఁదఁ బద్యములు పాటలును గట్టి సభలలోఁ బాడుచుందురు. ఇంక మీబోటి భాగవతయోగ్యు లాప్రహ్లాదుని పొగడనేరరా?

క. గుణనిధి యగుప్రహ్లాదుని

గుణము లనేకములు గలవు గురుకాలమునకు

గణుతింప నశక్యంబులు

ఫణిపతికి బృహస్పతికిని భాషాపతికిన్.

120

టీ. గుణనిధి=మంచిగుణములకు నిక్షేపము, గురుకాలమునకు=చాల కాలమునకైనను, గణుతింపకు = వర్ణించుటకు, అశక్యంబులు = సాధ్యము కావు. ఫణిపతికి=శేషునకు, బృహస్పతికిని, భాషాపతికి=బ్రహ్మకును.

తా. ఆ మహాత్ముని గుణములు ఇన్నియని చెప్ప నలవికాదు. వానిని ఎన్నార్యైకతన సామాన్యము వర్ణింపలేరు సరిగదా అధికేశమువు బృహస్పతి బ్రహ్మ మొదలగువారుకూడ వర్ణింపజాలరు.

వ. ఇట్లు సద్గుణగరిష్ఠుం డయిన ప్రహ్లాదుండు భగవంతుం డయిన వాసుదేవునియందు సహజ సంవర్ధమాన నిరంతర ధ్యాన రతుం డై.

121

టీ. సద్గుణగరిష్ఠుండు = మంచి గుణములచే గొప్పవాడు, భగవంతుండు = పద్మచైత్యరమ్యులతోఁ గూడినవాడు, సహజ...రతుండు = తనంతనే ఖట్టి పెరిగిన గాఢ మైత్రధ్యానమందు దగిలినవాడై.

సీ శ్రీవల్లభుండు దన్నుఁ జేరినయల్లెనఁ
జెలికాండ్ర నెవ్వరిఁ జేర మఱచు
నసురారి తనమోల నాడినయల్లెన
నసురబాలురతోడ నాడ మఱచు
భక్తవత్సలుండు సంభాషించినయల్లెనఁ
బరభాషలకు మాటు పలుక మఱచు
సురవంద్యుఁ దనలోనఁ జూచినయల్లెనఁ
జొక్కి నమస్తంబుఁ జూడ మఱచు
తే. హరిపదాంభోజయుగచింతనామృతమున
సంతరంగంబు నిండినయల్లెన నతఁడు
నిత్యపరిపూర్ణుఁ డగుచు నన్నియును మఱచి
జడత లేకయు నుండును జడునిభంగి.

122

టీ. అతఁడు = ప్రహ్లాదుండు, శ్రీవల్లభుండు = విష్ణువు, చేరినయల్లెనకా = కూడియున్నట్లు తోచినచో, జెలికాండ్రకా = నెయ్యిరసు, అను

రారి=విష్ణువు, తనమోలక=తనచేంతను, అసురబాలురతోడ = రాక్షసుల పిల్లకాయలతోడ, భక్తవత్సలుడు = భక్తులయందుఁ బ్రీతి కలవాఁడు, సంభాషించినట్లెనక=మాటలాడినట్లు దోచినచో, పరభాషలకుఁ = ఇతరులమాటలకు, మాటు=బదులు, సురవంద్యుక = (దేవతలచే మొక్కుఁదగిన) విష్ణువును, నొక్కి=మైమఱచి, హరి...కమునక=విష్ణువు సాదకమలముల ధ్యానమనునమృతముతో, అంతరంగంబు=హృదయము, నిత్యపరిపూర్ణుఁడు=ఎల్లప్పుడు నిండుకొనియుండువాఁడు, జడత=మోహము.

తా. రాజా! ఆప్రహ్లాదుడు విష్ణువు తనను కెందియున్నప్పుడు చెంతవారితోఁ జేరఁడు. శ్రీహరి తనయెదుట నాడునప్పుడు రాక్షసులబాలురతో నాడుకొనఁడు. ఆయన తనతో మాట్లాడుచున్నప్పుడు ఇతరులతో మాట్లాడఁడు. ఆయనను దనలోధ్యానించుపట్టున మైమఱచి వేఁతెద్దియుంజూడఁడు. హరిధ్యానముచేతఁ జిత్తిము నిండియున్నప్పు డాతఁడు అనందపూర్ణుడై అన్నియును మఱచి, మోహములేకున్నను పిచ్చివానివలె నగపడును.

తా. సానీయంబులు ద్రావుచుం గుడుచుచు భాషించుచు హాసలీలానిద్రాదులు చేయుచుం దిరుగుచు లక్ష్మించుచు సంతత శ్రీనారాయణపాదపద్మయుగళీచింతామృతాస్వాదనం ధానుండై మఱచెక సురారిసుతుఁడేతద్విశ్వము భూవరా.

టీ. భూవరా=రాజా! సురారిసుతుఁడు=ప్రహ్లాదుడు, హాసంబులు=సిట్లు, ద్రావుచుక, గుడుచుచుక = అన్నముందించుచు, భాషించుచుక=మాటలాడుచు, హాస...ద్రాదులు = నవ్వులు వినోదములు నిద్ర మొదలయినవి, లక్ష్మించుచుక = చూచుచు, సంతత...నుండై = తెంతతలేకుండ శ్రీహరి చరణకమల ధ్యానమను నమృతమును గ్రోలుటయందు ప్రీతి కలవాఁడై, ఏతద్విశ్వముక=ఈబాహ్యప్రపంచమును.

తా. రాజా! ప్రహ్లాదుడు, అన్నముదినుచు సిట్లు ద్రావుచు మాటలాడుచు నవ్వుచు వినోదపడుచు నిద్రబోవుచు ఎప్పుడైననుసరే ఏమఱక

శ్రీహరిధ్యానమందు మగ్నమైనచిత్తము గలవాడై, యీ ప్రపంచమును మఱచి యుండును.

- నీ. వైకుంఠచింతావిసర్జితచేష్టుఁడై
యొక్కఁడు నేడుచు నొక్కచోట
నశ్రాంతహరిభావనారూఢచిత్తుఁడై
యుద్ధతుఁడై పాడు నొక్కచోట
విష్ణుఁ డింతియు గాని వేఱొందు లేదని
యొత్తిలి నగు చుండు నొక్కచోట
నలినాక్షుఁ డనువిధానముఁ గంటి నే నని
ఁగుబ్బి గంతులు వైచు నొక్కచోటఁ
- ఆ. బలుకు నొక్కచోటఁ బరమేశుఁ గేశవుఁ
బ్రణయహర్షజనితబాష్పనలిఁ
మిళితపూకుఁడై నిమిలితనేత్రుఁడై
యొక్కచోట నిలిచి యూర కుండు.

124

టీ. వైకుంఠ...చేష్టుఁడై=విష్ణుధ్యానములేనివ్యాపారము గలవాడై,
అశ్రాంత...చిత్తుఁడై=తెంపులేని హరిధ్యానమందు నిలిపిన మనస్సుగలవాఁ
డై, ఉద్ధతుఁడు=ఆనందమునొందినవాడై, ఒత్తిలి=ఒదిగి, నలి నాక్షుఁడు=
విష్ణువు, ఆనువిధానము=ఆనునిధిని, ఉబ్బి=పొంగి, ప్రణయ...నేత్రుఁడై=
భక్తిచే గలిగిన సంతోషమువలన బుట్టిన కన్నీటితోఁ గలిసిన గగుర్పాటు
కలవాడై, నిమిలితనేత్రుఁడై=మూయబడినకన్నులు గలవాడయి.

తా. రాజా! ఆతఁడొక్కచోట విష్ణుధ్యానము లభింపలేదని యొం
టరిగా నేడ్చుచుండును. ఒక్కచోట విష్ణునియందు మనస్సు నిలిపి, యా
నందముతోఁ బాడుచుండును. విష్ణుడనఁగా నింతే వేఱులే దని యొక్కచో
వగలబడి నవ్వుచుండును. ఒక్కయెడ నాకు విష్ణుఁ డనులిబ్బి దొరికెనని

పొంగి చిండులు దొక్కును. ఒక్కచోట విష్ణునామసంకీర్తనము నేయును. ఒకప్పుడు భక్తితాత్పర్యముతో నానందపడి కన్నీరు విడుచుచు నొడలు గగుర్పొడువ కనులు మూసికొని మిన్నకుందును.

వ. ఇట్లు పూర్వజన్మ పరమభాగవత సంసర్గసమాగతం బైనము కుండచరణారవింద సేవాతిరేకంబున నఖర్వనిర్వాణభావంబు విస్తరించుచు నప్పటప్పటికి దుర్జనసంసర్గనిమిత్తంబున దన చిత్తం బన్యాయత్తంబు గానీక నిజాయత్తంబు నేయుచు నప్రమత్తంబును సంసారనిష్కృత్తుండును బుధజనవిధేయుండును మహాభాగధేయుండును సుగుణముణిగుణగర్వితుండును బరమభాగవతశ్రేష్ఠుండును గర్మబంధలతాలవిత్తుండును బవిత్రుండును నైనపుత్తునియందు విరోధించి సురవిరోధి యను కంప లేక చంపం బంపె నని పలికిన నారదుచకు ధర్మజుం డిట్లనియె.

120

టీ. పూర్వ...గతింబు = తొలిజామునందలి యుత్తమభాగవతుల చేరికవలన లభించినది, మునుంద...కంబునకొ = విష్ణుపాదసేవనాతశయము వలన, అఖర్వనిర్వాణభావంబు = కొంతలేనియానందమును, విస్తరించుచుకొ = పెంచుచు, దుర్జన...బునకొ = కాపురుషులచెలిమిచేత, అన్యాయత్తంబు = పరాధీనము, నిజాయత్తంబు = తనయధీనము, అప్రమత్తుండు = ఏమటికలేని వాడు, సంసారనిష్కృత్తుండు = సంసారమును విడిచినవాడు, బుధజనవిధే యుండు = పండితులకు స్వాధీనుడు, మహాభాగధేయుండు = విషుభక్తి యను గొప్పకలిమి గలవాడు, సుగుణ...స్థుండు = సుగుణము లనెడురత్నములచే గొప్పవాడు, పరమభాగవతశ్రేష్ఠుండు = మౌనగ్యులైన భక్తులలో ముత్తముండు, కర్మ...చిత్తుండు = కర్మబంధములను తీగలకు కొడవలిపెంటివాడు, పవిత్రుండు = పావనుడు, సురవిరోధి = హిరణ్యకశిపుడు, అశుకంప = దయ.

శా. పుత్రుల్ నేర్చిన నేర కున్న జనకుల్ పోషింతు రెల్లప్పుడు
మిత్రత్వంబున బుద్ధి చెప్పి దురితోన్నే మంబు నారెంటు రే
శత్రుత్వంబుఁ దలంప రెట్టియెడ నాసౌజన్యరత్నాకరుం
బుత్తు లోకపవిత్రుఁడందైనెగులుం బొందింప నెట్లొర్చెనో.

టీ. జనకుల్=తల్లిదండ్రులు, మిత్రత్వంబున=చనవుతో, బుద్ధి=
నీతి, దురితోన్నేమంబు = సాపచింతనమును, ఎట్టియెడ=ఎప్పుడున్ను,
ఏశత్రుత్వంబు=ఏవిరోధమున్ను, తలంపరు, ఆసౌజన్యరత్నాకరు=సా
ధుత్వమునకు నెల వగు నాప్రహ్లాదుని, లోకపవిత్రు=సర్వలోక ప్లావనుని,
తండ్రి, ఎగులు=కష్టమును, ఎట్లు, ఓర్చెనో=ఇప్పపడెనో.

తా. నారదా! లోకములోఁ దల్లిదండ్రులు కొడుకులకు తెలిసినను దెలి
యకున్నను రక్షింతురు. తెలియనిపట్టు బుద్ధి చెప్పి దిద్దుదురు. వారి నెప్పు
డును ప్రేమతోఁ బెనుపుదురుగాని శత్రుత్వము జూపరు. ఇట్లేచటను
వివేచన. అట్టిసాధువును లోకపావనుఁడగుకొడుకును తండ్రి యేల బాధించె
నో? వానిని హింసించుటకు వాని కెట్లు సమతమా తెలియను.

ఉ. బాలుఁ బ్రభావిశాలు హరిసాదవయోరుహచింతనక్రియా
లోలుఁ గృపాళు సాధుగురులోకపదానితఫాలు నిర్మల
శ్రీలు నమస్తనధ్యనుతశీలు విఖండితమోహవల్లికా
బాలు నదేల తండ్రి వడిఁ జంపఁగఁ బంపె మునీంద్ర చెప్పవే.

టీ. మునీంద్ర=నారదా! ప్రభావిశాలు=బ్రహ్మ లేజమున వెలుఁ
గొందువానిని, హరి...లోలు=విష్ణు పాదకమలముల ధ్యానించు పనియం
డుఁ దగిలియున్న వానిని, కృపాళు=భూతదయ గలవానిని, సాధు...ఫా
లు=సజ్జనులు గురువులు వీరల పాదములయందు నొసలు మోపువానిని, నిర్మ
లశీలు=మంచుననుగలవానిని, నమస్త...శీలు=ఎల్ల సాధువులచేఁచొగ
డఁబడిన నడవడి గలవానిని, విఖండిత..బాలు=త్రైంపఁబడినయజ్ఞాన
పుండ్రీకాలు గలవానిని, వడి=వేగముగా, చెప్పవే=చెప్పుమా.

తా. నారదా! పిన్నవాడును, (కుష్టవాడు లేప్పిదముజేసిన ఎఱుగక చేయునుగాన మన్నింపఁదగుఁగాని దండింపఁ జనను.) లేజోవింతుఁడును, విష్ణుభక్తిగలవాఁడును, సాధుగురుసేవ జేయవాఁడును, మంగళశ్రవణము గలవాఁడును, సాధువులచే నైతము కొనియాడఁబడిన ప్రవర్తనగలవాఁడును, మోహపాశములను ద్రొంపినవాఁడును, ఇట్టికొడుకును కరుణలేక తండ్రి యేల చంపునునెను? నెలవిండు.

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె.

128

శా. లభ్యం బై ననురాధిరాజపదము లక్షింపఁ ద్రాంతమున్
సభ్యత్వంబున నున్నవాఁ డబలుండై జాడ్యంబుతో వీడు వి
ద్యాభ్యాసంబునఁ గాని తీవ్రమతి గాఁ డంచున్ విచారించి దై
త్యభ్యుండొక్కదినంబునం బ్రియసుతున్ వీక్షించి సోత్కంఠుండై.

టీ. దైత్యభ్యుండు=హిరణ్యకశిపుఁడు, లభ్యంబు=పొందఁగిన, ను
రాధిరాజపదము=దేవేంద్రనియధికారమునుగూడ, లక్షింపఁడు, లెక్క
నేయఁడు, అక్రాంతము=ఎల్లప్పుడు, అబలుండై=మనోబలములేనివాడై,
జాడ్యంబుతో=అవివేకముతో, సభ్యత్వంబున=పెద్ద పెద్దపోకడలతో,
వీడు=ఈకొడుకు, విద్యాభ్యాసంబునకాకాని=విద్య నేర్చుకొనినఁగాని, తీ
వ్రమతి=చుఱుకైనబుద్ధిగలవాఁడు, ఒక్కదినంబునకా, ప్రియసుతు=ముద్దు
కొడుకును, వీక్షించి=చూచి, సోత్కంఠుండై=ప్రేమతోఁగూడినవాడై.

తా. హిరణ్యకశిపుఁడు తనకొడుకు న్నడవడి చూచి వీడు దేవేంద్ర
పదవిదొరికినను లెక్కనేయఁడు. ఎప్పుడు చూచినను సోమరియై అవివేకము
తోఁ దిరుగుచు వ్యవహారములు రాచకార్యములు మఱగి చెడిపోవునున్నా
డు. వీనిని బడిలో వేసి చదివించినఁగాని బుద్ధికి లేటగలిగి నాదారికి రాఁడు.
అని తలచి యొక్కనాఁడు కొడుకును జూచి వేడుకపడనవాడయి.

క. చదువనివాఁ డజ్ఞుం డగుఁ

జదివిన సదసద్వివేకచతురత గలుగుం

జనువఁగ వలయును జనులకుఁ

జదివించెద నాట్యలొద్దఁ జదువుము తండ్రి.

130

టీ తండ్రి = నాయనా! చదువనివాఁడు = చదువుకొననివాఁడు, అజ్ఞుం
డు = మంచిచెడ్డలెఱుంగనివాఁడు, చదివినకొ = చదువుకొన్నచో, సద...ర
త = మంచిచెడుగుల తారతమ్యము నిర్ణయించుతేలివి, కలుగుకొ, జనులకుకొ =
ఎల్లవారికిని, చదువఁగకొనలయుకొ = చదువుటముఖ్యము, అయ్యలొద్దకొ =
తగినగురువులచెంతను, చదివించెదకొ = చదువుచెప్పించెదను, చదువుము.

తా. ఇట్లు ముద్దుగా దగ్గఱకుఁ బిలిచి, నాయనా! చదువురానివాఁ
డు పట్టిమొద్దు వాని కేమి తెలియదు. మనము చదువుకొంటిమా మంచి చెడ్డ
అన్నియును చక్కఁగాఁ జెలిసికొనవచ్చును. గనుక అందఱు చదువుకొనెలసి
నచ్చేకావున నిన్ను మంచియుపాధ్యాయులయొద్దికిఁ బంపెదను, చక్కఁగాఁ
జదువుకొనుము.

వ. అని పలికి యసురలోకపురోహితుండును భగవంతుండును
సయిన శుక్రాచార్యుకొడుకులఁ బ్రచండవిత్కూలఁ జిండా
మర్కుల రావించి సత్కరించి యిట్లనియె.

131

టీ. అసురలోకపురోహితుండు = రాక్షసులకందఱుపురోహితుఁడు,
భగవంతుండు = పద్మశైవ్యర్యములు కలవాఁడు, ప్రచండవిత్కూలకొ = తీవ్ర
మైనవాదకాస్త్రము నెఱిగినవారలను, చిండామర్కులకొ = చండుండును
య్యుండు ననువారలను, రావించి = పిలిపించి, సత్కరించి = గౌరవించి.

తా. అంధప్రక్రియ నున్నవాఁడు పలుకం డస్తత్ప్రతాపకి యా
గంధం బించుక లేదు మీరుగురువుల్ కాదుణ్యచిత్తుల్ మనో
బంధుల్ మాన్యులుమాకుఁబెద్దలు మముం బాటించియీబా
లకుకొ, గ్రంథంబుల్ చదివించినీతికుశలుం గావించిరక్షింపరే.

తా. అంధప్రక్రియకా = గుడ్డివానితీరున, పలుకండు = మాతోమాట
లాడఁడు, అస్త...గంధంబు = నాపరాక్రమముపనులు వీనియెఱుకకొంచెము
న్ను, మీరు, మాకు, గురువుల్, కారుణ్యచిత్తుల్ = దయగలవారు, మనోబంధు
ల్ = అంతరంగబంధువులు, మాకు, మాన్యులు = గౌరవింపఁదగినవారు, పెద్ద
లు = అన్నివిధములగొప్పవారలు, మముకా, పాటించి = అనుసరించి, ఈబాల
కుకా = ఈపిన్నవానిని, గ్రంథంబుల్ = చుంచిపుస్తకములను, చదివించి, నీతి
కుశలుకా = తెలివికలవానినిగా, కావించి = చేసి, రక్షింపఁజే = కాపాడుఁడు.

తా. అయ్యా యీకుఱ్ఱుడు గుడ్డివానివలె నున్నాఁడు. నాగొడవయే
వీనికి పట్టదు. నాపరాక్రమము ఘనకార్యములు వీనియెఱుఱునైన వెఱుగఁ
డు. మీరు మాకు అన్నివిధముల గురువులు పెద్దలు పూజ్యాలు, దయామయస్వ
భావముగలవారు అత్తిబంధువులు. మమ్మనుగ్రహించి యీపిన్నవానికిఁ
జనువుచెప్పి పండితుని జేసి నన్ను కృతాన్యుని జేయుట మీభారము.

వ. అని పలికి వారిలకుఁ బ్రహ్లాదు సప్పగించి తోడ్కొని పొం
డనిన వారును దనుజరాజకుమారునిం గొనిపోయి యతనికి
సనయస్కులగుసహక్రీశల సమరకుమారులం గొందఱం
గూర్చి.

133

టీ. అప్పగించి = స్వాధీనముచేసి, తోడ్కొనిపోండు = తీసికొనిపో
వుఁడు, వారును = చండమర్కులును, దనుజరాజకుమారునికా = హిరణ్యకశిపుని
కొడుకును, సనయస్కులు = ఒక్కయీదువారు, సహక్రీశలు = కూడఁ
జదువుకొనువారు, అసురకుమారులకా = రాక్షసులపిల్లకామలను, కూర్చి =
జతచేసి.

ఉ. అంచితభక్తితోడ దనుజాధిపుగేహసమీపముం బ్రవే
శించి సురారిరాజుతుం జేకొని శుక్రకుమారకుల్ పఠిం
పించిరి పాఠయోగ్యములు పెక్కులుశాస్త్రము లాకుమారుఁ
డా, లించి పఠించె నన్నియుఁ జలింపనివైష్ణవభక్తిపూర్ణుడై.

టీ. శుక్రకుమారకల్=శుక్రనికొడుకులు చండమర్కలు, అంచిత
భక్తితోడక = ఒప్పిదమైన శ్రద్ధతో, దనుజాధిపు గేహసమీపముక =
హిరణ్యకశిపుని యింటిదాపునకు, సురారిరాజసుతుక = ప్రహ్లాదుని, చేకొని=
చేరఁదీసికొని, పాతయోగ్యములు=చదువలసినవి, పెక్కులు=అనేకములు,
రాష్ట్రములు, పఠింపించిరి=వానిచే జదివించిరి, అమూల్యము=ప్రహ్లాదుఁ
డు, అలింఁచి=గురువుల బోధవిని, చలింపని నైష్ఠికభక్తిపూర్ణుడై=తొలఁగని
విష్ణుభక్తిచే నిండినవాడై, అన్నియును=వారుచెప్పిన విద్యలన్నిటిని, పఠిం
చెక=చదివెను.

తా. ఇట్లు చండమర్కలు రాజు నింటికిఁ బోయి ప్రహ్లాదుని విలిచి
కొనివచ్చి, వానికి నేర్పవలయు సమస్తరాష్ట్రములు నేర్పిరి. వాఁడును విష్ణు
భక్తిమాత్రము వీడక వారుచెప్పిన విద్యలన్నియును నేర్చుకొనుచు వచ్చెను.

క. ఏపగిది వారు చెప్పిన

నాపగిదిం జదువుఁ గాని యట్టిట్టిని యా

జేసింపఁడు తా నన్నియు

రూపించిన మిథ్య లని నిరూఢమనీషన్.

135

టీ. తాక=ప్రహ్లాదుడు, వార=గురువులు, ఏపగిదిక=ఏతీరున,
చెప్పినక, అజేసింపఁడు=అడ్డుచెప్పఁడు, రూపించినక=విచారించినచో,
మిథ్యలు=అవత్యములు, నిరూఢమనీషక=దృఢబుద్ధితో.

తా. ప్రహ్లాదుడు వారుచెప్పినదానికెల్ల నూఁకొట్టునుగాని అది
యట్లు ఇది యిట్లు అని తిరుగఁబడఁడు. చక్కఁగ విచారింప నివన్నియు నవ
త్యము అని యెఱిగినవాఁడు గావున చెప్పినట్లు నేర్చుకొనెను.

శా. అంతం గొన్నిదినంబు లేగిన సురేంద్రారాతి శంకాన్విత
స్వాంతం డై నిజనందనుక గురువు లేబాడం బఠింపించిరో
భ్రాంతం డేమి పఠించెనో పిలిచి సుభాషించి విద్యాపరి
శ్రాంతిం జూచెదఁగాక నేఁ డని మహాసాధాంతరానీనుఁ డై.

తనయులసంభాషణములు

జనకులకుం గర్జయుగళసదృశాషణముల్.

140

టీ. జనకులకుఁ=తండ్రులకు, తనయులసంభాషణములు=కొడుకుల ముద్దుపలుకులు, అనుదినసంభోషణములు = ఎల్లపుడు వినుగులేక యానందము గలిగించునవి, జనిత...ముఁ=పుట్టినబడలికను సంతాపమును దుఃఖమును దొలగించునవి, కర్జయుగళసదృశాషణముల్=చెవులకు నలంకారములు.

తా. కొడుకులముద్దుఁగూటలు తండ్రులకు ఎన్ని సారులు విన్నచు వినుగులేక యానందమును గలిగించును. ఎంతయాయాసము తాపము దుఃఖము గలిగియున్నను ఒక్కసారి కొడుకులపలుకులు విన్నచో నది పాయము. అవియే వారి చెవులకు నలంకారములు.

వ. అని యితియఁ బుత్రా నీ కేయ్యసి భద్రం బై గున్నది చెప్పు మనినఁ గన్నతండ్రికిఁ బ్రియనందనుం డీ ట్లనియె. 41

టీ. భద్రంబు=శుభమైనది, ప్రియనందనుండు=ముద్దుకొడుకు.

ఉ. ఎల్లశరీరధారులకు నిల్లచుచీకటినూతిలోపలం

దైత్యక వీరు నే మరునాటిభ్రమణంబున భిన్నులై వ్రవ
రిల్లడి సర్వము న్మహానిద్రావృతశాయము మంచు విష్ణునం
దుల్లముఁ జేర్చి తా రవి సుధువట మేలు నిశాచరాగ్రణి.

టీ. నిశాచరాగ్రణి=రాక్షసరాజు! తండ్రి, ఎల్లశరీరధారులకుఁ=ఎల్లదేహులకు, ఇల్లు, అను చీకటినూతిలోపలఁ=చీకటిబావిలో, దైత్యక=పడక, వీరును, ఏను, అను, మతిభ్రమణంబునఁ = చిత్తిచైతల్యముచే, భిన్నులు=భేదజ్ఞానముగలవారు, అతని నిద్రావృతశాయము = అవిష్టునియమానుకమైన విలాసముల స్వరూపముగలదే, ఉల్లము=చిత్తము, చేర్చి, తారు=తాను, మేలు=శ్రేయము.

తా. తండ్రి! ఎల్లప్రాణులు ఇల్లను నీ చీకటి గోతిలోఁ బడియుండుక వారు మేము వానిది నాయది యని పొరపాటుఁ జెందక, అంతయు

విష్ణువేదాని వేణులే దని తలచి యాజీవుని చిత్తమునను ధ్యానించుచు
నడవులలో నుండిన గృతాధులగుదురు.

వ. అని కుమారుం డాడిన ప్రతిపక్షోనురూపంబు లయునసల్లాపం
బులు విని దానవేంద్రుండు నగుచు నిట్లనియె. 143

టీ. అడిన...పంబులు = పలికిన తనవిరోధియగు విష్ణునకుఁ బ్రీతికర
ములైన, సల్లాపంబులు = పలుకులు, విని, దానవేంద్రుండు = హిరణ్యకశి
పుఁడు.

క. ఎట్లాడిన సప్తాడును

రిట్టట్టని పలుక నెఱుంగ రితిరులశిశువుల్

దట్టించి యెవ్వ శేసుని

పట్టించిరొ శాలకునకుఁ బరపక్షంబుల్.

144

టీ. ఇతగులశిశువుల్ = ఇరుగుపొరుగువారిపిల్లకాయలు, ఎట్లు = ఏలా
గున, అడిన = చెప్పిన, అట్లు = అవిధముగా, అడుగురు = పలుకుదురు,
ఇట్లు అట్లు అని = ఈలాగు అలాగునని, పలుకక ఎఱుంగరు = మాటాడఁజా
అరు, ఎవ్వరు, దట్టించి = ఆదరించి, ఏమని = ఎట్లు, బాలకునకుఁ = కుఱ్ఱనికి,
పరపక్షంబుల్ = శత్రు పక్షములు, పట్టించిరొ = శేర్పిఁగో.

తా. ఊరిలో పిల్లకాయలందఱును ఎట్లు చెప్పిన నట్లు నేర్చుకొందురు.
అది యట్లు ఇది యట్లు అని యెదురుచెప్పురు. వీనికి ఎవరు ఏమి చెడించ
నేర్పిరో కాని శత్రువుల కనుకూలములైన వాదములు బాగుగాఁ బట్టినవి

శా. నాకుంజూడఁగఁజోద్యమయ్యెడిఁగదా నాతండ్రి యీబుద్ధిదా
నీకుఁ లోపలఁ దోచెనో పరులు దున్నీతుల్ పఠింపించిరో
యేకాంతంబున బార్గవుల్ పలికిరో యీదానవశ్రేణికి
వైకుంఠండు గృతాపరాధుఁ డతనిఁ వర్ణింప నీ కేటికిన్. 145

టీ. నాతండ్రి = మానాయనా! ప్రహ్లాదా, చోద్యము = చిత్తము,
ఈబుద్ధి = ఇట్టివిష్ణునియందలి భక్తి, తాక = తనంతటనే, లోపల = నీ

వృద్ధయమున, పరులు=మనకు కానివారు, దుర్మీతులు=చెడుగతులు, పరిం
పించిరో=చదివించినారా? ఏకాంతంబునక=ఎవరులేనప్పుడు, భాగ్యవల్
=చండామర్కటలు, పరికిరో, నైకుంతుండు=విష్ణువు, ఈదానశ్రేణికి=
ఈరాక్షసకోటికి, కృతాపరాధుండు=ద్రోహమొనర్చినవాడు, నిర్ణంపక=
స్తుతించుటకు, నీకు, ఏటికిక=ఎందుకు?

తా. ప్రహ్లాదా యేమిరా యీవింతి! నీకిది నీయంతటనే గలిగినదా
యెవరైన మనవిరోధు లిట్లు చెప్పుచునిరా? లేక మీ గురువులు రహస్యము
గా నీవిద్య నేర్పిరా? ఎవరైన జెప్పనీ యిది సరికాదు. మనరాక్షసులకు నె
ప్పుడు విఘ్నపు పరమద్రోహి. వానిపేరు దలఁపకుము.

మ. సురలం వోలుటయో సురాధిపతులక స్త్రీక్రించుటో సిద్ధు
లం, బరివేధించుటయో మునిప్రవరులక బాధించుటో యక్షకి
న్నరగంధర్వవిహంగనాగపతులక నాశంబు నొందించుటో
హరియంచుక గిరియంచునేలచెడ నొహంధుండవైపుత్రకా.

టీ. పుత్రకా=కుమారా! సురలక=దేవతలను, వోలుటయో=తఱు
ముటయో, సురాధిపతులక=ఇంద్రాదిదేవసాధులను, స్త్రీక్రించుటో=ఆల
యఁజేయుటయో, సిద్ధులక, పరివేధించుటయో=పీడించుటయో, ముని
ప్రవరులక=మునశ్వరులను, బాధించుటో=బాధనెట్టుటో, యక్ష...పతు
లక=యక్షులు ఆశ్విముఖులు గంధర్వులు షడ్రులు నాగలోకవాసులను,
నాశంబుక=ప్రళయమును, మోహంధుండవై=అజ్ఞానమున గన్పెఱుగక,
హరి గిరియంచుక, చెడక, ఏల?

తా. నాయనా! ఇది యొక ఘనకార్య మనుకొన్నావా? మనరాక్షస
వీరుల కిది యొకపనియా? ఇదియేమి దేవతలను బాణదోలుట యనుకొంటి
వా? లేక వారినిబట్టి చావబాదుట యని తలఁచితివా? సిద్ధులను వేధించు
టా? మునులతాళము బట్టుటా? యక్షులు మున్నగువారిని యాపుమాపుటా?
పిచ్చివానివలె హరి గిరి యనకు. మనము చేయవలయువాని నేర్పము.

వ. అనినఁ దండ్రిమాటలకుఁ బురోహితు నిరీక్షించి స్రక్ష
డిట్లనియె మోహనిర్మలనంబు నేసి యెన్ననియందుఁ
రులయి యెఱుక గలపురుషులకుం బరులు దా. మని
మాయాకృతం బయినయసగ్ధాహ్యం బగుభేదంబు
బడ దట్టివరమేశ్వరునకు ననుస్కరించెద.

టీ. పురోహితుఁ = శుక్రనికొడు కయినచదువుతయ్యను, ని
= చూచి, మోహనిర్మలనంబు = అజ్ఞాననాశనము, తత్పరులు = తెలివి
వారలు, ఎఱుకగలపురుషులు = తెలిసినవారు, మాయాకృతంబు = మా
గలిగినది, అసగ్ధాహ్యంబు = తెలివిమాలినవారిచే నభ్యసించఁదగినది.

తా. అజ్ఞుల గొందఱునేముదామనుచు మాయంజెందినర్వా
బ్రజ్జాలభ్యు దురన్వయక్రమములక భాషింపఁగా నేర
జ్ఞానాపథమందు మూఢులు గదా చింతింప బ్రహ్మాదీ
దజ్ఞుల తత్పరమాత్మ విష్ణు నితరుల దర్శింపఁగా నేర్తు

టీ. అజ్ఞుల = తెలియనివారు, సర్వాత్మకుఁ = సర్వరూపిని,
లభ్యుఁ = జ్ఞానముచే బొందఁదగినవానిని, దురన్వయక్రమములక
సంప్రదాయములచేత, భాషింపఁగాఁ = పలుకుటకు, చింతింపక =
పఁగా, అజ్ఞానాపథమందుక = దానిం దెలిసికొనుపట్టున, బ్ర
జ్ఞుల = వేదములెఱిగిన బ్రహ్మమున్నగువారును, మూఢులుగదా =
వారుగదా, తత్పరమాత్మకుఁ = అట్టి పరాత్పరుని, విష్ణుక, ఇతరుల =
బులు, దర్శింపఁగాఁ = చూచుటకు, నేర్తురే = నేరుతురా.

తా. గురువరా! కొందఱుమూర్ఖులు తామని పరులని మాయ
బుద్ధిగలిగి, సర్వాత్మకుఁడు జ్ఞానమునకు స్వాధీనుఁడు నగువిష్ణునిసంప్ర
శుద్ధిగా నర్శింపఁజాలరు. మూర్ఖులననేల? వేదవాదు లగుబ్రహ్మదులు
ము వాని నెఱుగరట. ఇంక నితరులనెఱుగా నెంత?

తే. ఇను మయస్కాంతసన్నిధి నెట్లు భ్రాంత
మగు హృషీకేశుసన్నిధి నావిధమునఁ
గరఁగు చున్నది దైవయోగమునఁజేసి
బ్రాహ్మణోత్తమ చిత్తంబు భ్రాంత మగుచు.

149

టీ. బ్రాహ్మణోత్తమ = మంచి బ్రాహ్మణుఁడా! దైవయోగమునకొ
జేసి = దైవగతిచేత, చిత్తంబు = నామనస్సు, ఆయస్కాంతసన్నిధి =
నూదంటురాయియొద్ద, ఇనుము, ఎట్లు, భ్రాంతము = లోలము, తగులు
కొనునది, అగు = అగునో, అవిధమున = అలాగున, హృషీకేశు
సన్నిధి = విష్ణునిచేత, భ్రాంతము = చలించునది, అగుచుకొ, గరఁగు
చున్నది = ద్రవీభావమును బొందుచున్నది.

తా. ఉపాధ్యాయులుగారూ! అదియేమి దైవమహిమమోకాని నా
మనస్సు నూదంటుతాతని యినుము తగులుకొన్నట్లు విష్ణునియందు దృఢము
గాఁ బోయి చేరుచున్నది.

సీ. మందారమకరందమాధుర్యమునఁ దేలు
మధుపంబు వోవునే మదనములకు
నిర్మలనుందాకినీవీచికలఁ మాఁగు
రాయంచ చనునె తరంగిణులకు
లలితరసాలపల్లనఖాది యై చొక్కు
కోయిల చేరునే కుటజములకుఁ
బూర్ణేందుచంద్రికాస్ఫురితచకోరక
మరుగునే సాంద్రనీహారములకు

తే. నంబుజోదరదివ్యపాదారవింద
చింతనామృతపానవిశేషమత్త

చిత్త మేరీతి నితరంబుఁ జేరనేర్పు
వినుతగుణశీల నూటలు వేయు నేల.

150

టీ. వినుతగుణశీల = మంచిగుణములుగలవాఁడ! మందార...మునకు = కల్పవృక్షపుఁ బూవుదేనల తీయఁదనమున, లేలుమధుపంబు = ఓలలాడు తుమ్మెద, మదనములకుఁ = మంగ చెట్లమీదికి, పోవునే, నిత్తల...కలకు = శుభ్రమైన గంగాతరంగములయందు, తూఁగురాయఁచి = తూఁగాడుహంస, తరంగిణులకుఁ = నరులకు, చనునే = వెళ్లునా, లలిత...ఖాది = సుందరమైన మామిడిచిగురులను మెక్కినది, సొక్కు = మైముఱచు, కుటసములకుఁ = కొడిసెచెట్లకు, పూర్లందు ..రకము = నిండుజాబిల్లి వెన్నెలచే నలరిన వెన్నెలపులుఁగు, సాంద్ర నిహారములకుఁ = గట్టిమంచుగడ్డలమీదికి, ఆరుగునే = పోవునా, అంబు...చిత్తిము = విష్ణునిదివ్యపాదకమలమలభ్యాన మనునమృతము ద్రావుటచే మిక్కిలి కై పెక్కినమనస్సు, ఏరితిఁ = ఏలాగున, ఇతరంబుఁ = మఱియొకదానిని, చేరనేర్పుకు = పొందఁగలదు.

తా. గురూత్తమా! వేయిమాట లెందుకుగాని కల్పవృక్షములలో పూవుదేనలు ద్రాగు తుమ్మెద మంగచెట్లను మఱచియైన చేరునా? గంగానదయొక్క అలలలోఁ దూఁగియాడు హంస మననములలోనికి వచ్చునా? తీయనిమామిడిచిగురు దినుచున్నకోయిల కొడిసెచెట్లమీదికిఁ బోవఁగోరునా? పున్నమనాటి చంద్రుని వెన్నెలను ద్రాచి తినిసినతీతువు మంచు పెళ్లలమీది కప్పుడైన వెళ్లునా? అట్లే, శ్రీహరిభ్యానముచేఁ బరవశమైన మనస్సు ఎట్లు మఱియొకవంకకుఁ దిరుగునో చెప్పఁడీ?

వ. అనిన విని రోపించి రాజసేవకుఁ డైనపురోహితుండు ప్రహ్లాదుం జూచి తిరస్కరించి యిట్లనియె.

151

టీ. రోపించి = కోపపడి, రాజసేవకుండు = రాజైన హిరణ్యకశిపునిచిత్తము ప్రకారము సేవచేయువాఁడు, పురోహితుండు = శుశ్రునికొడుకు, తిరస్కరించి = అదలించి.

ఉ. పంచశరద్యయస్కుడవు బాలుడ వించుక గాని లేవు భా
సించెదు తర్కవాక్యములు చెప్పినశాస్త్రములోనియర్థ మొ
క్కించుకయైన జెప్ప సురురేంద్రసిముడట మాకు నాడలల్
పంచుకొనంగఁ జేసితివి వైరివిభూషణ పంశదూషణ. 1:2

టీ. వైరివిభూషణ = శత్రువులకు నలంకార మైనవాడ' పంశ
దూషణ = కులనాశకుడ' ప్రహ్లాదా' నివు, పంచశరద్యయస్కుడ
వు = విదేంద్రవాడవు, బాలుడవు = కుఱ్ఱవాడవు, ఇంచుక = కొంచెము,
తర్కవాక్యములు = తర్కములోనివాదములు, భాషించెదు = చెప్పెదవు,
చెప్పిన...యర్థము = మేము నేర్పిన శాస్త్రములోనిసంగతి, ఒక్కించు
కయైన = కొంచెమైనను, మాకుక, ఆసురేంద్రసిముడటక = హిర
ణ్యకశిపు మహారాజుగారి యెగుట, బాడలల్ = తలలు, పంచుకొనంగక,
చేసితివి.

తా. ఓరీ కులపాంసనా' శత్రుహితుడ' ప్రహ్లాదా' నివుమాడనయి
దేంద్ర కుఱ్ఱవాడవు. ఇంతలేవు. ఏమో తర్కములంతయు మాటలాడెదవు.
మేముకట్టపడి బోధించినశాస్త్రములోనిది ఒక్కటియుఁజెప్పవు. రాజుగారి
యెగుట మా కవమానము దెచ్చితివి ఇంకఁ బాలును.

చ. తనయుడు గాఁడు శాస్త్రపుఁడు దానవిధ ర్తకువీఁడుదైత్యచం
దనవనమందుఁ గంటకముతక్షీతిజాతముభంగిఁ బుట్టినాఁ
డనవరతంబు రాక్షసకులాంతకుఁ బ్రస్తుతీ నేయుచుండు దం
డనమునఁ గాని శిక్షలకు డాయఁడు పట్టుఁడు కొట్టుఁ డుద్ధతిన్.

టీ. వీడు = ఈ ప్రహ్లాదుడు, దానవిధ ర్తకు = హిరణ్యకశిపునకు,
తనయుడు = కొడుకు, దైత్యచందనవనమందు = రాక్షసులను మంచిగంధ
పుఁజెట్ల లోటయందు, కంటకయుతక్షీతిజాతముభంగిక = ముండచెట్టు
మాదిరి, అనవరతంబు = ఎప్పుడును, రాక్షసకులాంతకుక = విఘ్నపును, ప్ర
స్తుతి = స్తోత్రము, దండనమునకగాని = దండించినగాని, శిక్షలకు =

మానేర్పుచదువులపద్ధతులకు, దాయఁడు = చేరఁడు, ఉద్ధతిక్ = అటోపముతో, పట్టుఁడు = పట్టుకొనుఁడు, కొట్టుఁడు.

తా. హిరణ్యకశిపునకు వీఁడు కాల్రవుఁడుగాని కొడుకుగాఁడు నిర్మలమైన రాక్షసకులమను గంధపు తోటయందు ఈదుర్భాషుఁడు తున్నచెట్టునుబోలి పుట్టివాఁడు, ఎప్పుడు రాక్షసకులము వాశనము నేయుచున్నవిష్ణుని నుతింతును. వీనిని కఠినముగా దండించినఁగాని మనదారికి రాఁడు. పట్టి కొట్టుఁడు.

క. ఈపాపనిఁ జదివెంతయు

నీపాదము లాన యింక నిపుణతతోడం

కోపింతుము దండింతుము

కోపింపకు మయ్య దనుజకుంజర వింటే.

154

టీ. దనుజకుంజర = రాక్షసశ్రేష్ఠు! వింటే = విన్నానా, ఈపాపనిక్ = ఈకుట్టవానిని, చదివెంతయు. నీపాదములు ఆన = నీయడుగులు ప్రమాణము, నిపుణతతోడక్ = కాశల్మ్యముతో, కోపింతుము, దండింతుము, కోపింపకుము ఆయ్య = అగ్రహింపకు మయ్య.

తా. రాజా! కోపపడవలదు. ఇంకమీఁద వీనిని గట్టిగా తిట్టికొట్టి చదువునేరుపఁగలము. నీయడుగులతోడు. నేరువుగా వీని జదివెంతయు.

వ అని మఱియు నారాచపాపనికి వివిధోపాయంబులం బురోహితుండు వెఱపుఁ జూపుచు రాజసన్నిధిం బాసి తోడుకొనిపోయి యేకాంతంబున.

155

టీ. రాచపాపనిక్ = రాజుకొడుకునకు, వివిధోపాయంబులక్ = వానాయుక్తలచేత, వెఱపు = భయము, చూపుచుక్, రాజసన్నిధిక్ = రాజసమక్షమున, పాసి = తొలగి, తోడుకొనిపోయి = తీసికొనిపోయి, ఏకాంతంబునక్ = రహస్యమందు.

క. భాగవనందనుఁ డతనికి

మార్గము చెడ కుండఁ బెక్కుమాటులు నిచ్చల్

వర్గత్రితయము చెప్పె న

నర్గళ మగుమతివిశేష మమర నరేంద్రా.

156

టీ. నరేంద్రా = ధర్మరాజా! భాగవనందనుడు = శుక్రునిగొడుగు, అతనికి = అప్రహ్లాదునకు, మార్గము = మార్గము, చెడకుండఁ = చెడకుండునట్లు, నిచ్చలు = ఎల్లప్పుడు, పెక్కుమాటులు = బహుపర్యాయములు, అనర్గళము = అడ్డులేనిది, మతివిశేషము = భీచాతుర్యము, అమరక = మెరియునట్లు, వర్గత్రితయము = ధర్మార్థకామముల ముత్రైగ, చెప్పెక = నేర్చును.

తా. రాజా! వానికి శుక్రునిగొడుగు తనచాతుర్యముకొలది, ధర్మార్థకామములతోనటు పలుమాటు తరిచి తరిచి చెప్పుచు వచ్చెను.

వ. మఱియు గురుండు శిష్యునకు సామదానభేదదంఙోపాయంబు లన్నియు నెఱిగించి నీతికోవిదుం డయ్యె నని నమ్మి నిశ్చయించి తల్లికి నెఱిగించి తల్లిచేత నలంకృతుం డయిన కులదీపకు ననలోకించి.

157

టీ. సామ...పాయంబులు = సామము దానము భేదము దండము ననుజుపాయములు, నీతికోవిదుండు = రాజనీతియందు సమస్తము నెఱిగినవాడు, కులదీపకు = సంకప్తకాశకుఁ డగు ప్రహ్లాదుని, అనలోకించి = చూచి.

ఉ. త్రిప్పకు మన్న మామతము దీర్ఘము లైన త్రివర్గపాఠముల్ దప్పకు మన్న నేడు మనదైత్యవరేణ్యనిమోల నేముముఖ జెప్పినరీతి గాని మఱి చెప్పకు మన్న విరోధినీతులక విప్పకు మన్న దుష్ట మగువిష్ణుచరిత్రకథార్థజాలముల్.

158

టీ. అన్న = నాయనా ప్రహ్లాదా! మామతము = మా చెప్పినచదువుల
 ఛోరణిని, దీర్ఘములు = పెద్దవి, ప్రసంగపాఠముల్ = ధర్మార్థకామముల త్రో
 వలు, దైత్యనిరేబ్యుని మ్రోలక్ = హిరణ్యకశిపునియెదుట, విరోధశా
 స్త్రముల్ = పగ వారిచదువులు, దుష్టము = చెడినవి, విష్ణుచరిత్రకథార్థజాల
 ముల్ = విష్ణుగాథల సమాహములు, విప్పకుము.

తా. నాయనా ప్రహ్లాదా! నేడు, మా చెప్పినచదువులు మఱుపక మా
 పరువు దక్కించుము. మేము చెప్పిన పెద్దపెద్ద ధర్మార్థకామముల పాఠము
 లు తప్పిపోకుము. ఈవేళ మనరాజు గారియెదుట మేము చెప్పిన యెల్లవిద్య
 లలో నీచాతుర్యముఁ జూపుము. మనకు శత్రువుగు విష్ణుని గాథలు త్రిప్పకుము.

వ. అని బుజ్జగించి దాన వేశ్వరునిసన్నిధికిం దోడితెచ్చి. 159

టీ. బుజ్జగించి = ఓదార్చి, దానవేశ్వరునిసన్నిధికి = హిరణ్యకశి
 పునిదగ్గఱకు

సీ. అడుగడ్డునకు మాధవానుచింతనసుధా
 మాధుర్యమున మేను మఱచువాని
 నంభోజగర్భామ లభ్యసింపఁగ లేని
 హరిభక్తి ఘంభావ మైనవాని
 మాశృగర్భము చొచ్చి నున్నదిమొగలుగాఁ
 జి శ్రమచ్యుతుమీఁదఁ జేర్చువాని
 నంకించి తనలోన నఖిలప్రపంచంబు
 శ్రీవిష్ణుమయ మని చెలఁగువాని

తే. వినయకారుణ్యబుద్ధివివేకలక్ష
 గాదిగుణముల కాటవ ట్టయినవాని
 శిష్యు బుధలోకసంభావ్యుఁ జేరి గురుఁడు
 ముందటికి ద్రొబ్బి తండ్రికి మ్రొక్కు మనుచు.

టీ. గురుడు = ప్రహ్లాదుని చదువులమూలము, మాధవా...ము
నక = విష్ణుధ్యాన మనునమృతము తీయదనముచే, మేను = శరీరము,
అంభోజగర్భములు = బ్రహ్మమొదలగువాడును, అభ్యసంపదార్థ =
నేర్చుటకు, శనిహరిభక్తి = చాలనివిష్ణుభక్తి, పుంభావము = పురుషాకార
మును దాల్చుట, మాతృగర్భము = తల్లికడుపు, చొచ్చి = దూడీ, మ
న్నడి మొదలుగాక = బ్రతికినవాడిగా, అయ్యతుమీదక = విష్ణువు
మీద, అంకించి = యోచించి, తనలోనక = తనమనస్సులోపల, అఖిల
ప్రపంచంబు = ఎల్లజగత్తు, శ్రీవిష్ణుమయము = విష్ణుస్వరూపము, చెలగు
వానిక = సంతోషముతోనుండువానిని, వివయ...గుణములకుక = అడఁ
కున భూతదయ తెలివితేటలు మొదలగు మంచిగుణముల కన్నిటికిని, అటప
ట్టు = విహరస్థానము, బుధలోకసంభావుక = జ్ఞానులచే గౌరవింపఁద
గినవాడు, శిష్యుక = శిష్యుడగు ప్రహ్లాదుని, చీరి = పిలిచి.

తా. ప్రతిక్షణమనను విష్ణువునుధ్యాసించి మైముఱచువాఁడును, బ్ర
హ్మదులకును లభ్యమకాని విష్ణుభక్తియొక్క పురుషాకృతినరే నున్నవాఁడు
ను, తల్లికడుపులోఁ బ్రవేశించినది మొదలు విష్ణువునందు మనస్సు నిల్పిన
వాఁడును, చక్కఁగా విచారించి తనమనస్సులో నీయెల్లలోకములు విష్ణు
రూపములే యని దృఢముచేసికొన్నవాఁడును, అడఁకున దయ మొదలగునెల్ల
గుణములకు నిలైనపండితమాన్యుడైనయాశిష్యుడగు ప్రహ్లాదునిఁ బిలిచి,
మండుక నెట్టి మీనాయనకు నమస్కారముఁ జేయమా యని చెప్పెను.

క. శిక్షించితి మన్యము లగు

పక్షుంబులు మూని నీతిపారగుఁ డయ్యె

రక్షోపంశాధీశ్వర

వీక్షింపుము నీకుమారువిద్యాబలమున్.

161

టీ. రక్షోపంశాధీశ్వర = రాక్షసకులమునకుఁ బ్రభువైనవాఁడా!
వీనిని, వీక్షించితిమి = చక్కఁగా బోధించితిమి, అన్యములు = శత్రువుల

వగు, పక్షంబులు = త్రోవలు, మాని = విడిచి, నితిపారగుడు = నితికా
స్త్రమునం దుదముట్టినవాడు, నికుమారునివిద్యాబలము = నికొడుకు చదువు
లపను, వీక్షింపుము = పరిశీలింపుము.

తా. రాక్షసరాజా ! నికుమారుని చక్కగా శిక్షించి, చదివించినార
ము. శత్రుపక్షముల మానినాడు. ఎల్లవిద్యలలో గొప్పపండితుడైనాడు.
పరిశీలింపుడు.

వ. అని పలికిన శుక్రకుమారకువచనంబు లొకర్నించి దానవేం
ద్రుండు దనకు దండప్రణామంబు చేసి నిలుచున్నకొడుకును
దీవించి బాహుదండంబులు సాచి దిగ్గనక డగ్గఱం దిగిచి
గాఢాలింగనంబు నేసి తనకొడలమీద నిడుకొని చుంచు
దువ్వి చిబుకంబుఁ బుడికి చెక్కిలి ముద్దుగొని శిరంబు మూ
ర్కొని ప్రేమాతిరేకసంజనిత బాష్పసలిలబిందుసందోహంబు
ల నతనివదనాంబులందంబు దడుపుచు మందమధురాలాపంబుల
నిట్లనియె.

162

టీ. శుక్రకుమారకువచనంబులు = శుక్రనికొడుకుమాటలు, ఆకర్నించి =
విని, చాచి = జూపి, దిగ్గనక = వేగముగా, డగ్గఱకొలిచి = చేరదీసికొని,
గాఢాలింగనంబు = బిగి కౌగిలింతను, చుంచు = జాలపాలు, చిబుకంబు =
గడ్డము, పుడికి = తడిచి, మూర్కొని = వాసనచూచి, ప్రేమా...సంతోషంబు
లక = ఆతిసంతోషమువలనఁ బుట్టిన కన్నీళ్లధారలచే, వదనారవిందంబు =
హేముదమ్మిని, మందమధురాలాపములక = మెల్లని తీయనిమాటలతో.

శా. చోద్యంబయ్యెడి నింతకాల మరిగె శోధించి యేమేమి సం
వేద్యాంశంబులు చెప్పిరో గురువు లేవెంటం బంతింపించిరో
విద్యాసార మెఱుంగఁ గోరెద భవద్విజ్ఞాతశాస్త్రంబులోఁ
బద్యంబొక్కటి చెప్పి సార్థముగఁ దాత్పర్యంబు భాషింపుమా.

టీ. చోద్యంబు=చిత్రము, అరిగె=కడచెను, శోధించి=పరిశీలించి, సంవేద్యాంశంబులు = తెలియఁదగినసంగతులు, విద్యాసారము = విద్యల సారాంశము, భవద్విజ్ఞాతకాస్త్రంబులో= నికుఁడెరిసినకాస్త్రములోని, పద్యంబు, సార్థముగ=అర్థముతోకూడ, తాత్పర్యంబు, భాషింపుమా = చెప్పమా.

తా. కుఱ్ఱా! చిత్రమయ్యెడిని, ఎంతకాలమయినదోయీ నివు చదు వసాగి! చక్కఁగాఁ దఱచి యేమేమి నేర్చితివో మిగులదులెట్లు చదివించినా రో ని చదువులసారము వినఁగోరదను. నివు చదివినకాస్త్రములో నొక్క మంచి పద్యమునకు అర్థముచెప్పి, తాత్పర్యముగూడ చెప్పము.

శా.నిన్ను మెచ్చరు నీతిపాఠమహిమన్ నీతోడిదైత్యార్థకుల్
గన్నా రన్నియుఁ జెప్ప నేర్తురుగదా గ్రంథార్థముల్ దఱులై
యన్నా యెన్నఁచనివు నీతివిదుఁడౌదంచు మహావాంఛతో
నున్నాడన్ ననుఁ గన్నతండ్రిభవనీయోత్కర్ష ముంజూపవే

టీ. అన్నా=నాయనాప్రహేదా! నీతోడిదైత్యార్థకుల్=నియాడు జోడగు రాక్షసుల పిల్లకాయల, నీతిపాఠమహిమన్ = నీతికాస్త్రములు చదువుకొన్న ప్రభావముచేత, నిన్ను, మెచ్చరు=మెచ్చుకొనరు, గ్రంథార్థముల్=గ్రంథముల సారాంశములు, అన్నియున్, కన్నారు==నేర్చుకొన్నారు, దఱులై=సమర్థులై, చెప్పనేర్తురుగదా, నివు, ఎన్నఁడు, నీతి విదుఁడు=నీతికొవిదుఁడవు, ఔదువో, మహావాంఛతో = అత్యంతో, భవదీయోత్కర్షమున్=ని గొప్పతనమును, చూపవే.

తా. కుమారా! నీతోఁ జదవఁమొదలితిన యీడు పిల్లకాయలం దఱు చదువులలో నికన్నఁ బ్రబలులైరి. వారు నిన్ను మెచ్చుకొరగదా. వారన్నిగ్రంథములను జక్కఁగాఁ జదువుకొనిరి. అన్నియు విప్పిచెప్పఁగలరు. నాయనా! నివెన్నఁడు పండితుఁడ వాడువో యని నేను మిగుల నాశతో నువ్విజ్ఞురమున్నాను. తండ్రి ని చాతుర్యముం జూపుము.

వ. అనినం గన్నతండ్రికిఁ బ్రియనందనుఁ డయినప్రహ్లాదుం డిట్లనియె. 165

టీ. ప్రియనందనుండు=ముద్దులకొడుకుఁడు, ఇట్లు అనియెన్.

క. చదివించిరి నను గురువులు

చదివితె ధర్మార్థముఖ్యశాస్త్రంబులు నేఁ

జదివినవి గలవు పెక్కులు

చదువులలో మర్మమెల్లఁ జదివితఁ దండ్రి. 166

టీ. తండ్రి=నాయనా! ననుక, గురువులు, చదివించిరి, ధర్మార్థముఖ్యశాస్త్రంబులు = ధర్మశాస్త్రము తర్కశాస్త్రము మొదలైనవి, పెక్కులు=అనేకములు, మర్మ=రహస్యము.

త. నాయనా! నాకు గురువులు, బాగుగాఁ జెప్పిరి. అన్ని శాస్త్రములు జదివినాను. నేను జదివినవి పెక్కులు గలవు. ఇదియదియనసే? చదువులలోని సారమంతయు గ్రహించితిని.

మ. తనుహృద్భాషల సఖ్యమున్ శ్రవణమున్ దాసత్వమున్ వందనా, ర్చనముల్ సేవయు నాత్మలో నెఱుకయున్ సంకీర్తనల్ చింతనం, బనునీతోమ్మిది భక్తిమార్గముల సర్వాత్మక హరిన్ నమ్మి న, జ్ఞనుడై యండుట భద్ర మంచుఁ దలఁతున్ సత్యంబు దైత్యోత్తమా. 167

టీ. దైత్యోత్తమా=రాక్షసులకు రాజైనయోతండ్రి! తనుహృద్భాషలన్=మనోవాక్కాయములచేత, సఖ్యమున్=ప్రేమించుటయు, శ్రవణమున్ = వినికియు, దాసత్వమున్=కైంకర్యమును, వందనార్చనముల్ = మ్రొక్కుటలు పూజించుటలును, సేవయున్=పరిచర్యయు, అత్మలో=తనయందు, ఎఱుకయున్=తెలివియు, సంకీర్తనల్ = పాడుటలును, చింతనంబు=ధ్యానమును, తోమ్మిది, భక్తిమార్గములన్ = భక్తిమార్గములచేత, సర్వా

త్తుక్ = సర్వస్వరూపియగు, సజ్జహాడు = సాధువు, భద్రము = శ్రేయము, సత్త్వంబు = నిజము.

తా. రాక్షసరాజా ' సర్వాంతర్యామి యగు శ్రీహరిని నమ్మి, మనో వాక్కాయములచే ప్రేమించుట, వినుట, భృత్యుఁడగుట, మ్రొక్కుట, పూజించుట, పరిచరించుట, తనలో నెఱుక గలిగి యుండుట, కీర్తనము, ధ్యానము, అనునట్టి భక్తిమార్గములు తొమ్మిదిచేతను నేవించుచుఁ గాలము ద్రోయుట శ్రేయస్కర మని నాయభిప్రాయము.

శా. అంధేందూదయముల్ మహాబనిరశంఖారానముల్ మూకన ద్ధ్రంధాఖ్యావనముల్ నపుంసకవధూకాంతల్ గృతఘ్నావలీ బంధుత్వంబులు భస్మహవ్యములు లుబ్ధద్రవ్యముల్ క్రోడన ద్గంధంబుల్ హరిభక్తివర్జితులరి క్తవ్యర్థసంసారముల్. 168

టీ. హరి...సంసారముల్ = విష్ణుభక్తి లేనివారి ఊన్యములై ప్రయోజనహీనములైన యాసంసారములు, అంధేందూదయముల్ = గుడ్డివాని సాలి వెన్నెలలు, మహా...ముల్ = చెవిటివానిచెంత శంఖధ్వనులు, మూక...ముల్ = మూఁగవానికిఁ జెప్పిన మంచి గ్రంథములబోధలు, నపుంసకవధూకాంతల్ = మగతనము లేనివానికి మగువలపొందుగోరుటలు, కృత...బులు = మేలుమఱచువారిలోడి చుట్టటికములు, భస్మహవ్యములు = బూడిదలోని హోమములు, లుబ్ధద్రవ్యముల్ = లోభివానికలములు, క్రోడనద్గంధంబుల్ = పండులకుఁ గలసువాసనలు.

తా. తండ్రి ' సర్వగతుఁ డగువిష్ణుని జలియ లేనివారుగనుక విష్ణుభక్తి లేనివారి యావ్యర్థసంసారవిడంబనములు గుడ్డివానికి గలవెన్నెలవంటివి. చెవిటివానిచెంత శంఖధ్వనులవంటివి. మూఁగవానికి కాస్తార్థములు జెప్పట వంటివి. ఊబవాఁ డువితలఁ గోరుటవంటివి. చేసినమేలును మఱచిపోవు వారి చుట్టటికములవంటివి. బూడిదలోని హోమములవంటివి. లోభివాని సాములవంటివి. పండికి దొరికిన పన్నిరువంటివి.

సీ. కమలాక్షు నర్పించుకరములు కరములు

శ్రీనాథు వర్ణించుజిహ్వ జిహ్వ
సురరక్షకునిఁ జూచుచూడ్కులు చూడ్కులు

శేషశాయికి మ్రొక్కుశిరము శిరము
విష్ణు నాకర్ణించువీనులు వీనులు

మధువైరిఁ దవలినమనము మనము
భగవంతు వలఁగొనుపదములు పదములు
పురుషోత్తముఁమీఁదిబుద్ధి బుద్ధి

తే. దేనదేవునిఁ జింతించుదినము దినము

చక్రహస్తునిఁ బ్రకటించుచదువు చదువు
కుంభినీధపుఁ జెప్పెడిగురుఁడు గురుఁడు

తండ్రి హరిఁ జేరు మనియెడితండ్రి తండ్రి.

169

టీ. కమలాక్షుఁ = (తామరలవంటికన్నులుగల) విష్ణుని, అర్పించు
కరములు = పూజించెడుహస్తములు, కరములు = చేతులు. శ్రీనాథుఁ =
లక్ష్మీపతిని, వర్ణించుజిహ్వ = స్తోత్రముచేయునాలక, సురరక్షకునిఁ =
దేవతలఁ గాచువానిని, చూచుచూడ్కులు = చూచెడుకన్నులు, శేషశాయి
కిఁ = అదిశేషువు పాదుపుగాఁగలవానికి, మ్రొక్కుశిరము = మ్రొక్కుడు
నాఁదల, లకర్ణించువీనులు = వినుచెవులు, మధువైరిఁ = మధువునువానికి
శత్రు వగువిష్ణుని, తవలినమనము = కూడినచిత్తము, భగవంతుఁ = పద్మ
జైశ్వర్యసంపన్నుఁ డగువానిని, వలఁగొనుపదములు = ప్రదక్షిణముచేయు
పాదములు, పురుషోత్తమునిమీఁదిబుద్ధి = విష్ణునిమీఁది తలఁపు, దేవ
దేవునిఁ, చింతించుదినము = ధ్యానించుకోజు, చక్రహస్తుని = సుదర్శన
ధారియగువిష్ణుని, ప్రకటించుచదువు = వెల్లడించెడి చదువు, కుంభినీధ
పుఁ = భూపతియగు విష్ణువును, హరిఁ = విష్ణువును, చేరుమనియెడితం
డ్రి = చేరుమనిబోధించుతండ్రియే, తండ్రి.

తా. తండ్రి! విష్ణుని బూజించునదియే శేతులు, వట్టిచేతులు చేతులు గావు. ఆయనను స్తోత్రము చేయునదియే నాలుక. హరిని గాంచునదియే కన్నులు. నారాయణునకు మ్రొక్కునదియే శిరస్సు. విష్ణుకథలు వినునదియే చెవులు. హరియందు లగ్నమైనదే చిత్రమనవలెను. ఆయనకు ప్రదక్షిణము చేయునదియే పాదములు. ఆయనమీఁదిబుద్ధియే బుద్ధి. అదేవుని ధ్యానము దొరకినదే సుదినము. ఆయనగాథలు గలదీ మంచిచదువు. ఆమహానుభావుని దెలియఁ జెప్పవాఁడే గురువు. నాయనా హరిని బొందు మని బోధించువాఁడే తండ్రిగాని యితరులు తండ్రులా? కాదు.

సీ. కంజాతునకుఁ గానికాయంబు కాయమే

పవనగుంఢితచర్మభస్త్రి గాక

వైకుంఠఁ బొగడనివక్త్రంబు వక్త్రమే

ధమధమధ్వనితోడిధక్క గాక

హరిపూజనము లేనిహస్తంబు హస్తమే

తరుశాఖనిర్మితదర్శి గాక

కమలేశుఁ జూడనికన్నులు కన్నులే

తనుకుడ్యజాలరంధ్రములు గాక

ఆ. చక్రిచింత లేనిజన్మంబు జన్మమే

తరళసలిలబుద్బుధంబు గాక

విష్ణుభక్తి లేనివిబుధుండు విబుధుఁడే

పాదయుగముతోడిపశువు గాక.

170

టీ. కంజాతునకుఁ = కమలములఁ బోలుకన్నులు గల విష్ణువునకు, కానికాయంబు = ఉపయోగింపనిశరీరము, కాయమే = శరీరమూ, పవనగుంఢితచర్మభస్త్రి = గాలిచేసింపిన తోలునీడై, వైకుంఠఁ = విష్ణుని, పొగడనివక్త్రంబు = స్తుతింపనినోరు, ధమధమధ్వనితోడిధక్క = ధమధమముని

మ్రోగుధంతా, హరిపూజనములేనిహస్తంబు = విష్ణుపూజయెఱుంగనిచేయి,
 తరు...దర్శి = చెట్టుకొమ్మచేదేసినతెడ్డు, కమలేశుఁ = శ్రీనాథుని, తను...
 ములు = శరీరమనుగోడయందలి కిటికీలు, తరళసలిలబుద్ధుడంటు = కదలుచు
 న్నుదరుబుగ్గ, విబుధుండు = విద్యాంనుడు, పాదయగముతోడిపశువు = రెం
 డుకొట్లుగలగొడ్డు.

తా. రాక్షసరాజా! విష్ణువునకుఁ బనికిరానిశరీరమును ఒక శరీర
 మేనా? కాదు. అదియొక గాలినిండినతోలుసిద్ధయనవలెను. హరినామకీర్త
 నలేనిది నోరా? ధమధమయనిమ్రోగు నొకవాద్యమే. హరిని పూజింపనిది
 చేయియ! అదియొక కొయ్యతెడ్డు. శ్రీనారాయణుని చూడనివి కన్నులా? ఈ
 శరీరమను గోడలోని కిటికీలే. విష్ణుధ్యానమెఱుంగని జన్మము నొక జన్మమే
 నా? అది నీటిలోఁ గదలు బుగ్గయే. వైష్ణవభక్తిలేనివాఁడును నొకపండి
 తుఁడా? వాఁడు రెండుకొట్లు గున్నపొత్తనియే చెప్పవలెను.

సీ. సంసారజీమూతసంఘంబు విచ్చునే

చక్రిదాస్యప్రభంజనము లేక

తాపత్రయాభీలదావాగున్న లాటునే

విష్ణునేవామృతవృష్టి లేక

సర్వంకషాఘాఘజలరాసు లింకునే

హరిమనీమాబడబాగ్ని లేక

ఘనవిపద్ధాఘాంధకారంబు లడఁగునే

పద్మాక్షనుతిరవిప్రభలు లేక

తే. నిరుపమావునరావృత్తినిష్కళంక

ముక్తినిధిఁ గాన వచ్చునే ముఖ్యమైన

శార్ఙ్గకోదండచింతనాంజనము లేక

తామరసగర్భునకు నైన దానవేంద్ర.

టీ. దానవేంద్ర = రాక్షసరాజా ! తామరసగర్భనకుకావినకా = బ్రహ్మకైనను, చక్రీదాస్యప్రభంజనము = విష్ణుకైంకర్యమును నెత్తుకాలి, లేక, సంసారజీమూతసంఘంబు = సంసారమును మేఘములప్రోవు, విష్ణు నేవామృతవృష్టి = ప్రియారసమును నమృతపునాన, తాప...గ్నులు = మూడుతాపము లనుభయంకరములైన కాలుచిచ్చులు, హరి...బాగ్ని = విష్ణుచింతయను సముద్రవహ్ని, సర్వం...రాసులు = ఎల్లెడలనిండియున్న సముద్రములు, పద్మా...భలు = విష్ణుస్తోత్రములను నెండలు, ఘన...రంబులు = అపదలను దట్టపుణిగటలు, అడగునే = నశించునా, ముఖ్యము = ప్రధానము, కార్జ్...జనము = విష్ణుధాన్యమునుకొలుక, నిరుపమా... నిధి = సాటిలేనినిర్మలమైన మోక్షపదవిని, కానకావచ్చునే = చూడ నలవియా ?

తా. నాయనా ! బ్రహ్మకైననుసరే విష్ణునేవలేక సంసారమేఘముల విముక్తి కలుగునా? విష్ణునేవయునుకానలేక తాపత్రయమునుకొలుమంటలు చల్లారునా? భగవత్కైంకర్యమునుబడబాగ్ని లేక ఎచ్చటఁ జూచినను కుప్పలు తెప్పలుగా నిండిన పాపసముద్రములు ఎండిపోవునా? విష్ణునేవయును నెండలుగాయక అపదలను కటికిచీగటలు విచ్చునా? విష్ణుధాన్యన మనుకొలుక లేక పునరాస్మాత్తిలేని విమలమైన కైవల్యము దొరకునా? దొరకదు.

వ. అని యివ్వీధంబున వెఱపు మఱపు నెఱుంగక యులుకు చెడి పలికెడికొడుకు నుడువులు చెవులకు ములుకులక్రియ నొద వినఁ గటము లదరఁ బెదవులం గఱచుచు నదరి పడి గురు సుతునిం గనుంగొని విమతకథనంబులు గఱపినాడ వని దానవేంద్రుం డిట్లనియె.

172

టీ. దానవేంద్రుండు = హిరణ్యకశిపుఁడు, వెఱపు = భయము మఱపు = విస్మయి, ఉలుకునెడి = లెక్కనేయక, నుడువులు = మాటలు, పిదపిదక = కాఁగా, కటములు = కఠింఠలు, కఱచుచు = కొలు

కుచు, అదరిపడి = మిడిసిపడి, గురుసుతుక్ = శుశ్రుణిశాడుకును, విమత
కథనంబులు = పగవారికథలు, కఱపినాడవు = నేర్పినావు.

చ. పటుతరనీతిశాస్త్రచయపారగుఁ జేసెద నంచు బాలు నీ
నటు గొనిపోయి వానికి ననర్హము లైనవిరోధిశాస్త్రముల్
కుటిలతఁ జెప్పినాడవు భృగుప్రవరుండ వటంచు నమ్మితిం
గటకట బ్రాహ్మణాకృతివిగాక యధార్థపు బ్రాహ్మణుండవే. 173

టీ. ఏవు, బాలుఁ, పటు...పారగుఁ = అనింద్యమైన ఏరికా
స్త్రము చివరదాకఁ జరివినవానిఁగా, అనర్హములు = తగనివి, విరోధిశాస్త్ర
ముల్ = శత్రువులచదువులు, కుటిలతఁ = కపటముతో, భృగుప్రవరుం
డవు = భృగువంశపు బ్రాహ్మణులలో మేటివి, గటకట = అయ్యో, బ్రా
హ్మణాకృతివి = బ్రాహ్మణవేషముతో నున్నవాడవు, యధార్థపు బ్రాహ్మ
ణుండవే = నిజమైనబ్రాహ్మణుడవా.

తా. గురువుత్రా! పిల్లకాయన దీసికొనిపోయి నేను జక్కఁగా
శిక్షించి యన్ని చదువులు బాగుగ నేర్పి తెచ్చెదనని కొనిపోయి, వానికి మా
కుఁ గానివారిచదువులను నేర్పి మోసముచేసితివి, గుర్తాత్మఁడా! ఏవు భృగు
వంశమునఁ బుట్టిన సచ్చోక్తియుండవుగదా యని మోసపోయితివి. ఓరీ!
ఏవు బ్రాహ్మణవేషము చేసికొన్నావేకాని నిజముగా బ్రాహ్మణుండవా?

క. ధర్మేతరవర్తనులును

దుర్మత్తులు నైనజనులదురితము లొందుక

మర్తములు గలచి కల్మష

కర్ముల రోగములు పొందుకై వడివిప్రా.

174

టీ. విప్రా = బ్రాహ్మణా! కల్మషకర్ములఁ = పాపపుఁ బనులఁ
జేసినవారిని, మర్తములు = అయ్యువుపట్టులు, కలచి = పీడించి, రోగము
లు, పొందుకైవడిక, ధర్మేతరవర్తనులు = అన్యాయమార్గమున జనువారు,
దుర్మత్తులు = చెడ్డతలఁపులు గలవారు, దురితములు = పాపములు.

తా. బ్రాహ్మణా! పరదారగమనాది సాపకర్తములు జేసిన వారిని మర్తములకెక్కి రోగములు పీడించినటు, అన్యాయమార్గములో మెలగిన కుత్సితబుద్ధిగలజనులను బాపములు చుట్టుకొనుట నిశ్చయము. ఏవు నన్ను మోసముచేసి, నాకొడుకును జెడఁగఱపి పాపివైతివి.

వ. అనిన రాజునకుఁ బురోహితుం డిట్లనియె.

175

ఉ. తప్పులు లేవు నూనూన దాననాథ విరోధిశాస్త్రముల్
చెప్పము క్రూరులై పరులు చెప్పరు మీచరణంబులైన ను
మైప్పుడు మీకుమారునకు నింతయు నై జమగీష యెవ్వరం
జెప్పెడిపాటి గాదు ప్రతిచింతఁ దలంపుము నేర్పుకై నిడిన్.

టీ. దాననాథ = రాక్షసులతోఁ దా'మానజన, తప్పులు = దోషములు, విరోధిశాస్త్రములు = శత్రువులవిద్యలు, క్రూరులు = దుర్మార్గులు, పరులు = కానివారు, మీచరణంబులైననుము = మీపాదాలైననుమీ, ఇంతయున్ = ఇదియంతయు, నైజమగీష = తనంతగలిగిన బుద్ధియే, చెప్పెడిపాటి = నేర్పవీలైనది, కాదు, నేర్పుకై నిడిన్ = ఏ ప్రశ్నకొలది, ప్రతిచింత = ప్రతిక్రియ తలంపును = యోచింపును.

తా. రాక్షసరాజు మేమొక్కతప్పదమునెఱుంగము నీపాదములైననుమా. ఏకొడుకునకుమేము దుర్బోధములుచేయలేదు. ఏవిరోధులు వానికితోధింపలేదు. ఇవి వాని కొకరు నేర్పినఁ బట్టినిగావు. వానికిఁ బుట్టుకతోఁగలిగినవే. ఇక ఏశక్తికొలది వాని కాబుద్ధి తరుగునట్లు చేయవలసినదేకాని మును నిందించి లాభములేదు. మాశక్తికొలది పోరాడితిమి.

క. మిత్రులము పురోహితులము

పాత్రుల మే మచియుఁ గాక భార్గవులము నీ

పుత్రుని నిటువలెఁ జేయఁగ

శత్రులమే దైత్యజలనిచంద్రమ వింటే.

177

టీ. దైత్యజలధిచంద్రము = రాక్షసకులమును పాలవెల్లికిఁ జంద్రునివంటివాఁడా! వింటే = వింటినా, ఏము, మిత్రులము = నీకుఁ గూర్చినవారము, పాత్రులము = బోధించుపనికిఁ దగినవారము, భార్గవులము = భృగుకులమునఁ బుట్టినవారము, శత్రులమే = నీకు విరోధులమా?

తా. రాక్షసరాజా! విన్నావా? మేము నీకు నెయ్యలము. పురోహితులము. యోగ్యులము. ఇన్నిటికి పైన భృగువంశజాతులము. అట్టిమేము మా కన్నివిధముల ప్రేమింపఁదగిన దొరవగునీకొడుకును జెడఁగఁజుటకునీకేమిమేము విరోధులమా? అట్లు తలఁపకుము.

వ. అనిన గురునందనుం గోపింపక దైత్యవల్లభుండు గొడుగు నవలోకించి యిట్లనియె. 178

టీ. గురునందనుఁ = శుశ్రునికొడుకును, గోపింపక, దైత్యవల్లభుండు = హిరణ్యకశిపుఁడు, అవలోకించి = చూచి

క. ఒజ్జలు నెప్పనియీమతి

మజ్జాతుండ వైననీకు మఱి యెవ్వరిచే

నుజ్జాత మయ్యె బాలక

తజ్జనులం బేరుకొనుము తగ నామ్రాలన్. 179

టీ. బాలక = కుష్టా! మజ్జాతుండపు = సురవిరోధినైననాకుఁ బుట్టినవాడవు, (ఇట్టివానికి విరోధులనీకులు పట్టుబడుట దుర్లభము) విన నీకు, ఒజ్జలు = గురువులు, నెప్పనియీమతి = బోధింపని యీబుద్ధి, మఱియెవ్వరిచే = ఇంకనెవరిచేత, నుజ్జాతము = పుట్టినది, తజ్జనులం = వారిని, నామ్రాలం = నాయెదుట, పేరుకొనుమా = చెప్పుము.

తా. కుష్టా! నాకుఁ బుట్టిననీకు ఈబుద్ధి గురువులు చెప్పకనుఱియెవ్వరు నేర్పిరి. వారిని నాయెదుట జెప్పుము.

వ. అనినఁ దండ్రికిఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లనియె. 180

ఉ. అచ్చపుఁజీకటిం బడి గృహవ్రతు లై విషయప్రవిష్టు లై
చచ్చుచుఁ బుట్టుచుఁ మరలఁ జిర్వితచర్వణు లై నవారికిం
జెచ్చెరఁ బుట్టునే పరులు నెప్పిన నైన నిజేచ్ఛ నైన నే
మిచ్చిన నైన గానలకు నేగిన నైన హరిప్రబోధముల్. 181

టీ. అచ్చపుఁ జీకటిక = గాఢాంధకారములో, పడి, గృహవ్ర
తులై = కాఠ్యురముగలవారై, విషయప్రవిష్టులై = విషయములలోదిగి,
చర్వితచర్వణులు = తిన్నచే మరలతినువారు, హరిప్రబోధముల్ = విష్ణుని
జ్ఞానమును, పరులు = ఇతరులు, నిజేచ్ఛనైన = తమంతటనైనను, ఏమి
ఇచ్చిననైన = ఏమిచ్చిననుగాని, కానలకు = అడవులకు, ఏగిననై
నక = వెళ్లినను, చెచ్చెరక = శీఘ్రముగా, పుట్టునే = పుట్టునా?

తా. తండ్రి! అజ్ఞానపుఁ జీకటిలోఁ బడి, కాఠ్యురము చేయుచు,
విషయలోబురై, తేపతేనకుఁ జచ్చిపుట్టుచు, అనుభవించినదానినే మరల నను
భవించు నీమఁజనుపులకు ఒకరు చెప్పిగాని తమకుఁ దోచిగాని ఎంతో
వ్యయము చేసినఁగాని అడవులలోఁ బడి తిరిగినఁగాని విష్ణుభక్తిసంబంధమైన
జ్ఞానములు అట్టై ఒక్క-నాడే కలుగునా? ఎంతవెట్టి? దానికి బహుజన్మ
సంసిద్ధియందులెను.

ఉ. కాననివాని నూతఁగొని కాననివాఁడు నిశిష్టనిస్తువుల్
గాననిభంగిఁ గర్తములు గైకొని కొందఱు కర్తబద్ధు లై
కానరు విష్ణుఁ గొందఱు అటఁ గందు రకించనవెష్టవాంఛి)సం
ప్థానరజోభిక్షుక్తు లగుసంహృతకర్తులీ దానవేశ్వరా. 182

టీ. దానవేశ్వరా = రాక్షసరాజా! కొందఱు, కాననివాఁడు =
శ్రుద్ధివాఁడు, కాననివానిక = శ్రుద్ధిని, ఊతఁగొని = ఆధారముచేసికొని,
నిశిష్టనిస్తువుల్ = కావలసినపదార్థములను, కాననిభంగిక = చూడలేనివిధమున,
కర్తములు, కైకొని = తెచ్చుకొని, కర్తబద్ధులై = తాముజేసినవానికిఁ గట్టు
పడి, విష్ణుక = శ్రీహరిని, కానరు = చూడఁజాలరు, కొందఱు, అకించ

న...పిత్తులు=కేవలమైన విష్ణుసాదధూరిచే నిండిన, అగు, సంహృతకర్మలు= విడువబడినకర్మలు గలవారు, అటా = తర్వాత, కందురు = విష్ణుని బొందెదరు.

తా. రాక్షసరాజా! కొందఱుమానవులు ఒక గ్రుడ్డివాడు గ్రుడ్డివానిఁ దోడుగొని కోరినదానిని చెచ్చుకొనలేనట్లు కర్మములజేయుచు, అకర్మముల చేతనే బద్ధులయి విష్ణువును గాంచజాలరు. కొందఱు విష్ణుసాదధూరిచేఁ బరిపూతచిత్తులయి కర్మలను త్యజించి, యామీద విష్ణుసాలోక్యమును బొందెదరు.

మ. శోధింపబడె సర్వశాస్త్రములు రక్షోనాథ నే యేటికిఁ గాధల్ మాధనశేమునీసానిసాంగత్యంబునం గాక దుర్రేధక దాటంగ వచ్చునే సుతనధూమీనోగ్రవాంఛానుద కోధోల్లోలవిశాలసంస్కృతిమహాఘోరామితాంఘోనిధినే.

టీ. రక్షోనాథ=రాక్షసరాజా! వేయి, గాధల్=కథలు, ఏటికికొ, సర్వశాస్త్రములు, శోధింపబడెకొ = పరిశీలించినాను, సుత...నిధికొ=బిడ్డలు పెండ్లము అను జలబంధువులు తీవ్రమైన కోరికలు గర్వము కోపము అనుతరంగములు గలపెద్దఘోరమైన యీ కడలేనిసంసారసమద్రమును, మాధవ...బునకొ = కష్టపించి యుచునొడచిక్కినగాని, దుర్రేధకొ = దుష్టబుద్ధితో, దాటంగ వచ్చునే = తరింపజలవియగునా? కాదు.

తా. తండ్రీ! లోకములోఁ గలయన్ని శాస్త్రములు చదివినాను. ఏవి కొఱవడవు. పీఠి తినివేయబిడ్డలు పెండ్లము అనుజలచరములుగలిగి, కోరిక గర్వము కోపము నను పెద్దపెద్ద యలలు నిండియున్న యీసుహాఘోరమై బాధ్య లేనిసంసారసమద్రమును, విష్ణుభక్తి యనునొడ యిండిననే దాట వగును గాని ఈలాటిదుర్రేధవలన నలవియగునా? కాదు.

వ. అని పలికిన కొడుకును ధిక్కరించి మాక్కున నేయక రక్కసులజేడు తనతొడలపై నుండనీక గొబ్బున దిగద్రొబ్బి

నిబ్బరం బగుకోపంబు దీపింప వేడిచూపుల మింట మంట
లెగయ మంత్రులం జూచి యి ట్లనియె. 184

టీ. మక్కువ = ప్రేమడి, గొబ్బనక = వేగముగా, దిగద్రో
బ్బి = పడద్రోసి, నిబ్బరంబు = మిక్కుటము, దీపింపక = జ్వలింపఁ
గా, మింటక = లక సమన.

శా.కోడండై పినతండ్రి జంపెనని తాఁ గోధించి చిత్తంబులో
వీడం జేయఁడు బంటుభంగి హరికి విద్యేషికి భక్తుడై
యోడం డక్కట ప్రాణనాయువులు వీఁ డొప్పించుచున్నాఁడు
నా, లోడకైవరమునట్ట నిట్టిజనకద్రోహి నహిం గంటిరే.

టీ. కోడండై = పందియై, కోధించి = చగపట్టి, విద్యేషికి =
శత్రువునకు, ఓడండు = సిగ్గుపఁడు, అక్కట = ఆయ్యో, వీఁడు, ప్రా
ణనాయువులు, కైరము = పగ, మహి = భూమిలో, ఇట్టి జనకద్రో
హి = ఈలాటి తండ్రితోఁ బగబెట్టుకొనువానిని, కంటిరే = చూ
చితిరా.

తా. మంత్రులారా! విష్ణువు మాఱుపందియై తనచిన్నయ్యను జంపినాఁ
డనియెనను వానినివీడక నాకు నిత్యశత్రువగు విష్ణువునకు భక్తుడై వానిబంటు
వలె వానితలఁపు వీడఁడు. వీనికి సిగ్గులేదు. ఇట్లు వివాశమునకు సిద్ధమైనాఁడు.
నాతోఁ బగఁబూనినాఁడు. ఇట్టిహింసాత్మునిఁ దండ్రికి ద్రోహముఁ జేయు
వానిని భూమిమీఁద మీ రెచ్చటనైనఁ జూచినారా?

వ. అని గాత్రసవీరుల నీక్షించి యి ట్లనియె. 186

శా.పంచాబ్జంబులవాఁడు తండ్రి నగునాపతంబు నిందించి య
త్కించిద్భీతీయు లేక విష్ణు సహితం గీర్తించుచున్నాఁడు వ
ట్టించుం జెప్పిన మానఁ డంగమునఁ బుత్రాకారశక్త వ్యాధిజ
న్మించెక వీని వధించి రండు దనుజుల్ మీమీపటుత్వంబులన్

టీ. దనుజుల్ = రాక్షసులారా! పంచాబ్దంబులవాడు = విదేండ్ల యీడుగలవాడు, నాపక్షంబు = నామతము, యత్కిందిద్భితి = ఏకొం చెమైనభయుమును, అమితృక్ = శత్రువగు, అంగమునక్ = శరీరమందు, పుత్రాకారతక్ = కొడుకను రూపముతో, వ్యాధి = రోగము, జన్మిం చెక్ = పుట్టెను. వీనిక్, మీమీపటుత్వంబులక్ = మీబలముకొలది, వధించి = చంపి, రండు.

తా. రాక్షసులారా! మీడు చూడ నయిదేండ్లకూన. తెండినగునన్ను ధిక్కరించి, నాశత్రునిగువిష్టుని నాయెదుర నదరు బెదరు లేక పొగడుచు న్నాడు. పలదనిన నూరకుండడు. ఇంకఁ జింతించి లాభములేదు. నాశరీరమందు కొడుకనుపేరుతో పేడొకరోగముగాఁ బుట్టివాడు. వీనిని మీప రాక్రమము కొలది కొనిపోయి చాతముగావించి రండు. పాండు.

శా. అంగవ్రాతములోఁ జికిత్సకుఁడు దుష్టాంగంబు ఖండించి శే
పాంగశ్రేణికి రక్ష నేయుక్రియ నీయజ్ఞం గులద్రోహి దు
స్సంగుం గేశవపక్షపాతి నధముం జంపించి వీగప్రతో
త్తుంగఖ్యాతిఁ జరించెదం గులము నిర్దోషంబు గావించెదన్.

టీ. చికిత్సకుఁడు = శస్త్రవైద్యుఁడు, అంగవ్రాతములోక్ = అవయవములగుంపులో, దుష్టాంగంబు = చెడిన యవయవమును, ఖండించి = కోసివైచి, శేపాంగశ్రేణిక్ = మిగిలిన యన్నియవయవములకును, రక్ష = కాపుదల, నేయుక్రియక్, కులద్రోహిక్ = వంశమునకు హనిగావించువానిని, దుస్సంగుక్ = చెడ్డచెలిమిగలవానిని, కేశవపక్షపాతిక్ = విష్ణుపక్షమును బొందినవానిని, అధముక్ = నీచుని, ఈయజ్ఞాక్ = ఈజ్ఞానకూన్యని, వీర...ఖ్యాతిక్ = భూరకర్తముగలవాడను పెద్ద ఖ్యాతితో, చరించెదక్ = తిరిగెదను, కులము = వంశము, నిర్దోషంబు = కళంకములేని చానినిగా, కౌవించెదక్ = చేసెదను.

తా. మఁత్రులారా! నైద్యుఁడు శరీరములోఁ జెడిపోయినదానిని గోసి వైచి, మిగిలిన యవయవములకు శ్లేషము గలుగఁ జేసినట్లు, కులనాశకుఁడు, దుస్సంగతి గలవాఁడు, కేశపక్షపాతముగలవాఁడు, నీచుఁడు నైన ఈయూరుని జంపించి, మహావీరుఁ డనుకీర్తితోఁ దిరిగెదను. నావంశము పవిత్రము జేసికొందును.

క. హంతవ్యుఁడు రక్షింపను

మంతవ్యుఁడు గాఁడు యమునిమందిరమునకుఁ

గంతవ్యుఁడు వధమున కుప

రంతవ్యుం డనక చంపి రం డీపడుచున్.

189

టీ. హంతవ్యుఁడు = చంపఁదగినవాఁడు, మంతవ్యుఁడు = యోచింపఁదగినవాఁడు, కాఁడు, గంతవ్యుఁడు = పొందఁదగినవాఁడు, వధమునకుఁ = హింసకు, ఉపరంతవ్యుఁడు = మానఁదగువాఁడు, అనక, ఈపడుచున్ = ఈక్షణ్ణవానిని, చంపి రండు.

తా. వీఁడు చంపఁదగినవాఁడే. ఇత నాలోచనలేదు. యమునియింటి కంపఁదగినవాఁడే. విడువఁదగఁడు. శీఘ్రమే చంపిరండు.

వ. అని దానవేంద్రుం డానతిచ్చిన వాఁడికోటలు గలరక్కసులు పెక్కంద్రు శూలహస్తులై వక్త్రంబులు దెఱచికొని యుబ్బి బొబ్బ లిడుచు ధూమసహితదావదహనంబునుంబోలెఁ దాన్రుసంకాశంబు లయినకేశంబులు మెఱయ భేదనవాదనచ్చేదనంబులు నేయుచు.

190

టీ. దానవేంద్రుండు = హిరణ్యకశిపుఁడు, అనతి = అజ్ఞ, వాఁడికోటలు = పదునొగలదంతములు, పెక్కంద్రు = అనేకులు, శూలహస్తులు = శూలమును ధరించినవారు, వక్త్రంబులు = నోరులు, ఉబ్బి = పొంగి, బొబ్బలు = కేశలు, ధూమ...బోలెన్ = పొగతోడి కారుచిచ్చు

వలె, తామ్రసంకాశంబులు = రాగివలె నెఱుగినవి, కేశంబులు = వెండుకలు, మెఱయక = ప్రకాశింపఁగా, భేద...సంబులు = పగులకొట్టుటలు, వాద్యపు మ్రోతలు, నలుకులు, చేయఁచుకా.

ఉ. బాలుఁడు రాచబిడ్డఁడు కృపాశుఁడు సాధుఁడులోకమాన్యసంశీలఁడు వీఁడపథ్యుఁడని చిక్కక సుక్కక కూరచిత్తులై శూలములం దదంగముల సుస్థిరులై ప్రహరించి రుగ్రవాచాలత నందఱు దివిజశత్రుఁడు వల్దనఁడయ్యె భూవరా. 191

టీ. భూవరా = భర్త రాజా! బాలుఁడు = కుఱ్ఱవాఁడు, రాచబిడ్డఁడు = రాజకొడుకు, కృపాశుఁడు = దయగలవాఁడు, సాధుఁడు = సజ్జనుఁడు, లోకమాన్యసంశీలఁడు = లోకులచే నెన్నఁదగిన నైజముగలవాఁడు, అపథ్యుఁడు = చంపఁదగనివాఁడు, చిక్కక = వెఱువక, సుక్కక = బడలక, కూరచిత్తులై = కఠినపు మనస్సుగలవారై, సుస్థిరులై = చిక్కఁగా నిలచినవారై, తదంగములక = వాని యవయవములను, అందఱుక, ఉగ్రవాచాలక = తీవ్రమైనవాఁగుబోతుతనముతో, ప్రహరించి = కొట్టిరి, దివిజశత్రుఁడు = హిరణ్యకశిపుఁడు, ఎలదు, అనఁడు, ఆయ్యె = ఎలదని చెప్పలేదు.

తా. రాజా! అంతట రాక్షసులందఱు ఒకటై శూలములు దీసికొని, వానిని పిల్లకాయయనియు, రాజకొడుకనియు, దయగలవాఁడనియు, సాధుపనియు, లోకులచే మన్నింపఁబడినవాఁడనియు, చంపఁదగిఁడనియు ననుమానింపక, నిర్దయులై కూరముగాఁ గొట్టిరి. హిరణ్యకశిపుఁ డాఘోరకృత్యమును జూచుచు వేడుకపడుచున్నాఁడేకాని ఎలదని చెప్పలేదు.

చ. పలువురు దానవుల్ పొడువ బాలుని దేహములేశమాత్రముఁ బలియదు లోపల్ రుధిరముబ్బదు కందదు శల్యసంఘముఁ నలియదుదృష్టివై భవము నష్టముగాదుముఖేందుకాంతియుఁ బొలియదు నూతనశ్రమము పుట్టదు పట్టదు దీనభావమున్.

టీ. బాబునిదేహము = ప్రహ్లాదుని శరీరము, పలువురు = అనేకులు, దానవుల్ = రాక్షసులు, పాడుపక్ = శూలములతోఁ గ్రుచ్చినను, లేకమాత్రముకొంచెమైనను, ఒలియుదు = తరుగదు, లోపలకొ, రుధిరము = రక్తము, శల్యసంఘమున్ = ఎముకలమోపును, నలియుదు = తునుగదు, దృష్టివైభవము = చూపులనీటు, నవ్వుము = నాళమొందినది, కాదు, ముఖేందుకాంతియుకొ = మోముచందురుని వన్నెయు, పాలియుదు = నళింపదు, నూతనశ్రమము = క్రొత్తయలఁత, దీనభావముకొ = దిక్కులేమివలననైన భీరుత్వమున్ను, పట్టదు = చెందదు.

తా. ఈలాగున అనేకులు రాక్షసు లొక్కటై వానిశరీరము గ్రుచ్చుచున్నను అది కొంచెమును నలుగదు. నెత్తురు గ్రవ్వుడు. కందడు ఎముకలు నుగ్గుగావు. చూపులపస చెడదు. మొగమువన్నెయు మాఱదు. క్రొత్తయలఁత జనింపదు. వైద్యము గలుగదు.

ఉ. తన్నునిళాచరుల్ పొడువ దైత్యకుమారుఁడుమాటిమాటికో
పన్నగళాయి యోదనుజభంజన యోజగదీశ యోమహా
పన్నశరణ్య యోనిఖిలపావన యంచు నుతించుఁగాని తా
గన్నులనీరు దేఁడు భయకంపనమేతుఁడు గాఁడు భూవరా.

టీ. భూవరా = ధర్మరాజా ' దైత్యకుమారుఁడు = ప్రహ్లాదుఁడు, తన్ను, నిళాచరుల్ = రాక్షసులు, పొడువకొ = ప్రవ్వఁగా, ఓపన్నగళాయి = ఓశేషళాయి, దనుజభంజనా = రాక్షససంహారా, జగదీశ = లోకనాయకా, మహాపన్నశరణ్య = అతిదీనులకు రక్షకుఁడా, నిఖిలపావన = అన్నిటినిఁ బవిత్రము నేయఁవాఁడా, నుతించుకొ = స్తోత్రముచేయునుగాని, భయకంపనమేతుఁడు = బడుపువణతుతోఁ గూడినవాఁడును, కాఁడు.

తా. ధర్మరాజా! ఇట్లు రాక్షసులు తన్నెంత ప్రమిదను లేపకు నోశేషళయనా! ఓరాక్షసధ్వంసకా! ఓలోకనాయకా! ఓదీనరక్షకా! ఓ

సర్వపవిత్రుడా ' అని చెప్పకొకవన్నెగా హరిస్తుతి చేయును గాని కండ్లను బిడ్లుబెట్టుకొనడు. భయమందడు. వాగడు.

ఉ. పాటడు లేచిదిక్కులకు బాహువు లొడ్డడు బంధురాజిలోఁ
దూటడు ఘోరకృత్యముని దూటడు తండ్రిని మిత్రవర్గముం
జీరడు మాతృసంఘము వసించునుచర్లగృహంబులోనికిం
దాటడు కావరేయనడు తాపమునొందడుకంటగింపడున్.

టీ. లేచి, దిక్కులకు = నలుకలంకులకు, పాటడు = పరుగెత్తడు, బాహువులు = చేతులు, ఒడ్డడు = అడ్డనుపెట్టడు, బంధురాజిలో = చుట్టములమఱుగున, దూటడు, ఘోరకృత్యము = హాపపులబని, అని, తండ్రిని, దూటడు = తిట్టడు, మిత్రవర్గము = స్నేహితులసమాహము, చీరడు = పిలువడు, మాతృసంఘము = తల్లలసమాహము, వసించు...లోనికి = ఉండుబంగారుమేడలోనికి, తాటడు = దాగడు, కావరే = రక్షింపుడా, అనడు, తాపము నొందడు = సంతాపము జెందడు, కంటగింపడు = ఎవరిని విరోధింపడు.

తా. రాక్షసు లెంతైన హింసపెట్టిన వీధులవెంట బరుగెత్తడు. కొట్టరాగాఁ జేతు లడ్డమిడడు. చుట్టములచాటునకుఁ బోడు. ఇదిపాపముని తండ్రిని నిందింపడు. సావాసకాండ్రను బిలువడు. తల్లి మేడలోనికిఁ బోయి దాగడు. నన్ను రక్షింపుడీ యని ఎవరిని అడుగడు. వేదన జొందడు. ఎవరితోను విరోధము పెట్టుకొనడు.

వ. ఇట్లు సర్వాత్మకం బై యిట్టి దట్టి దని నిర్దేశింపరానివరబ్రహ్మంబు దాన యై యుష్మహావిష్ణునియందుఁ జిత్తంబుఁ జేర్చి తన్మయుం డయి పరమౌనందంబును బొందియున్నప్రహ్లాదునియందు రాక్షసేంద్రుండు దనకింకరులచేతం జేయించుచున్న మారణకర్తంబులు పాపకర్మనియందుఁ బ్రయుక్తంబు లైనసత్కారంబులుం బోలె విఫలంబు లగుటం జూచి.

టీ. సర్వాత్తకంబు = సర్వరూపము, నిర్దేశింపరాని = చెప్పనలవి కాని, రాక్షసేంద్రుండు = హిరణ్యకశిపుడు, తనకింకరులచేతక = తన భటులచేత, మారణ కర్తంబులు = చంపించుటలు, పాపకర్తనియందుక = పాపాత్మనియందు, ప్రముక్తంబులు = చేయబడినవి, సత్కారంబులు = ఉపకారములు, విఫలంబులు = వ్యర్థములు !

ఉ. శూలములక నిశాచరులు స్రుక్కక దేహమునిగ్రహింపఁగా బాలుఁడు నేలపై బడఁడు పాఱఁడు చావఁడు తుడిచి నైననా పాలికి వచ్చి చక్రధరుపక్షము మానితి నంచుఁ బాదముల్ ఫాలముసోక మ్రొక్కఁడనపాయతనొందుట కేమిహేతువో.

టీ. నిశాచరులు = రాక్షసులు, శూలములక = మూడుకొనల బరిసెలచేత, స్రుక్కక = వెనుదీయక, నిగ్రహింపఁగాక = దండింపఁగా, ప్రచారింపఁగా, బాలుఁడు = ప్రహ్లాదుఁడు, నేలపైక = భూమిమీద, పాఱఁడు = పలుగిడఁడు, నాపాలికిక = నాయండకు, చక్రధరుపక్షము = విష్ణునిపక్షమును, మానితిక = విడిచిపెట్టితిని, ఫాలము = నొసలు, సోకక = తగులునట్లు, మ్రొక్కఁడు = నమస్కరింపఁడు, అనపాయతక = ఉపద్రవము లేమిని, ఒందుటకు = పొందుటకు, ఏమిహేతువో = ఏమికారణమా?

తా. వీఁడు ఇంతనుండి శూలముతోఁ జొడుచుచున్నను క్రిందఁబడఁడు. పలుగెత్తిఁడు. ప్రాణముల విడువఁడు. తండ్రినైననాదగ్గఱకైననువచ్చి నాయనా యిక విష్ణుని దలఁపను రక్షించునుని కాళ్లమీదఁబడఁడు. ఇంత దైర్యముతో నేయాపద లేకుండ నుండుట కేమికారణమా తెలియదు.

వ. అని శంకించుచు.

197

సీ. ఒకమాటు దిక్కుంభియూధంబుఁ బెప్పించి

కెరలి డింభకునిఁ ద్రొక్కింపఁ బంపు

నొకమాటు విషభీకరోరగశ్రేణులఁ
 గడువడి నర్భకుఁ గఱవఁ బంపు
 నొకమాటు హేతిసంఘోగ్రానలములోన
 విసరి కుమారుని ప్రేయఁ బంపు
 నొకమాటు కూలంకషోల్లోలజలధిలో
 మొత్తించి శాబకు ముంపఁ బంపు
 తే. విషముఁ బెట్టఁ బంపు విదళింపఁగాఁ బంపు
 దొడ్డకొండచఱులఁ ద్రోయఁ బంపు
 బట్టి కట్టఁ బంపు బాధింపఁగాఁ బంపు
 బాలుఁ గినిసి దనుజపాలుఁ డధిప.

198

టీ. అధిప = ధర్మరాజు ' దనుజపాలుఁడు = హిరణ్యకశిపుఁడు,
 కినిసి = కోపించి, ఒక మాటు, దిక్కుంభియూధంబుక = దిగ్గజముల గుం
 పును, కెరలి = చెలరేగి, డింభకునిక = ప్రహ్లాదకుమారుని, త్రొక్కిం
 పక, పంపుక, విష...శ్రేణులక = విషముచే భయప్రదములైన శ్రావ
 ణములను, అర్భకుక = బాలుని, కడువడిక = మిగులవేగముతో, కుమ
 రునిక = ప్రహ్లాదుని, హేతి...లోనక = మంటలచే బెడిదమైన సింహ
 లో, కూలంకషోల్లోలజలధిలో = దరులమీదికి పొరలు గొప్పయలలు గల
 సముద్రములో, శాబకుక = కుఱ్ఱుని, మొత్తించి = కొట్టించి, ముంపక =
 ముంచుటకు, పంపును, విదళింపఁగాక = చీల్చివేయుటకై, దొడ్డకొండచఱు
 లక = పెద్దపెద్ద కొండలనురంగములలో, బాధింపఁగాక = పీడించుట
 కై, బాలుక = వ్రహ్మాదుని, పంపును.

తా. అంత హిరణ్యకశిపుఁడు మఱింత కోపించి, శానిని ఒక్కసారి
 దిగ్గజములక్రింద వేసి త్రొక్కించును. ఒకసారి పాములచేఁగఱపించును. ఒక
 మాటు మంటలెగయనిప్పులో విసరివేయించును. ఒకలేప పొంగిపొరలు సము
 ద్రములోఁ ద్రోయించును. ఒకసారి విషము బెట్టించును. ఒకసారి చీల్చి

పాఠవేయు మనును. ఒకసారి కొండచటయలో ద్రోపించును. ఒకప్పుడు బంధింపఁజేయును.

నీ. ఒకవేళ నభిచారహోమంబు చేయించు
 నొకవేళ నెండల నుండఁ బంచు
 నొకవేళ వానల నుపహతి నొందించు
 నొకవేళ రంధ్రంబు లుక్కఁ బట్టు
 నొకవేళఁ దనమాయ నొదవించి బెగడించు
 నొకవేళ మంచున నొంటి నిలుపు
 నొకవేళఁ బెనుగాలి కున్నుఖుఁ గావించు
 నొకవేళఁ బాఠించు నుర్వియందు

తే. నీరు సన్నంబు నిడనీక నిగ్రహించు
 గళల నడిపించు అువ్వించు గండశిలల
 గదల వ్రేయించు నేయించు ఘనశరములఁ
 గొడుగు నొకవేళ సమరారి క్రోధి యగుచు.

199

టీ. అమరారి = హిరణ్యకశిపుఁడు, క్రోధి = అతికోపము గలవాఁడు, అభిచారహోమంబు = మారిణహోమమును, రంధ్రంబులఁ = తొమ్మిది రంధ్రములను, ఉక్కఁబట్టుక = ఊపిరిసలుపకుండ బిగఁబట్టును, తన మాయక = తనశ్రుతారణవిద్యను, ఒదవించి = కలిగించి, బెగడించుక = భయపెట్టును, ఉన్నుఖుక = ఎదురైనవానినిగా, ఉర్వియందుక = భూమిలో, పాఠించుక = పూడిపించును, ఇడనకక = పెట్టినయక, నిగ్రహించుక = దండించును, కళలక = కొరడాలతో, చుటులతో, అడిపించుక = కొట్టించును, గండశిలలక = పెద్దపెద్దతాళ్లచేత, అువ్వించుక = విసరివేయించును, కదలక = దొర్లునట్లు, ఘనశరములక = వాడిబాణములచేత.

తా. హిరణ్యకశిపుడు మేరమీతినకోపము గలవాడై, కుమారునికి ఒకప్పుడు చచ్చుటచే మారణహోమము నేయించును. ఒకప్పుడు ఎండలో నిలువఁబెట్టును. ఒక వేళ వానలో నిలుపును. ఒక వేళ ఊపిరి నలుపుటకు వీలుగాకుండ ననరంధ్రములు బిగించును. ఒకసమయమున తనమాయచేత జడిపించును. ఒక తేస మంచులో నుంచును. ఒక్కసారి పోడుగాలికి నెదురుగా నిలుపును. ఒకసమయమున నేలలోఁ బాఁతిపెట్టించును. నిష్ఠిపోయనీయఁడు. అన్నము బెట్టనీయఁడు. చలుకులతోఁ గొట్టించును. రాళ్లు ఱువ్వించును. ఎత్తిక్రిందఁ బడఁజేయించును. వాడిబాణములతోఁ గొట్టించును.

వ. ముఱియు ననేకమారణోపాయంబులఁ బాపరహితుం డైన పాపని నూపు మాపలేక యేకాంతంబున దురంతచింతాపరి శ్రాంతం డయి రాక్షసేంద్రుండు దన మనంబున. 200

టీ. రాక్షసేంద్రుడు = హిరణ్యకశిపుడు, అనేకమారణోపాయంబులఁ = అనేకములైన చంపెడు నుపాయములచేత, పాపరహితుండు = పాపమెఱుంగనివాడు, పాపనినూపు మాపలేక = బానిని జంపించలేక, ఏకాంతంబునఁ = రహస్యమందు, దురంత...శ్రాంతండు = కష్టకారణమైనదన్నియుతోఁగూడినవాడు, తనమనంబునఁ = తనచిత్తములో.

ఉ. ముంచితి వాధులఁ గదల మొత్తితి వైలతటంబులందు ద్రొబ్బించితి శస్త్రరాజి బొడిపించితి మీఁద నిభేంద్రపంక్తి తొప్పించితి ధిక్కరించితి శపించితి ఘోరదవాగ్నులందుఁ దోయించితి బెక్కుపాట్ల నలయించితిఁ జావఁ డిదేమిచిత్ర మో!

టీ. వాధులఁ = సముద్రములలో, మొత్తితి = కొట్టినాను. వైలతటంబులందుఁ = పర్వతపుఁ జతయలలో, ద్రొబ్బించితిఁ = త్రోయించితిని, శస్త్రరాజిఁ = కత్తులచేత, నిభేంద్రపంక్తిఁ = ఏనుఁగులబంతి, తొప్పించితిఁ = పలుకొల్పించితిని, ధిక్కరించితిఁ = బెదిరించినాను, శపించితిఁ = తిట్టినాను, ఘోరదవాగ్నులందుఁ = భయంకరమైన

కాటుచిచ్చులలో, పెక్కు పాట్లకొ = అనేకవిధములుగా, అలయించితికొ = కష్టపెట్టినాను.

తా. వీనిని సముద్రములలో యుంచితిని. చావమోడించితిని. పర్వతకందరములలో నెట్టించితిని. కత్తులతోఁ బొడిపించినాను. క్రిందబడఁద్రోసి పైన యేనుగుల నడిపించితిని. బెడరించితిని. నిప్పులలోఁ ద్రోయించితిని. ఎన్నివిధములనో హింసించినాను. వినకు చావఁడు. ఇదేమి వింతయో తెలియదు.

చ. ఎఱుంగఁడు జీవనౌషధము లెవ్వరు భర్తలు లేరు బాధలం దరలఁడు నైజతేజము నఁ దధ్యము జాడ్యము లేదు మిక్కిలి మెఱయుచు నున్నవాఁ డొకనిమేషము దైన్యమునొందఁడింక నే, తెఱఁగున ద్రుంతు వేసరితి దివ్యము వీనిప్రభావమెట్టిదో.

టీ. జీవనౌషధములు = చావకుండు బ్రతుకుటకైననుండులు, భర్తలు = రక్షించువారు, బాధలకొ = కష్టములలో, నైజతేజమునకొ = తన శ్రుతకాశమునుండి, తరలఁడు = చావఁడు, తధ్యము = నిజము, జాడ్యము = మోహము, మెఱయుచుకొ = ప్రకాశించుచు, ఉన్నవాఁడు, ఒకనిమేషము = ఒకనిముషమైనను, దైన్యముకొ = కృపణత్వమును, ఏతెఱఁగునకొ = ఏలాగున, ద్రుంతుకొ = చంపుదును. వేసరితికొ = విసిగిపోతిని, ప్రభావము = సామర్థ్యము, దివ్యము = అమానుషము.

తా. ప్రాణములు పోకుండఁజేయుమందు లెఱుంగఁడు. ఎవ్వరును రక్షించువారా లేరు. ఎన్నియిడుమలకొ బెట్టినను తనప్రకాశము విడువఁడు. ఏమోహమును జెందఁడు. అంతకంతకు మఱింతయుల్లాసముతో నున్నవాఁడు. ఒకక్షణమైనను భయమునొందఁడు. ఇక వీని నెట్లు జంపుదును? వీనిమహిమ అసాధారణముగా నున్నది. ఇదియేమో యెఱుంగరాదుగదా.

వ. అదియునుం గాక తొల్లి శునశ్శేపుం డనుమునికుమారుండు
దండ్రిచేత యాగపశుత్వంబునకు దత్తుం డయి తండ్రి తనకు
నపకారి యని తలంపక బ్రదికినచందంబున. 203

టీ. తొల్లి = మునుపు, యాగపశుత్వంబునకు = యజ్ఞమందు విశ
సింపదగినపశువునకుగా, దత్తుండు = ఇయ్యబడినవాడు, అపకారి =
దోషహకారి

క. ఆగ్రహమున నేఁ జేసిన

నిగ్రహములు పరులతోడ నెఱి నొకనాఁడుఁ

విగ్రహము లనుచుఁ బలుకఁ డ

నుగ్రహములు గా న్నర్పించు నొవ్వఁడు మదిలోన్. 204

టీ. ఆగ్రహమునకు = తోపముతో, నిగ్రహములు = దండములు,
పరులతోడకు = ఇతరులతో, నెఱి = వరుసగా, విగ్రహములు = విరో
ధములు, అనుగ్రహములు = సత్కారములుగా, నొవ్వఁడు = దుష్ట
పడఁడు.

తా. ఇదిగాక నేను మహాతోపముతో నెన్నివిధముల హింసించి
నను దానిని ఇతరులతోఁ గొండెముగాఁ జెప్పఁడు. అవన్నియు తనకు
హితములుగానే తలఁచెను. తనలోనైనను కష్టమని యెన్నఁడు.

వ. కావున వీఁడు మహాప్రభావసంపన్నుండు వీని కెందును భ
యంబు లేదు వీనితోడివిరోధంబునం దనకు మృత్యువు సిద్ధిం
చు నని నిర్ణయించి చిన్నబోయి ఖిన్నుండై ప్రసన్నుండుగాక
క్రిందు సూచుచు వివక్షింపఁడై చింతనంబు నేయుచున్నరా
జునకు మంతనంబునఁ జండామర్కు లిట్లనిరి. 205

టీ. మహాప్రభావసంపన్నుండు = గొప్పమహిమ గలవాడు, మృత్యు
వు = చావు, చిన్నబోయి = సిగ్గుపడి, ఖిన్నుండు = దుఃఖించినవాడు,
ప్రసన్నుండు = సంతోషము గలవాడు, వివక్షింపఁడు = దుఃఖము చెందినవా
డు, చింతనంబు = యోచన, మంతనంబునకు = ఏకాంతమందు.

శా. శుభ్రఖ్యాతివి నీవ్రతాపమునుహవోద్యంబు దైత్యేంద్రురో
షభ్రూయుగ్గవిజృంభణంబున దిగీశవ్రాతముం బోరులక
విభ్రాంతంబుగఁజేసి యేలితి గదా విశ్వంబు వీడెంత యీ
దభ్రోక్తుల్ గుణదోషహేతువులు చింతం బొంద నీకేటికిన్.

టీ. దైత్యేంద్ర=రాక్షసోత్తమా! ఏవు, శుభ్రఖ్యాతివి=నిర్మలమైన
కీర్తిగలవాడవు, ఏప్రతాపము=ఏపరాక్రమము, మహావోద్యంబు=మిగులఁ
జిత్రము, రోష...బునక=కోపముచే ముడిపడిన కనుబొమల యాటోపము
చేత, పోరులక=యుద్ధములలో, దిగీశవ్రాతముక్=దిక్పాలురసమూహము
ను, విభ్రాంతము=కలగుండుడినది, విశ్వంబు=ప్రపంచము, వీడెంత =
ఈప్రహేళికడనఁగా ఏ కేపాటివాఁడు, ఈదభ్రోక్తులక=ఈయల్పపుఁ
గూతలు, గుణదోషహేతువులు=మంచిచెడ్డతనములే మూలముగాఁ గలవి.

తా. రాక్షసేంద్రా! ఏవు నిర్మలమైన వింశిగొలుపు కీర్తిగలవాడవు.
ఏవు యుద్ధములలో నొక్కమాఁగు కనుబొమలు చిట్టించుకొన్నచో దిక్పాలుర
ల్లరుడిపోవుదురు. ఇట్టిప్రపంచమునంతయు నిరంకుశముగా నేలినదిబోఁటిపరు
నకు ఏపిల్ల కాయయనఁగా నెంత? ఈమాత్రమునకేయేలయిట్లు విచారపడెద
వు? ఇంతకు వానికి జ్ఞానములేనికారణమున నట్లు పల్కుచున్నాఁడు. మంచిగు
ణములున్న మంచిమాటలు చెడ్డగుణములున్న చెడ్డమాటలు నని యెఱుఁగవా.
మంచిబుద్ధి గలిగినవాడే బాగుపడును, లేకున్నఁ జెడిపోవును. ఏకేల
వృథాయాసము.

శా. నక్రం దై నజనుండు వృద్ధగురుసేవంజేసి మేధానయో
పక్రాంతిక విలసిల్లు మీఁదట వయఃపాకంబుతో బాలకుఁ
శక్ర ద్వేషణబద్ధుఁ జేయుము నుదిం జాలింపుమీ రోషముఁ
శుక్రాచార్యులు వచ్చునంతకితఁడు సుశ్రీయుతుండయ్యెడున్.

టీ. నక్రండు=దుర్మితగలవాడు, వృద్ధగురుసేవంజేసి=పెద్దలను గురు
వులను సేవించుటవలన, మేధానయోపక్రాంతిక=బుద్ధి ఏలి గలుగుటచే,

విలసిల్లెన్ = ప్రకాశించును, మీఁదట = తర్వాత, పయ్యపాకంబుతోన్ = వ
యస్సుయొక్క పాకముబట్టి, బాలకున్ = ప్రహ్లాదుని, శక్ర ద్వేషణబద్ధున్ =
ఇంద్రునియందలిపగతోఁగూడినవానినిగా, మదిన్ = చిత్తమున, శుక్రా
చార్యులు, పచ్చనంతకున్ = పచ్చలోపల, ఇతఁడున్ = ప్రహ్లాదుఁడు, సుశ్రీ
యారకుండు = మంచిజ్ఞానసంపదగలవాఁడు.

తా. రాక్షసరాజా! ఎట్టివాఁడైనను పుట్టుకలోఁ గొంచెము ఎక్తబుధ
గానున్నను పెద్దలు గురువులు పీఠలసేవచే జ్ఞానవంతుఁడగును. మన ప్రహ్లాదు
నికి క్రమముగా విషము నచ్చినకొలది సమయముమాచి, ఇంద్రునిమీఁద
విరోధము గలుగునటుబోధింతుము. ఇప్పుడు వానిమీఁద వృథా కోపము మాను
ము. మాయయ్య శుక్రాచార్యులు పచ్చలోపల వాఁడుమిగులఁ జెలివికలవాఁ
డగును. పైపెచ్చునయ్యఁ జక్కఁగా శిక్షించి జ్ఞానవంతునిగాఁజేయును.

వ. అని గురువుఁడైన సలికిన రాక్షసేశ్వరుండు గృహస్థులైనరా
జులకు నుపదేశింపఁదగినధర్మార్థకామంబులు ప్రహ్లాదునకు
నుపదేశింపుం డని యనుజ్ఞ సేసిన వారు నతనికిఁ ద్రిసర్గంబు
నుపదేశించిన నతండు రాగద్వేషంబులచేత విషయాసక్తులైన
వారలకు గ్రాహ్యంబులైనధర్మార్థకామంబులు దనకు నగ్రా
హ్యంబులనియును వ్యవహారప్రసిద్ధికొఱకైనభేదంబు గాని
యాత్మభేదంబు లేదనియును ననర్థంబులయం దర్థకల్పన సే
యుట దిగ్భ్రమం బనియును నిశ్చయించి గురూపదిష్టశాస్త్రం
బులు మంచి వని తలంపక గురువులు దమగృహస్థకర్తాను
ష్ఠానంబులకుం బోయినసమయంబున.

208

టీ. ఉపదేశింపఁదగిన = సేవపఁదగిన, అనుజ్ఞ = ఉత్తర్య, త్రిసర్గంబు
= ధర్మార్థకామములను, రాగద్వేషంబులచేతన్ = అశురాగమచేత, విరో
ధముచేత, విషయాసక్తులు = ఇంద్రియములకు లోనైనవారు, గ్రాహ్యంబులు =
అభ్యసించఁదగినవి, అగ్రాహ్యములు = సేర్చుకోఁదగనివి, వ్యవహారప్రసిద్ధి =

వ్యవహారశాస్త్రము, ఆత్మభేదంబు, అనర్థములు = అకాశ్యతపస్తువులు, అర్థకల్పన = వస్తుభ్రాంతి, దిగ్భ్రమంబు = దిక్కు తెలియకపోవుట, గురూపదిష్టశాస్త్రంబులు = గురువులు నేర్పిన శాస్త్రములు, గృహస్థకర్తానుష్ఠానంబులకుఁ = గృహస్థులు చేయఁదగిన సంధ్యానంద సాదికర్మలు చేయఁటకయి, పోయిన సమయంబునఁ.

క. ఆటలకుఁ దన్ను రమ్మని

పాటించి నిశాటసుతులు భాషించిన దో

పాటకులేంద్రికుమారుఁడు

పాటవమున వారిఁ జీరి ప్రజ్ఞాన్వితుఁ డై.

209

టీ. తోష...రుఁడు = ప్రహ్లాదుఁడు, నిశాటసుతులు = తోడిరాక్షస బాలరు, పాటించి = పట్టుపట్టి, భాషించినఁ = పిలువఁగా, ప్రజ్ఞాన్వితుఁడై = తెలివికలవాఁడై, పాటవమునఁ = నేరుపుతో, వారిఁ, చీరి = పిలిచి.

తా. తనతోఁగూడ చదువుకొను రాక్షసులపిల్లకాయలు తనను అడు కొందము రమ్మని పిలువఁగా జాగరూకుఁడై వారలను జేరఁదీసికొన్నవాఁడై.

క. చెప్పఁ జొకచదువు మంచిది

చెప్పెడిఁ దగులములు చెవులు చిందఱ గొనఁగాఁ

జెప్పెడు మనయెడ నొజ్జలు

చెప్పెద నొకచదువు వినుఁడు చిత్తము లలరిన్.

210

టీ. ఒజ్జలు = మనగురువుగారు, మనయెడఁ = మనకు, ఎప్పుడుఁ, ఒకచదువు = ఒకచదువున్న, మంచిది, చెప్పెడు, చెవులు, చిందఱగొనఁగాఁ = గింగుఱుమనునట్లు, తగులములు = కర్తబంధములు, చెప్పెడుఁ = చెప్పును, నేను, ఒకచదువు, చిత్తములు = మిమనస్సులు, అలరిన్ = సంతసించులాగున, చెప్పెదఁ, వినుఁడు.

తా. ఓన్నేహితూలారా! మనయయ్యవారు మనకెప్పుడును ఒక్కటియు మంచిచదువు చెప్పెడుగదా! ఎప్పుడు చూచినను చెవులు చిల్లులువోసఁ

గర్తబంధములను గూర్చి చెప్పును. ఈలాగున రండు. నే నొకమంచిచదువు
చెప్పెదను. దాన మీకందఱకు పరమానందము కలుగును.

ప. అని రాజకుమారుండు గావునఁ గరుణించి సంగడికాండ్ర
తోడ నగియెడిచందంబునఁ గ్రీడలాడుచు సమానవయస్కు
లైనదై త్యక్తుమారుల కెల్ల నేకాంతంబున కిట్లనియె. 211

టీ. కరుణించి=దయచూచి, సంగడికాండ్రతోడ= స్నేహితుల
తో, సమానవయస్కులు=ఒకయీడువారు, వైత్యకుమారులకు=రాక్షస
కుమారులకందఱకును, ఏకాంతంబున=రహస్యముగా.

ఉ. బాలకులార రండు మనస్రాయపుబాబురు కొందఱుర్విపైఁ
గులుట గంటిరే గురుడు కూర్చు డనర్థచయంబునందు దు
శ్శీలత నర్థకల్పనముఁ జేసెడి గ్రాహ్యముగాదు శాస్త్రమే
మే లెఱిగించెదన్ వినిన మీకు నిరంతరభద్ర నుయ్యెడిన్.

టీ. బాలకులార=ఓపిల్లకాయలారా! ఉర్విపై=భూమిమీద, కొం
దఱు, మనస్రాయపుబాబురు = మనయీడుజోడుకృష్ణవాండ్రు, కూర్చుట=చ
చ్చుట, గంటిరే=చూచినారుగాదా, కూర్చుడు=దయలేనివాడు, దుశ్శీల
త=దుర్బుద్ధితో, అనర్థచయంబునందు=స్థిరములు కానిదారాఘత్రపశు
ధనకనకపిష్టవాహనరాజ్యాసులండు, అర్థకల్పనము=స్థిరములనుబుద్ధిని, చే
సెడి=చేయును, గ్రాహ్యము=నేర్చుకోదగినది. మేలు = ఔషధమైన
దానిని, నిరంతరభద్రము=కాశ్వతమైన ఔషధము, ఆర్మ్యకు.

తా. ఓబాలురారా! యిటురండు. మనలోడిపిల్లకాయలు కొందఱు
మనకనులయెగుటఁ జచ్చుటం జూచుచున్నారమౌకదా. మనగురువు, దయలే
నివాడై మన కనర్థములైన శాస్త్రములనుబోధించి, నిత్యములు కానివాని
యందు నిత్యము లనుభ్రాంతిని గలిగించుచున్నాడు. మన మాచరువులుచది
వినచో నన్యాయముగాఁ జెడిపోవుదుము. మీకు నేను కాశ్వతసుఖము
నిచ్చు నొకవిద్యను జెప్పెదను. నేర్చుకొనుడు.

వ. వినుండు సకలజన్మంబులందును ధర్మాధర్మాచరణకారణం బయి
 ననూనుషజన్మంబు దుర్లభం బందుఁ బురుషత్వంబు దుర్ల
 మం బదియు శతవత్స పరిమితం బైనజీవితకాలంబున నియతం
 బైయుండు నందు సగ ముంధకారబంధురం బయి రాత్రిరూ
 పంబున నిద్రాదివ్యవహారంబుల నిరర్థకం బయి చను చిక్కిన
 పుచ్చాశద్వైత్యంబులందును బాల్యకామార్కశోరకావస
 వయోవిశేషంబుల చింతితహేయంబులు గడచు కడచు
 ముప్పదియబ్దంబులు సిందియంబులచేతఁ గట్టువడి దురవగా
 హంబు లయినకాచుక్రొసఁగోభమోహచువచుశ్శరంబు లను
 పాశంబులం గట్టువడి విడువ ననుభుండుగాక ప్రాణంబులకం
 తె నుభురాయమాణ యైనతృష్ణకులోనై భృశస్యోస్కరవణి
 క్కర్తంబులఁ బ్రాణహాసి యైన నంగీకరించి పరాధంబుల న
 ర్థించుచు రహస్యసంభోగ చాతుర్యసౌందర్యవిశేషంబుల
 ధైర్యవల్లికాలవిత్రంబు లయిన కళత్రంబులను మహనీయమం
 జులమధురాలాపంబులు గలిగి వశులయినశిశువులను శీ
 లవయోహుఁపనన్య లగుకన్యలను వినయవివేక విహ్వలంకా
 రులయిన కుమారులను గామితఫలప్రదాత లగుభ్రాతలను
 మమత్వప్రేమదైన్యజనకు లయినజననీజనకులను సకలసౌజ
 న్యసింధువు లయినబంధువులను ధనకలవస్తువాహనమంద
 రంబు లయినమందిరంబులను సుకరంబు లైనపశుభృత్యనిక
 రంబులను వంశపరంపరాయత్తంబు లయినవిత్తంబులను వ
 ద్వింపతేక సంసారంబు నిర్దించునుపాయంబుఁ గానక తంతువ
 గ్గంబున నిర్గమద్యౌరశూన్యం బయినమందిరంబుఁ జేరి చిక్కు
 వడి వెడలెడిపాటవంబుసాలక తగులువడుకీటకంబుచందంబున

గృహస్థుండు స్వయంకృతకర్తృబద్ధుండై శిశ్నోదరాదినుఖంబులఁ బ్రమత్తుండయి నిజకుటుంబపోషణపారవశ్యంబున విరక్తి మార్గంబుఁ దెలియ నేరక స్వకీయపరకీయభిన్నభావంబున సంధకారంబునం బ్రవేశించుం గావునఁ గౌమారసమయంబున మనీషాగరిష్ఠుండై పరమభాగవతధర్మంబు సమష్టింపవలయు దుఃఖంబులు వాంఛితంబులు గాక చేకులుభంగి నుఖంబులు ను గాలానుసారంబు లై లబ్ధంబు లగుం గావున వృధాప్రయాసంబున నాయుర్వ్యయంబు సేయం జనదు హరిభజనంబున మోక్షంబు సిద్ధించు విష్ణుండు సర్వభూతంబులకు నాత్మేశ్వరుండు ప్రియుండు ముముక్షు వైన దేహీకి దేహావసానపర్యంతంబు నారాయణచరణారవింద సేవనంబు కర్తవ్యంబు. 213

టీ. సకలజన్మలందును = అన్ని పుట్టుకలయందును, ధర్మార్థాచరణకారణంబు = ధర్మార్థములఁ జేయుటకు హేతువైనది, దుర్లభంబు = పొందరానిది, పురుషత్వంబు = మగవాడౌట, దుర్గమంబు = పొందవలవికానిది, శతవర్షపరిమితంబు = నూతేండ్లపరిమాణముకలది, నియతంబు = నిర్ణయింపఁబడినది, అంధకారబంధురంబు = చీకటిచేసిండినది, నిరర్థకంబు = పనికిమాలినది, పంచాశద్వత్సరంబులందును = ఏఁబదియేడులయందును, బాల్య = చిన్నతనము, కౌమార = కౌమారము, కైశోర = కిశోరవయస్సు, యౌవన = నడిమివయసు, వయోవిశేషంబులకొ = వయస్సుయొక్క భేదములచేత, వింశతివాయసంబులు = ఇరువదియేండ్లు, అబ్దంబులు = ఏండ్లు, దుర్వగాహంబులు = తెలిసిగట్టినబడియని, పాశములకొ = గ్రాశ్చేత, మధురాయమాణ = తీయనిదానివలెనుండునది, తృప్త = ఆశ, భృత్య = భటులు, తస్కర = దొంగలు, పణిక్ = పర్తకులు, ప్రాణహని = చావు, పదార్థంబులకొ = ఒరులసాములను, అర్థించుచు = కోరుదు, చాతుర్య = నేరుపు, సౌందర్యము, విశేష = అతిశయము, ధైర్యవల్లికావనిత్రంబులు = ధైర్యమునుతీగలకుఁ గొడవెండ్లు, కశత్రములను =

భార్యలను, మహనీయ...లాపంబులు=గొప్పలై సొగసైనతీయైనమాటలు,
 వశులు=స్వాధీనులు, శిశువులు=బిడ్డలు, శీల...ధన్యలు=జైజము యెన్ను
 రూపము వీనిచే గృతార్థులు, వినయ...కారులు=అడఁకుప తెలివి చదువు
 ఇవియలంకారముగాఁగలవారు, కామితఫలప్రదాతలు=కోరినకోర్కలిచ్చు
 వారు, భ్రాతృలు=సోదరులు, మమత్వ=మమకారము, ప్రేమ=ప్రీతి, దై
 న్య=కరుణ, జననీజనకులు=తల్లిదండ్రులు, సకలసౌజన్యసింధువులు = ఎల్ల
 సాధుత్వమునకు నెలవైనవారు, మందిరంబులు=ఇండ్లు, సుకరంబులు=సుఖము
 గానార్జింపఁదగినవి, పశుభృత్యనికరంబులును=పశువులు సేవకులు వీరలసమూ
 హములును, వంశపరంపరాయత్తంబులు=వంశక్రమముగావశమైన, విత్తంబు
 లు=ధనములను, వర్జింపలేక=విడువఁజాలక, నిర్జించు=జయించునుపాయము,
 తంతువర్గంబునకొ=చారములచిక్కులో, నిర్గమద్వారకూన్యంబు = వెడలి
 ఎచ్చటకు వాకిలిలేనిది, వెడలెడిపాటవంబు = వెలువడుబలము, తగులవడు
 ఊటకంబుచందంబునకొ=చిక్కుకొనినపురుగువలె, గృహస్థుండు=ఇంటనుండి
 కాపురముచేయువాఁడు, స్వయంకృతకర్తబంధుండు = తాజేసినకర్తలకుఁ
 జిక్కినవాఁడై, శిశ్నోదరాదిసుఖంబులకొ=మైధునము భోజనము మొదలగు
 గ్రామ్యసుఖములచేత, ప్రమత్తుండు=ఓడలెఱుంగనివాఁడు, నిజ...మార్గంబు
 నకొ = తనకుటుంబమును రక్షించుకొనుదానిని, స్వకీయ...బునకొ = తనది
 ఇతరునిది అనుభేదబుద్ధితో, అంధకారంబునకొ=చీకటిలో, కామారసమ
 యంబునకొ=కుమారత్వదశలో, మనీషాగరిష్ఠుండై=బుద్ధిబలముగలవాఁడై,
 పరమభాగవతధర్మంబుకొ=మేలైనభక్తులధర్మమును, అనష్టింపవలయుకొ =
 చేయవలెను. వాంఛితంబులు=కోరఁబడినవి, చేకులుభంగికొ=దొరకునట్లు, సు
 ఖంబులుకొ=సుఖములును, కాలానుసారంబులు=కాలమునకుఁ దగినవి, అ
 బ్ధంబులు = పొందఁబడినవి, నృథాప్రయాసంబునకొ = వ్యతమైనశ్రమతో,
 ఆయుర్య్యయంబు = ఆయువుయొక్కపోకను, హరిభజనంబునకొ = విష్ణుని
 సేవలన, సర్వభూతంబులకుకొ=ఎల్లభూతములకు, అత్తేశ్వరుండు = అత్త

ధీశత, ప్రియుండు=ఇట్టుండు, ముముక్షువు = మోక్షేచ్ఛగలవాడు, దేహవ
సానపర్యంతంబు = దేహముతీతునంతవఱకు, వారాయణచరణారవిందనేవ
నంబు=విష్ణుసాదకమలముల కైంకర్యము, కర్తవ్యంబు=చేయదగినది.

సీ. కంటిరే మనవారు ఘనులు గృహస్థులై

విఫలులై కైకొన్న వెట్టితనము

భద్రార్థులై యుండి పాయకు సంసార

పద్ధతి నూరక పట్టువడిరి

కలయోనులం దెల్ల గర్భాద్యవస్థలఁ

బురుషుండు దేహియై పుట్టుచుండుఁ

దన్నెఱుంగఁడు కర్తవ్యతంత్రుడై కడపట

ముట్టఁడు భవశతములకు నయిన

ఆ. దీన శుభములేదు దివ్యకీర్తియు లేదు

జగతిఁ బుట్టి పుట్టి చచ్చి చచ్చి

పొరల నేల మనసుఁ బుట్టని చావని

త్రోవ వెనకికొనుట దొడ్డబుద్ధి.

214

టీ. కంటిరే=చూచితీరా, ఘనులు = దొడ్డవారు, గృహస్థులు =
కాపులు, విఫలులు=పనికిమాలినవారు, కైకొన్న వెట్టితనము=పూనినమాధ
త్వము, భద్రార్థులై = క్షేమముగొరినవారై, సంసారపద్ధతికొ = సంసార
మార్గమున, పట్టువడిరి=చిక్కుకొనిరి, కలయోనులండు = లోకమున మన్న
యన్ని యోనులయందును, గర్భాద్యవస్థలకొ=గర్భవాసము మొదలైన పా
ట్లచే, దేహి=శరీర, కర్తవ్యతంత్రుడై=కర్తవ్యములకు విశమైనవాడై, భవశ
తములకునైనకొ = పందలసంపత్త్యములకైనను, శుభము = క్షేమము, ది
వ్యకీర్తి=చావుపుట్టుకలులేని యశస్సు, పొరలనేల = ఏలపొర్లవలెను, దొడ్డ
బుద్ధి=శ్రేయమైన బుద్ధి.

తా. బాలకులారా! చూచినారుగదా! మనవారందఱు బలదర్పసంప
న్నులును గొప్పవారు నయ్యును నెట్టిలారలై జన్మమును వ్యర్థము చేసికొను

చున్నవారలు. తమకు మేలే కావలెనని కోరియు దానికిఁ దగినట్లు సంసారబంధము క్రిని జేసికొనక, దీనిలో నింకను జక్కుకొనుచున్నారు. ఈజీవుఁడు లోకములో నెన్నిరకములజంతువులు గలవో అన్నిటి యోనులయందును బుట్టి చచ్చుచుండును. కర్తవ్యుఁడైతన్ను దాఁచెలిసికొనలేకున్నాఁడు. ఇఁక వేయి జన్మములై త్తియు నిసంసారమునుండి గట్టునఁబడు నుపాయ మెఱుంగఁడు. కాన దీనివలన మనకు శ్రేయస్సు లేదు. మంచికీర్తియు అదియును లేదు. వ్యర్థముగాఁ బుట్టుచుఁ జచ్చుచు నేల బాధచెందవలెను. మనము పుట్టుక చావును లని యొకమార్గము వెదకికొనవలయును.

శా. హాలాపానవిజృంభమాణమదగర్వాతీత దేహోల్లస
ద్బాలాలోకనశ్రృంఖలానిచయసంబద్ధాత్మఁడై లేశమున్
వేలానిస్సరణంబు గానక మహావిద్వాంసుఁడుం గామినీ
హేలాకృష్ణకురంగ శాబక మగున్ హీనస్థితిఁ వింటిరే. 210
టీ. మహావిద్వాంసుఁడున్ = గొప్పపండితుఁడైనను, హాలా...త్మఁ
డై = కల్లుద్రాగుటచే మేరిమీఱిన గర్వముచేఁ బ్రకాశించు జవ్వని చావు
అనుగొలుసులచేఁ గట్టుపడినవాఁడై, లేశమున్ = కొంచెమును, వేలాని
స్సరణంబు = గట్టునకుఁజేరుటయు, కామినీ...శాబకము = శ్రీయొక్కవిలా
సములచే లాగఁబడిన లేడిపిల్ల, హీనస్థితిఁ = అధోగతని, వింటిరే =
విన్నారా.

తా. బాలురారా' ఎంతగొప్పపండితుఁడైనను కల్లుద్రాగి పిడలెఱుం
గక శుచ్చుపెరుగునందము గర్వము వీనిచే వెలయు శ్రీమ నాటఁజావు
అనుగొలుసులచేఁ గట్టుపడి కొంచెమైన దరిజేరుమార్గ మెఱుంగక, అడు
వార లాడుకొనులేడిపిల్లమాదిరి నుండును. ఇది యెంతదుర్గతియో యో
చించుకొనుఁడు.

ఆ. విషయసక్తులై నవిబుధాహితులలోడి
మనీకి వలదు ముక్తిమార్గవాంఛ

నాదిదేవు విష్ణు నాశ్రయింపుడు ముక్త
సంగజనులఁ గూడి శైశవమున.

216

టీ. విషయసక్తులు = ఇంద్రియార్థములయందుఁ దవలినవారు, విబు
ధాహితులతోడిమనికి = రాక్షసులతోడిపాత్తు, ముక్తిమార్గవాంఛక =
మోక్షమార్గమందలి శోరికతో, శైశవమునక = బాల్యముందు, ముక్తసంగ
జనులక = పదలఁబడినసంగముగలమహాత్ములను, అదిదేవుక = దేవతలకు
మొదటిదేవుడైన, విష్ణుక, ఆశ్రయింపుడు.

తా. బాలకులారా! వ్యర్థముగాఁ జెడవలను. నామాట విని యీవి
న్నదనమునందే రాక్షసులతోఁగూడి చెడక సంగవర్జులు లైనమహాత్ములను
నేవించి వారిద్వారమున విష్ణుసాయుజ్యమును బొందుడు.

వ. కావున విషయంబులఁ జిక్కువడినరక్కసులకు హరిభజనం
బు శక్యంబుగాదు రమ్య మయ్యును బహుతరప్రయాసగమ్య
మని తలంచితోలేనిఁ జెప్పిన సర్వభూతాశ్చర్యం డై సర్వది
క్కాలసిద్ధం డై బ్రహ్మ కడపలగాఁ గలచరాచరార్థుల
సూక్ష్మజీవసంఘంబులందును స భో వా యు కుం భి నీ స లిల
తేజంబు లనియెడు మహాభూతంబులయందును భూతవికా
రంబు లయినఘటపటాదులయందును గుణసామ్యం బయిన
ప్రధానమందును గుణవ్యతికరం బైనమహత్తత్త్వాదియం
దును రజస్వత్త్వితమోగుణంబులయందును భగవంతుఁ డవ్య
యుం డీశ్వరుండు పరమాత్మ పరబ్రహ్మ మనియెడువాచక
శబ్దంబులు గల్గి కేవలానుభవానందస్వరూపకుండు సవికల్పి
తుండు సనిర్దేశ్యుండు నయినపరమేశ్వరుండు త్రిగుణాత్మకం
బైనతనదివ్యమాయచేత సంతర్నితైశ్వర్యుం డై వ్యాప్య
వ్యాపకరూపంబులం జేసి దృశ్యుండును ద్రవ్యయు భోగ్యుం

ఉను భోక్తయు సయి నిర్దేశింపం దగి వికల్పితం దై యుం
డుఁ దత్కారణంబున నాసురభావంబు విడిచి సర్వభూ
తంబులందును దయానుహృద్భావంబులు కర్తవ్యంబులు
దయానుహృద్భావంబులు గల్గిన నధోక్షజుండు సంతసించు
ననంతం డాద్యండు మారి సంతసించిన నలభ్యం బెయ్య
దియు లేదు జనార్దనచరణసరసీరుహయుగళస్తరణసుధా
రసపానపరనశుల మైతిమేని మనకు దైవవశంబున
నకాంక్షితంబులై సిద్ధించు ధర్మార్థకామంబులుఁ గాంక్షి
తం బై సిద్ధించు మోక్షం బన నేల త్రివర్గంబును నాత్మవిద్య
యుం దర్కదండ నీతి జీవికాదు లన్నియును ద్రైగుణ్య
విషయంబు లైన వేదంబులనలనం బ్రతిపాద్యంబులు ని
స్త్రిగుణ్యలక్షణంబునం బరమపురుషుం దైనవారికి నాత్మస
మర్పణంబు నేయుటయు మేలు పరమాత్మతత్త్వవిజ్ఞానోదయంబు
నం జేసి స్వపరభ్రాంతి చేయక పురుషుండు యోగావధూ
తత్త్వంబున నాత్మవికల్పభేదంబునం గలలోఁ గన్నవిశే
షంబులభంగిం దధ్యం బనక మిథ్య యని తలంచు నని మఱి
యుఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లనియె.

217

టీ. విషయంబులకా = ఇంద్రియములలో, శక్యము = అలవియైనది,
రమ్యము = సాంపైనది, బహు...గమ్యము = చాలకష్టపడినఁగాని దొరకనిది,
సర్వభూతాత్మకుండు = సర్వభూతస్వరూపము గలవాఁడు, సర్వదిక్కాఽల
నిద్ధుండు = ఎల్లదేశములయందు కాలములయందు నుండువాఁడు, చరా...
సంఘంబులందును = స్థిరములు చరములు చిన్నవి పెద్దవియగు ప్రాణికోటుల
యందు, నభః = లకాశము, వాయు = గాలి, కంభిని = పృథివి, సరిల = ఉద
కము, లేజః = అగ్ని, మహాభూతములు = భూమి మొదలగు మహాభూత

చూలు, భూతవికారములు = భూతములవలనఁ బుట్టినవి. ఘటపటాదులు = కుండ
 గుడ్డ మొదలయినవి, గుణసామ్యంబు = గుణములకు తుల్యముగా నుండునది,
 ప్రధానము = ప్రకృతి, గుణవ్యతికరంబు = గుణముల యొచ్చునగుట గలది,
 మహత్తిత్వాదియందును = మహత్త్వమందును, రజస్సత్త్వతిమోగుణంబు
 లయందును, భిగవంతుండు = పద్మజైశ్వర్యములు కలవాఁడు, అవ్యయుం
 డు = నాశములేనివాఁడు, ఈశ్వరుండు = సర్వశక్తుఁడు, కేవలా... రూప
 కుండు = కేవలమై యనుభవగోచర మైనయానందరూపము గలవాఁడు, అవికల్పి
 తుండు = మాటుపడనివాఁడు, అనిర్దేశ్యుండు = చెప్పనలవికానివాఁడు, త్రిగు
 ణాత్మకంబు = సత్త్వరజస్తమోగుణస్వరూపము, అంతర్హితైశ్వర్యుండై =
 మఱుగుపడిన వైభవము గలవాఁడై, వ్యాప్యవ్యాపక రూపంబులంజేసి, దృ
 శ్యుండు = చూడఁదగినవాఁడు, ద్రష్ట = చూచువాఁడు, భోగ్యుండు =
 ఆనుభవించఁదగినవాఁడు, భోక్త = ఆనుభవించువాఁడు, నిర్దేశింపక =
 నిర్ణయించుటకు, వికల్పితుండు = రూపకల్పన చేయఁబడినవాఁడు, ఆసుర
 భావింబు = రాక్షసత్వమును, సర్వభూతంబులందును = ఎల్లజంతువులయం
 దును, దయ = కరుణ, సుహృద్భావము = చెలిమి, కర్తవ్యంబులు = చేయఁ
 దగినవి, అధోక్షజుండు = (ఇంద్రియజన్యజ్ఞానమునుక్రిందుపఱచువాఁడు)
 ఇంద్రియాగోచరుడగు విష్ణువు, అనంతుండు = తుదలేనివాఁడు, అమృత
 డు = మొదటివాఁడు, అలభ్యుండు = పొందరానివాఁడు, జనా... పశులము =
 శ్రీహరి పాదకమలముల జంటయొక్క స్పర్శగుహను నవృత్తిద్రవమును ద్రాగి
 మై మఱచిన వారమేని, ఆకాంక్షితుంబులు = కోరఁబడనివి, సిద్ధించుకా =
 దొరకును. అత్తవిద్య = బ్రహ్మవిద్య, తర్క = న్యాయశాస్త్రము, దండ
 నితి = కానుందకాది శిక్షాస్త్రాది, శీవికాదులు = ప్రేతుకుదెరువులైనవా
 ర్తాదులు, త్రైగుణ్యవిషయంబులు = త్రిగుణస్వరూపములగు కెప్పనట్టి, ప్ర
 తిపాద్యంబులు = చెప్పఁదగినవి, నిస్త్రైగుణ్యలక్షణంబునకా = త్రిగుణా
 తీతుడను గుర్తుచేత, అత్తసమర్పణంబు = బ్రహ్మార్పణము, పరమాత్మ
 తత్త్వజ్ఞానోదయంబు = అత్తతత్త్వముయొక్క పుట్టుకను, స్వపర

భాగ్రింతి = నేను అస్మి, యు పారపాటు, అత్త వికల్పభేదంబునక = అత్తయందలి యుపాధిభేదముచేత, కన్న విశేషములు = చూచిన సంగతులు, తథ్యంబు = నిజము, మిథ్య = బూటకము, తలంచుక = తలపోయును.

మ. నరుడుం దానును మైత్రితో మెలగుచు నారాయణుం డింతయున్, వరుసన్ నారదసంయమిశ్వరునకున్ వ్యాఖ్యానముం జేసె మున్, హరిభక్తాంఘ్రిపరాగశుద్ధతను లేకాంతుల్ మహాకించనుల్, పరతత్త్వజ్ఞులు గాని నేరరు మదిక భావింప నీజ్ఞానమున్. -13

టీ. నరుడు = ఒకఁబుడి, మైత్రి = చెలిమి, మెలగుచుక = సంచరించుచు, నారాయణుండు = అయిబుడి, ఇంతయున్ = దీనిసంతయును, వరుసన్ = క్రమముగా, మున్ = పూర్వము, నారదసంయమిశ్వరునకున్ = నారదమహామునికి, వ్యాఖ్యానమున్ చేసెన్ = విప్పిచెప్పెను. ఈజ్ఞానమున్ = ఈబ్రహ్మజ్ఞానమును, హరి...తనులు = విష్ణుభక్తులకాళ్లదుములచే బావనములైన శరీరముగల, ఏకాంతుల్ = అంతరింగభక్తులు, మహాకించనుల్ = సర్వసంగవర్జితులు, పరతత్త్వజ్ఞులు = ఉత్తమతత్త్వమును చెలిసినవారు, మదిక = చిత్తములో, భావింపక = మననముచేయుటకు, నేరరు = సమరులుకారు.

తా. బాలకులారా! ఇప్పుడు నేఁ జెప్పిన యీపరతత్త్వమును నర నారాయణులు నారదమహాముని కుపదేశమిచ్చినారు. దీనిని ఎంతయో అనుభవము గలవైష్ణవసేవాపరు లగుతత్త్వవేత్తలుగాని సామాన్యులు తెలిసికొఁజాలరు.

వ. తొల్లి నేను దివ్యదృష్టి గలనారదమహామునివలన సవిశేషంబయినయీజ్ఞానంబును బరమభాగవతధర్మంబులు వింటి నని న వెఱుగుపడి దైత్యబాలకు లద్దనుజరాజకుమారున కిట్లనిధి.

టీ. తొల్లి = మనువు, దివ్యదృష్టి = ఆతీంద్రియవిషయములను
చెలిసికొనుజ్ఞానము, సవిశేషంబు = ఎల్లరహస్యములతోఁగూడిన, పరమ
భాగవతధర్మంబుక = మేలైనభాగవతమును, వెఱుగుపడి=విన్నఁబోయి.

ఉ. మంటిమి కూడి భార్గవకుమారకులొద్ద ననేకశాస్త్రముల్
వింటిమి లేడు నద్గురుఁడు వేటొకఁ డెన్నఁడు రాజశాలము
క్కుంటికి నైన రాదు చొరఁగా వెలికిం జనరాదు నీకు ని
ష్కంఠకవృత్తి నెవ్వఁడు ప్రగల్భుఁడు చెప్పెగుణాధ్య చెప్పమా.

టీ. గుణాధ్య = మంచిగుణములచే నిండియున్నయోప్రహ్లాదా!
కూడి = కలిసి, మంటిమి = పెరిగితిమి, కూడి, భార్గవకుమారకులొద్దక =
శుక్రనికొడుకులకడ, అనేకశాస్త్రముల్ = చాలచదువులు, నద్గురుఁడు =
మంచియుపాధ్యాయుఁడు, రాజశాల = మనరాజానిల్లు, మక్కుంటికిక =
మూడవకన్నుగల యీశ్వరునకును, చొరక = చొచ్చుటకు, వెలికిక =
వెలుపలికి, చనక = పోవుటకు, రాదు = వీలుకాదు, నిష్కంఠకవృ
త్తిక = టొంకులేని నడవడితో, ప్రగల్భుఁడు = నేర్పరి, చెప్పమా.

తా. ప్రహ్లాదా! మనమందఱము నొక్కచోఁ బుట్టిపెరిగితిమి. అందఱ
ము శుక్రనికొడుకులవలననే చదివినంతవఱకుఁ గూడి చదివితిమి. మనపట్టణ
ములోనికా చండకాసనుఁ డగునీతండ్రీకిఁ చెలియకుండఁ గ్రోత్తమానిసి
వచ్చువీలు లేదు. నీవా వెలుపలి కెన్నఁడు మమ్ము విడిచిపోయినవాడవు
కావు. నీ కేపుణ్యాత్ముఁ డయ్యా నోపదేశము చేసినవాఁడు అయిన
యెంతటి యుపాయశాలియోకదా!

క. నేవీంతుము ని న్నేప్పుడు

భావీంతుము రాజ వసుచు బహుమానములం

గావీంతుము తెలియము నీ

కీవీంతుమతిప్రకాశ మేక్రియఁ గలిగెన్.

టీ. నేవింతుము = నేవించుచునే యుంటిమి, భావింతుము = భానింతుము, తెలియము = ఎఱుంగము, వింతమతిప్రకాశము = ఆశ్చర్యమైన జ్ఞానోదయము, ఏక్రియత్వ = ఎట్లు, కలిగె? :

తా. ప్రహ్లాదా! మేము నిన్నెప్పుడు పరివేష్టించియే. యున్నాము. నీవు మాకు రాజుని ఒహునిధముల గౌరవించుచునే యున్నాము. కాని నివంతటి మహానియుండ వై యింతజ్ఞానము శాశ్వతమునను సంగతి మేమెఱుంగము. నిశ్చీజ్ఞాన మెట్లు లభించెను?

వ. అని యిట్లుదైత్యనందనులు త న్నడిగినఁ బరమభాగవతకులూ లంకారుం డైన ప్రహ్లాదుండు నగి తనకుఁ బూర్వంబునందు వినంబడిననారదుమాటలు దలంచి యిట్లనియె. 222

టీ. దైత్యనందనులు = రాక్షసుల పితృకాయలు, పరమ...రుండు = మోక్షులగుహరిదాసులగుంపునకు వన్నె వెల్పువాడగు, నగి = నవ్వి.

శా. అక్షీణోగ్రతపగలు మందరముపై నద్దించి మాతండ్రి శుద్ధతంతిం జని యుండఁ జీమగమిచేత్ భోగించందంబునఁ భక్షింపఁబడెఁబూర్వపాపములచేఁ గాపాత్తుకుండంచు ముగ్ధరక్షస్సంఘముమీఁద నిర్జరులు సంరంభించి యుద్ధాధులై.

టీ. మాతండ్రి = మాయయ్య, అక్షీణోగ్రతపగలు = కొంతలేని భయంకర తపస్సును, అద్దించి = కోరి, శుద్ధతంతిం = పరమశాంతితో, మందరము పై = మందరగిరిమీఁద, చని యుండఁ = వెల్లియుండఁగా, చీమగమిచేత్ = చీమలబాదులచేత, భోగించందంబునఁ = పాపవలె, పూర్వపాపములచేత్ = పూర్వజన్మందు సంపాదించుకొన్న పాపములచేత, పాపాత్తుకుండు = పాపస్వరూపి, భక్షింపఁబడెత్ = తినఁబడెను (నశించెను), అంచున్, నిర్జరులు = వేల్పులు, రక్షస్సంఘముమీఁదఁ = రాక్షసుల సమూహముమీఁద, సంరంభించి = ఆటోపముజేసి, యుద్ధాధులై = యుద్ధముఁ జేయువాడై.

తా. బాలకులారా! పూర్వము మానాయన గొప్పతనముఁ జేయఁ గోరి మందరపర్వతము మీఁదికిఁ బోయి, చాలకాలము రాక అచ్చటనేయుండఁగా, దేవతలందఱు ఇఁక పీఠాగ్నికశిపుఁడు చీమలబారిని బడినపామువలె తనపాపములచేఁ దానే దగ్ధుఁడైనాఁడు. ఇఁకరాక్షసులరూపుమాపుదమని మహాత్మాహముతో నందఱుఁ గలిసి యుద్ధము చేయఁదలచి (వైపద్యముతో నన్వయము.)

తా. ప్రస్థానోచితభేరిభాంశ్శతులతోఁ గాకారియుం దారు శౌర్యస్థైర్యంబుల చేఁగుదెంచినఁ దదీయాటోపవిభ్రాంతులై స్వస్థేమల్ దిగ నాడి పుత్ర ధన యోషా మిత్రసంపత్కళా ప్రస్థానంబులు డించి పాటి రసురల్ ప్రాణావనోద్యక్తులై.

టీ. ప్రస్థానో...లతోక = యుద్ధనిర్యాణమునకుఁ దగిన భేరుల భంభం అను మ్రోతలతో, పాకారియక = ఇంగ్రుడును, తారుక = దేవతలు, శౌర్యస్థైర్యంబులక = విక్రమముతోడను ధైర్యముతోడను, చేఁగుదెంచినక = రాఁగా, అసురల్, తదీయాటోపవిభ్రాంతులై = వారి సంరంభమునకు వెఱచినవారై, స్వస్థేమల్ = తమ ధైర్యములను, దిగనాడి = వీడి, పుత్ర...బులు = బిడ్డలు ధనము భార్యలు సెచ్చెలులు విక్రమములు తేజములు తావులును, డించి = దిగవిడిచి, ప్రాణావనోద్యక్తులై = ప్రాణములఁ గాపాడుకొనఁగోరినవారై, పాటిరి = పలాఠనమైరి.

తా. యుద్ధయాత్రకుఁ దగినసన్నాహముతో భేరులు మ్రోయించుకొనుచు నింగ్రుడును దామును తగుపాటి యత్సాహస్థైర్యములతో దండువెడలి రాఁగా నది రాక్షసులు గని వారియాడంబరమునకు వెఱచి, ధైర్యమువదలి తమయాలుబిడ్డలు ధనసంపదలు నైజతేజము గృహములు విడిచి, ప్రాణములు దక్కించుకొనఁ జూచి యెచ్చటివా రచ్చటనుండియే పాటి పోయిరి.

మత్తకోకిల. ప్రల్లదంబున వేల్పు లుద్ధతిఁ బాటి రాజనివాసముం
గొల్లవెట్టి సమస్తముఁ గ్రూరతం గొని పోవఁగా
నిల్లుసాచ్చి విశంకుఁ డై యమరేశ్వరుం డదలించి మా
తల్లి దాఁ జెఱవట్టె సిగ్గునఁ ద ప్తయై విలపింపఁగాన్. 225

టీ. వేల్పులు = దేవతలు, ప్రల్లదంబునఁ = కలుకుఁ దనముతో,
ఉద్ధతిఁ = గర్వముతో, పాటి = దుమికి, రాజనివాసముఁ = రాజానగ
రమును, కొల్లవెట్టి = చూఱగొని, గ్రూరతఁ = కఠినముతో, సమస్త
విత్తముఁ = కలధనమంతయు, కొనిపోవఁగాఁ = తీసుకొనిపోవుచుం
డఁగా, అమరేశ్వరుఁడు = ఇంద్రుఁడు, విశంకుఁడై = జంకులేనినాఁడై,
ఇల్లు, చొచ్చి, అదలించి = భయపెట్టి, తాక, సిగ్గునఁ, త ప్తయై =
క్రాగినదై, విలపింపఁగాఁ = ఏడువఁగా, మాతల్లిఁ = మాతృప్తయగు
లీలావతిని, చెఱపట్టెఁ = చెఱగొనిపోయెను.

తా. ఇట్లు దేవతలందఱు దౌష్ట్యముమీఱఁ బట్టణము పైకటికి దయ
మారి పట్టణమునుకొల్లగొనుచుండఁగా, నింద్రుఁడుసాహసముతోనంతఃపుర
ముజొచ్చి సిగ్గున మ్రగ్గి కుమారులను మాతృప్తయ జంకు విడిచి చెఱగొని
పోయెను.

వ. ఇట్లు సురేంద్రుండు మాతల్లిం జెఱ గొని నోవు చుండ న
మ్ముగుద కురరి యను పులుఁగుక్రియ మొఱి లిడినఁ దెరువున
దైవయోగంబున నారదుండు పొడగని యిట్లనియె. 226

టీ. కురరి = ఆఁడులకముకి, పులుఁగు = పిట్ట, మొఱిలిడినఁ =
పరిదేసనము చేయఁచుండఁగా, తెరువునఁ = త్రోవలో, దైవయోగంబు
నఁ = దైవవిశమచేత, నారదుండు = నారదమహామని, పొడగని =
చూచి.

ఉ. స్వర్భువనానినాథ సురస త్తమ వేల్పులలోన *మిక్కిలి
నిర్భరపుణ్యమూర్తివి సునీతివి మానినిఁ బట్ట నేల యీ

* 'సెంతయు' అని కొన్ని ప్రతులు.

గర్భిణి నాతుర్క విడుపు కల్మషమాననురాలు గాదు నీ
దుర్భరరోషము నిలుపు దుర్జయుఁ డై ననిలింపవైరిపై.

టీ. స్వర్భవవాధినాథ=స్వర్గలోకమునకు శ్రుభువగునోయింద్రాసుర
సత్తమ=దేవతలలో శ్రేష్ఠుఁడా' వేల్పులలోనక =, దేవతలలోపల, మిక్కిలి,
సర్భరపుణ్యమూర్తివి=కాదువలెని పుణ్యము గలవాఁడవు, సునీతివి=మంచినితి
గలవాఁడవు, మానిసిక=కులశీలాదులు గాపాడుకొనునీయిల్లాలిని, పట్టక, ఏల
అతురక=కోకము జెందిన, ఈగర్భిణి= గర్భవతి యగునీమెను, విడుపు,
కల్ప...రాలు=సాపని త్తమగలది కాదు, దుర్జయుఁడు=నీకు గలువకకృమ
కాని, నిలింపనైరిపై= హిరణ్యకశిపునిమీద, నిగుర్భరరోషము=
నీపట్టరానికోపమును, నిలుపుము.

తా. ఓయింద్ర! నీవెల్లదేవతలలో మేటివి. గొప్పపుణ్యము గలవాఁ
డవు. మంచిభర్తయు గలవాఁడవు. మంచిమనస్సు గలయీకులాంగనను ఎందు
లకుఁ బట్టుకొనెదవు? ఈమెయెడఁ బాపములేదు. ఇదిగాక గర్భవతి దీన
యైనై యున్నది. విడుపుము. రాక్షసరాజుపై నీపట్టరానివ్యర్థపుఁగోపము
వీడుము. దాని కెవఁడైన నవతారమూర్తి కావలెఁ గాని నీకు హిరణ్యకశిపుని
జయింప సామర్థ్యము చాలదు. ఊరకుండుము.

వ. అనిన 'వేల్పుడపనికి వేయిగన్నులపో'డ యిట్లనియె. 228

టీ. వేల్పుడపనికి = దివ్యర్షయగు నారదునకు, వేయిగన్నుల
పోడ = వేయిగన్నులు గల పెద్ద.

ఉ. అంతనిధాన మైనదివిజాహితవీర్యము దీసికుక్షి న
త్యంతసమృద్ధి నొందెడి మహాత్మక కాపునఁ దస్మిహూతివ
ర్యంతము బద్ధఁజేసి జనితార్భకు వజ్రముధారఁ ద్రుంచి ని
శ్చింతుఁడ నై తుదిఁ విడుతు సిద్ధము దానవరాజవల్లభన్.

టీ. మహాత్మక = ఓవారదమహాహరి' దీనికుక్షి = ఈమె గర్భ
మున, అంతనిధానము = లోకములకు నాలోకరమైన, దివిజాహితవీర్యము=

హిరణ్యకశిపునిశతస్సు, అత్యంతసమృద్ధిక్ = మిగులవృద్ధిని, ఒండెడిక్, కావునక్, తత్ప్రసూతిపర్యంతము = అబిడ్డను గనునంతదాక, బద్ధః జేసి=చెఱచెట్టి, జనితార్థకుక్ = పుట్టినపట్టిని, వజ్రముధారక్ = వజ్రాయుధమునంచుతో, శ్రుంచి=నఱికి, నిశ్చింతుఁడక్ = దిగులుబా సినవాడను, వి, తుడిక్ = చివరను, దానవకాజపల్లఁక్ = హిరణ్యకశి పునిధార్యుడు, విదురుక్, సిద్ధము=నిజము.

తా. నారదా! లోకములకు దుస్సహ మైనరాక్షసునివీర్య మీమె కడుపులో నున్నదని నేనుపట్టి నాను. ఈమె బిడ్డనుగనుదాకఁజెఱచెట్టి యా బిడ్డను వజ్రముచే జంపి పిమ్మట ఏమెఱు విడిచెదఁగాక యని నానిశ్చయము.
వ. అని పలికిన వేల్పులఱేనికిం దపసి యిట్లనియె. 230

టీ. వేల్పులఱేనికిక్ = ఇంద్రునకు, తపసి = నారదుడు.

శా.నిర్భీతుండు ప్రశస్తభాగవతుఁడు నిరైవరి జన్మాంతరా విరూపతామ్యుశపాదభక్తినుహిమావిష్టుండు దైత్యాంగనా గర్భముండుగుబాలకుండు బహుసంగ్రాహాద్యుపాయంబులఁ దుర్భావంబునఁ బొంది చావఁడు భవద్దోర్తర్కవిహింతుఁడై.

టీ. ప్రైత్యా...స్థుండు = ఈలీలావతి కడుపులోనున్నవాడు, అగు బాలకుండు, నిర్భీకుండు = ఎరివలని భయములేనివాడు, ప్రశస్తభాగ వతుఁడుక్ = శ్రేష్ఠుఁడైన వారిదానుడు, నిరైవరి = శత్రుత్వములేని వాడు, జన్మా...విష్టుండు = పూర్వజన్మమునఁ బుట్టినహరిపాదభక్తి ప్రభావముతోఁ గూడినవాడు, భవ...తుఁడై = ఏచేటిలావునకు లోఁగి తిక మకసొందినవాడై, బహు...బులక్ = నానావిధములైన యుద్ధము మొదలగుసాపాయంబులచే, దుర్భావంబునక్ = నికృష్టత్వమును, పొంది, చావఁడు.

తా. ఇంద్రా! ఈమెకడుపులోనిబాలుడు అకుతోభయఁడు, పరమభాగవతోర్తఁడు, ఎరియెడలను విరోధము లేనివాడు, బహుజన్మా

భృష్టమైనవిష్ణుభక్తిచే రూఢమైన చిత్తముగలవాఁడు. నీవెంత విక్రమించి యేమిచేసినను నీకు లోగి చెప్పువాఁడు గాఁడు.

వ. అని దేవముని నిర్దేశించిన సతనివచనంబులు మన్నించి తా నును హరిభక్తుండు గావున దేవేంద్రుండు భక్తిబాంధవంబున మాయవ్యను విడిచి వలగొని సురలోకంబునకుం జనియె మునీంద్రుండును మజ్జననియందుఁ బుత్రికాభావంబునేసి యూఁ టిడించి నిజాశ్రమంబునకుం గొనిపోయి నీవు పతివ్రతవు నీ యుదరంబునఁ బరసుభాగవతుం డయిన ప్రాణి యున్నవాఁ డు తపోమహత్త్వంబునం గృతార్థుం డై నీపెనిమిటి రాగ లం డందాఁక నీ విక్కడ నుండు మనిన సమ్మతించి. 232

టీ. దేవముని, నిర్దేశించినకా = వాస్తవము చెప్పఁగా, భక్తిబాంధవంబునకా = నాకును ఆయనకుం గలహరిభక్తి మూలకమైన చట్టటికమువలన, మాయవ్యను = మాయవ్యము, వలగొని = ప్రదక్షిణముచేసి, సురలోకంబునకుఁ = స్వర్గమునకు, మజ్జననియందు = మాయవ్యయందు, పుత్రికాభావంబు = బిడ్డయనుతలఁపున, ఊఁటిడించి = బుజ్జగించి, నిజాశ్రమంబునకుఁ = తపస్యాశ్రమమునకు, నీయుదరంబునకా = నీకడుపులో, పరమభాగవతుఁడు = యోగ్యుండైన హరిదాసుఁడు, ఆయినప్రాణి = ఆయిన జీవుఁడు, తపోమహత్త్వంబునకా = తపస్సుయొక్క గొప్పతనముచే, కృతార్థుండై = సంతోషుకొఁబడినయిష్టము గలవాడై, ఇక్కడ = నాదగ్గఱ, సమ్మతించి.

శా. యోషారత్నము నాథడై వత విశాలోద్యోగ మాతల్లి ని
రై వ్రషమ్యంబున నాభురాక మదిలో వాంఛించి నిర్దోషయై
యీషద్భీతియు లేక గర్భపరిరక్షేచ్ఛుక విచారించి శు
శ్రూషల్చేయుచు నుండె నారదునకుఁ సువ్యక్తశీలంబునన్.

టీ. యోషారత్నము = అన్నలమిన్నయు, నాథవైవరత = మగఁ
జే దేవుఁడు గాఁగలదియు, వికాలోద్యోగ = గొప్పయత్నముగల, మాతల్లి,
నిర్దైవమగ్నంబునక = సాధుభావముతో, నాథురాకక = మాయయ్య
రాకను, వాంఛించి = కోరి, నిర్దోషయై = ఏలాటిపాపము నెఱుంగనిదై,
ఈశదీప్తియు = కొంచెముభయమును, లేని, గర్భస్థిరతేచ్ఛక = గర్భమును
గాపాడుకొను తలఁపుచేత, విచారిించి = యోజించుకొని, నారదునకుక,
సువ్యక్తశీలంబునక = నిష్కపటమై భక్తివిశదమైన చిత్తముతో, శు
శ్రావణ = నేపలు, చేయుచుక, ఉండెక.

తా. పతివ్రతయు కులాంగనలలో శిరోరత్నముపండిదగుమాయమ్మయు
భర్తరాకఁ గోరుచు భయముపీడి నిర్మలచిత్తముతో నారదునకుఁ బరిచర్యనే
యుచు నాయనచేఁ బోషింపఁబడుచుండెను.

వ. ఇట్లు దనకుఁ బరిచర్య చేయుచున్నదై త్యరాజకుటుంబినికి
నాశ్రితరక్షావిశారదుం డైననారదుండు నిజసామర్థ్యంబున
నభయంబిచ్చి గర్భస్థుండ నైనన్న నుద్దేశించి ధర్మతత్త్వం
బును నిర్మలజ్ఞానంబును నుపదేశించిన నమ్ముద్దియ తద్ద
యుం బెద్దకాలంబునాఁటివినికిగావున నాఁటని యగుటజేసి
పరిసాటి దప్పి సూటిలేక మఱచె నారద్యును నాయెఁక గృవ
గలనిమిత్తంబున.

234

టీ. పరిచర్య = నేప, దైత్యరాజకుటుంబినికిక = హిరణ్యకేతుని
భార్యలీలావతికి, ఆశ్రితరక్షావిశారదుఁడు = తన్నాశ్రయించినవారిని
రక్షించు పూనికగల, నిజసామర్థ్యంబునక = తనశక్తిచేత, అభయంబు =
అభయదానము, ఇచ్చి, గర్భస్థుండు = అమెకడుపులోనున్న, నన్నుక, ఉద్దే
శించి = గుఱించి, ఆమెతో, ధర్మతత్త్వంబును = న్యాయస్వరూపమును,
నిర్మలజ్ఞానంబును = రాగాదికలుషముకాని జ్ఞానమును, ఉపదేశించినక =
బోధింపఁగా, అమ్ముద్దియ = అమాయమ్మ, తద్దయక = మిగుల, పెద్దక

లంబునాటి వినికి గావునకా - చాలకాలమునాడు విన్న సంగతిగనుక,
 అటది = స్త్రీ, అగుటంజేసి, పరిసాటి = అభ్యాసము, తప్పి, నూటి =
 గుఱి, జుప్పి, లేక, మఱచెకా.

తా. నారదుడు ఇట్లు తనకు నేవనీయుచున్న మాయమ్మను వనశ
 క్రికాలది కడుపులోఁ బెట్టికొని కాపాడుటయేగాక నాయందును మిగుల
 దయగలవాడుగనుక నాకుఁ జెప్పవలె ననుతలఁపుతో నన్నుజేకించి మా
 యమ్మకు అనేకతత్త్వరహస్యములఁ జెప్పెను. మాయమ్మ స్త్రీగనుకను
 చాలకోజులక్రింద విన్న సంగతి యగుటచేతను దాని యభ్యాస మంతగా
 లేక ఇప్పు డాయుబ దీశములన్నియు మఱచిపోయినది.

క. వెల్లిగొని నాటనుండియు

నుల్లసితిం బై నదై వయోగంబున శో

భిల్లెడు మునిమత మంతయు

నుల్లంబున మఱపు పుట్ట దొకనాడైనన్.

235

టీ. నాటకాండియు = నారదుడు ఉపదేశించినది మొదలుగా,
 ఉల్లసితిము = ప్రకాశింపఁ జేయఁబడినది, వినదైవయోగంబునకా =
 వినయద్వైతసంయోగముచే, మునిమతము అంతయుకా = నారదుని కిష్టమైన
 తత్త్వరమంతయు, వెల్లిగొని = అంతటనిండి, శోభిల్లెడున్ = ప్రకాశించు
 చున్నది, ఒకనాడైనకా = చిత్తములో, మఱపు, పుట్టును.

తా. బాలలారా! నాకుమాత్రము నారదుఁ డుపదేశించినది మొదలు
 గా నాయుపదేశములు చక్కఁగా మనస్సున నాటి దివిదిన ప్రవర్ధమానమగుచు
 న్నుజే కాని ఒక్కనాడును మఱపునకు రాదు.

ఆ. వినుఁడు నాదుపలుకు విశ్వసించితిరేని

సతుల కయిన బౌలజనుల కయిన

దెలియ వచ్చు మేలు దేహోద్యహంకార

దళననిపుణ మైన తపసిమతము.

236

టీ. నాదుపలుకు విశ్వసించితిరివనిక = నమ్మితిరేని, వినుడు, దేహ...నిపుణము = దేహములయందలి మమత్వమును బోగొట్టునట్టిది, విస, తపసిమతము = నారదుని మతము, మేలు = మంచిది, సతులకైనక = శ్రీలకైనను, బాలజనులకైనక = బాలురకైనను, తెలియవచ్చుక = తెలియనగును.

తా. మిత్రులారా! నామాటలయందు మీకు నమ్మకమున్నచో వినుడు చెప్పెదను. దేహములయందలి మమకారము, బోదోలి తత్వజ్ఞానమును విమర్శింపని గలిగించు నారదునిమతము వారు వీరనక శ్రీలకు బాలుకుఁగూడ విశదముగాఁ జెలియును.

వ. అని నారదోక్తప్రకారంబున బాలకులకుఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లు నియె నీశ్వరమూర్తి యైనకాలంబునంజేసి వృక్షంబు గలుగుచుండ ఫలంబునకు జన్మనంతాననర్థనాపక్షీణత్వ పరిపాకనా శంబులు ప్రాప్తంబు లయినతెఱంగున దేహంబునకుం గాని వడ్డానివికారంబు లానకు లే వాత్స నిత్యుండు త్తయర హితుండు శుద్ధుండు త్రేతజ్ఞుండు గగనాదులకు నాశ్రయండు క్రియాశూన్యుండు స్వప్రకాశుండు సృష్టి హేతువు వ్యాపకుండు నిస్సంగుండుఁ బరిపూర్ణుండు నొక్కండు నని వివేక సమర్థంబు లగునాత్మలక్షణంబులు బంధ్రుండు నెఱుంగుచు దేహదులందు మోహజనకంబు లగునహంకారమమకారంబులు విడిచి పసిండిగనులు గలనెలవున విభ్రాజమానకనకలేశంబు లైనపాపాణాదులందుఁ బుటంబువెట్టి వహ్నియోగంబునఁ గరంగ నూడి హేమకారకుండు పాటవంబున హాటకంబు వడయుభంగి నాత్మకృత కార్యకారణంబుల నెఱింగెడి నేర్పరి దేహంబునం దాత్మసిద్ధికొఱకు సయిన యుపాయ ప్రకృతియు మహదహంకారంబులును బంచతన్మాత్రంబులు

నివి యెనిమిదియుం బ్రకృతు లనియును రజస్సత్త్వతమంబు
లు మూడును బ్రకృతిగుణంబు లనియును గర్తేంద్రియంబు
లయిన వాక్పాణిపాదపాయూపస్థంబులును జ్ఞానేంద్రియం
బులైన శ్రవణనయనరససాత్స్వగ్ధృణంబులును మనంబును మ
హీసలిలజేజీవాయుగగనంబులును నివి పదాఱును వికా
రంబు లనియును గపిలాదిపూర్వాచార్యులచేతఁ జెప్పంబ
డియె సాక్షీత్వంబున నీయిరునదేడింటిని నాత్మ గూడియుం
డుఁ బెక్కింటికూటున దేహ మదియు జంగమస్థావరరూపం
బుల రెండువిధంబులయ్యె మూలప్రకృతి మొదలయినవర్గం
బునకు వేతై మణిగణంబులం జొచ్చియున్న సూత్రంబుచం
దంబున నాత్మ యిన్నింటియందును జొచ్చి దీపించు నాత్మకు
జన్మస్థితిలయంబులు గల వంచు మిథ్యాతత్పురులుగాక ఏవే
కశుద్ధ మైన మనంబునం జేసి విచారించి దేహంబునం దాత్మ
వెదక వలయు నాత్మకు నవస్థలు గలయల్లుండుఁ గాని య
వస్థలు లేవు జాగరణస్వప్న సుషుప్తు లనువుత్తు లెవ్వనిచేత
నెఱుంగంబడు నతం డాత్మ యంద్రు కుసుమధర్మంబు లయిన
గంధంబులచేత గంధాశ్రయం డయినవాయువు నెఱింగెడు
భంగిం ద్రిగుణాత్మకంబులయి కర్మజన్యంబు లయిన బుద్ధిభే
దంబుల నాత్మ నెఱుంగం దగు నని చెప్పి.

237

టీ. నారదోక్త ప్రకారంబునకా = నారదుఁడు చెప్పినచోప్పున,
ఈశ్వరమూర్తి = ఈశ్వరాత్మకము, వినకాలంబునం జేసి = వినకాలము
వలన, వృక్షము = చెట్టు, కలుగుచుండక, ఫలంబునకుకా = దానిపండు
నకు, జన్మసంతాన...బులు = పుట్టుట కాయయగుట పెరుగుట మారుట
పండుట నశించుటలు, ప్రాప్తంబులు వినలెఱుంగునకా = కలిగినట్లు,

పదార్థవికారంబులు = జన్మ సంస్థాన వర్ధన అపక్షయ పరిపాక నాశ
ము లనునాఱుమార్పులు, దేహంబునకుఁ కాని = దేహమునకేగాని,
అత్తకు = పరమాత్మకు, లేవు, అత్త, నిత్యుండు = ఎల్లప్పుడు నుండు
వాఁడు, త్తయరహితుండు = నాశములేనివాఁడు, శుద్ధుఁడు = నిర్మలఁ
డు, త్రేమ్రజ్ఞుండు = మాయనెఱిగినవాఁడు, గగనాదులకుఁ = అకాశాది
భూతపంచకమునకు, అశ్రయండు = నెలవైనవాఁడు, క్రియాకూన్యం
డు = ఏపనులును లేనివాఁడు, స్వప్రకాశుండు = తనకుఁ దాఁ బ్రకాశించు
వాఁడు, సృష్టిహేతువు = ఉత్పత్తికే గారణమైనవాఁడు, వ్యాపకుండు =
అంతట వ్యాపించువాఁడు, నిస్సంగుండు = దేనితోడను సంబంధములేనివాఁ
డు, పరిపూర్ణుండు = అంతట నిండియున్నవాఁడు, ఒక్కఁడు = కేవలఁడు,
అని, వివేకసమర్థంబులు = జ్ఞానమునీయఁగలవైన, అత్తలక్షణంబులు =
పరమాత్మకుఁ గలయా నిత్యత్వాదిలక్షణములను, పండ్రెండుఁ, ఎఱుంగు
చుఁ, దేహాదులయందుఁ = దేహ గేహ పుత్ర మిత్ర కళత్రాదులయం
దు, మోహజనకంబులు = తగులమును గలిగించునవి, అగునహంకారమును
కారంబులు = నేను నాది యనుభావములను, విడచి, పసిండిగనులు =
బంగారుగనులు, కల నెలవున = ఉండుచోట, విభ్రాం...బులు = మెఱి
యించున్న బంగారు తునుకలు గలవి, ఐనపాషాణాదులందుఁ = ఐనతాన్మ
ఇసుక మొదలగువానియందు, పుటంబునెట్టి = పుటమువేసి, కరంగఁ =
ద్రవమగునట్లుగా, ఊది, హేమకారకుండు = అగసాలెవాఁడు, పాటవం
బునఁ = నేరుపుతో, హటకంబుఁ = బంగారుమును, పడయుభం
గిఁ = పొందులాగున, అత్త...బులఁ = పరమాత్మచేఁ గలిగిన కార్య
కారణములను, ఎఱింగెడినేర్పరి = తెలియఁగలయుపాయకాలి, దేహంబు
నందున, అత్తనిధికోఱకుఁ = పరమాత్మ తాదాత్మ్యముకోఱకు, ఐనయుపా
యంబునంజేసి, బ్రహ్మభావంబుఁ = బ్రహ్మత్వమును, పడయుఁ =
పొందును, మూలప్రకృతియుఁ = మాయయును, మహదహంకారములు
ను = బుద్ధ్యహంకారములును, పంచరత్నాశ్రంబులఁ = శబ్దస్పర్శరూప

రసగంధము లైగును, కర్తేంద్రియంబులు = పనులుచేయు ననయవములు,
 వినవాక్పాణిసాద పాయూపస్థంబులును = మాట (నోరు) చేతులు కాళ్లు
 గుదము భగమును, జ్ఞానేంద్రియంబులు = తెలిసికొను సాధనములైన
 యనయవములు, శ్రుతి...లును = చెవులు కన్నులు నాలుక తోలు
 ముక్కును, మనంబును, మహీ...బులును = నేల నీర్లు నిప్పు గాలి
 బయలును, ఇవిపదాఱును, వికారంబులు, అనియును, కపిలా...చేతఁ =
 కపిలుఁడు మొదలగు వెనుకటి గురువులచేత, చెప్పఁబడియెఁ, అత్త, సాక్షి
 త్వంబునఁ = తటస్థతనముచేత, ఈయిరువదేడింటినిఁ, కూడియుం
 డుఁ, పెక్కింటికూటను = ఇట్టివి అనేకములు గలననది, దేహము =
 శరీరము, అదియఁ, జంగమస్థావరరూపంబులఁ = కదలనది కదల
 నిది యను నాకారములచేత, రెండువిధంబులు, అయ్యెఁ, అత్త, మూల
 ప్రకృతి = అవిద్య (మాయ) మొదలయిన, వర్ణంబునకుఁ = సమాహము
 నకు, వేఱై = విలక్షణమై, మణిగణంబులఁ = రత్నములయందు, చొచ్చి
 యున్న సూత్రంబు చందంబునఁ = దూతినదారమువలె, ఇన్నింటియందు
 ను, చొచ్చి = చేరి, దీపించుఁ = వెలుగును, అత్తకుఁ, జన్త...బులు =
 పుట్టుట వెలయుట చచ్చుటలు, కలవు, అంచుఁ = అనితలంచుచు,
 మిథ్యాతత్పరులు = అసత్యమును నమ్మినవారు, కాక, వివేకశుద్ధము =
 జ్ఞానముచే నిర్మలమైన, మనంబునంచేసి = చిత్తమువలన, విచారించి, అత్త
 ను; వెదకవలయుఁ, అత్తకుఁ, అవస్థలు = మేలుకొనుట నిద్రించుట
 కలఁగాంచుట యనుమార్పులు, కలయట్లు = ఉండునట్లు, ఉండుఁగాని,
 అవస్థలు, లేవు, జాగరణ స్వప్న సుషుప్తులు = మేలుకొనుట కలఁగాంచు
 ట నిద్రించుట, అనువృత్తులు = వ్యాపారములు, ఎవ్వనిచేతఁ, ఎఱుంగఁ
 బడుఁ = తెలియఁబడునో, కనుమధర్తంబులు = పూవులకు సహజగుణములు,
 అయినగంధంబులచేతఁ = అయినవాసనలవలన, గంధాశ్రయండు = పరి
 మళము పహించువాఁడు, అయినవాయువుఁ = అయినగాలిని, ఎఱింగెడు
 భంగిఁ = తెలిసికొనునట్లు, త్రిగుణాత్మకంబులు = సత్త్వరజస్తమోగుణ

రూపములు, అయి, కర్తృజన్యములు = కర్తృనలనఁ బుట్టునవి, అయినబుద్ధి
భేదములకా = చిత్తవృత్తులచేత, అత్తను, ఎఱుగక, తగును, అని =
ఇట్లని, చెప్పి.

సీ. సంసార మిది బుద్ధిసాధ్యము గుణకర్త,
గణబద్ధ మజ్ఞానకారణంబు
గలవంటి దింతియ కాని నిక్కము గాదు
సర్వార్థములు మనస్సంభవములు
స్వప్నజాగరములు సమములు గుణశూన్యుఁ
డగుపరమునికి గుణాశ్రయమున
భవవినాశంబులు వాటిల్లినట్లుండుఁ
బట్టిచూచిన లేవు బాలురార

తే. కడఁగి త్రిగుణాత్మకము లైనకర్తృములకు
జనక మై వచ్చు నజ్ఞానసముదయమును
ఘనతరజ్ఞాననహిచ్చే గాల్చి పుచ్చి
కర్తవీరహితు లై హరిఁ గనుట మేలు.

238

టీ. ఓబాలుకారా ! ఇది = ఈ, సంసారము, బుద్ధి సాధ్యము =
బుద్ధిచే సాధింపఁదగినది, గుణ .. బద్ధము = సత్త్వరజస్తమోగుణమాలము
లైన (నానావిధ) కర్తృలచేఁ గల్పింపఁబడినది, అజ్ఞానకారణంబు = తెలివి
లేమికి హేతువైనది, కలవంటిది, ఇంతియకాని, నిక్కము = నిజము,
కాదు, సర్వార్థములు = ఎల్లవిషయములు, మనస్సంభవములు = మనస్సు
లోఁ బుట్టినవి, స్వప్నజాగరములు = స్వప్నము మొలఁకువయ్య, సమములు,
గుణశూన్యుఁడు = గుణములచే రహితుఁడైన, పరమునికి = పరమాత్మకు,
గుణాశ్రయంబునకా = సత్త్వాదిగుణముల సంగమచేత, భవవినాశంబు
లు = జన్మమరణములు, వాటిల్లినట్లు = కలిగినట్లు, ఉండుకా, పట్టిచూ
చినకా = విచారించిచూడఁగా, లేవు, కడఁగి = త్రుణ్ణపడి, త్రిగుణాత్మ

కములు = సత్త్వరజస్తమోగుణరూపములు, వివేకర్తములను, జనకము = జన్మకారణము, వి, ఎచ్చు, అజ్ఞానసముదయమును = అజ్ఞానముయొక్క సమాహమును, ఘనతరజ్ఞానవహ్నిచేత్ = గొప్పజ్ఞాన మనునిష్పచేత, కాల్పిపుచ్చి, కర్తవీరహీతులు = కర్తబంధములు లేనివారు, వి, వారికా = విష్ణువును, కనుట = చూచుట, మేలు.

తా. బాహురారా ' ఈసంసారము తెలివితో, బరిశీలింపఁదగినది. గుణకర్తల ననుసరించి యున్నది. అవివేకమునకు మూలమైనది. కలవంటిది. ఇంతియేగాని నిజముకాదు. ఎల్లవిషయములును మనమనస్సులోనే పుట్టినవి. స్వప్నము మేలుకొనుటయు నొక్కటే. గుణవర్జితుఁ డైనయాత్మకు గుణములకూటమింజేసి జన్మలయములు గలిగినట్లుండుచుగాని చక్కగా విచారించితిమా లేవు. ఇటు త్రిగుణరూప మైనకర్తబంధములను గలిగించు నీ అజ్ఞానపుఁ బొదను గొప్పదైన జ్ఞానాగ్నిచేఁ గాల్చివేసి ఎల్లకర్తములను బాపి కొని విష్ణుని జేరినయెడల మేలగును.

వ. అది గావున గురుశుశ్రూషయు సర్వలాభసమర్పణంబును సాధుజనసంగమంబును నీశ్వరప్రతిమాసచారాధనంబును హరికథాతత్పరత్వంబును వాసుదేవునియందలి ప్రేమయు నారాయణగుణకర్తకథానామకీర్తనంబును వైకుంఠచరణకమలధ్యానంబును విశ్వంభరమూర్తివిలోకనపూజనంబులును మొదలయిన విజ్ఞానవైరాగ్యలాభసాధనంబు లైనభాగవతధర్మంబులపై రతి గలిగి సర్వభూతంబులయందు నీశ్వరుండు భగవంతుం డాత్మ గలం డని నమ్మానంబు నేయుచుఁ గామక్రోధలోభమోహమదమత్సరంబులం గెలిచి యింద్రియవర్గంబును బంధించి భక్తి చేయు చుండ నీశ్వరుం డయినవిష్ణుదేవునియందలిగతి సిద్ధించును.

టీ. అదిగావునకా = అట్లుగుటవలన, గురుశుశ్రూషయ = గురువును
 నేవించుటయు, సర్వలాభసమర్పణంబును = కర్తములను ఈశ్వరార్పణము
 జేయుటయు, సాధుజనసంగమంబును = ఉత్తముల చేరిమియు, ఈశ్వరప్రతి
 మాసహారాధనంబును = దేవునివిగ్రహముం బూజించుటయు, హరికథాతత్ప
 రత్వంబును = భగవంతునికథలయందుఁ దడకనిష్ఠి గలిగియుండుటయు,
 వాసుదేవునియందలిప్రేమయును, నారాయణ...బును = శ్రీహరిగుణములు
 కర్తములు కథలు నామములు కీర్తించు (పాడు)టయు, వైకుంఠ...బును =
 విష్ణుబాదకమలములను ధ్యానించుటయు, విశ్వంభర...బులును = సర్వ
 ప్రపంచమును భరించువాడైన శ్రీహరియాకారమును గాంచుట పూజించు
 టయు మొదలయిన, విజ్ఞాన...బులు = ఉత్తమజ్ఞానము విషయమైయు
 ఖ్యము వీనికి సాధనములు, ఐన, భాగవత ధర్మంబులచైకా = భాగవత
 ధర్మములమీఁద, రతి = మహ్మన, కలిగి, సర్వభూతంబులయందుకా = చరా
 చరము లైనయెల్ల జంతువులయందును, ఈశ్వరుండు = సర్వలోక నియామ
 కుండును, భగవంతుండు = ఎఱ్ఱులైశ్వర్యసంపన్నుడైన, ఆత్మ = పర
 మాత్మ, కలండు, అని, సమూహంబు = (ఎల్లజంతువులయొడల) గౌరవమును,
 చేయుచు, కామకోపలాభ మోహమదమత్సరములను, గలిచి, ఇంద్రియవర్గ
 మును = అంతరింద్రియబాహ్యేంద్రియములను, బుధించి = వానియిచ్చ
 చొప్పునఁ బోనియకుండునట్లు చేసి, భక్తి = పూజ్యలయందుఁ గావించు
 దగుభావమును, నేయుచుండుకొ, ఈశ్వరుండు = సర్వనియామకుండు,
 అయిన విష్ణుదేవునియందలి, గతి = చేరిక, సిద్ధించును.

సీ. దనుజారిలీలావతారంబులందలి

శౌర్యకర్తంబులు సద్గుణములు
 విని భక్తుఁ డగువాఁడు వేడ్కతోఁ బులకించి
 కన్నుల హర్షాశ్రుకణము లొలుక
 గద్గదస్వరముతోఁ గమలాక్ష వైకుంఠ
 వరద నారాయణ వాసుదేవ

యనుచు నొత్తిలి పాడు నాడు నాశ్రోశించు
 నగుఁ జింతనము నేయు నతి యొనర్చు
 తే. మరులు కొనియుండుఁ దనలోన మాటలాడు

వేల్పు సోకినపురుషునివృత్తిఁ దిరుగు
 బంధములఁ బాసి యజ్ఞానపటలిఁ గాల్చి

విష్ణుఁ బ్రాపించుఁ దుది భక్తివివశుఁ డగుచు.

240

టీ భక్తుడు = ప్రపన్నుడు, అగువాడు = అయినపురుషుడు,
 దనవాఁ = విష్ణుఁ యొక్క, లీలా = కడుకలొనకైన, అవతారంబులందలి,
 శార్వకర్తవ్యములు = పరాక్రమపుఁజేతలు, సద్గుణములు = మంచిగుణములును,
 విని, వేడ్కతో = కాతుకముతోడ, పులకించి = గగురుపాటుజెంది,
 కన్నులయందు, బాహ్యశ్రుకణములు = అనందబాష్పముల బిందువులు, ఒలు
 కఁ = బాలువాఁగా, గగ్గదస్వరముతోడక = డగ్గ త్రికవిడినయెలుగుతో
 డ, కమలాక్ష = కమలములవంటి కన్నులుగలవాఁడా' వైకుంఠా'వరద = కోరిన
 దానినెల్ల నిచ్చువాఁడా' నారాయణా = ఉదకమందు పనించువాఁడా' వా
 నుడే = పనుడేపునికొడుకా' అనుచుక, ఒత్తిలి = బిగ్గరగా, పాడుక =
 గానముచేయును, అడుక, ఆశ్రోశించుక = పెద్దగానమును, నగుక, నవ్వు
 ను, చింతనము = ధ్యానము, చేయును, నతి = మొక్కు, ఒనర్చుక =
 చేయును, మరులు = మోహము, కొనియుండుక = జొందియుండును,
 తనలోనక, మాటలాడును, వేల్పు = దయ్యము, సోకినపురుషునివృత్తిక =
 పట్టినవానిలాగున, తిరుగుక, బంధములక = కర్తసంసారబంధములను,
 పాసి = తొలగించికొని, అజ్ఞానపటలిక = అవివేకపుఁ జిక్కును, కాల్చి =
 పునిచేసి, తుదిక = అంతమున, భక్తివివశుడు = అనురాగబంధురఁడు,
 అగుచుక, విష్ణుని, ప్రాపించుక = పొందును.

తా. విష్ణుభక్తుడు అనవరతము శ్రీహరియొక్క అవతారములయందలి
 పరాక్రమకర్తవ్యములను విని మేనుగగుర్చుదువ నానందబాష్పములవిడుచుచు
 డగ్గత్తికతో కమలాక్ష ! వైకుంఠా ! వరదా ! నారాయణా ! వానుడేవా !

అని పేరలుంగుతోఁ గొంతదడవు పాడును. కొంతనే పాడును. కొంతనే పఱచును. కొంతకాలము నవ్వును. కొంతనేపు తడేకనియితితో ధ్యానించును. మ్రొక్కును. ఎప్పుడు నాదేవునిమీఁద మోహము కలిగియుండును. తనతోఁ దానే మాటలాడుకొనును. కొంతనేపు దయ్యము పట్టినట్లు తిరుగును. ఇట్లు తత్పర్యఁడై యుండి చివరకు కర్తబంధములను విడిచి యజ్ఞానముఁ దొలగఁ ద్రోసికొని భక్తిపరవశుఁడై విష్ణువునఁ జైక్యమొందును.

వ. కావున రాగాదియుక్తమనస్కుం డయినశరీరికి సంసారచక్ర నివర్తకం బయిన హరిచింతనంబు బ్రహ్మమందలి నిర్వాణను ఖం బెట్టి దట్టి దని బుధులు తెలియుదురు హరిభజనంబు దుర్గమందు గాదు హరి సకలప్రాణిహృదయంబులయందు నంతర్యామి యై యాకాశంబుభంగి నుండు విషయార్జనంబుల నయ్యెడిది లేదు నిమిషభంగురప్రాణు లయినమర్త్యులకు మనుతాస్పదంబులను జంచలంబులును నైన పుత్రు మిత్రు కళత్ర పశుభృత్యబలబంధురాజ్యకోశమణిమందిరమంత్రిమాతంగమహీప్రముఖవిభవంబులు నిరర్థకంబులు యాగప్రముఖ పుణ్యలబ్ధంబు లైనస్వర్గాదిలోకభోగంబులు పుణ్యానుభవక్షీణంబులుగాని నిత్యంబులు గావు నరుండు విద్వాంసుండ ననియభిమానించి కర్తృంబు లాచరించి యమోఘంబు లయినవిపరీతఫలంబుల నొందుఁ గర్తృంబులు గోరక చేయవలయు కోరి చేసిన దుఃఖంబులు ప్రాపించుఁ బురుషుండు దేహంబుకొఱకు భోగంబుల నవేక్షించు దేహంబు నిత్యంబు గాదు తోడ రాదు మృతం బయినదేహమును శునకాదులు భక్షించు దేహి కర్తృంబు లాచరించి కర్తృబద్ధుం డయి క్రమ్రుఱుం గర్హనుకూలం బయినదేహంబుఁ దాల్చు నజ్ఞానంబునంజేసి

పురుషుండు గర్భదేహంబుల విస్తరించు నజ్ఞానతంత్రంబులు
 ధర్మార్థకామంబులు జ్ఞానలభ్యంబు మోక్షంబు మోక్షప్ర
 దాత యగుహరి సకలభూతంబులకు నాత్మేశ్వరుండు ప్రియుం
 డు దనచేత నయినమహాభూతంబులతోడ జీవసంజ్ఞితుం డయి
 యుండు నిష్కాము లై హృదయగతుం డయినహరిని నిజభ
 క్తిని భజింపనలయు. 241

టీ. కావునక, రాగాది యక్త మనస్కుండు = రాగద్వేషాదు
 అతోఁ గూడినచిత్తము గలవాఁడు, అయిన, శరీరికిఁ దేహధారికి, సంసార...కంబు = సంసారజాలమును బాపునది, అయిన, హరి చింతనంబు =
 విష్ణుధ్యానము, బ్రహ్మమందలి, నిర్వాణ = మోక్షముయొక్క, గుళిం
 బు, ఎట్టిదో, అట్టిది, అని, బుద్ధులు = పండితులు, హరిభజనంబు = విష్ణుసేవ,
 దుర్గమంబు = పాండరావిది, కాదు, హరి, సకల...యంగి = ఎల్లజీవుల
 మనస్సులయందు, అంతర్యామి = లోన నున్నవాఁడు, ఐ, ఆకాశంబుభంగిఁక,
 ఉండుక, విషయార్జనంబులక = ఇంద్రియార్థములను సాధించుట నలన,
 అయ్యెడిది = కలుగులాభము, లేదు, నిమిష...ప్రాణులు = తెప్పపాటులోఁ
 జెడిపోవు ప్రాణముగల, మర్త్యులకుఁ = (చచ్చునైజముగల) మానవులకు,
 మమతాస్పదంబులును = నాది యనుభావమునకుఁ జోలైనవియు, చంచలం
 బులును, ఐన, పుత్ర...బులు = బిడ్డలు నెచ్చెలులు భార్యలు గొడ్డు నొక
 రులు సేనలు చుట్టములు ఏనుఁగులు భూములు (రాజ్యము) మొదలగు సంప
 దలు, నిరర్థకంబులు = ప్రయోజనములేనివి, యగ...బులు = యజ్ఞములు
 మొదలగు పుణ్యకార్యములచేత దొరకిన వ్యర్థాది భోగంబులుగాని, పుణ్యా
 నుభవక్షీణంబులు = పుణ్యముల ననుభవించుటవలనఁగాని, నిత్యంబులు = కలకా
 లముండునవి, కావు, నరుండు, విద్వాంసుఁడఁ = తెలిసినవాఁడను, అని,
 అభిమానించి = అహంకారపడి, కర్తంబులు, ఆచరించి, ఆమోఘంబులు = రిత్త
 లుగానివి, ఐన, విపరీతఫలంబులక = కోరుకొన్నదానికి ప్రతికూలమైన ఫల
 ములను, ఒందుక, కర్తంబులు, కోరక = ఫలాపేక్షలేక, చేయవలయును,

కోరి = ఫలమపేక్షించి, చేసినకా, దుఃఖంబులు, ప్రాపించుకా = పొందును, పురుషుండు, దేహంబుకొఱకు, భోగంబులకా = స్రక్చందన వనితాదులను, అపేక్షించుకా = కోరును, దేహంబు, నిత్యంబు=నిజము, కాదు, తోడకా = లోకాంతరమునకుఁబోవు జీవునివెంబడిని, రాదు, మృతంబు=ప్రాణములఁ బాసినది, అయిన దేహమును, శునకాదులు=కుక్కలు మున్నగునవి, భక్షించుకా=తినును. జేసా, కర్తంబులు, ఆచరించి=చేసి, కర్తబద్ధండు=కర్తలచేఁ గట్టబడినవాఁడు, అయి, క్రమముకా=మరల, కర్తానుకూలంబు=తనకర్తకుఁ దగినది, అయిన దేహంబును, తాల్చును=వ్రాసును, పురుషుండు, అజ్ఞానంబునంజేసి=అజ్ఞానమువలన, కర్తదేహంబులకా విస్తరించుకా=కర్తలను వానిని బట్టి దేహములను పెంచుకొనును. ధర్మార్థకామంబులు=ధర్మకామార్థములు, అజ్ఞానతత్త్వంబులు=అజ్ఞానము కార్యములు (అనగా నజ్ఞానముతోడ నిత్యసంబంధము గలవి), మోక్షము, జ్ఞానలభ్యము=జ్ఞానముచే సాధింపఁదగినది, మోక్షప్రదాత = మోక్షమిచ్చువాఁడు, అగుహరి, సకలభూతంబులకుకా = ఎల్లజంతువులకును, ఆత్మేశ్వరుండు = ఆత్మరూపుఁడైన శుభువు, ప్రియుఁడు=అన్నిటికంటె నష్టమయినవాఁడు, తనచేతకా=తనవలన, అయిననుహభూతంబులతోడకా = కల్పితమైన పంచమహాభూతముల కలయికతోఁబాటున, జీవసంజ్ఞితుండు=జీవుఁడని పేరు గలవాఁడు, అయి, ఉండుకా, నిష్కాములు=కోరికలేనివారు, ఐ, శ్వాదయంగతుండు=వృదయమును బొందినవాఁడు. అయిన హరిని, నిజభక్తిని=రాగ ద్వేషకలితముగాని అచ్చపు భక్తిచేత, భజింపవలయుకా = నేమింపవలయును.

క. దానవ దైత్య భుజంగమ

మానవ గంధర్వ సుర సమాజములో ల

క్ష్మీనాథుచరణకమల

ధ్యానంబున నెవ్వఁ డయిన ధన్యత నొందున్.

టీ. దానవ...సమాజములోఁగఁదనుజులు దీతిజులు (రాక్షసులు) నాగులు మనుజులు గంధర్వులు దేవతలు మొదలగు సంఘములోఁగ, ఎవ్వఁడు = ఏలాటిజీవుఁడు, అయినఁక, అక్షీనాధుచరణకమలధ్యానంబునఁక = శ్రీహరి పాదకమలముల చింతనముచేత, ధన్యతఁక = కృతార్థత్వమును, పొందును.

తా. మానవ రాక్షస గంధర్వ సర్వాదియోగులయందుఁ బుట్టిన యే జీవుఁడైనను శ్రీహరిపదధ్యానముచే ధన్యత్వముఁ జెందును.

క. చిక్కఁడు వ్రతములఁ గ్రతువులఁ

జిక్కఁడు దానముల శౌచశీలతపములం

జిక్కఁడు యుక్తిని భక్తిని

జిక్కిన క్రియ నచ్యుతుండు సిద్ధము నుండీ.

243

టీ. అచ్యుతుండు = శ్రీవిష్ణుమూర్తి, భక్తిని = భక్తిచేత, చిక్కిన క్రియఁక = దొరకినట్లు, వ్రతములచేతను, క్రతువులఁక = యజ్ఞములచేతను, దానములఁక = దానములచేతను, శౌచశీలతపములఁక = సదాచారము మంచి నైజముచేతను తపస్సుచేతను, యుక్తిని = కాస్త్రోత్కర్షముచేతను, చిక్కఁడు నుండీ.

తా. బాలురారా! శ్రీహరి భక్తికి వశమైనట్లు ఇంక నేనోములకు యోగములకు దానములకు శుచిత్వమునకు మంచినడవడికి తపస్సునకు యుక్తికిని స్వాధీనము గాఁడునుమా.

క. చాలదు భూదేవత్వము

చాలదు దేవత్వ మధిక శాంతత్వంబుం

జాలదు హరి మెప్పింప వి

శాలోద్యములార భక్తి చాలినభంగిన్.

244

టీ. విశాలోద్యములార = గొప్పయత్నము గలరాక్షస బాలురారా! హరిఁక = శ్రీవిష్ణువును, మెప్పింపఁక = మెచ్చఁజేయుటకు, భక్తి, చాలినభంగి = చాలినట్లు, భూదేవత్వము = బ్రాహ్మణులెట, చాలదు, దేవత్వము =

దేవతలౌట, చాలదు, అధిక కాంతత్వంబు = మిగుల నెమ్మదియ, చాలదు.

తా. గొప్పయత్నము గలయోరాక్షసబాలురారా ! శ్రీవిష్ణువును మెప్పించుటకు భక్తియనునస్తువు చాలినట్లు ఇంకొకటియేదియుఁ జాలదు. ఈ త్రుతు మైనబ్రాహ్మణకులమందుఁ బుట్టిననే ప్రయోజనము. లేదు. స్వర్గభద్రదేవత యైనంతనే కార్యములేదు. చాల నెమ్మది గలిగినను ఫలములేదు. ఒక్క-భక్తియే కావలెను. అయిన దానికే పశమై యుండును.

ఆ. దనుజభుజగయక్షదైత్యమృగాభీర
సుందరీవిహంగశూద్రశిబరు
లైనఁ బాపజీవులైన ముక్తికిఁ బోదు
రఖిలజగము విష్ణుఁ డనుచుఁ దలఁచి.

245

టీ. అఖిలజగము = ప్రపంచమంతయు, విష్ణుఁడు = శ్రీహరియే, ఆనుచును, తలఁచి, దనుజ...లు = రాక్షసులు పన్నగులు యక్షులు దితిజులు మృగములు గొల్లలు స్త్రీలు పక్షులు శూద్రులు ఎఱుకువారును, వినను, పాపజీవులు = పాపాత్ములు, వినను, ముక్తికిఁ = మోక్షమునకు, పోవుదురు.

తా. బాలకులారా! ప్రపంచమంతయు విష్ణుమయ మని తెలిసికొనిరేని రాక్షసులు, యక్షులు, మృగములు, గొల్లలు, స్త్రీలు, పక్షులు, శూద్రులు, బోయలు మొదలుగా నెంతటి పాపాత్ములైనను మోక్షమందుటకు నంటే నాము లేదు.

క. గురువులు దమకును లోబడు
తెరువులు చెప్పెదరు విష్ణుదివ్యపదవికిం
దెరువులు చెప్పరు చీకటి
బరువులు వెట్టంగ నేల బాలకులారా.

246

టీ. బాలకులారా ! గురువులు = ఒజ్జలు, తమకును, లోబడు తెరువులు = తెలిసిన (చదువుల) జాడలను, చెప్పెదరు, గాని, విష్ణుదివ్యపదవికిఁ =

శ్రీహరియొక్క దివ్యమైన స్థానమునకు, తెరువులు=త్రోవలు, చెప్పరు, చీర
టి=చీరటిలో, పరువులు పెట్టంగఁ = పరుగులు దీయుట, ఏల=ఎందుకు?

తా. బాలురారా! మనయ్యవారలు వారికిఁ జెలిసినచదువులే చెప్పఁ
గలరుగాని వాఁతెఱుంగఁజాలని విష్ణుపదప్రాప్తి మార్గమైన చదువు చెప్పలేరు.
ఇట్లు మనము ఈ గ్రంథించదువు ఎన్నట్లు చదివినను ఏమి ప్రయోజనమున్నది?

క. తెం డెల్లపు స్తకంబులు

నిం డాచార్యునకు మరల నేకతమునకుఁ

రండు విశేషము చెప్పెదఁ

బొం డొల్లనివారు కర్తృపుంజముపా లై.

247

టీ. ఎల్లపు స్తకంబులు=మీ బడిలోఁ జరుపుకొనవలసిన పుస్తకము
లన్నియు, తెండు, తీసుకొనిరండు, ఆచార్యునకుఁ = మనగురువుగారికి,
ఇండు, మరల=తిరిగి, ఏకతమునకుఁ=ఈలాటి రహస్యదేశమునకు, రం
డు, విశేషముఁ=ఒకమేలైనవార్త, చెప్పెదను, ఒల్లనివారు=ఇందులకిష్టపడ
నివారు, కర్తృపుంజముపాలై=కర్తముల సమూహమునకు లోఁబడి, పొండు.

తా. బాలకులారా! ఇటు ఎచ్చి నేఁ జెప్పెడుమాట లాలింపుఁడు.
మీమీపుస్తకాలన్ని తెచ్చి గురువుగారివారఁ బడచేసి ఎచ్చి మరల్ల నన్ను
గలసికొనుఁడు, మీకు మంచిమార్గము జెప్పెదను. ఇందుల కిష్టపడనివారు
కర్తలపాలై పొండు. మీగతి మీది.

క. ఆడుదము మనము హరిరతిఁ

బొడుద మేప్రాద్దు విష్ణుభద్రయశంబుల్

వీడుదము దనుజసంగతిఁ

గూడుదము ముకుందభక్తకోటిఁ సూటిన్.

248

టీ. మనము, హరిరతిఁ = విష్ణువునందలి మక్కువచేత, ఆడుద
ము, ఏప్రాద్దుఁ = ఎల్లప్పుడును, విష్ణుభద్రయశంబుల్ = విష్ణునిమంగళకర
ములైన కీర్తలు, పాడుదము, దనుజసంగతిఁ=రాక్షసులచెలిమిని, వీడు

దము, కూటిక=గుత్తితోడ, ముకుందభక్తకోటిక = విష్ణుభక్తుల సమూహమును, కూడుదము=చేరుదము.

తా. కుట్టలారా ! మనము శ్రీహరిమీఁది చిత్తముతో కూడుదము రండు. ఎప్పుడును విష్ణునికీర్తనములను బాడుకొందఱు. ఈమాయరాక్షసుల సంబంధము మానుకొందము. శ్రీహరిచాసులచెంతఁ జేరుదము శండు.

క. విత్తము సంస్మృతిపటలము

ప్రత్తము కామాదివైరివర్గంబుల నేఁ

డిత్తము చిత్తము హరికిని

జొత్తము నిర్వాణపదము శుభ మగు మనకున్. 249

టీ. సంస్మృతిపటలము=సంసారసమూహమును, విత్తము=విడఁగొట్టుదము, కామాదివైరివర్గంబులకామక్రోధాది శత్రువులను, ప్రత్తము=చీల్చుదము, నేఁడు=ఈదినుము, చిత్తము=మనమనస్సు, హరికిని, ఇత్తము, నిర్వాణపదము=మోక్షపుణ్యజక్కిని, జొత్తము=చేరుదము, మనకును, శుభము=క్షేమము, అగున్.

తా. మనము సంసారమును దొలగఁగఁ ద్రోయుదము. కామక్రోధదులను జీల్చి చెండాడుదము. నేఁడు శ్రీహరికి మనచిత్తమర్పించి మోక్షమార్గమున కేగుదము. మనకు మేలగును.

వ. అని యిట్లు ప్రహ్లాదుండు రహస్యంబున నయ్యైవేశల రాక్షసకుమారులకు నపవర్గమార్గం బెఱింగించినవా రును గురు శిషిత్వంబు లైనచదువులు చాలించి నారాయణభక్తిచిత్తంబులం గీలించి యుండుటం జూచి వారల యేకాంతభావంబు దెలిసి వెఱచి వచ్చి శుక్రనందనుండు శక్రవైరికిట్లనియె. 250

టీ. అని, ఇట్లు, ప్రహ్లాదుండు, అయ్యైవేశలకా=అయాసమయములయందు, సమయము చిక్కినప్పుడెల్లను ననుట. రహస్యంబునకా = ఒంటరిపాటున, రాక్షస కుమారులకు, అపవర్గమార్గంబు=మోక్షపుణ్యదారులు, ఎఱిం

గించినాఁడు—ఉపదేశించగా, వారును=రాక్షసుకుమారులును, గురుశిక్షితంబులు = ఉపాధ్యాయులచే నేర్పఁబడిన, చడువులు, చాలించి, చిత్తంబులకా—
తమమనస్సులలో, నారాయణభక్తి = విష్ణుభక్తి, కీలించి=నాటుకొనఁజేసి,
ఉండుటనుమాచి, శుక్రనందనుండు=శుక్రునికొడుకుగురాక్షసబాలురవిద్యా
గురువు, వారిల మేకాంకభాసంబు = ఆరక్షోబాలురయంతర్యమును, తెలిసి
కొని,వచ్చి,కక్రవైరికా=ఇంద్రవిరోధి యగుహిరణ్యకశిపునకు, ఇట్లునియెను.

శా. రక్షోబాలురనెల్ల నీకొడుకు చేరం జీరి లోలోన నా

శిక్షామార్గము లెల్లఁ గల్గి లని యాక్షేపించి తా నందఱు
మోక్షాయత్తులఁ జేసినాఁడు మనకుఁ మోసంబు వాటిల్లె నీ
దక్షత్వంబునఁ జక్కఁజేయవలయుఁ దై తేయవంశాగ్రణీ.

టీ. దైతేయవంశాగ్రణీ = ఓరాక్షసరాజా ! నీకొడుకు=ప్రహ్లాదుఁ
డు, రక్షోబాలురనెల్ల = రాక్షసులబిడ్డలనందఱును, చేరకజీరి=రాఁబిల
చి, లోలోనకా=రహస్యముగా, నాశిక్షామార్గముల నెల్లకా=నాలోపదేశ
పద్ధతులన్నిటిని, ఆక్షేపించి, తాకా=ప్రహ్లాదుఁడు, అందఱు=రాక్షస
కుమారులందఱును, మోక్షాయత్తులకా=మోక్షమార్గాసత్తులనుగా, చేసినాఁడు.
మనకుఁ, మోసంబు = కీడు, వాటిల్లెకా = కల్గెను. నీదక్షత్వంబునకా
=నీసామర్థ్యమువలన, చక్కఁజేయవలయుకా=ఈదోషగు మానుపవలెను.

తా. రాజా ! నీకొడుకు ప్రహ్లాదుఁడు రాక్షసబాలకుల నందఱును
జేరఁబిలిచి నే జిష్టిచడువులు కల్గిలని బోధించి తాను వారి కందఱకు మో
క్షమార్గము నుపదేశించెను. మనకుఁ జాల ప్రమాదము సంభవించినది. దీనిని
నీవు విచారించి చక్కఁబెట్టవలయును.

క. ఉల్లసితవిష్ణుభద్రము

లెల్లప్పుడు మాకుఁ జేప్పఁ డీగురుఁ డని న

న్నుల్లంఘించి కుమారకు

లొల్లరు చదువంగ దానవోత్తమ వింటే.

టీ. దానవోత్తమ=రాక్షసశ్రేష్ఠా ! వింటే=వింటివా, కుమారకులు=విద్యార్థులు, ఈగురుడు=ఈయనాధ్యాయుడు, మాకు, ఎల్లప్పుడు, ఉల్లసిత విష్ణుకథనములు=ప్రకాశించు విష్ణునిగాథలను, చెప్పడు, అని, నన్ను, ఉల్లంఘించితిరస్కరించి, చదువంగ = నేఁజెప్పినచదువులఁ జదువుటకు, ఔల్లరు=ఇవ్వపడరు.

తా. రాక్షసరాజా ! విన్నావా ! బాలురెల్లరు ఈగురు వెప్పుడు చూచినను ఏవోలేనిపోనిగాథలు చెప్పునుగాని మోక్షైకసాధనములైన విష్ణుచరిత్రములను జెప్పడు అని నన్ను ధిక్కరించుచు నేఁజెప్పెడుచదువులను గుఱియించి చదవుకొనరు.

క. ఉడుగఁడు మధురిపుకథనము

విడివడి జడుపగిదిఁ దిరుగు వికసనమున నే

నొడివిననొడువులు నొడువఁడు

దుడుకనిఁ జదివింప మాకు దుర్లభ మధిపా.

253

టీ. ఉధిపా=రాజా ! మధురిపుకథనము=విష్ణునికీర్తనము, ఉడుగఁడు=మానఁడు, జడుపగిదిఁ=మందునివలె, విడివడి=అడ్డుపడలి, వికసనమునఁ=అనందముతో, తిరుగును, నేనొడివిననొడువులు=నేఁజెప్పినచదువులు, నొడువఁడు=చదువఁడు, దుడుకనిఁ=ఇట్టిసికొడుకును, చదివింపఁ = విద్యగఱపుటకు, మాకు, దుర్లభము=శక్యముకాదు.

తా. రాజా! మీబాలుఁడు ఎప్పుడు విష్ణుకథలను బాడుచు అడ్డమావులులేక పిచ్చివానివలె నానందముతోఁ దిరుగుచుండును. తనపట్టువిడువఁడు. నాచదువులు వానికి రుచింపవు. ఇంక ఏని జదివించునేర్పు నాకు లేదు.

క. చొక్కపురక్కసికులమున

వెక్కురు జన్మించినాఁడు విష్ణునియందు

నిక్కపుమక్కువ విడువం

ఱ్ఱడిసుతుఁ గంటి రాక్షసేశ్వర వెట్టిక.

254

టీ. చొక్కపురక్కసికులమునకా=మంచిరాక్షసవంశమును, వెక్కురు=వెట్టికాడు, జన్మించినాడు, విష్ణునియందుకా, నిక్కపుమక్కువ=అచ్చపు భక్తిని, ఏడువడు, రాక్షసేశ్వరా, వెట్టికా, ఎక్కడినుకుకా=ఎటువంటికొడుకును, కంటివి.

తా. రాజా! పాలవంటి మీకులమున నీవెట్టి జన్మించినాడు. ఎంత శక్తిని విష్ణునియందు మమత వీడడు. ఎంత చక్కనికొడుకును గన్నావయ్యా!

వ. అని యిట్లు గురుమతుండు చెప్పినఁ గొడుగువలనివిరోధవ్యవహారంబులు గర్భరంధ్రంబుల ఖడ్గప్రహారంబు లయి సోఁగిన బిట్టు మిట్టినడి పాదాహతం బైనభుజింగంబుభంగిఁ బననప్రేరితం బైన దవానలంబుచందంబున దండతాడితం బయిన కంఠీరపంబుకై వడి భీషణ రోష రసావేశ జాజ్వల్యమాన చిత్తుండును బుత్రసంహారోద్యోగాయత్తుండును గంపమానగాత్తుండును నరుణీకృతనేత్తుండును నై కొడుకును రప్పించి సమస్తానృత్యంబులు దప్పించి నిర్దయుం డై యశనిసంకాశభాషణంబుల నదల్పుచు.

250

టీ. గురుమతుండు=గురువగుశ్రుతినికొడుకు, విరోధవ్యవహారంబులు=అయిదవ ర్తనములు, కర్ణరంధ్రంబులకా=చెదసందులలో, ఖడ్గప్రహారంబులు=కత్తివీటలు, బిట్టు=మిగుల, మిట్టినడి=అడరిపడి, పాదాహతంబు=కాలదన్నబడినది, భుజింగంబుభంగికా=పామువలె, పననప్రేరితంబు=గాలిచేరగుల్కలుపడెడిన, దవానలంబు=కొర్పియ్య, దండతాడితంబు=కట్టలో మోడబడిన, కంఠీరపంబు=సింగము, భీషణ...త్తుండు=భయంకరమైన కోపముచే ముందుచున్న మనము గలవాడు, పుత్ర...చిత్తుండు=కొడుకును జంతుఫనియందుఁ దవలిన మనస్సుగలవాడు, గంపమానగాత్తుండు=వడలుచున్న మేను గలవాడు, అరుణీకృతనేత్తుం

దు = ఎఱ్ఱగాఁ జేసికొనఁబడినకన్నులు గలవాఁడు, సమూహకృత్యంబులు = గారవంపుఁజేయిదములు, నిర్దయఁడై = కరుణమాలినవాఁడై, అశని...బు ల్ = పిడుగులంబోనిఁజూటలతో, అదల్చుచున్ = బెదరించుచు, (పైపద్య ముతో నన్వయము.)

శా. సూనుఁ శాంతగుణప్రధాను నతిసంశుద్ధాంచితజ్ఞాను న
జ్ఞానారణ్యకృశాను నంజలిపుటీసంభ్రాజమానుఁ సదా
శ్రీనారాయణచాదపద్మయుగళీచింతామృతాస్వాననా
ధీనుఁ ధిక్కరణంబు చేసి పలికెన్ దేవాహితం డుగ్రతన్.

టీ. దేవాహితండు = రాక్షసుఁడు, ఉగ్రతన్ = క్రూరముతో, శాంతగుణప్రధానుఁ = తిన్ననిగుణములై ముఖ్యముగాఁ గలవాఁడును, అతి శుద్ధాంచితజ్ఞానుఁ = మిగులదోషరహిత మై యొప్పు తెలివిగలవాఁడును, అ జ్ఞానారణ్యకృశానుఁ = తెలివిలేమి యనునడవికిఁ జచ్చువంటివాఁడును, అం జలిపుటీసంభ్రాజమానుఁ = ప్రణామాంజలి (దోసిలి) చేఁ బ్రకాశించు వాఁడును, సదా...ధీనుఁ = ఎప్పుడును శ్రీహరిపాదకమలములజంటను జిం తించుట యరువమృతమురుచికి లోనైనవాఁడునునగు, సూనుఁ = కొడుకును, ధిక్కరణంబు = తిరస్కారము, చేసి, పలికెను.

తా. హిరణ్యకశిపుఁడు బలుక్రూరముతో, నతిశాంతుఁడు, నిర్మల మైన జ్ఞానము గలవాఁడు, అవినేకము లేనివాఁడు, విధేయత యెఱుకపడులా గున శంజలి పట్టికొనియున్నవాఁడును, సర్వకాల సర్వాపస్థలయందును శ్రీమ న్నారాయణచరణసరసిజములధ్యాన మనునమృతమును ద్రావ్యుటయందుఁ దవి లియున్నవాఁడును నగుకొడుకును ధిక్కరించి మాటలాడఁ దొడఁగెను.

సీ. అన్తద్దీయం బగు నా దేశమునఁ గాని

మిక్కిలి రవి మింట మెఱయ వెఱచు

నన్ని కాలములందు ననుకూలుఁడై కాని

విద్యేషి యై గాలి వీవ వెఱచు

మత్స్యతాపాసలమందీకృతార్చియై

విచ్చలవిడి నగ్ని వెలుగ వెఱచు

సతీతీక్ష్ణ మైననాయాజ్ఞ నుల్లంఘించి

శమనుండు ప్రాణులఁ జంప వెఱచు

తే. నింద్రుఁ డౌదల నామోల నెత్త వెఱచు

నమర కిన్నర గంధర్వ యక్ష విహగ

నాగ విద్యాధరావళి నాకు వెఱచు

నేల వెఱవపు పలువ నీ కేడి దిక్కు.

టీ. ఓపలువ=కులువ వగునోబాలకా' రవి = సూర్యుడు, అస్తది
యంబు = నాసంబంధము, అగునాదేశమునఁగాని = అజ్ఞవలనఁగాక, మిం
టకొ=గగనమందు, మిక్కిలి=మిగుల, వెఱచువెఱచుకొ=ప్రకాశింపనోడు
ను, గాలి, అన్నికాలములందుకొ=ఎల్లవేళలయందును, అనుకూలుఁడువికా
ని=నాయుచ్చచోత్సవ మెలఁగువాఁడు కాక, విద్యేషియై=అహితుడై, వీ
వకొ=వీచుటకు, వెఱచుకొ, అగ్ని, మత్స్యతాపాసల మందీకృతార్చియై=
నాపరాక్రమముమంబలచేత జబ్బుపడినవేడిమి గలవాడై, విచ్చలవిడికొ
=తనయిచ్చకొలది, వెలుగకొ=మఁడుటకు, వెఱచుకొ, శమనుండు=య
ముడు, అతిశాత = మిగులతీవ్రమయిన, నాయాజ్ఞకొ=నాయనతని, ఉల్లం
ఘించి=దాటి, ప్రాణులకొ=జంతువులను, చంపకొ, వెఱచును, ఇంద్రు
డు, నామ్రాలకొ=నాసమ్మతిమున, డౌదల = తలను, ఎత్తవెఱచుకొ, అమ
ర...రావళి=దేవతలు, కిన్నరలు, గంధర్వులు, యక్షులు, పక్షులు, నాగు
లు, విద్యాధరులు వీరలపంక్తి, నాకు, వెఱచుకొ, నీవు, ఏల, వెఱవవు? నీకు,
దిక్కు=నాయనుగ్రహునకుఁ బాసినవెనుక రక్షింపఁగలప్రాపు, ఏది=ఎవరు?

తా. ఏరా కులువా' నాకు వెఱచి సూర్యుడు మిక్కిలియెండఁగాయ
జంతును. గాలి గట్టిగాఁ గొట్టనోడును. నాప్రతాపమునకు వెఱచి అగ్నియూ
భగ్గని నుండ నోడును. నాతీక్ష్ణ మైనయాజ్ఞకు భయపడి యముఁడును

ప్రాణులఁ జంపనోడును. ఇంద్రుఁడో నాయెదుట తగయై తనలేడు. ఇతఁ తక్కినదేవతలు కిన్నరులు యక్షులు వక్షులు నాగులు విద్యాధరులు మొదల గువారిమాట చెప్పనేల. ఓరీ యిట్లు మానవుల కుపాసింపఁదగిన దేవులే నాకు వెఱచుచుండఁగా నీవేల భయపడవు, నాయాగ్రహమునకు లోనై న వెవ్వనియండఁ జేరి బ్రతుకఁగలవురా చెప్పుము?

శా. ప్రజ్ఞావంతులు లోకపాలకులు శుంభద్వేషు లయ్యున్ మదీ
యాజ్ఞాభంగము చేయ నోడుదురు రోమాసాగదృష్టి వివే
కజ్ఞానచ్యుత మై జగత్త్రితయముం గంపించు నీ విట్టివో
నాజ్ఞోల్లంఘన మెట్లు చేసితివి సాహంకారతఁ దుర్జితీ. 258

టీ. నుర్జితీ = ఓ చెడుబుద్ధి గలవాఁడా! ప్రజ్ఞావంతులు = శక్తి
యుక్తులు గలిగిన, లోకపాలకులు = ఇంద్రుఁడు మొదలగువారు, శుంభ
ద్వేషులు = వృద్ధి నొందుపగ గలవారు, అయ్యున్, మదీయాజ్ఞాభంగమున్
చేయన్ ఓడుదురు = నాయాజ్ఞను దాటవెఱతురు, జగత్త్రితయమున్ =
ముల్లోకములును, వివేకజ్ఞానచ్యుతము = ముందు వెనుక తరయులెలివితోడి
జ్ఞానమునువీడి, గంపించున్ = వెఱచును, నీవు, ఇట్టివోన్ = ఇప్పట్లున,
సాహంకారతఁ = పాగరుఁబోతుఁడనముతో, అజ్ఞోల్లంఘనము = నాయా
జ్ఞమీఱుట, ఎట్లు, చేసితివి.

శా. ఓరీ చెడ్డబాలుఁడా! గొప్పసామర్థ్యము గలిగి నీకంటె ఎన్నిర
ట్లో బలవంతులైన యంద్రాదులు నాయం చెప్పుడు ఈర్ష్యగలవారై యెయ్యం
డియు, నాకువెఱచి నా కయిప్తము చేయలేరు. నేనొక్కలేవ గ్రుడ్లెఱ్ఱగా
జేసి చూడఁగానే ముల్లోకములును తెలివిమాలి గడగడ వణకును. ఇట్టినా
యాజ్ఞ నెట్లుమీఱఁ గలిగితివి చెప్పుము?

శా. కంతఱోభము గాఁగ నొత్తిలి మహాగాఢంబుగా డింభ వై
కుంఠం జెప్పెదు దుర్జయుం డనుచు వైకుంఠండు వీరవ్రతో
త్కంఠాబంధురఁ డేని నే ననురలన్ ఖండింప దండింపఁగాఁ
గుంతిభూతుఁడు గాక రావలదె మద్భోరాహవత్తోఁగికిన్. 259

టీ. డింభ = ఓయికుట్టా ' వైకుంఠుక్ = విష్ణుని, దుర్జయుండు అనుచు = ఇతరులకు ఓడింప శక్యముకానివాడని, కంఠక్షోభముకాఁ గుం = గొంతు నొప్పియైకునట్లు, ఒత్తిలి = బిగ్గఱగా, మహాగాఢంబు గాఁ = మిగుల పూనికతో, చెప్పెను, వైకుంఠుండు, వీరవ్రతోత్కంఠుండు వనిక్ = కూరత్వము వెల్లడించుటయందు కోరికగలవాడైనచో, నేను, అమరులక్ = దేవతలను, ఖండింపక్ = నలుకఁగా, దండింపక్ = శిక్షింపఁగా, కుంతీధూతుండు = మూలముకుంగువాఁడు, కాక, మద్భోరా జావత్తోటికిక్ = నాభయంకరమైన యుద్ధరంగమునకు, రావలదె = రావల యునేకదా?

తా. కుట్టా ' ప్రహ్లాదా ' విష్ణువు చాల దొడ్డవాఁడు, మహాకూరుండు, అని నీవు గొంతుపగల నటచెదవుగదా ' అతఁడు నీవనుకొనినట్లు, అంత మేటమీటి దుర్జయువైన పరాక్రమము గలవాఁడైనచో నేను దేవతల నందఱను ముక్కులుకాఁ గోసి చీకాకు చేయునప్పుడు యుద్ధరంగమున నాయెగుటికి రావలసినదేనే ఏలరాలెదు చెప్పము?

శా. ఆచార్యోక్తము గాక బాలురకు మోక్షోపక్తిఁ బుట్టించి నీ వాచార్యముఁ జూపి విష్ణు నహితుఁ వర్జించి మద్దైత్యనం శాచారంబులు నీలు చేసితివి మూఢాత్ముం గులద్రోహినిక్ నీచుం జంపుట మేలు చంపి కులముక్ నిద్రోషముం జేసెదన్.

టీ. బాలురకుక్ = రాక్షసుల పితృకాయలకు, ఆచార్యోక్తము = గురువుచెప్పినది, కాక, మోక్షోపక్తిక్ = ముక్తియందలి ప్రేమను, పుట్టించి = కలిగించి, నీవాచార్యము = నీవదరుబోతుఁడనమును, చూపి = ఆగపఱచి, అహితుక్ = నాపగవాడగు, విష్ణుక్, వర్జించి = తొగడి, మద్దైత్య వంశాచారంబులు = నారక్కసి కులపు మర్యాదలు, నీలు చేసి తివి = బూడిదగా నొనర్చితివి. మూఢాత్ముక్ = మూర్ఖుఁడును, కుల ద్రోహినిక్ = సంశయమునకు చెడుగొనర్చినవానిని, నీచుక్ = నీచుడైన

నిన్ను, చంపుట, మేలు = డేము, నిన్ను, చంపి, కులము = నావంశమును, నిర్దోషముగా = దోషములేనిదానిగా, చేసెదను.

తా. నీవు గురువు చెప్పనిదే పిల్ల కాయల కందఱకు మోక్షముం దాశను బుట్టించి నీనోరికొలది నాశక్తువగు విష్ణునిఁ బొగడి నాకులాచారములు బూడిదపాలుచేసినావు. ఇట్టిమూర్ఖుని సంశయమునకు చెఱువుచేసినవాని నికృష్టుని నిన్ను జంపి నావంశము పాపము చేసికొందును.

క. దిక్కులు గెలిచితి నన్నియు

ది క్కెవ్వఁడు, రోరి నీకు దేవేంద్రాదుల్

దిక్కులరాజులు వే తొక

ది క్కెఱుంగక కొలుతు రితఁడె ది క్కని నన్నున్. 261

టీ. దిక్కులు అన్నియు, గెలిచితిని, ఓరీ, నీకు, దిక్కు = శరణు, ఎవ్వఁడురా, దిక్కులరాజులు = దిక్కులకుఁ బ్రభువులైన, దేవేంద్రాదులు = దేవేంద్రుఁడు మొదలగువారు, వేతొకదిక్కు = మఱియొకదిక్కు, ఎఱుంగక = లేక, ఇతఁడు అని = ఏఁడే మనకు దిక్కు అని, నన్నున్, కొలుతురు.

తా. బాలకా¹ ఎల్లదిక్కులకు ప్రభువులగు ఇంద్రాదులు గూడ వేఱదిక్కుగానక నేనే దిక్కుని నన్ను నేవించుచుందురు. ఇట్లందఱు నన్ను గొలుచుచుండఁగా నీవు తిరస్కరించుచున్నావే ఏ కవఁడురా దిక్కు?

క. బలవంతుడ నే జగముల

బలములతోఁ జనక వీరభావమున మహా

బలుల జయించితి నెవ్వని

బలమున నాడెదవు నాకుఁ బ్రతివీరుడ నై. 262

టీ. నేను, జగములకా = లోకములయందు, బలవంతుడకా = సామర్థ్యము గలవాడను, బలములతోఁ = నేనలతోడ, చనక = కూడి వెళ్ళక, వీరభావమునకా = కూరత్వమున, మహాబలులకా = గొప్పబలము గలవరు

లను, జయించితిని, నీవు, నాకు, ప్రతివీరుడవై = శత్రువవై, ఎవ్వని బలమునకా = ఎవనియండచేతక, ఆడెదవు.

తా. బాలకా' ఎల్లలోకములలో నేన బలవంతుడను. నన్ను మించినవా రెందుడు లేరు. నేన లేకయే ఒంటరిగా నేగి యెందతో కూరులను జంపితిని. నీ విక సెవరిప్రాపు చూచుకొని నాకుఁ బ్రతిఘటించెదవో యెఱుంగఁ జెప్పుము.

వ. అనినఁ దండ్రికి మెల్లన వినయంబునఁ గొడు కిట్లనియె. 263

టీ. మెల్లనకా=తిన్నగా, వినయంబునకా=అడఁకువతో.

క. బలయుతులకు దుర్బలులకు

బల మెవ్వఁడు నీకు నాకు బ్రహ్మదులకుకా

బల మెవ్వఁడు ప్రాణులకును

బల మెవ్వం డట్టివిభుఁడు బల మునులేంద్రా. 264

టీ. అనులేంద్రా=రాక్షసులరాజా' బలయుతులకుకా = బలముగల వారికి, దుర్బలులకుకా=బలము లేనివారికి, నీకు, నాకు, బ్రహ్మదులకుకా= బ్రహ్మమొదలగువారికిని, ఎవ్వఁడు=ఏదేవుఁడు, శీలము=ప్రాప్తో, ప్రాణులకును=ఎల్లజంతువులకును, బలము=అండ, ఎవఁడో, అట్టివిభుఁడు=అలాటిదేవుఁడు, బలము = నాకు దిక్కు.

తా. రాజా' బలము గలవారికి, లేనివారికి, నీకు, నాకు, బ్రహ్మ మొదలగువారికిని, ఇంతయేల యెల్లదేవులకు, ఎవఁడు జీవనాథాయఁడో నాఁడే నాకు రక్షకుఁడు.

క. దిక్కులు గాలముతో నే

దిక్కున లే కుండుఁ గలుగు దిక్కులమొదలై

దిక్కు గల లేనివారికి

ది క్కయ్యెడువాఁడు నాకు దిక్కు మహాత్మా. 265

టీ. మహాత్మా = గొప్పవాఁ డగునోతండ్రి! కాలముతో, దిక్కులు = ఎల్లదిక్కులు, ఏదిక్కునకై = ఎవనియందు, లేకుండుకొ = లేకపోవునో, కలుగుకొ = ఎవనియందు పుట్టునో, దిక్కులమొదలను = అన్నిదిక్కు(గతు)లకు మూలమై, దిక్కు = శరణు, కలలేనివారికికొ = కలిగినవారికిని లేనివారికిని, దిక్కు = శరణము, అయ్యెనువాఁడు, నాకు, దిక్కు = రక్షకుఁడు.

తా. తండ్రి 'ఎవనియందు ఈదిగ్దేశకాలములులేవో, అనఁగా నెవనియందు లేననుననో, ఎవనియందు దివి పుట్టునో, అన్నిగతులకు మొదటిగతియై దిక్కుగలవారికిని, లేనివారికిని ఏస్వామి దిక్కు, వాఁడే నాకు దిక్కు.

సీ. కాలరూపంబులఁ గ్రమవిశేషంబుల

నలఘుగుణాశ్రయం డయినవిభుఁడు

సత్త్వబలేంద్రియసహజప్రభావాత్మఁ

డై వినోదంబున నఖిలజగము

గల్పించు రక్షించు ఖండించు నవ్యయుం

డన్నిరూపములందు నశఁడు గలఁడు

చిత్తంబు ననుముగాఁ జేయుము మార్గంబుఁ

దప్పి వర్తించు చిత్తంబుకంటె

తే. వైరు లెవ్వరు చిత్తంబు వైరి గాక

చిత్తమును నీకు వశముగాఁ జేయ వయ్య

మదయుతాసురభావంబు మానవయ్య

యయ్య నీమోల మే లాడరయ్య జనులు.

266

టీ. అయ్య = తండ్రి 'కాలరూపంబులకొ = కాలప్రకృతులయందు, అలఘుగుణాశ్రయండు = గొప్పగుణములకు కారణము, అయినవిభుఁడు = అయినట్టిదేవుఁడు, సత్త్వ ..త్తుడై = సద్భావము బలము నైజమైననుహిమగలవాఁడై, వినోదంబునకొ = వేడుకచేత, అఖిలజగము = ఎల్లప్రపంచమును, కల్పించుకొ = నిర్మించును, రక్షించుకొ = కాపాడును, ఖండించుకొ =

సంహరించును, అవ్యయండు = శాశ్వతమేనని, అతండు, అన్నిరూపములందుకొకటంబయియుండు, కలండు, చిత్తంబు = నీచునడు, పదుముకొకటం = రాగ ద్వైపనుఖిదుఃఖాదిద్వంద్వగతముకాకుండ నన్నిటియందుఁబ్రకటమగునట్లు, చేయుము, మార్గంబు = మంచితోఁగి, తప్పింజొనఁగి, వర్తించుచిత్తంబుకంటెకొకటి = తిరుగుమనముకంటె, వైరులు = శత్రువులు, ఎవ్వరు, చిత్తంబు, వైరి = నీకు విరోధముగానుండునది, కాక, చిత్తము, నీకు, వశముకాక = స్వాధీనమగునట్లు, చేయవయ్య, మదఁ = ఎంబు = పొగురుబోతురాక్షసధర్మమును, మానవయ్య, జరుగు = నిప్రజలఁదలు, నిమోలక = నియెదుట, మేలు = మంచి, ఆదరయ్య = పుష్పజాలరు.

తా. తంత్రి ! అయాకాలముల నాయారూపములయందుఁ గ్రమముగా వర్తించుచు సర్వగుణాభ్యాసంజ్ఞానయాపరమేశ్వరుఁడు సాత్త్వికత్వము బలము ఇంద్రియము పుట్టుకతోఁబుట్టినగొప్పమహిమముగలవాడైతీలాధము ఈ ప్రపంచమును బుట్టించి పెంచి నశింపఁజేయుచు నాశాశ్వతమైనట్లు బలములతోఁ బ్రతిబింబితుఁడై యుండును. నాయనా' నీచిత్తమున రాగ ద్వైపములఁ జొరనియక సమబుద్ధితోఁ జూడుము. ఇవ్వకు నీచిత్తము తప్పుదారిని బడిపోవుచున్నది. తోవదప్పినడచు మనమనస్సుకంటె మనశత్రువుగలదే? చిత్తమును ప్రతిక్షాలముగాకుండ స్వాధీనపఱచుకొమ్మ. ఈ పొగురుబోతురాక్షసధర్మము నదలము నీయాశ్రితులందఱు నీకువెఱచి మోమోట చడుగురుగాని నీయోగుభాగులను విచారించి నీ శక్తియుక్తల గమనించి నీకు కొంచె మప్రియమైనను హితమైనమాటఁ జెప్పజాలరు.

ఉ. లోకములన్నియుఁ గడియలోన జయించినవాడ వింద్రియా
నీకముఁ జిత్తముఁ గలువ నేరవు నిన్ను నిబద్ధుఁ జేయు నీ
భీకరశత్రు లార్వురఁ బ్రభిన్నులఁ జేసినఁ బ్రాణికోటిలో
నీకు విరోధి లేఁ డొకఁడు నేర్పునఁ జూడుము దానవేశ్వరా.

టీ. దానవేశ్వరా = రాక్షసరాజా ! లోకములన్నియుఁ = ఎల్లలోకములు, గడియలోనకొక = అర్థముపూర్తమాత్రమున, జయించినవాడవు,

ఇంద్రియవికమక్ = ఇంద్రియములసమూహమును, చిత్తముకా, గెలువ
నేరవు, నిన్ను, నిబద్ధక = సంసారమునఁ జిక్కుకొనువానినిగా, చేయు,
ఈ, అర్హుడు, భీకరశత్రులు = భయంకరమైన విరోధులను, ప్రభిన్నులకా =
ఓడినవారిగా, చేసినకా = చేసితివేని, ప్రాణికోటిలోకా = జీవసమూహ
ములో, నీకు, ఒకఁడును, విరోధి = శత్రువు, లేఁడు, నేర్పునకా = తెలివి
తో, చూడుము = యోచింపుము.

తా. నాయనా! నీవు లోకములన్నియు ఒకఁగడియలో జయించిన
గొప్పకూరుఁడవు. ఈనీచము లైనయింద్రియములకు మనస్సున జయింపఁజాల
కున్నావు. ఇవియే ఇంతటి బలవంతుఁ డైననిన్ను గట్టివేయును. నీవు ఈ
కూరశత్రువుల నార్హురను జయింపఁగలిగెదవేని ఇక నేనుగా నీకుఁ గాని
చా రుండరు. తెలివితో గమనించి చూడుము.

క. పాలింపుము శేముషి ను

న్మాలింపుము కర్తృబంధముల సమవృత్తిం

జాలింపుము సంసారముఁ

గీలింపుము హృదయమందుఁ గేశవభక్తిన్.

268

టీ. శేముషికా = బుద్ధిని, పాలింపుము = కలునము గాకుండి రక్షిం
చుము, సమవృత్తికా = సమానభావముతో, కర్తృబంధములకా = కర్త
ములకట్టులను, ఉన్మాలింపుము = త్రెంచివైచికొమ్ము, సంసారము, చాలిం
పుము, హృదయమందు = చిత్తమున, కేశవభక్తికా = నారాయణునియం
దలిభక్తిని, గీలింపుము = నాటుకొనఁజేయుము.

తా. తండ్రీ తెలివిదచ్చుకొనుము. అన్నిటియందు సమభావముగలిగి
కర్తృబంధములఁ దొలఁగించుకొనుము. సంసారసంబంధముఁ బాపుకొనుము.
మనస్సునందు శ్రీమన్నారాయణభక్తిని దృఢముగాఁ బాడుకొల్పుము.

వ. అనినఁ బరమభాగవతశేఖరునకు దోషాచరశేఖరం డి
ట్లనియె.

269

టీ. దోషాచరశేఖరుండు = రాక్షస (రాక్షులదిరుగువారు) రాజు,
పరమభాగవతశేఖరుండు = ఉత్తము లైనహరిభక్తులలో మేలైనవాడు.

క. చంపినఁ జచ్చెద ననుచును

గంపింపక యోరి పలున కఠినోక్తుల న్

గుంపించెదు చావునకుం

దెంపరి వై వదరువానితెఱఁగునఁ గుమతీ.

270

టీ. ఓరి, పలున = తులనా! కుమతీ = ఓరిదుద్బుద్ధి గలవాఁడా!
చంపినక = చంపెనేని, చచ్చెదను, అనుచును = అనితలఁచుకొనుచు, గంపిం
పక = బెదరక, చావునకు, తెంపరినై = తెగించినవాడై, వదరువాని
తెఱఁగుక = నోరికొలది ప్రేలువానివలె, కఠినోక్తుల = గడుసుమా
టలచేత, నను, గుంపించెను = మిఁతెదవు.

తా. ఓరి దురాత్మా! ఒకవేళ చంపినను జత్తము. ఇంతకంటె మీడే
మి చేయును లె ముని తెగఁబడి రాజదండాదులచే జావనున్నవాఁడు
ఎవరిని లెక్కచేయక నోరికొలది ప్రేలినట్లు, వదురు బెదురు లేక ఈవిధ
ముగా కారులఱచి నన్ను దిరస్కరించుచున్నావురా మూర్ఖా!

శా. నాతోడం బ్రతిభాష లాడెదు జగన్నాథుండ నాకంటె నీ
భూతశ్రేణికి రాజు లేఁ డొకఁడు సంపూర్ణప్రభావుండు మ
ద్భాతం జంపిన మున్ను నే వెదకితిం బల్కాటు నారాయణం
డేతద్విశ్వములోన లేఁడు మఱి వాఁ డెం దుండురా దుర్మతీ.

టీ. దుర్మతీ = చెడ్డబుద్ధిగలవాఁడా! నీవు, నాతోడ, ప్రతిభాషలు =
ఎదురువాదములు, అడెదవు, నేను, జగన్నాథుండను = లోకములకుఁ బ్ర
భుఁడను, ఈభూతశ్రేణికి, నాకంటె, సంపూర్ణప్రభావుండు = నిండిన (ఎ
క్కువ) మహిమగల, ఒకఁడు, నేటిక, రాజు = దొర, లేఁడు, నారాయ
ణుండు, మున్ను, మద్భాతం = నాతెముని, చంపినక = చంపఁగా, నేను

పల్నాట, వెదకితిని, వాడు, అవిష్టువు, ఏతద్విశ్వములోనక = ఈ ప్రపంచములో, లేడు, మఱి ఇకను, ఎందుండురా = ఎక్కడనున్నాడురా.

తా. ఓరీదుర్బుధ్ధీ! నీవు నాకేమాయెదురుచెప్పెదవు. నేన యాయెల్ల ప్రపంచమునకు దొరను. నాకుమించినరాజులేడు. నీవు లేపక్షనారాయణుఁడొక్కఁడున్నాడని ప్రేరెదవు. వాడు నాతమునిఁ జంపినాఁడని వాని జంపుదునని నేను ఎల్లతావులు వెదకి విసికితిని, ఎక్కడ లేడు. ఇక వాఁడెక్కడ నున్నాడురా మూఢా!

క. ఎక్కడఁ గలఁ డేక్రియ నే

చక్కటి వర్తించు నెట్టిజాడను వచ్చుం

జక్కడఁతు నిన్నున్విష్టునిఁ

బెక్కులు ప్రేరెదవు వానిభృత్యునిపగిదిన్.

272

టీ. విష్టుఁడు, ఎక్కడక, కలఁడు, ఏక్రియక = ఏవిధముగా, ఏచక్కటిక = ఏస్థలమునకు, వర్తించును, ఎట్టిజాడను = ఏలాటితోనను, ఎచ్చును, నిన్ను, నీవిష్టుని, చక్కడఁతుక = సంహరింతును, వానిభృత్యుని పగిదిక = వానిబంటువలె, బెక్కులు = పలుమాటలు, ప్రేరెదవు = కూనెదవు.

తా ఓరీ విష్టు వెక్కడ నున్నాడు. అతఁ డెచ్చోట యేవిధముగా నుండును. ఏమార్గమునెచ్చును. చూపుము. నిన్ను వానినిగూడ రూపుఁజూపెదను. వానిబంటువలె చాలఁ జేర్చుచున్నావు.

వ. అనిన హరికింకరుండు శంకింపక హర్షపులకాంకురసంకలిత విగ్రహుం డై మూగ్రహంబు లేక హృదయంబున నూరిం దలంచి నమస్కరించి బాలవర్తనంబున నర్తనంబు నేయుచు నిట్లనియె.

273

టీ. హరికింకరుండు = నారాయణునిదాసుఁడు, శంకింపక = జంకక, హర్ష...హుం డై = సంతోషములన నయినగగుర్పాటు గలిగిన మేనుగలవాఁడై, బాలవర్తనంబునక = పిల్లతనముతో, నర్తనంబు = నాట్యము.

మ. కలఁ డంభోధిఁ గలండు గాలిఁ గలఁ డాకాశంబునం గుంభినిం
 గలఁ డగ్నిఁ దిశలం బగళ్ల నిశలఁ ఖద్యోతచంద్రాత్మలం
 గలఁ జొంకారమునం ద్రిమూర్తులఁ ద్రిలింగవ్యక్తులం దంతటం
 గలఁ డీశుండు కలండు తండ్రి వెదకంగా నేల నీయాయెడన్.

టీ. తండ్రి = నాయనా! ఈశుండు = దేవుడు, అంభోధిఁ =
 సముద్రమందు, కలఁడు, గాలిఁ = వాయువునందు, కలఁడు, ఆకాశము
 నందు, కలఁడు, కుంభినిఁ = భూమియందు, కలఁడు, దిశలఁ = దిక్కుల
 యందు, పగళ్లఁ = దినములలో, నిశలఁ = రాత్రులలో, ఖద్యోతచంద్రా
 త్మలఁ = సూర్యచంద్రులయందును, ఓంకారమున, త్రిమూర్తులఁ =
 బ్రహ్మ విష్ణు శివస్వరూపములలో, త్రిలింగవ్యక్తులఁ = ఆంజుని మగ
 వాఁడు సభుంసకములందును, అంతటను, కలఁడు, ఈయాయెడఁ =
 ఇక్కడ అక్కడ, వెదకంగా = ఏల = దనటల యెందులకు ?

తా. నాయనా! యీశ్వరుఁ డెల్లత్రపంచమందు నిలిడముగా నావ
 రించియున్నాఁడు. నీళ్లు, గాలి, ఆకాశము, భూమి, అగ్ని, పగులు, రాత్రి,
 సూర్యుడు, చంద్రుడు, ఆత్మ, ఓంకారము, బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులు,
 స్త్రీపున్నపుంసకవ్యక్తులు, ఇవి బ్రహ్మ మొదలు పరమాణువునాఁక ఎల్ల
 పదార్థములలో గలఁడు. అట్టిస్వరూపుని ఇక్కడ నక్కడ నేల వెద
 కెను ?

క. ఇందుఁ గలఁ డందు లేఁ డని
 సందేహము వలదు చక్రి సర్వోపగతుం
 డెందెందు వెదకి చూచిన
 నుదందే కలఁడు దానవార్జుని వింటే.

275

టీ. దానవార్జుని = రాక్షసరాజు చక్రి = విష్ణువు, ఇందుఁ =
 ఇక్కడ, కలఁడు = ఉన్నాఁడు, ఇందు, లేఁడు, అని, సందేహము =

అనుమానము, పలకు, అతడు, సర్వోపగతుండు = అన్నిటియందుండు
వాడే, ఎంచెందుకా, వెదకి, చూచినను, అందందే, కలఁడు, వింటివా.

తా. రాక్షసరాజా! శ్రీహరి యిందుండును. అందుండఁడు. అని వ్య
వస్థ లేదు. అయిన సర్వోపగతుఁడు. కాన మన మెందుఁజూచిన నందె కనఁ
బడును. ఇందుల కేసంశయమును లేదు.

వ. అని యివ్వధంబున.

276

మ. హరి సర్వాకృతులం గలం డనుచుఁ బ్రహ్లాదుండు భాషింప న
త్వరుడై యెందును లేడులేడనినుతుఁ దైత్యుండుత్సరింపశ్రీ
నరసింహాకృతి నుండె నచ్యుతుఁడు నానాజంగమస్థావరో
త్కరగర్భంబుల నన్ని దేశముల నుద్దండప్రభావంబునన్. 277

టీ. హరి = విష్ణువు, సర్వాకృతులక = ఎల్లరూపములందును, కలఁ
డు, అనుచుకా, ప్రహ్లాదుండు, భాషింపకా = పలుకఁగా, సత్వరుడై =
తొందరగఁబడె, ఎందును, లేడు లేడు, అని, దైత్యుండు = రాక్ష
సుఁడగు హిరణ్యకశిపుఁడు, తర్జింపకా = బెదిరింపఁగా, అచ్యుతుఁడు =
నాశములేనిశ్రీమన్నారాయణుఁడు, శ్రీనరసింహాకృతికా = సంపదగలనర
సింహరూపముతోడ, నానా...బులకా = పలు దెఱుఁగు లగుచరాచరజంతువుల
గర్భములందును, అన్ని దేశంబులకా = ఎల్లచోటులయందును, ఉద్దండప్రభా
వంబునకా = గొప్పమహిమతో, ఉండెను.

తా. ఇట్లు ప్రహ్లాదుఁడు దేవుఁ డంతట నున్నాఁ డనియు, హిరణ్య
కశిపుఁడు లేడనియు, వాదించుచుండఁగా నప్పుడు శ్రీహరి నరసింహరూప
ముతో సర్వత్ర నిండియుండెను.

వ. అయ్యవసరంబున నద్దానవేంద్రుండు.

278

టీ. దానవేంద్రుఁడు = రాక్షసరాజు.

క. డింభక సర్వస్థలముల

నంభోరుహనేత్రుఁ డుండు ననుచు మిగుల సం

రంభంబునఁ బలికెద వీ

స్తంభంబునఁ జూపఁ గలవె చక్రి గిక్రిన్.

279

టీ. డింభక = ఓరికుట్టా! అంభోరుహనేత్రుఁడు = విష్ణువు, సర్వస్థలముల = అన్నిచోటులను, ఉండును, అనుచును, మిగుల, సంతోషమునక = అటోపముతోడ, పలికెదవు. ఈ స్తంభంబునక = ఈయగ పడుక్తిస్తంభమున, చక్రి, గిక్రి, చూపఁగలవె = చూపఁజూపుదువా?

తా. ఓరి విష్ణుఁ డెల్లెడలఁ గలఁడని మహాహంకారముతోఁ జెప్పుచు న్నావు. ఈ స్తంభములోఁ జూపించఁ గలవా?

క. స్తంభమునఁ జూప వేనిం

గుంభిని నీశిరముఁ ద్రుంచి కూల్చుఁగ రత్న

రంభమున వచ్చి హరి వి

స్తంభంబున నడ్డపడఁగ శక్తుం డగునే.

280

టీ. స్తంభమునక = ఈ స్తంభమందు, చూపవేనిక = చూపించఁజాలవేని, నీశిరము = నీతల, ద్రుంచి = నటికి, కుంభినిక = నేలయందు, కూల్చుఁగక = కూలఁజేయుఁగా, హరి = విష్ణువు, రత్నరంభమునక = రాహువునికతో, వచ్చి, విస్తంభంబునక = నమృకముతో, అడ్డపడఁగక = అడ్డపడుటకు, శక్తుఁడు = చాలినవాఁడు, అగునా.

తా. ఈ స్తంభములోఁ జూపించకపోయిన నీతల నటికి నేలఁ గూర్చెదను. అప్పుడు విష్ణువు సమయమున వచ్చి యాడ్డపడి నిన్ను గాపాడఁగలఁడా? అట్లు నీకు నమృకముగలదా చెప్పుము.

వ. అనిన భక్తవత్సలునిభటుం డి ట్లనియె.

281

టీ. భక్తవత్సలునిభటుండు = తనను నమృకొనినభక్తులయందు ప్రీతిగల శ్రీహరియొక్కదాసుఁడు.

శా. అంభోజాసనుఁ జాదిగాఁగఁ దృణపర్యంతంబు విశ్వాత్ముడై
 సంభావంబున నుండుప్రోడ విఫుల స్తంభంబునం నుండఁడే
 స్తంభాంతర్గతుఁ డయ్యు నుండుటకు నేనందేహమున్ లేదు ని
 ర్దంభత్వంబున నేఁడు గానఁబడుఁ బ్రత్యక్షస్వరూపంబునన్.

టీ. అంభోజాసనుఁడు = విష్ణువు, అదిగాఁగఁ = మొదలుగా, తృ
 ణపర్యంతంబు = గడ్డిపోచలదాఁక, విశ్వాత్ముడై = వర్వప్రపంచరూపము
 గలవాఁడై, సంభావంబునఁ = ఆదరముతో, ఉండుప్రోడ = ఉండు
 నట్టి నేరుపుకాఁడు, విఫుల స్తంభంబునందు = పెద్ద స్తంభమున, ఉండఁడే,
 స్తంభాంతర్గతుఁడు అయ్యెన్ = స్తంభములో నున్నవాఁడుగాఁగూడ,
 ఉండుటకున్, ఏనందేహమున్ = ఏమనుమానమును, లేదు, నేఁడు =
 ఈదినమున, నిర్దంభత్వంబునఁ = టక్కులేక, ప్రత్యక్షస్వరూపంబునఁ =
 కనుల కగఁగదునిజరూపముతో, కానఁబడును.

తా. తంఁద్రీ' బ్రహ్మమొదలు తృణము (లేక పరమాణువు) దాఁక
 వ్యాపించియుండుస్వామి ఇంతపెద్దస్తంభములో నుండుట ఒక ఆశ్చర్యము!
 ఈ స్తంభములోను లేప్పక ఉండియే తీయును. ఇందు కనుమానపడవలదు.
 అదేపుడు నేఁడు మోసములేక మనకు నిజరూపముతోఁ బ్రత్యక్షము కాఁ
 గలఁడు.

వ. అనిన విని కరాళించి గ్రద్దన లేచి గద్దియ డిగ్గ నుటికి యొలుఁ
 బెట్టినఖడ్గంబు వెటికి కేల నమర్చి జలిపించుచు మహాభాగవత
 శిఖామణి యైనప్రహ్లాదుని ధిక్కరించుచు. 283

టీ. కరాళించి = బొబ్బరిల్లి (గద్దించి), గ్రద్దనఁ = తటుక్కున,
 లేచి, గద్దియ = సింహాసనము, డిగ్గఁగఁటేకి = దిగ దుమికి, ఒలక =
 గవుసెనలో, పెట్టిన ఖడ్గంబు, వెటికి = దూసి, కేలక = చేతియందు,
 అమర్చి = పట్టుకొని, జలిపించుచున్ = త్రిప్పుచు, మహాభాగవత శిఖా
 మణి = గొప్పకూరిదాసులలో శ్రేష్ఠుండైన, ప్రహ్లాదుని, ధిక్కరించుచున్ =
 తిరస్కరించుచు, (పైపద్యముతోఁ గలియును).

మ. వినరా డింధక మూఢచిత్త గరిమ౯ విష్ణుండు విశ్వాత్మకుం
డని భాషించెద వై న నిందు గలఁడే యంచు౯ మదోద్యోగియై
దనుజేందు, డలచేత వ్రేసెను మహోదగ్ర ప్రభాశుంభము౯
జనదృగ్భీషణదంభము౯ హరిజనుస్సంరంభము౯ స్తంభమున్.

టీ. దనుజేందుండు రాక్షసశ్రేష్ఠుడు, డింధక=ఓరికట్ట ! మూ
ఢచిత్తి=తెలివిమాలినవాఁడా' గరిమ౯ = గొప్పతనముతో, విష్ణుండు =
హరి, విశ్వాత్మకుడు = సర్వప్రపంచమాత్మకుడు, అని, భాషించెదవు =
పలికెదవు, విసక్ = అలాగైనచో, ఇందు = ఈ స్తంభమున, కలఁడే,
అంచు౯, మదోద్యోగియై = గర్వాతిశయముగలవాఁడై, మహో...భ
ము౯=గొప్పకాంతులచేత బ్రకాశించుచున్న, జనదృగ్భీషణదంభము౯ =
ప్రజల మాపులకు భయము బుట్టించునట్టి, హరి జనుస్సంరంభము౯ = (నృ
సింహరూపుడగు) విష్ణువుయొక్క అవిరూపముయొక్క అటోపముగల,
స్తంభము౯, అలచేత౯, వ్రేసె౯=గ్రుడ్డెను.

తా. అహిరణ్యకశిపుడు ఓరీ పెట్టిబాలుఁడా'విష్ణు వంశబుఁ గలఁ డని
మిగుల దొడ్డగాఁ జెప్పుచున్నావు. కాని యీ స్తంభమునఁ గలఁడా అని మ
దాంధుఁడై దివ్యము లైన త్రకాశములతో వెలుగుచు, చూచువారలకు
భయమును గలిగించుచున్నదియు నృసింహమూర్తి అవిరూపింపఁబోవుచున్న
అసభయందలి స్తంభమును అలచేత గ్రుడ్డెను.

వ. ఇట్లు దానవేంద్రుండు పరిగృహ్యమాణునైరుండును వైరా
నుబంధజాజ్యోమూన రోషానలుండును, రోషానలజంఘన్య
మాన విజ్ఞానవినయుండును వినయగాంభీర్య ధైర్య జేగీయ
మానహృదయుండును హృదయచాంచల్యమానతామసుం
డును దామనగుణచంక్రమ్యమాణునైరుండును నై పిస్తం
భంబున హుంకరించి బాలుని ధిక్కరించి హరి నిందుఁ

జూపు మని కనత్కనకమణిమయకంకణ కేంకారశబ్దపూర్వ
కంబుగా దిద్దంతిదంతభేదనచాటనప్రశస్తం బగుహస్తంబున
సభామండపస్తంభంబు వ్రేసిన వ్రేటుతోడన దనదశదిశలను
మిడుంగులులు చెదరం జటిలి పెటిలిపడి బంభజ్యమానంబగు
నమ్మహస్తంభంబువలనఁ బ్రళయవేళాసంభూతనప్తస్కంధబం
ధురనమీరణ సంఘటిత ఘోరజోఘుష్యమాణమహావలాహ
కవర్గస్పృతనిబిడనిష్ఠురదుస్సహ నిర్హితసంఘనిర్ఘోషనికాశంబు
లైన చటచ్చటస్ఫటస్ఫటధ్వనిప్రముఖ భయంకరావళుం
జంబులు జంజన్యమూనంబు లయి యెగసి యాకాశకుహ
రాంతరాశంబు సిరవకాశంబు చేసి నిండినం బట్టు చాలక
దోధూయమానహృదయంబు లయి పగనశంబు లైనపితా
మహాసపహంస్త సరుణ నాయు శిఖ ప్రముఖ చరాచరజం
తుజాలంబులతోడ బ్రహ్మాండకటాహంబు పగిలి పరిస్ఫృటి
తంబుగాఁ బ్రభుల్లపద్మయుగళ సంకాశ భాస్వర చక్రచాప
హల కులిశ జలచర రేఖాంకితచారుచరణతలుండును జరణచం
క్రమణఘనవిసమిత విశ్వంభరాభార ధౌరేయ దిక్కుంభి
కుంభీనన కుంభినీధర కూర్మకులశేఖరుండును దుగ్ధజలధిజా
త శుండాల శుండాదండ మండిత ప్రకాండ ప్రచండ మహో
రుస్తంభయుగళుండును ఘణఘణాయమాన మణికింకిణీగణ
ముఖరిత మేఖలావలయ నలయిత పీతాంబరశోభితకటిప్రచే
శుండును నిర్జరనిమ్నగావర్తవర్తుల కమలాకర గంభీరనాభి
వివరుండును ముష్టిపరిమేయ వినుత తనుతరస్నిగ్ధమధ్యుండు
ను గులాచల సానుభాగ సదృశ కర్కశ విశాలవక్షుండును
దుర్జనదనుజభటధైర్యలలికాలవిత్రాయమాణ రక్షోరాజ

వక్షోభాగ విశంకట తే త్రవిలేఖన చుంచులాంగలాయమాన
 ప్రతాపజ్వలన బావలాయమాన శరణాగతనయన చకోరచం
 ద్రరేఖాయమాన వజ్రయుధ ప్రతిమానభాసమాననిశిత
 నఖరతరముఖనఖరుండును శంఖ చక్రగదాఖడ్గకుంతతోమర
 ప్రముఖ నానాయుధ మహిత మహోష్ఠంగ మహీధర
 శృంగసన్నిభవీరసాగరవేలాయమానచూలి కావిరాజమాన
 నిరర్గళానేకశతభుజార్గళుండును మంజుమంజీర మణిమంజరం
 జితమంజులహారకేయూరకంకణ కిరీటమకరకుండలాది భూష
 ణభూషితుండును ద్రినలీయశశిఖరాభపరిణద్ధబంధురకంధ
 రుండును బ్రకంపనకంపిత పారిజాతపాదపవల్లవప్రతీకాశకో
 పావేశసంచలితాధరుండును శరత్కాలమేఘజాలమధ్యధగద్ధ
 గాయమానతటిల్లతాసమాన దేదీప్యమానదంష్ట్రాంకురుండు
 ను గల్పాంతకాలనకల భువనగ్రననవిలసన విజృంభమాణ
 సప్తహవ్యజిహ్వతులిత తరళ తరాయమాణ విభ్రాజమాన
 జిహ్వండును మేరుమందరమహాగుహాంతరాళ విస్తారవిపులవ
 క్రాంతాసికావివరుండును నాసికావివరనిస్సరన్నిబిడ నిశ్వాసని
 కరసంఘట్టనసంక్షోభితసంతప్యమానసప్తసాగరుండును బూర్వ
 పర్వతవిద్యోతమాన ఖద్యోతమండలనదృశ్యనమంచితలోచ
 నుండును లోచనాంచలసముత్క్లిర్యమాణ విలోలకీలాభీలవి
 స్ఫులింగవితానరోరుధ్యమాన తారకాగ్రహమండలుండును
 శక్రచాపసురుచిరోదగ్రనుహాభ్రాలతాబంధబంధుర భయం
 కరవదనుండును ఘనతరగండలైలతుల్యకమనీయగండభాగుం
 డును సంధ్యారాగర క్తధారాధరమాలికాప్రతిమమహాభ్రం
 కషతంతన్యమానపటుతరసటాజాలుండును సటాజాలసంచా

లనసంబాధవాత డోలాయమాన వైచూనికవిచూనుండును
నిష్కంపిత శంఖవర్ణమహోర్ధ్వకర్ణుండును మంథదండాయ
మాన మందరవసుంధరాధరపరిభ్రమణ వేగసమాశ్చర్యనూ
న వియన్తంజలమండితసుధారాశికల్లోల శీకరాకారభాసుర
కేసరుండును బర్వాఖర్వ శిశిగణిణమయూఖగౌరవనూరు
హుండును నిజగర్జానినద నిర్దళిత కుముద సుప్రతీక వాసు
నై రావణ సార్వభౌమప్రముఖనిగిభరాజకర్ణకోటరుండును ధ
వళధరాధరదీర్ఘదురవలోకనీయదేహుండును దేహప్రభాపట
లనిర్మధ్యమాన పరిపంథియాతుధాననిఃకురుంబ గర్వాంధకా
రుండును బ్రహ్మదహిరణ్యకలిమరంజనభంజననిమిత్తాంతరంగ
బహిరంగజేగీయమాన కగుణావీరరససంయుతుండును మహా
ప్రభావుండును నయినశ్రీనృసింహదేవుం డావిష్కరించినం
గనుంగొని.

285

జీ దానవేండు = రాక్షసరాజు, పరిగృహ్యమాణువైరుండును =
చలపట్టినవాడును, వైరా...లుండును = విరోధముయొక్క సంబంధము
చేత నుండుచున్న కోపాగ్ని గలవాడును, కోప...విరయుండును = కో
పాగ్నిచే గొట్టబడిన వివేకము అడకుప గలవాడును, వినయ...హృద
యుండును = అడకుప గంభీరత ధైర్యము వీనిచే బొగడబడిన మనస్సు
గలవాడును, హృదయ...నుండును = మనస్సున రేగుచున్న తమోవృ
త్తిగలవాడును, తామస...స్థైర్యుండును = తమోగుణముచేతఁ గ్రమ్ముకొ
నబడిన దిట్టతనము గలవాడును, వి, విస్రంభింబునఁ = దేవుడు కాన
రాఁ డనునవృకముతో, హుంకరించి = హుం అని కేకపెట్టి, బాలుని =
శ్రుహుడుని, ధిక్కరించి = తిరస్కరించి, హరిఁ = విష్ణుని, ఇందు =
ఈ స్తంభమున, చూపింపుము, అని, కన...పూర్వకంబుగాఁ = మెలయు
చున్న రత్నఖచితములైన మురుగుల శ్రీంకారము బుట్టనట్లుగా, దిగ్దంతి...

ప్రళస్తంబు = దిగ్గజములను బగులమోడు బలిమిచే బేరువడిసిన, అగు, హస్తం
 బునక్ = చేతితో, సఖామంటపస్తంభంబు = కొలువుకూటమున నున్న ఆ
 స్తంభమును, వ్రేసినక్ = కొట్టగా, వ్రేటుతోడన = దెబ్బవేయబడిన,
 దశదిశలను = ఎదిదిక్కులయందును, మిడుంగుజులు = నిప్పుకణుకులు,
 చెదరక్, పెటిలిపడి = చిట్టిపడి, బంధజ్యమానంబు = బ్రద్దలుకొట్టబడి
 నది, అగునమృతహస్తంభంబునక్ = అయిన యాగొప్పస్తంభమందు, ప్రళ
 య...నికాశంబులు = ప్రళయకాలమందుబుట్టిన యేడుమొత్తములనిబిడ
 వాయువులచే గూర్చబడిన భయంకరముగా గర్జించున్న గొప్ప మేఘ
 ముల సమూహములనుండి వెడలిన దట్టములై కఠినములై సహింపరాని పిడు
 గులమొత్తములమోతతో సమానములు, విన, ఛట...పుంజంబులు = ఛట
 ఛట ఛటఛటధ్వనులు మొదలగు భయంకరములైన మోతలసమూహములు,
 జలజన్యమానంబులు = ఎడలేక పుట్టుచున్నవి, అయి, ఎగసి, ఆకాశకుపారాంత
 రాళంబు = మిన్నరంధ్రముయొక్క మధ్యభాగమును, నిరవకాశంబు = సంగ
 లేనిదానిగాచేసి, నిండినక్, పట్టు = ఊత, చాలక్, దోహదమానమృదయం
 బులు = బేదరుగుండెకలవి, అయి, పరవశంబులు = తమస్వాధీనమందులేని, విన,
 పితామహ...తోడక్ = బ్రహ్మ ఇంగుర్రెడు పొదబాడు వాయువు అగ్ని
 మొదలుగా జంగమ స్థావరములైన జంతుసమూహములతోగూడ, బ్రహ్మాం
 దకటాణులు = బ్రహ్మాండ మనుగంగాళను, పగిలి, పరిస్ఫటితంబుకాక్
 = చెక్కలగునట్లుగా, ప్రపుల్ల...తలుండును = విరియబూచిన తామర
 దోయినింటి మెఱయుచున్న చక్రము ధనున్న వాగలి ఎజ్రము చేప
 వీనిరేఖలతో గూడిన యాకాశగుళువవాడును, చరణ...శేఖరండును =
 అడుగునూడుటచేత మిగుల శ్రుంగిన సమస్తభూమండలమును మోయుదిగ్గ
 జములు అదిశేషుడు కులపర్వతములు అదికూర్తము గలవాడును, దుగ్ధ...
 యాగళుండును = పాలనముద్రమున బుట్టిన విరావతముయొక్క తుండ
 మువలె మెఱయు మధ్యభాగముగల ఉగ్రిములైన పెద్దస్తంభములవంటి వా
 డలజంటగల వాడును, ఘట...శుండును = ఘటఘటమోగెడుచున్న రత్నపు

గజైసమాహాయచేత ధ్వనించుచున్న మొలత్రాటిచుట్లచేఁ జాట్టబడిన పట్టుభోవతిచేఁ బ్రకాశించు మొలగలవాఁడును, నిర్జర... వివరుండును = ల కాశగంగానది సుడివలె గుండ్రనై సరస్సువలె లోఁతైన బొడ్డురంధ్రము గల వాఁడును, ముష్టి...మధ్యుండును = పిడికిట నిమద్బుదగి పొగడబడిన మిగుల సన్నని నున్నని నడుము గలవాఁడును, కులా...వక్షుండును = కుల గిరులచరులతో సమానమైన వెడలుపుతోఁము గలవాఁడును, దుర్జన...నఖ రుండును = దుష్టులైన తాక్షసభిటుల ధర్మము లనుతీగలకు కొడవెండ్రవం టివియు హింజ్యకశిపునితో మ్మను వికాలమైనభూమిని బగుల దున్నుట తుండు మిన్న లైనవాఁగేల్ల వంటివియు శౌర్యాగ్నిమంటలవలె నున్ననివియు శరణము గోరివచ్చినవారి చూపును చకోరములకు వెన్నెలలవంటివియు వెల్లాయాధమువంటివియు నైన మెఱయుచున్న చీల్చటయందు మిగులవాఁ డిగల కొనలుగల గోళ్లు గలవాఁడును, శంఖ...భుజార్గరుండును = శంఖము చక్రము గద భుజము కుంతము తోమరము మొదలగు పలువిధము లైశక్త్ర ములచే నొప్పు గొప్పకొండకొమ్మలవంటి వీరరససముద్రము చెలియలికిల్ల లవంటి బాణులు తిఱి మెఱయుచున్న (పూలగండలగల) ఆడ్డులేని పలునూ ణుల గడియూహ్రానులవంటి బొహువులు గలవాఁడును, మంజూ...భూషితం డును = సాగసైనయందెలు నత్తి సమాహాయలచే నలంకరించబడి హారములు భుజకీర్తి కిరీటము మకరకుండలములు (మొసలినోరువలె జేయబడిన పోఁ గులు) మొదలగుసాములచే నలంకరింపబడినవాఁడును, త్రివలీ...కంధరుండు ను = మూఁడు రేఖలతోఁ గూడి కొండనెత్తమువలె వికాలమైన చిక్కనిమెడ గలవాఁడును, ప్రకంపన...ధరుండును = గాలికి గదలు పారిజాతపుంజగురు టాకువంటి కోపవేగముచే నణచుచున్న క్రిందితెదవి గలవాఁడును, శర త్కాల...రుండును = శరదృతువునందలి మేఘములనడుమనున్న ధగధగ లాడు మెఱపుఁదీఁగలతో సమానములయిన ప్రకాశించుచున్న మొలకదంత ములు గలవాఁడును, కల్పాంత...జహ్నుండును = ప్రళయకాలము జలలో కములను మింగువేడుకతో రేగుచున్న కాలాగ్ని నాలుకలతోఁ బోల్చబడిన

కోరాడును బ్రహ్మచర్యమును మొలుపెట్టినవాడగును, మేరు...వివ
 రించును = మేరుపర్వతము మందరిపర్వతము వీనిపెద్దగుహల నడిమిభాగముల
 వలె వికాలములయినవోరు ముక్కురంధ్రములు గలవాఁడును, నానీకా...
 సాగరుఁడును = ముక్కురంధ్రములనుండి వెడలు దట్టముయిన నిశ్వాసవా
 యువులగుంపులలాడుచుచే గలచబడి కాంచబడుచున్న యేడుసముద్రము
 లు గలవాఁడును, పూర్వ...లోచనుండును = తూర్పుకొండమీఁద వెలుగు
 సూర్యమండలమువలెనున్న యందములైన కన్నులుగలవాఁడును, లోచనాం
 చల...మండలండును = కనుగొనలనుండి రాల్చబడుచున్న చలించుచున్న
 మంటలచే భయంకరములయిన మిణుగులులమొత్తములచే నడ్డపెట్టబడిన నీ
 త్త్రములు గ్రహములుగలవాఁడును, శక్ర...నదనుండును = ఇంద్రధనుస్సుల
 వలె నందములై యుగములైన పెద్దకనుబొమలముడిచే దిటనై భీతిగలిగిం
 చు మొగముగలవాఁడును, ఘనతర...భాగుండును = పెద్దకొండ గుండుల
 వంటి గుండరములయిన చెక్కిలిపట్టులు గలవాఁడును, సంధ్యా...జాలుం
 డును = సంధ్యాకాలమందలి యెఱ్ఱదనముచే నెఱ్ఱనై నమేఘపంక్తులవంటి
 మబ్బుకొరయుచున్న వెల్లివిరియుచున్న మిక్కిలిస్ఫుటములయిన జడల మొ
 త్తములు గలవాఁడును, సటా...విమానుండును = జడలమొత్తమును జాడిం
 చుటవలన బుట్టిన గాడ్పులచే నుయ్యెల లూగుచున్న దేవతలవిమానములు
 గలవాఁడును, నిష్క్రం...కర్ణుండును = త్రిప్పబడిన పెద్దశక్తిముల
 వంటి చెవులుగలవాఁడును, మంథ...కేసరుండును = కవ్వముగానైన మందర
 పర్వతముయొక్క తరుగుటయందైన తొందరచే బుట్టుచున్న ఆకాశమున
 నిండి ప్రకాశించుచున్న పాలసముద్రపుతరంగముల తుంపుడువలె ప్రకా
 శించునందములైనవెండ్రుకలు గలవాఁడును, పర్వా...డును = పున్నమ
 నాటిచంద్రునికీరణమువలె లేల్లనైన జాలుగలవాఁడును, నిజ...కొటరం
 డును = తనగర్జితధ్వనులచే జీల్చబడిన కుముదసుప్రతీకవామనాది అష్ట
 దిగ్గజముల కర్ణరంధ్రములు గలవాఁడును, ధవళ...దేహుండును = లేల్లనైన
 కొండవలె (కైలాసమువలె) పొడవై చూడనలవికానిదేహముగలవాఁడును,

దేహ...కారుండును = శరీరమందలికాంతులచేఁ గలఁచఁబడిన శత్రురాక్ష
సుల సమూహములగర్వ మనుచీఁటి గలవాఁడును, ప్రహ్లాద...సంయుతుం
డును = ప్రహ్లాదుని సుఖింపఁజేయుటకు, హిరణ్యకశిపునిఁ జంపుటకుఁ గా
రణములయిన లోపల వెలుపల నున్న పొగడఁబడిన కరుజారసము వీరరసము
గలవాఁడును, మహాప్రభావుండును = గొప్పమహిమ గలవాఁడును, అయి
న, శ్రీనృసింహదేవుండు = దివ్యప్రకాశముగల నృసింహస్వామి, అవిరభవిం
చినఁ = పుట్టఁగా, కనుంగొని = చూచి.

క. నరమూర్తి గాదు కేవల

హరిమూర్తియుఁ గాదు మానవాకారముఁ గే

సరియాకారము నున్నది

హరిమాయారచిత మగు యథార్థము చూడన్. 286

టీ. నరమూర్తి = మనుష్యరూపము, కాదు, కేవలహరిమూర్తియు =
వట్టి సింగపురూపును, కాదు, మానవాకారము = మనుజరూపమును,
కేవల = సింహమయొక్క, ఆకారమును, ఉన్నది, చూడక = విచారిం
చఁగా, ఇది, హరిమాయారచితము = విష్ణుమూర్తిమాయచే నిర్మింపఁబడిన
యొక ఆపూర్వభూతము, అగును, యథార్థము = నిజము.

తా. ఈపాడకట్టినరూప మచ్చ మనుష్యరూపముగాదు. వట్టి సింహ
రూపముగాదు. నరసింహరూపములు గలిసియున్నది. ఇది తప్పక విష్ణుమా
యచే నాకొని కేర్పడిన యొకవింతజంతువు గానొప్పును.

ఉ. తెంపున బాలుఁ డాడినసుధీరత సర్వగతత్వముం బ్రతి

ష్ఠింపఁ దలంచి యుండు నరసింహశరీరముఁ చాల్చి చక్రి శి
క్షింపఁగ వచ్చినాఁడు హరిచే మృతి యందుఁదలంతు నైననా
సాంపును బెంపు నందఱునుజూడఁ జరింతు హరింతు శత్రువున్.

టీ. తెంపునఁ = సాహసముతో (నిశ్చయముతో), బాలుఁడు =
ప్రహ్లాదకుమారుఁడు, అడినసుధీరత = పలికిన సత్యవాక్యబలమున, సర్వ

గతత్వము = సర్వభూతాంతర్యామియగుటను, ప్రతిష్ఠింపఁ తలంచి = స్థాపించఁగోరి, చక్రి = విష్ణువు, ఇందు = ఈ స్తంభమున, నరసింహశరీరము = నరసింహరూపమును, తాల్చి = ధరించి, శిక్షింపఁగఁ = డండించుటకు, ఎచ్చినాఁడు, హరిచేఁ = విష్ణువుచేత, నాకు, మృతి = చావు, కలుగును, అంచుకొతలఁతుఁ = అని తలఁచెదను, వినను, అందఱును = ఈ మామలులందఱు, నాసాంపును = నాయందమును, పెంపుఁ = బలమును, చూడఁ = చూచునట్లుగా, చరితుఁ = తరుగుడును, శక్తిపుఁ = విరోధియైన యావృగమును, హరితుఁ = సంహరితును.

తా. తనభక్త డైన బ్రహ్మదేవుడు ధైర్యముతో విష్ణువు సర్వగుఁడని చెప్పినమాటను, నిజమనేయఁదలచి, యావిష్ణుకేయిల్లు నరసింహరూపమును బూని వచ్చినాఁడు. నాకిది వీనిచేఁగ జాపక తప్పదు. అయినను ఎల్లదను నాకౌర్యధైర్యములు బాచి పెచ్చుకొనునట్లు పోరి యాద్యుగమును జంపఁజూచెదను.

వ. అని మెత్తంబడనిచి త్తంబున గదయెత్తికొని తత్తత్తంబున నార్చుచు నకుంతితకంతీరవంబు డగ్గఱుగంధసింధురంబుచందంబున నక్షంఛరకుంజరుండు నరసింహ దేవున కెదురు నడచి తదీయ దివ్యతేజోబాలనన్నికర్ణంబునంజేసి దవానలంబు డగ్గఱిన ఖద్యోతంబునుం బోలె గర్భవ్యాకర్తవ్యంబులు దెలియక నిర్గతప్రభుండయి యుండె నప్పుడు. 288

టీ. అని పలుకుచు, మెత్తంబడనిచి త్తంబునఁ = సడలనిమనముతో, తత్తత్తంబునఁ = తొందరపాటుతో, అర్చుచుఁ = కేకలిడుచు, అకుంతితకంతీరవంబుఁ = వెనుబడనిపరాక్రమము గలసింహమును, డగ్గఱుగంధసింధురంబుచందంబునఁ = సమీపించు మదపుటేనుగువలె, నక్షంఛరకుంజరుండు = రాక్షసశ్రేష్ఠుఁడు, నరసింహదేవునకుఁ = నరసింహమూర్తికి, ఎదురు నడిచి, తదీయ దివ్యతేజోబాలనన్నికర్ణంబునంజేసి = అనరసింహమూర్తియొక్క అమానుషమైన ప్రకాశసమానము దాపువలన,

దవానలంబు = కాద్రిచ్చును, దగ్గఱిన ఖద్యోతంబునుంబోలెకా = మి
ణుగుణులుబుర్గులాగున, కర్తవ్యాకర్తవ్యంబులు = చేయఁదగినదియు చేయఁ
దగనిదియు, తెలియక = తెలిసికొనేరక, నిర్గతశ్రుతుండు = పోయినతే
జస్సు గలవాఁడు.

మ. ప్రకటంబై ప్రళయావసానమున ముక్ బ్రహ్మాండభాండావరో
ధకమైయున్నతమిసముక్ జగము నుత్పాదించుచోఁద్రావిసా
త్త్వికేజోనిధి యైవవిష్టునెడ గుద్దీపించుచే నప్తమై
వికలంబై చెడుఁగాక తామసులప్రావీణ్యంబు రాజోత్తమా.

టీ. రాజోత్తమా = ధర్మరాజా తామసుల ప్రావీణ్యంబులతమో
గుప్తధానులనేర్పు, ముక్ = ముచుపు, ప్రళయావసానమునకా =
ప్రళయంతమంగు, జగముక్ = లోకమును, ఉత్పాదించుచోకా =
పుట్టించునప్పుడు, ప్రకటంబై = బయలుపడినదై, బ్రహ్మాండభాండావరోధ
కమై = బ్రహ్మాండ మనుకటావాసును గ్రమ్ముకొన్నదై, ఉన్నతమిస
ముక్ = ఉన్నచీకటిని, ద్రావి = మ్రింగి, సాత్త్వికేజోనిధి = సత్త్వ
గుణ సంబంధమైన తేజస్సుతోఁ గూడినవాఁడు, ఐన విష్టునెడకా = ఆయిన
శ్రీహరివిషయమై, నప్తమై = నశించినది, వి, వికలము = చెదిరినది, వి,
చెడును గాక = చెడిపోవునేగాని, ఉద్దీపించుచే = తలచూపునా,
మాపడు.

తా ధర్మరాజా పూర్వము ప్రళయావసానమున మరల స పంచస్పష్టి
చేయునప్పుడు బ్రహ్మాండమంతటను గ్రమ్ముకొన్న కటికిచీకటిని మ్రింగి
వైచిత్రసత్త్వమును వెల్లడించిన అవిష్టువుముందట ఈలాటి తమోగుప్త
ధానులనేర్పు లేమిలెక్క? ఎందుకును గొలుగావు.

వ. అంత నద్దానవేంద్రుండు మహోద్దండం బగుగదాదండంబు
గిరగిరం ద్రిప్పి నరమృగేంద్రుని ప్రేసిన నశండు దర్పంబున నర్పం
బు నొడిసివట్టునర్పపరిషంధి నేర్పున దితిపట్టిం బట్టికొనిన మిట్టి

పడి దట్టించి బిట్టుకట్టులుక నయ్యసురవరుండు దృఢబలంబున
నిట్టట్టు మిడిసి పట్టుదప్పించుకొని విడివడి దిటవు దప్పక కుప్పిం
చి యువ్వరం బెగసి విహంగకులరాజచరణనిర్గళితభుజంగం
బుతెఱంగునం దలంగ నుఱికి తనభుజాబోపంబున నరకంతీర
వుండు గుంపతు, డయ్యెడి నని తలంచి కలంగక చెలంగుచు
దన్ను నీబిడనీరననికరంబులమాటున నిలింపులు గుంపులు
గొని డాగి నూగి క్రమ్మట నాత్మీయజీవనశంకాకళంకితు
లై మంతనంబులఁ జింతనంబులు నేయుచు నిరీక్షింప నక్షీణ
నమరదక్షతావిశేషం బుపలక్షించి ఖడ్గవర్తింబులు ధరి
యించి ఛానభోభాగంబుల వివిధవిచిత్రలంఘనాలాఘవం
బులం బరిధృగ్విరాభదంబులం గాళపదనం డయి యంత
రాశంబునఁ దిరుగుకాళువపుడేగచందంబున సంచరించిన
సహింపక.

290

టీ. అద్దానవేంద్రుండు = ఆహారణ్యకశిపుండు, వ హోద్దండంబు =
మిక్కిలి భీషణమగు, గ దాదండంబు, గిరిగిరక, త్రిప్పి, నరమృగేంద్రునిక =
నరసింహమూర్తిని, శ్రేణినక = కొట్టగా, దర్పంబునక = గర్వమ
తోడ, స్వంబుక = పామును, బిడిసి, పట్టు, సర్వపరిపంథినేర్పనక =
గరుత్మంతునివలె, దితిపట్టిక = దితికొడుకును (హిరణ్యకశిపుని), మిట్టిపడి =
ఎగిరిపడి, అయ్యసురవరుండు = ఆరాక్షసశ్రేష్ఠుండు, దట్టించి = అదలించి,
బిట్టుకట్టులుకక = విండినరోపాతిశయముచేత, దృఢబలంబునక = మిక్కిలి
యొక్కుతో, ఇట్టట్టు మిడిసి = ఎగిరి, పట్టు, తప్పించుకొని, విడివడి = తెగ
బడి, దిటవు = ధైర్యము, తప్పక = నీడక, కుప్పించి = చుమికి, ఉప్పరంబునగని =
తైకగిరి, విహంగ... తెఱంగునక = గరుత్మంతుని కాళ్ల సంచుననుండి తప్పిం
చుకొన్న పామువలె, దలంగక ఉఱికి = లోలంగఁబాటి, తనభుజాబోపం
బునక = తనబాహుబలముచేత, నరకంతీరవుండు = నరసింహమూర్తి, కుంఠి

తుండు=ఓడిపోయినవాడు, అయ్యోడి=అగును, అని, తలంచి, కలంగక=
బెదరక, చెలంగుచు=ప్రకాశించుచు, తన్ను, నిబిడ...మాటునక=దట్ట
ములైన ముబ్బుతుట్టెలచాటున, నిలింపుట=దేవతలు, గుంపుటగొని=గుట్టలు
నిడి, దాగి=దాగుకొని, మూగి=ముసురుకొని, క్రమ్మటక=మరల,
ఆత్మియ...తులై=తమబ్రతుకుబడియందు అనుమానపడినవారై, మంతనం
బులక=తమహృదయములయందు, చింతనంబునేయుచు = యోచించుచు,
నిరీక్షింపక=చూడఁగా, ఆక్షిణ...విశేషంబు=తగ్గిపోనని యుద్ధకాశలము
యొక్క ఆతిశయమును, ఉపలక్షించి=చూచి, ఖడ్గవర్తంబులు=కత్తిని జో
డును, ధరియించి, భూనభోభాగంబులక=నేలను ఆకసమునను, వివిధ...
లాఘవంబులక=పలుకెఱుగు లైనఆశ్చర్యము లైనదూఁకుటయందలి నేర్పుల
తోడను, పరిశ్రమణభేదంబులక=మండలగతి విశేషంబులచేతను, కరాళ
వదనండు=భయంకర మైనముఖము గలవాఁడు అయి, ఆంతరాళంబునక=
ఆకాశమున, తిరుగు, సాళువపుడేగచందంబునక=అనుజావలె, చరించి
నక=తిరుగాడఁగా, సహించక=ఓర్వక.

సీ. పంచాననోద్ధూతపావకజ్వాలలు

భూనభోంతర మెల్లఁ బూరితముగ

దంష్ట్రాంకురాభీలధగధగాయితనీప్తి

ననురేంద్రనేత్రము లందములుగఁ

గంటకసన్నిభోత్కటకేసరాహతి

నభ్రసంఘము భిన్న మై చలింపఁ

బ్రళయార్ధచంచలాప్రతిగుభాస్వరము లై

ఖరనఖరోచులు గ్రమ్ముదేర

తే. సటలు జలిపించి గర్జించి సుభ్రమించి

దృష్టి సారించి బొమలు బంధించి కెరలి

జిహ్వ యాడించి లంఘించి చేశ నొడిసి

వట్టె నరసింహుఁ డాదితిపట్టి నధిప.

201

టీ. అధిప=రాజా! నరసింహుఁడు, అదితిపట్టి=దితికొడుకగు నా హిరణ్యకశిపుని, పంచా...జ్వాలలు=విదు మొగములనుండి పుట్టిననిష్ఠుమంటలు, భూనభాంతరము ఎల్లా=భూమి ఆకాశములనుండున, పూరితము కక్ష=నిండుకోఁగా, దంష్ట్ర...దీ ప్తిక్ష=మొలకకోఁజలయొక్క ధగధగ మనుకాంతిచెరి, అసురేంద్రు నేత్రములు=హిరణ్యకశిపునికన్నులు, అందములు కక్ష, కంటక...హరిక=మండగంటివాడిరోమములతాకున, ఆ శ్రుసంఘము=మట్టుగతి, బిన్నమై=పరిసిన్న, చలింపక్ష=తిరుగఁగా, ప్రశయాశ్ర...భాస్వరములు=ప్రశయకాలమందలి మేఘములయందలి మెఱుపులవలె సాటిలేక ప్రకాశించువది, వి, ఖరనఖరోములు=వాడిగోళ్లకాంతలు, క్రమృదేరక్ష=వ్యాపింపఁగా, సటలు=జాలు, జరిపించి=జాడించి, గర్జించి, సంభ్రమించి=రేగి, దృష్టి=చూపు, సారించి=నిగిడించి, బొమలు, బంధించి=ముడివైచి, కరలి=కోపించి, జిహ్వ=నాలుక, అడించి, లంఘించి=పైకటికి, చేతక్ష=చేతితో, ఓడిసిపట్టెను.

తా. ధర్మరాజా! అంటి బృహస్పతి నరసింహమూర్తి తనయైన మొగములనుండి బయలుపెడలిన మంటలు భూమి ఆకాశము గ్రమ్మకొనఁగా, భయంకరమైన కోఁజలకాంతలచే హిరణ్యకశిపుని కన్నులు మిఱుమిట్లు గొనఁగా, మండగంటి రోమములతాకునుచే మేఘములన్నియు పటాపంచలుకొఁగా, ప్రశయకాలమేఘములయందలి మెఱుపులవలె గోళ్లకాంతలు మెఱయఁగా, జాలు విదిర్చి గర్జించి ఆటోపమొంది దృష్టి నిగుడించి కనుబొమలముడివైచి నాలుక అల్లలనాడించి అహిరణ్యకశిపునిమీది కుటికి, ఓడిసి పట్టుకొనెను.

క. నరకుగొనక లీలాగతి

సురగేంద్రుఁడు మూషికంబు నొడిసినపగిది

నరకేనరి దను నొడిసిన

సురవిమతుడు ప్రాణభీతి నుడివడియె న్నపా.

292

టీ. నృపా-రాజా' సురవిమతుడు = జేవతల శత్రువైన పీరణ్యక శివుడు, నరకేనరి-నరసింహమూర్తి. సరకుకానక = లెక్కనేయక, లీలా గతి = విలాసముగా, ఉరగేంద్రుడు = సర్పరాజము, మూషికంబుక = ఎలుకను, ఒడిసినపగిది = పట్టుకొనినట్లు. తనుక, ఒడిసినక = పట్టుకొనిగా, ప్రాణభీతిక = ప్రాణభయముచేత, నుడివడియెక = కలంగెను.

తా. పీరణ్యకశివుడు ఇట్లు పాము ఎలుకను బట్టుకొన్నట్లు తనను ఒకలెక్కనేయక చమత్కారముగా ఒడిసిపట్టగా ప్రాణభయముచే మిగుల కొట్టుకొనెను.

క. సురరాజువైరి లోబడె

బరిభావితసాధుభ క్షవటలాంగునకు

నరసింహునకు నుదంచ

శ్రుతరజిహ్వనకు సుగ్రతరంహునకున్.

293

టీ. పరిభావిత...హునకు = క్రింసుజేయబడిన నజ్జనునైన భక్తసంఘముల పాపములు గలవాడును, ఉదంచిత...జిహ్వనకు = మెఱయుచున్న గఱుకునాలుక గలవాడును, ఉగ్రతరంహునకు = భయంకరమైన వేగముగల, నరసింహునకు = నరసింహమూర్తికి, సురరాజువైరి = దేవేంద్రుని విరోధి యగు పీరణ్యక శివుడు, లోబడెను = లొంగెను.

తా. పోగొట్టబడిన భక్తుల పాపములుగలవాడును, మెఱయుచున్న గఱుకునాలుక గలవాడును, భీకరబలసంపన్నుడైన అనరసింహమూర్తికి పీరణ్యకశివుడు లోబడెను

వ. అంత.

294

మ.విహగేంద్రం డహి వ్రచ్చుకై వడి మహోద్వృత్తి న్నసింహుండు సాగ్రహుడై యూరువులందు జేర్చి నఖనంఘా

తంబులఁ ప్రచ్చెదు, స్సహు దంభోలికతోరదేహు నచలో
తాహుళ మహాబాహు నిం, ద్రహుతాశాంతకభీకరుఁ
ఘనకరుఁ దైత్యాన్వయశ్రీకరున్. 295

టీ. నృసింహుండు = నృసింహమూర్తి, గుస్సుహ...దేహుక్ = ఓ
ర్వరాని పరాక్రమమువలె కఠినమైనశరీరము గలవాఁడును, అచలోత్సా
హుక్ = కదలనిపూనికగలవాఁడును, మహాబాహుక్ = గొప్పభుజము
లు గలవాఁడును, ఇంద్ర...భీకరుక్ = ఇంద్రుఁడు అగ్ని యుముఁడు వీరికి
భయముబుట్టించువాఁడును, ఘనకరుక్ = బల్లిద మైనచేతిలావుగలవాఁడు
ను, దైత్యాన్వయశ్రీకరుక్ = రాక్షససంశయమునకు వచ్చి వెట్టువాఁడును
అగుహిరణ్యకశిపుని, సాగ్రహుఁడై=రోషముతోఁ గూడినవాఁడై, విహ
గేంద్రుండు=గరుత్మంతుఁడు, అహిక్=పామును, వ్రచ్చుక్=వడిక్=చీల్చి
లాగున, మహోద్వృత్తిక్=గొప్పగర్వముతో, ఊరువులంగుక్=తొడల
మీఁద, చేర్చి, నఖసంఘాతంబులఁ గోటిపొటులచేత, వ్రచ్చెక్=చీల్చెను.

తా. నరసింహమూర్తి గరుత్మంతుఁడు పామును జీల్చినట్లు ఓర్వరాని
పరాక్రమము గలవాఁడును, చలించనిపూనికగలవాఁడును, గొప్పభుజములు
గలవాఁడును, ఇంద్రుఁడు అగ్ని యుముఁడు వీరికి భయము గలిగించువాఁడును,
బలశాలియు నగుహిరణ్యకశిపుని మిక్కుట మైనకోపముతో, బట్టి తొడల
మీఁదఁ బెట్టికొని కొట్టెనుతో, దనవాడిగోళ్లకొలదిని జీల్చినెచును.

శా. చించుక హృత్కమలంబు శోణితము వర్షించుక ధరామం
డలిం, ద్రేంచుం గర్కశనాడికావళులు భేదించుక మహావక్ష
ముం, ద్రుంచుక మాంసము సూక్ష్మిఖండములుగా దుష్టాసు
రుఁ ప్రచ్చిద, ర్పించుం బ్రేవులు కంఠమాలికలు గల్పిం
చుక సఖోద్భాసి యై. 296

టీ. నరసింహమూర్తి, హృత్కమలంబు = హిరణ్యకశిపుని కనులము
నంటిహృదయమును, చించుక్=పగులఁ జీల్చును, ధరామండలిక్=భూ

వలయముమీద, శోణితము = నెత్తురు, వర్షించుకొనుచు = కురియును, కర్క-
శశాడికావళులకొనుచు = కఠినములైన నరములను, శ్రేంచును, మహావత్సముకొనుచు =
వెడలదలొప్పును, భేదించుకొనుచు = బ్రద్దలచేయును, మాంసము, సూత్రఖండ-
ములుగాకొనుచు = సన్ననిముక్కలుగా, ద్రుంచుకొనుచు = తునుకలుజేయును,
నఖోద్భాసియొనుచు = గోళ్ళచే మెఱయువాడై, దుస్సానురుకొనుచు = పాపిరక్కనుని,
వ్రచ్చి = చీల్చి, దర్పించుకొనుచు = గర్వపడును, పేర్చులు, కంఠమాలికలు =
మెడలో హారములుగా, కల్పించుకొనుచు = నిర్మించును.

తా. నరసింహమూర్తి గోళ్ళచే మెఱయుచు ఇట్లు హిరణ్యకశిపుని
చీల్చి కొంతసేపు వ్యాదయము చించును, నేలనిండ నెత్తురు చల్లును, కఠిన-
ములైన నరములను ద్రెంపును, పెద్దదైనదొప్పును బగులగొట్టును, మాంసము
చిన్నచిన్నముక్కలుగా జేయును, పేగులు హారములుగా మెడలో వేసి
కొనును, ఇట్లు నానావిధములుగా హింసించెను.

సీ. వక్షసికవాటంబు వ్రక్కలు చేయుచో

ఘనకుతారంబులకరణి నొప్పు

గంభీరవ్యాదయపంకజము భేదించుచో

గుద్దాలములధంగి గొమరుమిగులు

ధమనీవితానంబు దవిలి ఖండించుచో

బటులవిశ్రంబులపగిది మెఱయు

జఠరవిశాలాంత్రజాలంబు ద్రెంచుచో

గ్రకచసంఘంబులగరిమ జూపు

తే. సంకగతుడై నదై త్యుని నాగ్రహమున

శస్త్రచయముల నొంపక సంహరించి

యమరునరసింహునఖరంబు లతివిచిత్ర

సమరముఖరంబు లై యుండె జనవరేణ్య.

297

టీ. జనవరేణ్య = నకోత్తమా ! అంకగతుడు = తొడయందున్న
వాడు, ఐన, దైత్యునికొనుచు = హిరణ్యకశిపుని, అగ్రహమునకొనుచు = కోప-

మతో, శస్త్రచయములకా=బాణపరంపరలచే, ఒంపక=మృక్కజేయక, సంహరించి...చింపి, ఆమరు...బులు = ఒప్పుచున్న నరసింహమూర్తిగోళ్లు, వక్షాకవాటంబు = వానితలుపువంటి తొమ్మను, వ్రక్కలుచేయుచో= ముక్కలుగాఁ జేయునప్పుడు, ఘనకుతారంబులకరణికా= పెద్దగొడ్డండ్లవలె, ఒప్పుకా=ప్రకాశించును, గంభీరహృదయపంకజములో=తైనక మలమునం టిహృదయమను, భేదించుచోకా=బ్రద్దలుచేయునప్పుడు, కుద్దాలములధం గికా = గుద్దశృంగలె, కొమరుమిగులుకా = అందములగును, ధమనవిలాసం బుకా = నరములను, తవిలి = పూని, ఖండించుచోకా = కోయునప్పు డు, పటులవిక్రంబులపగిదికా = గట్టికొడవండ్లవలె, మెఱయుకా=ప్రకా శించును; జకర...జాలంబుకా = కడుపులోనిపొడవైన ప్రేవులపోవులను, త్రెంచుచోకా=తునుముచు, ప్రకచసంఘంబులగరిమకా = రంపములపోలిక ను, చూపును, ఇట్లు, అతివిచిత్రసమరముఖరంబులు = మిగులనబ్బురమైన యుద్ధమున నాశ్చర్యకరము లైనయుద్ధసాధనములుగా నుండెను.

తా. రాజా! ఇట్లు ఒక్కతయుధమును లేకయే నొడవూడఁ దెట్లు కొని హిరణ్యకశిపుని నెల్పుచున్న అనరసింహమూర్తిగోళ్లు, వాని...మును చెక్కలుచేయునప్పుడుగొడ్డండ్లవలెనుండెను.లోతైనహృదయమునుబ్రద్దలు చేయునప్పుడు గుద్దశృంగలెనుండెను. నరములను త్రెంచునప్పుడు గట్టికొడ వండ్లవలెనుండెను. కడుపునందలిప్రేగులను ద్రెంచునప్పుడు రంపములవలె నుండెను. ఇట్లు అయాపసులకుఁ దగిన విచిత్రములైనఅయుధములుగా నొప్పు చుండెను.

క. స్ఫురితవిబుధజనముఖములు

పరివిదళింపదనుజనినహపతిశనుముఖముల్

గురురుచిజితశిఖిశిఖిములు

నరహరిఖరనఖము లమరు నతేజసనఖముల్.

298

టీ. స్ఫురిత...ముఖములు=అనందముచేఁ బ్రకాశింపఁ జేయుబడిన దేవతలముఖములు గలవియు, పరి...ముఖముల్ = చీల్చబడిన రాక్షస

సమాహమునకు రాజైన హిరణ్యకశిపుని శరీరమును ముఖమును గలవియు,
గురు...ములు = గొప్పకొంతిచే నోడించబడిన యగ్నిజ్వాలలు గలవియు,
నతజనసఖముల్ = మ్రొక్కడువారలకు హితములైన, నరహరిఖరసఖము
లు = నరసింహునివాడిగోళ్లు, అమరుక్ = ప్రకాశించును.

తా. దేవతా (పండిత) ముఖములను వికసింపజేయునవియు, రాక్ష
సరాజాయొక్క ముఖమును దేహమును జీల్చునవియు, గొప్పకొంతిచేత జ
యించబడిన అగ్నిజ్వాలలు గలవియు, నమస్కరించినవారికి పరమహితము
లైన శరసింహునిగోళ్లు మిగులఁ బ్రకాశించుచుండెను.

వ. ఇట్లు కేవలపురుషరూపంబును మృగరూపంబునుం గాని నర
సింహరూపంబున కేయునుం బవలునుం గానిసంధ్యాసమ
యంబున సంతరంగంబును బహిరంగంబునుం గానినభాద్వా
రంబున గగనంబును భూమియునుం గానియునుమధ్యంబునఁ
బ్రాణసహితంబులును ప్రాణరహితంబులునుం గాని నఖం
బులం దైర్ఘ్యోక్త్యజనహృదయభల్లుం డయినదైత్యచుల్లుని న
ధియించి, నుహదహానకీలాభీలనర్చనుండును గరాళచదనుండు
ను లేలిహానభీషణజిహ్వండును శోధితపంకాంకితకేసరుండు
ను నై ప్రేవులు కింతమాలికలుగ ధరించి కుంభికుంభవిదళనం
బు చేసి చనుదెంచుపంచాననంబునుంబోలె దనుజకుంజరహృ
దయుకమలవిదళనంబు నేసి తదీయరక్తసిక్తంబు లయిననఖంబు
లు సంధ్యారాగరక్తవంద్రరేఖలచెలుపు వహింప సహింపక
లేచి తనకట్టెదుర నాయుధంబు లెత్తుకొని తత్తటంబున ర
ణంబునకు నురనడించు రక్కసులం బెక్కుసహస్రంబులం జ
క్రాదికనిర్వక్రసాధనంబుల నొక్కనిఁ జిక్కకుండం బక్కడి
చె నివ్విధంబున.

టీ. కేవలపురుషరూపము = వట్టిమానవాకారము, మృగరూపంబు =
మైకముపాలుపు, కాని, శరసింహరూపంబునకా = నరసింహరూపముతో,

రేయః=రాత్రియును, పగలును, అంతరంగంబును = ఇంటినడుమను,
 బహిరంగంబును=వెలుపలను, కాని, సభాద్వారంబునకొలుపుకూటము
 వాటికిలో, గగనంబును = ఆకాశమును, భూమియును, కాని, ఊరు
 శుభ్యంబునకొ = లోడలనడుమను, ప్రాణసహితములు = ప్రాణముతోఁ
 గూడినవి, ప్రాణరహితములు = ప్రాణములేనివి, నఖంబులకొ = గోళ్ల
 చేత, త్రైలోక్య...భల్లండు = మల్లోకములయందలిజనుల హృదయ
 ములకు బల్లెమువంటివాఁడు, అయినదైత్యులునికొ = అయినరాక్షసశ్రేష్ఠు
 ని, వధియించి = చంపి, మహా...దగ్ధునండును = పెద్దఅగ్నియొక్కమంట
 లవలె భయంకరమైనచూపులు గలవాఁడును, కరాళవదనుండును = భయం
 కరమైన ముఖముగలవాఁడును, శేలిహనభీషణజన్ముండు = నాశమున్న
 భూరమైన నాలుకగలవాఁడును, శోణిత...శేనుండును = నెత్తురుబురదచే
 బూయఁబడినజాలుగలవాఁడును, ఆయి, ప్రేవులు, కంఠమాలికలుగకొ =
 మెడలోని హారములుగా, ధరించి, కుంభి...నంబు=ఏనుగు కుంభిస్థలపాట
 నమును, చేసి, చనుదెంచు పంచాననంబునుం బోలెకొ = వచ్చుసింగమువలె,
 దనుజ...నంబు=రాక్షసరాజుయొక్క అొమ్ము చీల్చుటను, చేసి, తదీయ
 రక్షసిక్తంబులు=వానినెత్తురుచేఁ దడిసినవి, ఐన నఖంబులు=గోళ్లు, సంధ్యా
 ...రేఖలచెలుపునకొ=సంధ్యాకాలమందలి యొట్టఁదనముచే నెఱుఁగినచంద్ర
 కళలయందమును, విహింపకొ=తాల్పఁగా, సహింపక = ఓర్వక, కట్టెదు
 రకొ =కన్నులమందఱి, తత్తఱంబునకొ=సంరంభముతో, రణంబునకుకొ=
 యుద్ధమునకు, ఉరవడించు=ముముక్షువున్న, రక్కసులకొ = రాక్షసులను,
 పెక్కుసూక్ష్మంబులకొ=అనేకములైనవేలను, చక్రాది..బులకొ =చక్రము
 మొదలగు అకుంతలములైన ఆయుధములతో, ఒక్కనినైనను, చిక్కకుండకొ
 = మిగులనట్లు, చక్కడిచెకొ = చంపెను.

శా.రక్షోపీరుల నెల్లఁ ద్రుంచి రణసంరంభంబు చాలించి దృ
 స్టిజేపంబు భయంకరంబుగ సభాసింహాసనారూఢుడై

యక్షీణాగ్రహుడై నృసింహుడుక రాళాస్యంబుతోనొప్పెదఁ
వీక్షింపం బలికింప నోడి యితరుల్ విభ్రాంతులై డాఁగఁగన్.

టీ. నృసింహుండు=నరసింహమూర్తి, రక్షోపీరులక్ = రాక్షసుల
యందలికూరులను, ఎల్లఁ, త్రుంచి=చంపి, రణసంరంభంబు= యుద్ధమందలి
యాబోవమును, చాలించి, దృష్టిజేపంబు= చూపుల నిగుడ్పుట, భయంక
రంబుగఁ=బెదురుగలుగునట్లుగా, సభా...ధుడై=సభయందున్న సింహ
సనమందుఁ గూర్చున్నవాడై, అక్షీణాగ్రహుడై=తగ్గనికోపముగలవాడై,
తనను, ఇతరులు, వీక్షింపఁ=చూచుటకును, పలికింపఁ=మాటలాడించు
టకును, ఓడి=భయమంది, విభ్రాంతులై=భ్రమచెందినవారై, డాఁగఁగన్
=దాఁగుకొనఁగా, కరాళాస్యంబుతోఁ=భయంకరమైన మొగముతోడ,
ఒప్పెఁ=ప్రకాశించెను.

తా. ఇట్లు నరసింహమూర్తి రాక్షసులలో నెన్నికగలవా రందఱను
మందునకైన తేల్పండఁ జంపి యుద్ధసంరంభము చ్చాలించి భయంకరముగాఁ
జూచుచు నాసభయందలి సింహసనమందు గూర్చుండి కోపము విడువక
ఇతరులు తన్నుచూచుటకు పలుకరించుటకుఁగూడ శక్తులకొక దాఁగుకొనఁ
గా భయంకరముఖముతో నుండెను.

క. నురచారణవిద్యాధర

గరుడోరగయక్షసిద్ధగణములలో నొ

క్కరుఁ డైన డాయ వెఱచును

నరహరి నయ్యవసరమున నరలోకేశా.

301

టీ. నరలోకేశా = మనుష్యలోకమునకు నాధుడ వైనయోధర్త
రాజా! అయ్యవసరమునకా = ఆసమయమున, నుర...గణములలోఁకా
దేవతలు, చారణులు, విద్యాధరులు, గరుడులు, నాగులు, యక్షులు, సిద్ధులు
వీరిసమూహములలో, ఒక్కరుఁడైనను, నరహరికా = నరసింహమూర్తిని,
డాయకా = సమీపించుటకు, వెఱచును = భయపడుదును.

'తా. ఓధర్మరాజా' అట్లు గోపాద్యైకముతో సున్న అనరసింహమూర్తిని సుర చారణ విద్యాధరాది దేవతలలో నిొక్కడైన సమీపమునకుఁ బోవలెనను.

క. తర్షంబుల నరసింహుని

హర్షంబులఁ జూచి నిర్జరాంగనలు మహా

త్కర్షంబులఁ గునుమంబుల

వర్షంబులు గురిసి రుత్సవంబుల నభిసా.

302

టీ. అధిపా = రాజా' నిర్జరాంగనలు = దేవనితలు, తర్షంబులక = తదరములతో, హర్షంబులక = ఆనందములతో, నరసింహుని, చూచి, మహాత్కర్షంబులక = మిక్కిలి గొప్పతనములతో, ఉత్సవంబులక = సంతోషములతో, కునుమంబుల వర్షంబులు = పూలవానలు, కురిసిరి.

తా. రాజా! దేవత స్త్రీలు, అనరసింహమూర్తిని ప్రేమమీఱఁ జూచి ఆనందముతో నతశయముగా వేడుకపడి పూలవానలు గురిసిరి.

వ. మఱియు నయ్యనసరంబున మింట ననేక దేవతావిమానంబులును గంధర్వగానంబులును నప్పరోగణవర్తనసంవిధానంబులును దివ్యకాహళభేరీపటహామరజాదిధ్వనంబులును బ్రకాశమానంబు లయ్యె సునందకుముదాదు లయినహరిపార్శ్వచరులును మహేశ్వర విరించి మహేంద్రపురస్సరు లగు త్రిదశకిన్నరకింపురుష పన్నగ సిద్ధసాధ్య గరుడ గంధర్వ చారణ విద్యాధరాదులును బ్రజావతులును నరకంతీరవదర్శనోత్కంఠ లయి చనుదెంచి.

303

టీ. అయ్యనసరంబునక = ఆసమయమందు, మింటక = ఆకాశమున, అనేక దేవతావిమానంబులును = లెక్కలేనిదేవతల ఆకాశయాన

ములును, గంధర్వ గానంబులును = గంధర్వలపాటలును, అప్పో...బులును = అచ్చలగుంపుల ఆటలతీయలును, దివ్య...బులును = దేవసంబంధములైన కావ్యశలు భేరులు తప్పెటలు మదైలలు మొదలగువాని చప్పుడులును, ప్రకాశమానంబులు = వెలుగుచున్నవి, అయ్యెను, సునందకుముదాదులు = సునందుడు కుముదుడు మొదలైనవారు, అగు, హరి హర్ష్యచరులును = విష్ణుని పరిచారకులును, మహేశ్వర...రులు = శివుడు బ్రహ్మ ఇంద్రుడు మొదలగువారు, అగు, బ్రదశ...లును = దేవతలు ఆశ్వముఖులు ఆశ్వదేహులు నాగులు సింధులు నాథులు గరుడులు గంధర్వులు చారణులు విద్యాధరులు మొదలగువారును, ప్రభాపతులును = బ్రహ్మలును, నర...తులు = నరసింహమూర్తిని చూచు వేడుకగలవారై, చనుచెంచి = పచ్చి.

క. కరకసులయుగళక్తిలిత

శిరులై దగ్గఱక భక్తి జేసిరి బహుసం

సరణాభిరతికి నఖిరికి

నరభోజనమా స్తిహరికి నరకేసరికిన్.

304

టీ. కర...శిరులై = కేలుదామరలజంటలచే ధరింపఁబడిన బొడలలుగలవారై, దగ్గఱక = దగ్గఱజేరిక, బహు...తిరికిన్ = విస్తారమైన సంసారసముద్రమునకు నావయగువాఁడును, నఖిరికిన్ = గోష్ఠిగలవాఁడును, నర...రికిన్ = మనుష్యులగు జంపి తిను ప్రారణాత్ముడనునేనుఁగునకు సింహమువంటివాఁడగు, నరకేసరికిన్ = నరసింహస్వామికి, భక్తి = ప్రపత్తిని, చేసిరి = చూపిరి.

తా. అయింద్రాదులు అంజలులు ఫాలమున జేర్చుకొని దగ్గఱకు రావెంచి దూరముననుండి ఆపార మైనసంసారసముద్రమునకు ఓడవంటివాఁడును, గోష్ఠి గలవాఁడును, మనుష్యభక్తుఁ డగునాపారణ్యకశిశ్రుడనునేనుఁగునకు సింహమువంటివాఁడగు నరసింహస్వామికి ప్రపన్నులై మ్రొక్కులిడిరి.

వ. ఆసమయంబున దేవతలందఱు వేఱువేఱు వినుతించి రందుఁ గమలాసనుం డిట్లనియె. 305

టీ. వినుతించిరి = పొగడిరి, కమలాసనుండు = బ్రహ్మ.

మ. ఘనలీలాగుణాతుర్ని భువనమూల్ గల్పించి రక్షించి భేదనముం జేయుదురంతశక్తికి ననంతజ్యోతికిం జిత్రవీర్యునికిఁ నిత్యపవిత్రకర్మునికి నే నుత్కంఠతో నవ్వయాత్మునికిఁ నందన మాచరించెదఁ గృపాముఖ్యప్రసాదార్థినై.

టీ. నేను, ఘన లీలాగుణాతుర్ని = గొప్పలై వేడుకగాఁ దాల్చుఁ బడి సత్త్వాదిగుణముల నేర్పుచేత, భువనమూల్ = లోకములను, కల్పించి = సృష్టించి, రక్షించి = కాపాడి, భేదనము = నాశమును, చేయు, దురంతశక్తికి = గొప్పసామర్థ్యముగలవాఁడును, అనంతజ్యోతికి = పరిమితలేని దివ్యతేజముగలవాఁడును, చిత్రవీర్యునికి = అశ్చర్యమైన పరాక్రమముగలవాఁడును, నిత్యపవిత్రకర్మునికి = ఎప్పుడు పావనములైన కర్మలు గలవాఁడును నగు, అన్యయాత్మునికి = నాశములేని యియాత్మస్వరూపునికి, కృపాముఖ్యప్రసాదార్థినై = దయచేత ప్రధానమైన అనుగ్రహమును గోరి నవాడనై, ఉత్కంఠతో = వేడుకతోడ, వందనమాచరించెదఁ = నమస్కారముం జేయుచున్నాను.

శా. గొప్పలీలాసగుణముల మహిమచేత లోకములు బుట్టించి పెంచి నమయించుచునామర్థ్యము గలవాఁడును వర్ణింపకకృమగాని దివ్యతేజము గలవాఁడును, విచిత్రమైన పరాక్రమముగలవాఁడును, శాశ్వతమైన పావనమైన కర్మలుగలవాఁడును నాశరహితుఁడునగు పరమాత్మరూపునకు నే నాయన యనుగ్రహమును గోరి మ్రొక్కుచున్నాను.

వ. రుద్రుం డి ట్లనియె. 307

చ. అమరవరేణ్య మిందట నహస్రయుగాంతమునాఁడుగాని కోపమునకు వేళ గాదు సురబాధకుఁ డైనతమస్వినీచరుఁ

సమరమునక వధించితివి చాలుఁ దదాత్మజుఁ డైనవీఁడు స
ద్విములుఁడు నీకు భక్తుఁడు పవిత్రుఁడు కావుము భక్తవత్సలా.

టీ. అమరవర్యణ్య=దేవతలలో మేలైన యోస్వామి! మీఁదటక= ఉత్తరకాలమున, సహస్ర...నాడుగాని=సహస్రయుగములు కడచిన వెనుకగాని, (నేడే) కోపమునకు, వేశ = సమయము, కాదు, సురబాధ కుఁడు = దేవతలను గారించువాడగు, ఐన, తమస్వినిచరుక = రాక్షసుని, సమరమునక = యుద్ధమందు, వధించితివి = చంపితివి, చాలునుఁ తదాత్మజుఁడు = వానికొడుకు, ఐన, వీఁడు = ప్రహ్లాదుఁడు, సద్విములుఁడు = మంచినర్తలుఁడు, నీకు, భక్తుఁడు = దాసుఁడు, పవిత్రుఁడు=పావనుఁడు, కావున, భక్తవత్సలా = భక్తులయందు దయగలవాడా, వీనిని, కావుము, రక్షించుము.

తా. దేవతలకల్ల మేలైన యోదేవుడా! సహస్ర మహాయుగములు కడచినమీఁదటగాని ఇప్పుడు కోపించి జగత్సంహారము నేయుటకు సమయముకాదు. నీవెనికొఱ కావిర్భవించినావో చిదేవతలశత్రువును జంపితివి కదా. ఇక నీకుఁ జంపఁదగినవా రెవ్వరు లేరు. వాని కొడుకైన ఈ ప్రహ్లాదుఁడు ఆత్మైక్యముఁడు నీకుభక్తుఁడునుగాన భక్తులయందుపుత్రప్రేమ గల యోస్వామి వీని రక్షింపుము.

వ. ఇంద్రుం డిట్లనియె.

309

నీ. ప్రాణిసంఘములహృత్పద్మమధ్యంబుల

నివసించి భాసిల్లు నీవ యెఱుగు

దింతకాలము దానవేశ్వరుచే బాధ

పడి చిక్కి యున్నయాపన్నజనుల

రక్షించితివి మమ్ము రాక్షసేశ్వరుఁ జంపి

క్రతుహవ్యములు మాకుఁ గలిగె మరల

మంటిమి నీనేవ మరగినవారలు

కైవల్యవిభవంబు కాంక్ష నేయ

ఆ. రితరసుఖము లెల్ల నిచ్చగింపఁగ నేల

యస్థిరంబు లివి యనంతభక్తిఁ

గొలువ నిమ్ము నిన్ను ఘోరదైత్యానీక

చిత్తభయదరంహ శ్రీనృసింహ.

310

టీ. ఘోర . . రంహ = కూర్మబ్రహ్మ వ రాక్షసుల మండలకు భయమును బుట్టించుసంరంభముగల, శ్రీనృసింహ=నృసింహస్వామి 'ప్రాణి...బులక్' = జీవకోటుల హృదయకసులములననుమ, నివసించి, భాసిల్లునీవ = క్రకాంతము నీవే, ఎఱుగుదువు, ఇంతకాలము, దానవేశ్వరుఁడే = హిరణ్యకశిపునిచేత, బాధపడి, చిక్కి = తగులుకొని, ఉన్న, అపన్నజనులక్ = అపాయపడిన వారలను, మమ్మును, రాక్షసేశ్వరుఁ = హిరణ్యకశిపుని, చంపి, రక్షించితి, మాకుఁ, మరలఁ, క్రతుమావ్యములు = యజ్ఞములయందలి వావిర్భాగములు, కలగెను, మంటిమి = (నిదయచేత) బ్రతికినాము, నీనేవ, మరగిన వారలు = అలవడినవారు, కైవల్యవిభవంబు = మోక్షసామాన్యము, కాంక్ష నేయరు = కోరరు, ఇతరసుఖములు ఎల్ల = తదితరసుఖములన్నియు, ఇచ్చగింపఁగ = కోరఁగా, ఏల = ఎందులకు, ఇవి = ఈ తక్కిన అల్పసౌఖ్యములు, అస్థిరంబులు = చపలములు, నిన్ను, అనంతభక్తి = తెంపులేని భక్తితో, కొలువనిమ్ము = నేవించునట్లు చేయుము.

తా. దుష్టరాక్షసులకు భయంకరమైన విక్రమము గలనీ నరసింహ స్వామి! ఇన్నాళ్లనుండి, మేము ఈహిరణ్యకశిపునివలన బడిన బాధలు సర్వుల చిత్తమంతలో నివసించియుండు మీకుమాత్రము తెలియదా. వానికి ఎకమై బాధపడుచున్నను ముందము అదుర్దార్థుని జంపి రక్షించితివి. మరల మాకు యజ్ఞములలో వావిర్భాగములు దొరకఁగలవు. నీ దీయవలస బ్రతికినారము. నీకైంకర్య మలవడినవారు కైవల్యమునుసయితము కోరరు.

ఇంక నితరములైన తుచ్ఛములైన పార్థివాదిసౌఖ్యములకెప్పుడే? ఇన్నియు స్థిరములుకావు. కావున జూకివి యివ్వియు ఎలగు. నిపాదములయందలి దృఢమైన భక్తిని ప్రసాదించినఁ జాలును.

వ. ఋషు లిట్లనిరి.

311

మ. భవదీయాదరలీల లోకముల నుత్పాదించి రక్షింప నేఁడవి దైత్యేశునిచేత భేదితములై హృస్వంబులై యుండ నీ యువిసీతుఁ నరసింహ రూపమున సంహారంబు నొందించి నేదవిధిం గగ్నిన్ముఱ నుద్ధరించితిగదా ధర్మానుసంధాయు వై. 312

టీ. భవదీయాదరలీల = నిసంబంధమైన అదరముతోడి విలాసము చేత, లోకములను, ఉత్పాదించి = సృష్టించి, రక్షింపఁ = కాపాడఁగా, నేఁడు, అవి = ఆలోకములు, దైత్యేశునిచేతఁ = హిరణ్యకశిపునిచేత, భేదితములు = చెఱుపబడినవి, వి, హృస్వంబులు = క్షీణమైనవి, వి, ఉండఁ = ఉండఁగా, ఈయవిసీతుఁ = ఈగుర్తార్థుని (హిరణ్యకశిపుని), నరసింహ రూపమునఁ, సంహారంబునొందించి = చంపి, ధర్మానుసంధాయుని వి = ధర్మమును అనుసరించువాడనై, నేదవిధిఁ = నేదములలోనున్న ధర్మమును, క్రమఱఁ = మరల, ఉద్ధరించితిగదా = నిజము జెల్లినావుగదా.

వ. పితృదేవత లిట్లనిరి

313

టీ. పితృదేవతలు = అగ్ని దేవతలు.

శా. చండకోధముతోడ దైత్యుఁడు వడిఁ శ్రాద్ధంబులఁ మత్సుతుల్, పిండంబుల్ సతిలోదకంబులగు నర్పింపంగ మాకీకయుద్ధండత్వంబునఁ దాన కై కొనుమనతోడగుండు వీఁ డిక్కడఁ ఖండింపంబడె నీనఖింబుల నుత్తుల్ గావించు మాత్రేశ్వరా.

టీ. అత్రేశ్వరా = పరమాత్మ రూపుడనైన ఓదేవా ! దైత్యుఁడు = హిరణ్యకశిపుఁడు, చండకోధముతోడఁ = దారుణమైన కోపముతోడ,

వడిక = వేగముగా, మత్తుతుల్ = మాసంతతులు, క్రాద్ధంబులక = అబ్ధికము
 మొదలైనపితృకర్తములలో, సతిలోదకంబులుగక = సువృలసిక్లతోగూడ,
 సమర్పింపక = మముగూర్చి విడువగా, మాకు, ఈయక, ఉద్దండత్వంబు
 నక = ధార్మ్యముతోడ, తానే, కైకొనును, మహోదగుండు = మిక్కిలి
 ప్రారుఁడు, వీఁడు = హిరణ్యకశిపుఁడు, ఇక్కడక = ఇచ్చోట, నీ నఖం
 బులక = సిగోళ్లచేతి, ఖండింపబడెక = చీల్చబడెను, నుతుల్ = స్తోత్ర
 ములను, కావించుము = చేయుదుము.

తా. ఓనృసింహపరమాత్మా! ఈదుష్టరాక్షసుఁడు మాకొడుకులు
 మాకు తిలోదకముతోగూడ పిండప్రదానము చేయఁగా నవి మాకు చెంద
 నీయక గడుసుదనముతో నవి తానే అపహరించి మమ్ము పెట్టినబాధలు
 ఇన్నియని చెప్ప వీలుగాదు. ఇట్టి పరమదుష్టగుఁడు నేఁడు సిగోళ్ల వాతఁ
 బడి ప్రాణములు విడిచినాఁడు. ఓస్వామీ నీకు వేనవేలు నమస్కారములు.

వ. సిద్ధు లి ట్లనిరి.

315

క. క్రుద్ధుం డై యణిమాదిక

సిద్ధులు కైకొనినదైత్యుఁ జీటితివి మహా

యోధపు నీకృప మాకును

సిద్ధులు మరలంగఁ గలిగె శ్రీనరసింహ.

316

టీ. శ్రీనరసింహ = సంపద గల ఓనరసింహస్వామీ! క్రుద్ధుండు =
 కోపగించుకొనినవాఁడు, వి, అణిమాదికసిద్ధులు = అణిమ మొదలగు సిద్ధు
 లను, కైకొనినదైత్యుక = తీసికొన్న హిరణ్యకశిపుని, చీటితివి = చీల్చి
 చంపితివి, మహాయోధపు = నీవుగొప్పయోధుఁడవు, నీకృపక = నీదయ
 వలన, మాకుక, మరలక, సిద్ధులు = అణిమాదిసిద్ధులు, మరలంగక = మల్లి
 నచ్చుటకు, కలిగెను.

తా. ఓనరసింహస్వామీ! ఈదుర్మార్గుఁడు అకారణముగా కోపపడి
 మా అణిమాదిసిద్ధులను అపహరించెను. ఇట్టివానిని జంపితివి. నీవు మిగుల గట్టి
 వాఁడవు. నీదయవలన మాసిద్ధులు మాకు దక్కినవి.

ఎ. విద్యాధరు లి ట్లనిరి

317

క. దానవునిఁ జంపి యంత

ధానాదికవిద్య లెల్ల దయతో నురలం

గా నిచ్చితివి విచిత్రము

నీనిరువమవై భవంబు నిజము నృసింహా.

318

టీ. నృసింహా = నరసింహ స్వామి! దానవునికొక = హిరణ్యకశిపుని, చంపి, అంత...విద్యలు ఎల్లకొక = మాటువడుట మొదలగు మావిద్యలన్నియు, దయతోకొక = కరుణతోడ, మరలంగాక = తిరుగ, ఇచ్చితివి. నీ నిరువమవై భవంబు = సాటిలేని ప్రభావము, విచిత్రము = అశ్చర్యకరమైనది.

తా. ఓనృసింహ స్వామి! ఈ హిరణ్యకశిపుడురాత్తుని జంపి నీనిచే నింతకుపూర్వముపహరింపబడిన మాయంత్రధానము మొదలైనవిద్యలన్నియు మరల మాకు స్వాధీనముగాఁ జేసితివి. నీ ప్రభావము అప్రమేయము.

వ. భుజంగు లి ట్లనిరి.

319

టీ. భుజంగులు = నర్పములు (నాగులు).

క. రత్నములను మత్కంతా

రత్నంబులఁ బుచ్చికొన్నరక్కసునురముకొ

యత్నమున వ్రచ్చి వైచితి

పత్నులు రత్నములుఁ గలిగి బ్రదికితి మీశా.

320

టీ. ఈశా = ఓజగన్నాయకా! రత్నములను = మణులను, మత్కంతారత్నంబులకొక = మాభార్యలను, పుచ్చికొన్నరక్కసునురముకొక = అంచెకొన్న రాక్షసుని తొప్పును, యత్నములకొక = శ్రయత్నముతోడ, వ్రచ్చివైచితి = చీల్చివేసితివి. పత్నులు = భార్యలును, రత్నములు = మణులును, కలిగి = మరలఁ జిక్కి, బ్రదికితిమి.

తా. దేవా! ఈపాపాత్ముడు మారత్నమలను పెండ్లామను దోచుకొని ఏడిపించుచుండెను. అరిష్టయత్నముతో నెట్లో పట్టుబట్టి వీనిజంపితివి. నీదయవలన మాపెండ్లాలు మామణులు మాకు తిరుగలభించినవి అంటియచాలును.

వ. మనువు లి ట్లనిరి.

321

క. దుర్జయుని దైత్యుఁ బొరిగొని

వర్ణాశ్రమధర్మనేశువర్గము మరలం

బూర్ణము నేసితి వే మని

వర్ణింతుము కొలిచి బ్రదుకువారిము దేవా.

322

టీ. దుర్జయుని = దుర్జితగలవాడగు, దైత్యుఁ = హిరణ్యకశిపుని, పొరిగొని = చంపి, వర్ణా...వర్గము = వర్ణములయు ఆశ్రమములయు ధర్మములను పెంతెనల సమాహమును, మరలఁ, పూర్ణముచేసితివి = లోపించిన భాగములను బాగుచేసినావు, నిన్ను, ఏనుని, వర్ణింతుము = పొగడుదుము, నిన్ను కొలిచి బ్రతుకువారము.

వ. ప్రజాపతు లి ట్లఁరి

323

మ. ప్రజలం జేయుటకై సృజించితి మముంబాటించి దైత్యాజ్ఞచేఁ
బ్రజలంజేయక యింతకాలము మహాభారంబుతోనుంటి మీ
కుజన్ము వక్షముఁ జీటి చంపితివి సంకోచంబు లే కెల్లచోఁ
బ్రజలంజేయుచునుండువారముజగద్భద్రాయమాణోదయా.

టీ. జగద్భద్రాయమాణోదయా = లోకక్షేమకరమైన యవతారముగల యోస్వామి! మముఁ = మమ్మును, ప్రజలఁ = లోకములను, చేయుటకుఁ వి, పాటించి = పూని, సృజించితివి, దైత్యాజ్ఞచేఁ = హిరణ్యకశిపున తరువు చేత, ఇంతకాలము, ప్రజలను, చేయక = పట్టింపక, మహాభారంబుతోఁ = గొప్పదుఃఖభారముతోడ, ఉంటిమి = కాలముద్రోయుచుంటిమి, ఈకు

నున్ = ఈగుర్తగుని, వక్షము = బొమ్మ, చీటి = చీల్చి, చంపితివి, ఇత.
'సంకోచంబు = అనుమానము, లేక, ఎల్లచోట = అంతటను, శ్రజలను, చేయు
చు, ఉండువారము = ఉండుము.

తా. స్వామీ! మమ్మ లోకములు నిర్మింపుడని మక్కువతో సృజించితివి. మేమును అట్లే నిర్మాణచోష్ఠన బ్రవర్తించు చుంటిమి. ఇంతలో ఈ మిడిమేలపురక్కనుఁ డొకఁ డడ్డపని మాయత్నముల సాగనియఁ దయ్యెను. ఇద్దురాత్తుని జంపి మాయడ్డుదీర్చితివి. ఇత పన్నిశంకలు బాసి నిదయవలన మాస్పష్టి మేము చేసికొనుచుండుము.

వ. గంధర్వ లి ట్లనిరి.

325

క. అడుదుము రేయుఁ బగలం

బాదుదుము నిశాటునొద్ద బాధించు దయం

జూడఁడు నీచే జమునిం

గూడె మహాపాతకునకుఁ గుశలముగల నే.

326

టీ. రేయుఁబగలున్ = రాత్రిపగలును, నిశాటునొద్దన్ = ప్రిరణ్యకశిపునికొలుపున, అడుదుము, పాదుదుము, అయినను ఎప్పుడు బాధించును. దయఁజూడఁడు. వీఁడు నీచేత, జమునిన్ = యదుని, గూడెను = చేతను, మహాపాతకునకున్ = అతిపాపాత్తునకు, కుశలము = శ్రేణుము, కలదే = లేదు.

తా. ఆయ్యా! మేమందఱము అపిరణ్యకశిపునొద్ద రేయుంబలు విరామములేక నిర్బంధముతో నాడుచుఁబాదుచు నుండుము. అట్లే ననువాఁడు మాయనురులు తీయుచుండును. నిదయచే అచుర్నాగుఁడు నుమునిదగ్గఱ జేరినాఁడు. అబ్బో లేకున్న అంతటిదురాత్తుఁడు శ్రేమపడునా? పడఁడు.

వ. చారణు లి ట్లనిరి.

327

క. భువనజనహృదయభల్లుఁడు

దివిజేంద్రవిరోధి నేఁడు దెగె నీచేతఁ

భవరోగనివర్తక మగు

భవదంఘ్రియుగంబుఁ జేరి బ్రదికెద మీశా. 328

టీ. ఈశా ' భువనజనహృదయభల్లుఁడు = లోకమందలి ప్రజల హృదయములకు బల్లెమువంటినాఁడగు, దివిజేంద్ర విరోధి = ఇంద్ర శత్రువుగు హిరణ్యకశిపుఁడు, నేఁడు, నీచేతఁ, తెగెను = చచ్చెను. ఇతఁడు, భవ...వర్తకము = సంసారతాపనివారకము, అగు, భవదంఘ్రి యుగంబుఁ = నీపాదయుగమును, చేరి, బ్రదికెదము.

తా. స్వామి! త్రిలోకములయందలి జనులకు హృదయకూలమైన యీరాక్షసుఁడు నీచేతఁ జచ్చెను. ఇతఁ మేమందఱము సంసారనాశకమగు నీపాదద్వంద్వముఁ జేరి బ్రతుకుదుము.

వ. యక్షు లి ట్లనిరి.

329

ఉ. భ్రంశము లేనినీభటుల భంగవిముక్తుల మమ్ము నెక్కి ని

స్సంశయవృత్తి దిక్కులఁ బ్రచారముచేయుచునుండువీఁడు ని

స్త్రింశముతోడ వీనిఁ గడతేర్చితి నాపద మానె నోచతు

ర్వింశతితత్త్వశాసక త్రివిష్టపముఖ్యజగన్నివాసకా. 330

టీ. ఓచతు...శాసక = ఇరువదివాలుగు తత్త్వములను బాలించునో స్వామి! త్రివి...వాసకా = స్వర్గము మొదలుగా నెల్లలోకములయందు వసించువాఁడా! వీఁడు = హిరణ్యకశిపుఁడు, భ్రంశము = కలత, లేని, నీభటులఁ = నీకంఠులమైన, భంగవిముక్తులఁ = పరాభవమెఱుంగని, మమ్ముఁ = ఎక్కి, నిస్సంశయవృత్తిఁ = అనుమానములేని గతితో, దిక్కులయందు, ప్రచారము చేయుచునుండుఁ = నంచరించుచుండును, నిస్త్రింశముతోడఁ = కత్తితో (కత్తినిబోలుగోళ్లతో), వీనిని, కడతేర్చితిని = చంపినావు, అపదమానెఁ = హాకష్టమిడతినది.

తా. స్వామి! చతుర్వింశతి తత్త్వస్వరూపా' స్వర్గాదిలోకములలో
సంకట నివహించువాడా! ఎన్నడు అపదయిననది యెట్టిదో యెఱుంగని
వీదానులమైన మాపై నెక్కి నిర్భయముగా నెల్లచోటుల స్వారిచేయు
చుండును. నికత్తిగోరులచే వీనిఁ జంపి మానూడు దీర్చితివి. స్వామి మా
కష్టములు కడముట్టినవి.

వ. కింపురుషు లి ట్లనిరి.

331

క. పురుషోత్తమ నేరము కిం
పురుషుల మల్పులము నీన్న భూషింపగ దు
ష్పురుషుల సకలసుజనహృ
త్పురుషుం జంపితివి జగము బ్రదికె నధీశా.

332

టీ. పురుషోత్తమ = ఓవిష్ణూ! కింపురుషులము = కింపురుషజాతి
వారము (వీచమానపులము), అల్పులము = అధములము, నిన్ను, భూషిం
పగద = పొగడుటకు, నేరము = ఎఱుంగము, అధీశా = సర్వజగ
న్నాయశా! సకల...పరుషుల = ఎల్లజనులహృదయములకు కఠినమైన,
దుష్పురుషుల = దురాత్ముని, చంపితివి, జగము, బ్రతికెను.

తా. స్వామి! అధములైన కింపురుషులము మేము నిన్నేమిపొగడఁ
గతిము. మాకు యోగ్యతలేదు. సమస్తజనులను బాధించుచున్న యీ పూరు
ని జంపితివి. లోకములు నిలచెను.

వ. వైతాళికు లి ట్లనిరి.

333

టీ. వైతాళికులు = మేలుకొలుపుట బాడువారు.

క. త్రిభువనశత్రుఁడు వడియెను
సభలందును ముఖములందు జగదీశ్వర నీ
శుభగీతములు పఠించుచు
సభయుల మై సంచరింతు మార్తరణ్యా.

334

టీ. జగదీశ్వర=లోకనాయకా! త్రిభువనశత్రుఁడు=మూడులోకములకు భయంకరమైన శత్రువు, పడియెను=చచ్చెను. అర్తశరణ్యా=ఓదీనరక్షకా! సభలయందును, మఖములందును=యజ్ఞములయందును, సీశుభగీతములు=సీమంగళగానములను, పఠించుచుకొ=పాడుచు, అభయము=భయములేనివారము, ఏ, సుచరితుము=తిరిగెదము.

తా. దేవా! ముల్లోకములకు శత్రువైన యాదుర్భాదుఁడు నీచేతఁ జంపబడెను. ఇంక మేము ఎల్లనోటులకు జంకులేక నీపావనగీతములను బాడుకొనుచు తిరిగెదము.

వ. కిన్నరు లి ట్లనిరి.

335

క. ధర్మము దలఁపఁడు లఘుతర

కర్మము చేయించు మమ్ముఁ గలుషాత్తుకు దు

ష్కర్తునిఁ జంపితి వున్నత

శర్మల మై నీదుభక్తి సలిపెదము హరీ.

336

టీ. హరీ! ధర్మము=న్యాయము, తలఁపఁడు = విచారించఁడు, మమ్మును, లఘుతరకర్మము=నీచప్రభునిని, చేయించును, కలుషాత్తుకు=పాపాత్ముడైన, దుష్కర్తునికొక క్రూరకర్ముడైన రాక్షసుని, చంపితివి, ఉన్నతశర్మలమై= గొప్పసుఖముగలవారమై, నీదుభక్తి, సలిపెదము=చేసెదము.

తా. శ్రీహరీ! న్యాయము విచారించక మమ్ము బహుబాధలఁ బెట్టిన దుష్టరాక్షసుని జంపి మేలానర్పితివి. నీదయవలన నీక నిశ్చింతముగా ప్రతికీ దుభక్తి గలిగియండెదము.

వ. విష్ణునేవకు లి ట్లనిరి.

337

ఉ. సంచితవిప్రశాపమునఁ జండనిశాచరుఁ డైనవీని శి

క్షింతుట కీడు గాదు కృప చేసితి వీశ్వర భక్తితోడ నే

వింతుటకంటె వైరమున వేగము చేరఁగ వచ్చు నిన్ను నీ
యంచితనారసింహతను వద్భుత మాపదఁ బాసి రందఱున్.

టీ. సంచితవిప్రకాపమునకా-పూర్వజన్మమందు లజ్జించబడిన శ్రా
వ్తణకాపముచేత, చండనికాచరుఁడు = కూరరాక్షసుఁడు, ఐనవీనికా,
శిక్షించుట = దండించుట, కీడు = అపకారము, కాదు, కృపచేసితివి =
దయఁజూచితివి, ఈశ్వర = ఓ ప్రభూ నిన్ను, భక్తితోడ, నేవించుటకంటెకా,
వైరమునకా-శత్రుత్వముచేత, వేగమే, చేరఁగకావచ్చుకా = పొందవచ్చును,
నించితనారసింహతనువు = ఒప్పుచున్న నరసింహరూపము, అద్భుతము =
అశ్చర్యము, అందఱును, ఆపద = అపాయమును, పాసిరి = లొంగిరి.

తా. నారాయణా' సనకాదులకాపముచేత రాక్షసుఁడైపుట్టిన వీని నివు
దండించుట వానికి టేమమేకాని ఎక్కుగాను. నిన్ను భక్తిగలిగి నేవించిన
వారికంటె విరోధమును నాధించినవారే త్వరగా కడలేఱుదురు. ఈ ని నర
సింహరూపము ఎందును కని విని యెఱుఁగని అశ్చర్యకరమైనది. నికృపచేత
అందఱి కష్టములును తీసినవి.

వ. ఇట్లు బ్రహ్మరుద్రేంద్రసిద్ధసాధ్యపురస్కరు లైన దేవముఖ్యులం
దఱు నడ గలిగి యనేకప్రకారంబుల వినుతించి రందు లో
మవిజృంభమాణుం డయిననరసింహదేవునిదగ్గఱఁ జేర వెఱచి
లక్ష్మీదేవిని బిలచి యిట్లనిరి. 339

టీ. బ్రహ్మ...పురస్కరులు = బ్రహ్మ ఈశ్వరుఁడు మొదలగువారు,
ఐన, దేవముఖ్యులు = దేవశ్రేష్ఠులు, అందఱును, ఎడకలిగి = దూరముగా
నుండి, అనేకప్రకారంబులకా = నానావిధములుగా, వినుతించిరి = పొగడిరి.
అందు = వారలలో, ఒక్కఁడైనను, లోకవిజృంభమాణుండు = కోపముచేఁ
జెలరేగియున్నవాఁడు, అయిన, నరసింహదేవుని, దగ్గఱకా చేరకా వె
ఱచి = దగ్గఱకుఁ బోవ భయపడి, లక్ష్మీదేవిని, పిలచి, ఇట్లనిరి.

క. హరికిం బట్టపుదేవిని

హరినేవానిపుణమతివి హరిగతివి నదా

హరిరతివి నీవు చని నర

హరిరోషము డింపవచ్చు హరివరమధ్యా.

340

టీ. హరివరమధ్యా = సేంహమునడుముపంటి నడుముగల ఓలక్ష్మీ! హరికి = విష్ణువునకు, పట్టపుదేవిని, హరి...మతివి = విష్ణుకేంకర్యమున నేర్పరియైనదానవు, హరిగతివి = శ్రీహరియే దిక్కుగాఁ గలదానవు, నీవు, చని, హరిరోషము = విష్ణునికోపమును, డింపవచ్చు = తగ్గించవచ్చు.

తా. ఓలక్ష్మీ! నీవు శ్రీహరికి ప్రియభార్యవును, అయినను నేవించి మెప్పువడసినదానవును, అహరియే దిశ్చైనదానవును, హరియందే చిత్తమందినదానవు గనుక ఇప్పుడు కోపముచేత అత్యుగ్రరూపుడైన ఈనరసింహకృతినిదాల్చిన విష్ణునికోపమును మెల్లగా తగ్గించుము అని వేడిరి.

వ. అనిన నియ్యకొని మహాత్కంఠతోడ నాకలకంఠకంఠి నర
కంఠీరవునియుపకంఠంబునకుం జని.

341

టీ. ఇయ్యకొని = ఒప్పుకొని, మహాత్కంఠతోడకా = గొప్ప కాదుకముతో, కలకంఠకంఠి = కోకిలపలుకులవంటి పలుకులగల ఆలక్ష్మీదేవి, నర...కంఠంబునకుకా = నరసింహస్వామిసమీపమునకు, చని = పోయి. (కోకిలపలుకులనుటచే దుఃఖికోధాదిసమయములందును మనోహరము అని భావము.)

నీ. ప్రళయార్కబింబంబుపగిది నున్నది గాని

నెమ్మోము పూర్ణేందునిభము గాదు

శిఖిశిఖాసంఘంబుచెలుపు చూపెడుఁగాని

చూడ్చి ప్రసాదభాసురము గాదు

వీరరాద్రాద్భుతావేశ మొప్పెడుఁ గాని

భూరికృపారసస్ఫూర్తి గాదు

భయదదంష్ట్రాంకురప్రభలు గప్పెనుఁ గాని

దరహాసితాంబుజాతంబు గాదు

తే. కఠినఖరనారసింహవిగ్రహము గాని

కామినీజనసులభవిగ్రహము గాదు

విన్నదియుఁ గాదు తొల్లి నే విష్ణువలనఁ

గన్నదియుఁ గాదు భీషణాకార మనుచు.

342

టీ. నెహ్రెము = నిండు మొగము, శ్రశయార్కబింబంబుపగిది = అంతకాలమందలి నూన్యనివలె, ఉన్నదికాని, పూర్ణేందునిభము = పూర్ణచంద్రునివలె ప్రసన్నముగాలేదు. చూడ్కి = చూపు, కిఖి...చెలుపు = నిష్ఠమంటల ప్రోవులపోలికను, చూపెడుక = చూపించును, కాని, ప్రపాదభాసురము = చల్లదనముచేఁ బ్రకాశించువది, కాదు, వీర...వేశము = వీరరసముచేత భయజనకమై అశ్చర్యమైన సంరంభము, ఒప్పెడుక = కనుపట్టును, కాని, భూరికృపారసస్ఫూర్తి = మెండైన దయయొక్క పొందు, కాదు = లేదు, భయద...ప్రభలు = భయము బుట్టించు మొలకకొఱలకొలులు, కప్పెడుక = మట్టుకొనును, కాని, దరహాసితాంబుజాతంబు = కొంచెముగాఁ బూచి యున్నకమలమువంటిది, కాదు, కఠిన...హము = కూరము ఘోరమునైన నరసింహరూపము, కామినీ...గ్రహము = శ్రీలకు వశమైన విలాసరూపము, తొల్లి = ఇంతకుముందు, నేను, విష్ణువలనక = విష్ణుమూర్తివలన, విన్నది, కన్నది = చూచినదియు, కాదు, భీషణాకారము = ఇదియొకభయంకరమైన క్రొత్తరూపము, అనుచు = అని చెప్పుచు.

తా. ముఖము శ్రశయకాలమందలి నూన్యనివలె నున్నది కాని పూర్ణచంద్రునివలె లేదు. చూపు మంటలు క్రక్కుచున్నదేకాని చల్లగా నుండదు. భయంకరమైన కార్యరసమున్నది గాని ఎచ్చటను దయారసము గనఁబడదు. కూరములైన కొఱలు గన్పట్టును గాని నగుమెము గానరాదు. కూరమైన నరసింహరూపముగాని అందువారు దగ్గఱకుఁ బోదగిన స్థితి.

టీ. మహాభాగవతశేఖరుండు = గొప్ప విష్ణుభక్తులలో మేలైనవాడు, బాలకుండు = ప్రహ్లాదకుమారుండు, కరకమలంబులు = తామరలవంటి చేతులను, మందగమనంబునకా = తిన్నని నడికతో, అమందవినయవివేకంబులకా = తక్కువపడని అడకువచేతను తెలివితన, నరసింహదేవుని నన్నిధికికా = నరసింహమూర్తిదగ్గఱకు, చని, సాష్టాంగదండత్రణామంబు = కాలుజేతులు తొమ్మి నొసలు భుజములు నేల దాకునట్లు కఱ్ఱవలె సాగిలబడి మ్రొక్కుటను, చేసినకా, భక్తపరాధీనుండు = నేవకులకు వశమైనవాడు, అగు, ఆయ్యాశ్వరుండు = ఆనరసింహమూర్తి, అలోకించి = చూచి.

ఉ. ప్రాభవ మొప్పు నుత్కట కృపామతి యై కదియంగఁ జీరి సంశోభితదృష్టిసంఘములఁ జూచుచు బాలునిహాలియందు లోకాభినుతుండు పెట్టె ననురాంతకుఁ డుద్భటకాలనర్పభీతాభయ నానశ స్తము ననర్గళమంగళహేతుహస్తమున్. 347

టీ. ప్రాభవము = గీచి, ఒప్పుకా = మెరియఁగా, ఉత్కటకృపామతి = అతిశయమైన దయగలవాడు, వి, కదియంగకా = దగ్గఱగా, చీరి = పిలచి, సంశోభితదృష్టిసంఘములకా = ఇంపుగాఁ బ్రకాశించు కన్నులతో, చూచుచు, లోకాభినుతుండు = లోకములచే బొగడఁబడిన, అనురాంతకుండు = రాక్షసుల సంహరించు శ్రీనరసింహమూర్తి, బాలుని హాలియందు = ప్రహ్లాదుని తలమీద, ఉద్భట...శస్త్రము = కూరిరమైనకాలమనుపామునకు భయపడినవారికి అభయమిచ్చుటయందు శ్రేష్ఠమైన, అనర్గళ...హస్తమున్ = అడ్డులేని శుభములకు కారణమైన హస్తమును, పెట్టెను.

తా. రాజనముమీఱి చేరఁబిలిచి అతిశయమైన కరుణగలవాడై చల్లనిచూపులఁ జూచుచు, సర్వలోకములచేతను బొగడఁబడిన ఆనరసింహ

మూర్తి సంసారభయభ్రాంతులకు అభయదానము చేయునట్టి తనపాపన హస్తమును ప్రహ్లాదునిశిరమం దుంచెను.

న. ఇట్లు హరికరస్పర్శనంబున భయవిరహితుండును బ్రహ్మజ్ఞాన సహితుండును బులకిత దేహుండును సముత్పన్నసంతోష బాష్పనలిల ధారాసముహుండును బ్రేమాతిశయగద్గద భాషణుండును వినయవివేకభూషణుండును నేకాగ్రచిత్తుండును భక్తిపరాయత్తుండును నయి అద్వైతనిచరణకమలంబులు దనహృదయంబున నిలిపికొని కరకమలంబులు ముకుళించి యిట్లని వినుతించె.

348

టీ. హరికరస్పర్శనంబునక = నరసింహునిచేతి తాకుదునలన, భయ విరహితుండును = భయము లేనివాఁడును, బ్రహ్మజ్ఞానసహితుండును = బ్రహ్మ స్వరూపమును జెలిగినవాఁడును, పులకితదేహుండును = గగుర్పాటు చెందిన శరీరముగలవాఁడును, సముత్పన్న...హుండును = పుట్టిన అనందబాష్ప జ్వల ములధారలగుంపు కలవాఁడును, ప్రేమాతి...ణుండును = భక్తివిశేషము చేత డగ్గుత్తికవడిన మాటలు గలవాఁడును, వినయ వివేకభూషణుండును = అడఁకువ జ్ఞానము అలంకారములుగాఁ గలవాఁడును, ఏకాగ్రచిత్తుండును = విష్ణువునుండి తొలఁగనిమనస్సు గలవాఁడును, భక్తిపరాయత్తుండును = భక్తికి వశమైనవాఁడును, అయి, అద్వైతనిచరణకమలంబులు = ఆస్వామియగుఁ దామరలు, తనహృదయంబునక = తనమనస్సులో, నిలిపికొని = ఉంచుకొని, కరకమలంబులు = కేలుఁదామరలు, ముకుళించి = దోయిలించి, వినుతించెక = పొగడెను.

మ. అమరుల్ సిద్ధులు సంయమిశ్వరులు బ్రహ్మాదుల్ సతాత్పర్యచి త్తములక నిన్ను బహుప్రకారముల నిత్యంబు విచారించిపా రము ముట్టక నుతినేయ నోప రఁట నే రక్ష స్తనూజుండ గ ర్వమదోద్రిక్తుడ బాలుడక జడమతి వర్ణింప శక్తుండనే.

టీ. మహాభాగవతశేఖరుండు = గొప్ప విష్ణుభక్తులలో మేలైనవాడు, బాలకుండు = ప్రహ్లాదకుమారుడు, కరకమలంబులు = తామరలవంటి చేతులను, మందగమనంబునక = తిన్నని నడకతో, అమందవినయ వివేకంబులక = తక్కువపడని అడకువచేతను తెలివితేతను, నరసింహదేవుని నన్నిధిక = నరసింహమూర్తిదగ్గఱకు, చని, సాష్టాంగదండప్రణామంబు = కాలుజేతులు తొమ్మి నొసలు భుజములు నేల దాకునట్లు కట్టవలె సాగిలఁబడి మ్రొక్కుటను, చేసినక, భక్తపరాధీనుండు = నేవకులకు వశమైనవాడు, అగు, అయ్యిశ్వరుండు = ఆనరసింహమూర్తి, అలోకించి = చూచి.

ఉ. ప్రాభవ మొప్పు నుత్కట కృపామతి యై కదియంగఁ జీరి సంశోభితదృష్టిసంఘములఁ జూచుచు బాలునిహాలియందు లోకాభినుతుండు పెట్టె ననురాంతకుఁ డుద్భటకాలనర్పభీతాభయ నానశ స్తము ననర్గళమంగళహేతుహస్తమున్. 347

టీ. ప్రాభవము = తీరి, ఒప్పుక = మెఱయఁగా, ఉత్కటకృపామతి = అతిశయమైన దయగలవాడు, ఐ, కదియంగ = దగ్గఱగా, చీరి = పిలచి, సంశోభితదృష్టిసంఘములక = ఇంపుగాఁ బ్రకాశించు కన్నులతో, చూచుచు, లోకాభినుతుండు = లోకములచే బొగడఁబడిన, అనురాంతకుండు = రాక్షసుల సంహరించు శ్రీనరసింహమూర్తి, బాలుని హాలియందు = ప్రహ్లాదుని తలమీఁద, ఉద్భట...కస్తము = కూరినమైనకాలమనుపామునకు భయపడినవారికి అభయమిచ్చుటయందు శ్రేష్ఠమైన, అనర్గళ...హస్తమున్ = అడ్డులేని శుభములకు కారణమైన హస్తమును, పెట్టెను.

తా. రాజనముమీఱి చేరఁబిలిచి అతిశయమైన కరుణగలవాడై చల్లనిచూపులఁ జూచుచు, సర్వలోకములచేతను బొగడఁబడిన ఆనరసింహ

మూర్తి సంసారభయభ్రాంతిలకు అభయదానము చేయునట్టి తనపాపన హస్తమును ప్రహ్లాదునిశరమం దుంచెను.

న. ఇట్లు హరికరస్వర్చనంబున భయవిరహితుండును బ్రహ్మజ్ఞాన సహితుండును బులకితదేహుండును సముత్పన్నసంతోష బాష్పసలిల ధారాసమూహుండును బ్రేమాతిశయగర్భద భాషణుండును వినయవివేకభూషణుండును సేకాగ్రచిత్తుం డును భక్తిపరాయత్తుండును నయి అద్వైతునిచరణకమలం బులు దనహృదయంబున నిలిపికొని కరకమలంబులు ముక్కు లించి యిట్లని వినుతించె.

348

టీ. హరికరస్వర్చనంబునక=నరసింహునిచేతి తాకుదులన, భయ విరహితుండును=భయము లేనివాఁడును, బ్రహ్మజ్ఞానసహితుండును = బ్రహ్మ స్వరూపమును దెలిసినవాఁడును, పులకితదేహుండును=గగుర్పాటు చెందిన శరీరముగలవాఁడును, సముత్పన్న...హుండును=పుట్టిన అనందబాష్ప జ్వల ములధారలగుంపు కలవాఁడును, ప్రేమాతి...ణుండును = భక్తివిశేషము చేత దగ్గుత్తకవడిన మాటలు గలవాఁడును, వినయ వివేకభూషణుండును = అడఁకువ జ్ఞానము అలంకారములుగాఁ గలవాఁడును, ఏకాగ్రచిత్తుండును= విష్ణువునుండి తొలఁగనిమనస్సు గలవాఁడును, భక్తిపరాయత్తుండును=భక్తికి వశమైనవాఁడును, అయి, అద్వైతునిచరణకమలంబులు = అస్వామియగుఁ దామరలు, తనహృదయంబునక=తనమనస్సులో, నిలిపికొని=ఉంచుకొని, కరకమలంబులు=కేలుఁదామరలు, ముక్కులించి=దోయిలించి, వినుతించె= పొగడెను.

మ. అమరుల్ సిద్ధులు సంయమిశ్వరులు బ్రహ్మాదుల్ సతాత్పర్యచి త్తములక నిన్ను బహుప్రకారముల నిత్యంబు విచారించిపా రము ముట్టక నుతిసేయ నోప రఁట నే రక్ష స్తనూజుండ గ ర్వమదోద్రిక్తుడ బాలుడక జడమతిక వర్ణింప శక్తుండనే.

టీ. ఆహారం = దేవతలు, సిద్ధులు, సంయమిశ్వరులు = మునిశ్రేష్ఠులు, బ్రహ్మదుర్ = బ్రహ్మ మొదలగువారు, సతాత్పర్యచిత్తములక = ఏకాగ్రత గల మనస్సులతో, బహుప్రకారములక = పలువిధములచే, నిన్ను, విచారించి, పారముముట్టక = తుదిదాక, నుతి = స్తోత్రము, సేయ నోపరలు, నేను, (ప్రహ్లాదుడు) రక్షస్తనూజాండక = తమోగుణప్రధానఁడైనరాక్షసునికొడుకును, గర్వమదోద్రిక్తుడక = అభిమానము పొగరుమెందుకొని యుండవాఁడును, బాలుడక = కుఱ్ఱవాఁడను, జడమరిక = మూర్ఖుడను, ఎల్లింపక = పొగడుటకు, శస్త్రుండనే = సమర్థుడవా? (కాను)

తా. స్వామి! నిన్ను ఎల్లదేవతలు సిద్ధులు మనులు బ్రహ్మదులుగూడ చక్కగా తెలిసి తుదముట్ట ఎల్లింపక జాలకుండగా రాక్షసబాలుడను పొగరుబోతుఁడనమానుం గలవాడను శిశువును మూర్ఖుడను నేను నిన్ను చక్కగాఁ బొగడనేరుతువా దేవా కరుణింపుము.

మ. తపముఁ వంశముఁ దేజముఁ శ్రుతము సౌందర్యంబు నుద్యోగముఁ నిపుణత్వంబు బ్రతాపపౌరుషములుఁ నిష్టాబలవ్రజ్జులుఁ జపహోమంబులుఁ జాల వీశ్వర భవత్సంతృప్తికై దంఢియూ ధపుచందంబున భక్తిచేయ వలయుం గాత్పర్యసంయుక్తుడై.

టీ. ఈశ్వర = ఓ ప్రభూ! భవత్సంతృప్తికై = నిన్ను మెప్పించుటకొకు, తపమును, వంశము = కులమును, తేజముక = కాంతియు, శ్రుతము = వేదాప్రాధ్యయనమును, సౌందర్యంబు = అందమును, ఉద్యోగముక = శ్రయత్నమును, నిపుణత్వంబు = నేర్పరితనమున్ను, ప్రతాపపౌరుషములుక = పరాక్రమము పురుషకారమును, నిష్టాబలవ్రజ్జులుక = మరణాపధి పూరిత గలిగి ప్రతచర్యసండుట, బలము సామర్థ్యమును, జపహోమంబులును, చాలవు = శ్రయోజకములుగావు, తాత్పర్యసంయుక్తుడై = రచికధ్యాసము గలవాడై, దంఢియూ ధపుచందంబునక = గడేంద్రునివలె, భక్తి = పూజ్యానురాగము, చేయవలయును.

తా. జేవా! నిన్ను మెప్పించి నీదయ సంపాదించుటకు తపస్సు వంశము లేజన్మ కాస్తాధ్యయనము అందము త్రయత్నము నేరువు పరా క్రమము పౌరుషము వ్రతచర్యలు బలము సామర్థ్యము జపము హోమము ఇట్టి వెన్నియైనను ఉపయోగములు గావు. గజేంద్రనివలె గాఢభక్తి గలిగినచో దప్పక ఫలియించునుగాని ఇతర నేవియు కొఱగావు.

మ. అమలజ్ఞాననుదానధర్మరతినత్యతౌంతినిర్మత్సర

త్వముల్బయజ్ఞతపోననూయలఁ గడుఁ దర్పించుధాత్రిసురో,
త్వముకంటె శ్వపచుండు ముఖ్యుఁడు మనోర్థప్రాణవాక్కర్మ
ముల్, నచుత్తనిన్ను నయించెనేని నిజవంశశ్రీకరుండౌడుచిన్.

టీ. అమల...త్వములకో = నిర్మలమైన జ్ఞానము ముదిదానము నీతి నిజము ఓర్పు ఒకరిపెంపున కనూయసడకుండుట అనుగుణములచేతను, యజ్ఞ తపోననూయలఁ = యాగములు తపస్సు అనూయలేకుండుట వీరిచేతను, కడుఁ = మిగుల, దర్పించుధాత్రిసురోత్వముకంటె = గర్వపడు బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠునికంటె, మనోర్థప్రాణ వాక్కర్మముల్ = మనము ధనము ప్రాణము వాక్కును, నిన్ను, నయించెన్ ఏకో = పొందించెనేని, శ్వప చుండు = (కుక్కలఁ జంపి తిను) మాలవాఁడు, ముఖ్యుండు = శ్రేష్ఠుఁడు, తుదిఁ = అంతమున, నిజవంశశ్రీకరుండు = తనకులమునకు వన్నె చెచ్చువాఁడు, ఔను.

తా. జేవా! పరిశుద్ధమైనజ్ఞానము, దానము, ధర్మము, సత్యము, శమము, ఒకరిమేలునకు వగవకునికి, యాగములు, తపస్సు, అనూయ లేకుండుట అను సద్గుణములు గలవాఁడఁగదా యని గర్వపడు బ్రాహ్మణునికంటె మనస్సు ప్రాణము ధనము వాక్కు నీయధీనము లని నమ్మి భక్తిపరుఁడైన మాలవాఁడు మేలు. అట్టి యెడలెగని భక్తిగలవాఁడు తాను తరించి తన వంశమునకు కీర్తి తెచ్చును.

సీ. అజ్ఞుండు చేసినయపరాధములను జే

వట్టఁ డీశ్వరుండు కృపాళుఁ డగుటఁ

జేపట్టు నొకచోట సిద్ధ మొశ్వరునకు
 నర్థంబు లే కుండు నతఁడు పూర్ణుఁ
 డైన నర్థము లీశ్వరార్పణంబులు గాఁగఁ
 జేయుట ధర్మంబు చేసెనేని
 నద్దంబుఁ జూచిననశికలలామంబు
 ప్రతిబింబితం బగుపగిది మరల
 తే. నర్థములు దోచుఁ గావున నధికబుద్ధి
 భక్తి చేయంగ నలయును భక్తి గాని
 మెచ్చఁ డర్థంబు లొనఁగెడుమేరలందుఁ
 బరమకరుణుండు హరి భక్తిబాంధవుండు.

352

టీ. ఈశ్వరుఁడు = దేవుఁడు, ఆజ్ఞుండు = తెలియనివాఁడు, చేసిన,
 అపరాధములకాంతపిదములను, చేపట్టఁడు = గ్రహింపఁడు, కృపార్థుఁడు =
 దయగలవాఁడు, అగుటచేత, ఒకచోటక = ఒకసమయమంద, ఆమూ
 యని, చేపట్టును = చేరఁడియును (దయసేయును). సిద్ధము = నిజము, ఈశ్వరు
 నక్షక = విష్ణునకు, అర్థంబు = ఒకయర్థమును, లేకుండును, అతఁడు = అదేవుఁ
 డు, పూర్ణుఁడు = అంతట నిండియుండువాఁడు, విసను, అర్థములు = మన
 యెల్ల విషయములు, ఈశ్వరార్పణంబులుగాఁగఁజేయుట = ఈశ్వరునకు సమ
 ర్పించుట, ధర్మంబు = న్యాయము, చేసినకా = ఇట్లు సమస్తమును ఈశ్వరా
 ర్పితము సేయఁగా, అద్దము, మాడఁగా, అశికలలామంబు = నొసటిమీఁది
 చుక్క, ప్రతిబింబితము = మాఱురూపముగలవి, అగుపగిదికా = అయినతీరున,
 మరల, అర్థములు = అభగవదర్పితములైన వస్తువులు, తోచును = లభించును,
 కావున, అధికబుద్ధికా = మిక్కిలమైన అదరభావముతో, భక్తి, చేయంగ
 నలయును, హరి, అర్థంబులు = పదార్థములు, ఒనఁగెడి మేరలంగుకా = సమ
 ర్పించుపట్టుల, భక్తిగాని, మెచ్చఁడు = మెచ్చుకొనఁడు, అతఁడు, పరమకరు
 ణుండు = మిక్కిలి దయగలవాఁడు, భక్తిబాంధవుండు = భక్తి చుట్టమైన
 వాఁడు.

తా. తెలియనివాడు చేసినతప్పులను దేవుఁ డొక లెక్కగొనఁడు. ఒకప్పుడు ఆయన అట్టివానియందు ప్రేమకలవాడే యగును. నిజముగా దేవునకు ఒకపదార్థము కావలసినదిలేదు. అతఁడు అన్నిట నిండియుండు వాఁడు. మనముమాత్రము మనయొల్ల యర్థములు ఈశ్వరార్పణము చేయవల సినదే. అటు చేసితిమేని అవియే మరల మనకు అద్దములోని ప్రతిబింబము వలె లభించును. అనఁగా ఈశ్వరుఁడు నర్వజంతురూపి గనుక మన చేయు కార్యములు మనలోనే మనకు మరల నగపడు నని భావము. కనుక కర్తలు చేయుట అవి యీశ్వరున కర్పించుట ఒకపెద్దకాదు. ఎప్పుడును అదేవుని యొడ భక్తియే చేయవలయును. అతఁడు భక్తికి సంతసించినట్లు మనము ఏది సమర్పించినను సంతసింపఁడు. ఆయన చాలదయగలవాఁడు. భక్తికి చుట్ట మైనవాఁడు.

క. కావున నల్పాడ నంస్తుతిఁ

గావించెద వెఱపు లేక కలనేరుపునఁ

నీవర్ణనమున ముక్తికిఁ

బోవు నవిద్యను జయించి పురుషుఁ డనంతా.

353

టీ. కావునఁ = అట్లగుటంజేసి, అల్పాఁ = అధమాఁడను, నేను, కలనేరుపునఁ = ఉన్నంత చమత్కారమునో, వెఱపు=భయము (నీర్గు), లేక, సంస్తుతి గావించెదఁ = స్తోత్రము చేయుదును, అనంతా = అవ్యయఁ డగు నోదేవా, పురుషుఁడు, నీవర్ణనమునఁ = నిన్ను స్తోత్రము చేయుటచేత, అవిద్యను = అజ్ఞానమును, జయించి, ముక్తికిఁ = మోక్షము నకు, పోవును.

తా. కనుక ఓయీశ్వరా ! మూఢబుద్ధివైన యేను నేర్చుకొలఁది నిన్ను స్తోత్రము చేసెదను. ఏపురుషుఁడైనను నిన్ను త్రికరణశుద్ధిగా స్తోత్ర ముచేసినేని ఉత్తమగతి పొందును.

సీ. సత్త్వాకరుడ వైననర్వేళ నీయాజ్ఞ
 శిరముల నిడుకొని చేయువారు
 బ్రహ్మాదు లమరులు భయ మందు చున్నారు
 నీభీషణాకృతి నేడు చూచి
 రోషంబు మాను నీరుచిరవిగ్రహములు
 కల్యాణకరములు గాని భీతి
 కరములు గావు లోకములకు వృశ్చిక
 పన్నగంబులభంగి భయముఁ జేయు

తే. నసుర మర్దించితివి సాధుహర్ష మయ్యె
 నవతరించి నపని దీతె నలుక యేల
 కలుషహారివి సంతోషకారి ననుచు
 నిన్నుఁ దలఁతురు లోకులు నిర్మలాత్మ.

354

టీ. సత్త్వాకరుడవు = సత్త్వగుణప్రదానుడవు, అయిన, సర్వేశ = సమస్తమునకు ఈశ్వరుడవైన యోనసింహ! నీయాజ్ఞ, శిరములక = ధైర్యమును, ఇడుకొని = ఉండుకొని, చేయువారు, అయిన, బ్రహ్మదులు = బ్రహ్మమొదలైన, అమరులు = దేవతలు, నేడు = ఇవ్వేళ, నీభీషణాకృతి = నీభయంకరమైన ఆకారము, చూచి, భయమందుచున్నారు = భయపడుచున్నవారు, రోషంబు = కోపము, మానుము = వీడుము, నీరుచిరవిగ్రహములు = అందములైన నీ యనతారవిశేషములు, కల్యాణకరములు = మంగళప్రదములైనవి, కాని, భీకరములు = భయమును గలిగించునవి, కావు, లోకములకు, వృశ్చి...భంగి = లేళ్లుసాములవలె, భయము = బాధ, చేయు, అగురక = రాక్షసుని, మర్దించితివి = చంపినాడవు, సాధుహర్షము = సజ్జనులకు సంతోషము, అయ్యెను, అవతరించి నపని, తీతె = ముగిసెను. అలక = కోపము, ఏల = ఎందులకు, నిర్మలాత్మ = పరిశుద్ధ స్వరూపముగలయోస్వామి! కలుషహారి = పాపముల

నడచువాడవు, సంతోషకారివి = అనందమునిచ్చువాడవు, అనుచును, లోకులు, నిన్ను, దలఁతురు.

తా. దేవా! నీవు రక్షోగుణము తమోగుణము నెఱుంగక కేవలసత్త్వగుణమే ముఖ్యముగాఁ గలవాడవు. ఎల్లప్పుడు నీయాజ్ఞ యనిన తలతోఁ జేయు నీ బ్రహ్మాదీవతలందఱును నేఁడు నీ భయంకరరూపము జూచి గడగడ వడఁకుచున్నారు. కావున కోప ముడుగుము. నీవెప్పుడును శుభకరమై అందమైనరూపము గలవాడవుగాని భయంకరుడవుగావు. లేళ్లు సాములవలె లోకమునకు కంటకుడైన మాయయ్యను జంపితివి. సజ్జనులందఱు సంతసించినారు. నీవు ఎందుల కవతరించి నావో ఆపని మగిసినది. ఇంకను క్రోధ మెందులకు? లోకులందఱు నిన్ను క్రోధాదికలుషముల నడచువాడవని యు, సంతసమును గలుగఁజేయువాడవనియు తలఁతురు.

మ. ఖరదంష్ట్రాభ్రకుటీసటానఖయు నుగ్రధావనయుఁ రక్తకేసరయుఁ దీర్ఘతరాంత్రమాలికయు భాస్వన్నేత్రయునైన నీ నరసింహకృతిఁ జూచి నేవెఱుంగఁ బూర్ణమ్రాదుర్వాసదుర్భరసంసారదవాగ్నికిఁ వెఱుతు నీపాదాశ్రయుం జేయవే. 315

టీ. ఖర...నఖయుఁ = కూరములైన కోఱలు బొమముడి జడలు గోరులు గలదియు, ఉగ్రధావనయుఁ = భయంకరమైన గర్జితములు గలదియు, రక్తకేసరయుఁ = ఎఱుని జూలగలదియు, దీర్ఘతరాంత్రమాలికయుఁ = పొడవైన ప్రేవుల పోవులు గలదియు, భాస్వన్నేత్రయుఁ = నిప్పులాలుకు కన్నులు గలదియు, ఐన, నీ నరసింహకృతిఁ = నరసింహరూపమును, చూచి, నేను, వెఱువక = భయమందను, పూర్ణ...గ్నికిఁ = తరుగని ఘోరమై ఆపరానిదియు పైఁపరానిదైన సంసారమును కార్చిచ్చునకు, వెఱుతును, నన్ను, నీపాదాశ్రయుఁ = నీపాదములే నివాసముగాఁగల వానిఁగా, చేయవే.

తా. ఓనరసింహమూర్తీ! భయంకరమైన కోఱలు బొమముడి జడలు గోళ్లు నిప్పులురాలు కన్నులుగల నీ నరసింహరూపముజూచి నే భయముం

దుటలేదు. నా కప్పుడు ఈ చెడ్డసంసారమువలననే భయము, కడుక నన్ను
నిపాదములయందఁ జేరిది రక్షింపుము.

వ. దేవా సకలయోనులందును ముఖవియోగదుఃఖసంయోగ
సంజనితం బైనశోకానలంబున దందహ్యమానుండ నై
దుఃఖనివారకంబు గానిదేహద్యభిమానంబున మోహి
తుండనై పరిభ్రమించు చున్నయేను నాకుం బ్రియుండవు
సఖుండవుఁ బరదేవతవు నైననీ వగుబ్రహ్మాగీతంబు లయినలీ
లావతారకథావిశేషంబులఁ బరియించుచు రాగాదినిర్ముక్తుం
డనై దుఃఖపుంజంబులఁ దరియించి భవదీయచరణకమల
స్మరణసేవానిపుణులైనభక్తులం జేరి యుండెద బాలునిఁ
దల్లిదండ్రులును రోగిని వైద్యదత్తం బయినశాషధంబును
సముద్రంబున మునింగడివాని నావయును దక్కొరులు
రక్షింప నేరసితెఱంగున సంసారతాపసంతప్యమానుం డై
నీచేత నుపేక్షితుం డయినవాని నుద్ధరింప నీవు దక్క నన్యం
డు సమర్థుండు గాఁడు జగంబుల నెవ్వం డేమిక్పత్యంబు నె
వ్వనిచేతం బ్రేరితుండై యేయింద్రియంబులంజేసి యేమిటి
కొఱకు నెవ్వనికి సంబంధి యై యేస్థలంబున నేసమయంబు
నం దేమిరూపంబున నేగుణంబున నపరంబైన జనకాదిభా
వంబు నుత్పాదించి పరం బయినబ్రహ్మాదిభావంబున రూ
పాంతరంబు నొందించు నట్టివివిధప్రకారంబు లన్నియు నిత్య
ముక్తుండవు రక్షకుండవు నైననీవ నీయంశం బైనపురుషునికి
నీయనుగ్రహంబునఁ గాలంబుచేతం బ్రేరితయై కర్మమయం
బును బలయుతంబును బ్రధానలింగంబును నై నమనంబును
నీమాయ సృజించు నవిద్యార్పితవికారంబును వేదోక్త

కర్తృప్రధానంబును సంసారచక్రాత్మకం బైనయీమనమున
నిన్నునేవింపక నియమించి శరణింప నొక్కండును నమ
ర్థుండు లేడు విజ్ఞాననిర్దితబుద్ధిగుణుండవు నీవు నీవలన వశే
కృతకార్యసాధనశక్తి యైనకాలంబు మాయతోడం గూడ
ఘోడశవికారయుక్తం బయినసంసారచక్రంబుఁ జేయు చుం
డు సంసారదానదహనతంతప్యమానుండ నగునన్ను రక్షిం
పుము.

356

టీ. సకలయోగులయందును = ఎల్లజంతుదేహములయందును, సుఖ
...జనితంబు = సుఖముతోలగుట కష్టమువచ్చుటచేత పుట్టించబడినది, విస,
శోకానలంబునక = దుఃఖాగ్నిచేత, దండవ్యామానుండును = మిక్కిలి
కొల్పబడినవాఁడును, దుఃఖనివారకంబు = దుఃఖములను మాన్పునది, కాని,
దేహద్యభిమానంబునక = దేహము మొదలగువానియందలి మమకారముచేత,
మోహితుఁడను = మోసపుచ్చు బడినవాఁడను, పరిభ్రమించు = తిరుగు,
ప్రియండవు = ఇష్టుఁడవు, సఖుండవు = స్నేహితుఁడవు, పరదేవతవు = ఉత్త
మదైనతమవు, బ్రహ్మగీతంబులు = బ్రహ్మజేవునిచే బోధపడబడినవి, లీలా
తార కథావిశేషంబులక = విలాసముకొఱకైన పుట్టుకలయొక్క వృత్తాంత
ములు, చరియించుచు = తిరుగుచు, రాగాది నిర్మమండను = రాగ ద్వేషములు
మొదలైనవి లేనివాఁడను, దుఃఖపుంజంబులు = కష్టములసమూహములను,
తరియించి = దాటి, భవదీయ...నిపుణులు = సిపాదపద్మములను తలచుట
కొలుచుట వీనియందు వెరవరులైనవారు, మైద్యదత్తంబు = వెజ్జాచే నీయఁ
బడినది, తక్కింబులు = ఇతరులు, సంసార...నుండు = సంసారపు వేడిమిచే
నుడికినవాఁడు, ఉపేక్షితుఁడు = విచారించబడనివాఁడు, ఉద్ధరింపక =
కడిలేర్చుటకు, సమర్థుఁడు = చాలినవాఁడు, కృత్యంబు = కార్యము, ప్రేరితుఁ
డు = పురికొలుపబడినవాఁడు, సంబంధి = సంబంధముగలవాఁడు, అపరంబు =
మఱియొకటి, జనకాదిభావంబు = తండ్రి మొదలగువాని ధర్మము, ఉత్పా

దించి=పుట్టించి, బ్రహ్మదిభావంబునక=బ్రహ్మత్వము మొదలగుదానిచేత,
 రూపాంతరంబు=మఱియొక్క ఆకారము, వివిధప్రకారంబులు=చలుదెలుఁ
 గులు, నిత్యముత్పఁడవు=ఎప్పుడేని విషయములఁ దగులుపడనివాడవు, రక్ష
 కుండవు=కాచువాడవు, నీయంశము=నీభాగము, నీయన్ గ్రహంబునక=
 నీదయచేత, ప్రేరిత=ఉత్సహింపఁబడినది, కర్తృమయంబు = కర్తరూపము,
 బలయంతము=బలముతోఁగూడినది, ప్రధానలింగంబు = ముఖ్యమైనగుఱుతు
 గలది, సృజించుక=పుట్టించును, ఆవిద్యార్విత్తవికారంబును = మాయ
 చేత కల్పించి పెట్టఁబడిన మార్పుగలదియు, వేదోక్తకర్తప్రధానంబు =
 వేదములలోఁ జెప్పఁబడిన కర్తలే ముఖ్యముగాఁగల, సంసారచక్రాత్మకంబు
 = సంసారసమూహరూపమైనది, నియమించి=కట్టుచేసికొని, నమర్కుడు =
 నేర్చినవాఁడు, విజ్ఞాన...గుఱుండవు=విశేషమైనజ్ఞానముచే జయింపఁబడిన
 బుద్ధికి స్వభావమైన జడత్వముగలవాఁడు, వశి...శక్తి = స్వాధీనముచేసికొ
 ఁబడిన పనులఁ జక్కఁజేయునదియై న సామర్థ్యము గలది, హాడశవికార
 యుక్తంబు = పదునాఱుమార్పులతోఁ గూడినది, సంసార...నుండక =
 సంసార మనుకొనిచ్చుచు మిక్కిలి తొల్చఁబడుచున్న నన్ను రక్షింపుము.

సీ. జనులు దిక్పాలురసంపదాయుర్విభ
 వములు గోరుదురు భవ్యంబు లనుచు
 నవి యంతయును రోషహాసజృంభిత మైన
 మాతండ్రి బొమముడిమహిమఁ జేసి
 విహతంబు లగు నట్టివీరుండు నీచేత
 నీమిషమాత్రంబున నేడు మడిసెఁ
 గావున ధ్రువములు గావు బ్రహ్మాదుల .
 శ్రీవిభవంబులు జీవితములుఁ
 తే. గాలరూపకుఁ డగునురుక్రమునిచేత
 విడలితము లగు నిలువపు వేయు నేల

యితర మే నొల్ల నీమీఁదియెఱుక కొంత
గలిగియున్నది గొలుతుఁ గింకరుడ నగుచు.

357

టీ. జనులు = ఈలోకములోనివారందఱు, దిక్పాలర సంపదాయ
ర్విభవంబులు = ఇంద్రుఁడు మొదలగు దిక్పతుల కలుములు ఆయుఁపరిమాణ
ములు దొరతనములు, భవ్యంబులు = మంచివి, అనుచు, (తాము వానిని)
కొరుదుదు, అవి అంతయును, గోపహాసజ్యంభితము = కోపముచేత చేయఁ
బడిన నవ్వుచేత రేపఁబడినది, ఐన, మాతండ్రి బాసుముడి మహిమన్ =
మాయయ్య హిరణ్యకశిపుని మొగము చిట్టించుకొనుపాటి శ్రభావముతో,
విహతింబులు = నష్టములు, అగుచు, అట్టివీరుండు = అంతటిశూరుండు
గూడ, నీచేత, నిమిషమాత్రంబునన్ = తెప్పపాటుకాలములో, నేఁడు,
మడసెన్ = చచ్చెను, గనుక, బ్రహ్మగుల శ్రీవిభవంబులు = బ్రహ్మ
మొదలగువారి సంపదలు, దొరతనములు, జీవితములు = బ్రతుకు దెరువులు,
ధృనిములు = నిత్యములు, కావు, కాలరూపకుఁడు = కాలస్వరూపకుఁడు,
అగు, ఉరుక్రమునిచేతన్ = గొప్పవ్యాప్తిగల విష్ణువుచేత, విదలితము
లు = కొట్టఁబడినవి, ఇతరము = నిభక్తికంటె ఇతరమైనదానిని, ఏను,
ఒల్లను = ఒప్పుకొనను, నీమీఁదియెఱుక = నీయందలి వివేకము, కొంత,
కలిగియున్నది, కాన, కింకరుడన్ = నీకు దాసుఁడను, అగుచును, కొలు
తును = నేవించును.

తా. స్వామి! లోకులందఱును ఇంద్రుని దిక్పాలరసంపదలు వారి
ఆయుఁకాలములు దొరతనములు చాలమేలైనవనియు అవి తమకు లభించిన
చాలుననియు తలఁతురు. అది నట్టిపిచ్చి. ఇవన్నియును కన్నులముందఱనే
మాతండ్రి గోపముతో ఒక్కవికారపునవ్వు నవ్వి మొగము చిట్టించినతోడ
నే నాకనమై ఎక్కడ వక్కడపోగా మనము చూచియున్నాముగదా.
ఇంక అంతటిబలకాలి మాతండ్రియు మాచుచుండఁగనే గుడిచి కూర్చుండి
భవిష్యమును ఎఱుగక తెప్పపాటుకాలములో నీచేతులొ జచ్చెను.
కనుక బ్రహ్మదులయు సంపదలు దొరతనములు మొదలగునవి కావ్యతములు

కావు. అవన్నియు కాళాత్మకైన సర్వవ్యాపనశక్తియుక్తమైన విష్ణుని చేతఁ జెఱుపఁబడుచుండునుగాని ఉండవు నేయి యెంచుకు స్వామి నాకు నిపాదభక్తికంటె మఱియొకటి నలదు. నిదయనలన నిమిది తెలివి కొంత సంపాదించుకొనియున్నాను. నీకు దానుడనై కైంకర్యముచేయుచు ఉండును. నన్ను కరుణింపుము.

మ. త్కోకిలము. ఎండచూపులనంటిభద్రము లెల్లసార్థములంచుమ
ర్త్యుండు రోగనిధానదేహముతో విరక్తుఁడు గాక యు
ద్ధండమన్నభవహిన్ సేప్పుడుఁ దప్పుడై యొకనాఁడుఁ జే
రండు పారము దుష్టసౌఖ్యపరంపరాక్రమణంబునన్. 358

టీ. మర్త్యుండు = మరణమే ధర్మముగాఁ గలమానవుఁడు, ఎండ చూపులవంటి, భద్రములు ఎల్లక = విహితశుభములన్నియు, సార్థములు = ప్రయోజన సహితములు, అనుచును, రోగనిధానదేహముతోక = వ్యాధులకు నెలవైన శరీరముతోడ, విరక్తుండు = విరాగము గలవాఁడు, కాక, ఎప్పుడును, ఉద్ధండమన్నభవహిన్ = తీవ్రమైన కామాగ్నిచేత, తప్పుఁడు = క్రాగినవాఁడు, వి, ఒకనాఁడు = ఒకప్పుడును, గుప్త...ణంబునన్ = నిచములైన స్రక్చందన వనితాది సుఖముల సమూహముల గడపుటలో, పారము = తుద, ముట్టనేరఁడు = పొందఁజాలఁడు.

తా. మరణమే ప్రకృతిగాఁ గలయీదేహి' ఎండచూపులనెల్లభం గురమైన యీ తుచ్ఛశుభములన్నియు నిజములనిబ్రతుని రోగములపుట్టయైన తనజేహస్థితికి నగవక ఎప్పుడు తీరినికామాగ్నికిఁ గ్రాగి నిచములైన వనితాదివిషయముల ననుభవించుచు ఒకప్పుడైనను దరి గాంచఁజాలఁడు.

ఉ. శ్రీమహిళామహేశ సరసీరుహగర్భులకై న నీమహో
ద్దామకరంబుచే నభయదానము చేయవు నేను బాలుఁడం
దామసవంశ సంభవుఁడ దైత్యుఁడ నుగ్రరజోగుణుండ ని
స్సీమదయంగరాంబుజము శీర్షముఁ జేర్చుటచోద్యమిశ్వరా.

టీ. ఈశ్వరా = సర్వజగములకు ప్రభువైన ఓనారాయణా ! శ్రీమ
హిళా...గర్భులకు ఐనక = శక్తిరూపిణియగు పార్వతికి భర్తయగుశివున
కును బ్రహ్మకును ఐనను, ఏ...కరంబుచేక = ఏమహామహిమగల వాస్తవము
చేత, అభయదానము = అభయమునిచ్చుటను, చేయవు, నేను, బాలుడను,
తామసవంశసంభవుడనక = మోటురక్కసికులమునఁబుట్టివాడను, వైత్యుఁ
డనక = దితిజాలవంశమువాడను, ఉగ్రరజోగుణుండనక = క్రూరమైన రజో
గుణము కలవాడను, నిస్సీమదయక = హస్తలేని కరుణచేత, కరాంబుజము =
కేలుఁదామర, శీర్షమునక = నెత్తిన, చేర్చుట = ఉంచుట, చోద్యము = వింత.

వ. మహాత్మా సుజను లయిన బ్రహ్మదులందును దుర్జను లైన
మాయందును సేవానురూపంబుగం బయోపక్షంబులు లేక
కల్పవృక్షంబుచందంబున ఫలప్రదానంబు సేయుదువు కంద
ర్పసమేతం బగుసంసారకూపంబునం గూలు చున్నమూఢ
జనులం గూడి కూలెడినేను భవదీయభృత్యుం డగునారదు
ని యనుగ్రహంబునంజేసి నీకృపకుఁ బాత్రుండ నైతి నన్ను
రక్షించి మజ్జనకుని నణియించుట నాయందులఁ బక్షపా
తంబు గాదు దుష్టదనుజసంహారంబును శిష్టభృత్యమునిజనర
క్షాప్రకారంబును నీకు నైజగుణంబులు విశ్వంబు నీవ గుణా
త్మకం బయినవిశ్వంబు సృజించి యందుం బ్రవేశించి
హేతుభూతగుణయుక్తుండ నై రక్షకసంహారకాదినానారూ
పంబుల నుండుదువు సదసత్కారణకార్యాత్మకం బయిన వి
శ్వంబునకుం బరమకారణంబు నీవ నీమాయచేత వీడు దా
ననియెడిబుద్ధివికల్పంబు దోచుఁ గాని నీకంటె నొం డెద్ది
యు లేదు బీజంబునందు వస్తుమాత్రభూతసాత్త్వ్యంబును
వృక్షంబునందు నీలత్వాది వర్ణంబునుం గలుగుతెఱంగున
విశ్వంబునకు నీయంద జన్మస్థితిప్రకాశనాశంబులుం గలుగు

నీచేతనయినవిశ్వంబు నీయంద నిలువుకొని తొల్లి ప్రళయకాలపారావారంబునఁ బన్న గేంద్రపర్యంకంబునఁ గ్రియారహితుండ వై నిజసుఖానుభవంబు నేయుచు నిద్రితుని భంగి యోగనిమిలితలోచనుండవై మెలంగుచుఁ గొంత కాలంబునకు నిజకాలశక్తిచేతం బ్రేరింబులై ప్రకృతిధర్మంబు లయినసత్త్వాదిగుణంబున నంగీకరించి సమాధి చాలించి వెలుంగు చున్ననీనాభియేందు వటవీజంబువలన నుచ్ఛవించువటంబు తెఱంగున నొక్క కమలంబు సంభవించె నట్టి కమలంబువలన నాల్గుమోముల బ్రహ్మ జన్మించి దిశలు వీక్షించి కమలంబునకు నొం డయినరూపంబు లేకుండుటఁ జింతించి జలాంతరాళంబుఁ బ్రవేశించి జలంబులందు నూలు దివ్యవత్సరంబులు వెదకి తనజన్మంబునకు నుపాదానకారణంబైననిన్ను దర్శింప సమర్థుండు గాక మగిడి కమలంబుకడకుం జని విస్మయంబు నొంది చిరకాలంబు నిర్భరతపంబు నేసి పృథివియందు గంధంబు గనుచందంబునఁ దనయందు నానా సహస్రవదన శిరోనయన నాసాక్షర్ణవక్త్రభుజకరచరణుండును బహువిధాభరణుండును మాయాకలితుండును మహాలక్ష్మణ లక్ష్మీతుండును నిజప్రకాశదూరీకృతతముండును బురుషోత్తముండును నయిననిన్ను దర్శించె నయ్యవసరంబున. 360

టీ. నుజనులు = సాధువులు, దుర్జనులు = దుష్టులు, నేవాసురూపంబు గణ = కైంకర్యమునకుఁ దగినట్టులు, పక్షాపక్షంబులు = స్వీయ పరకీయభావములు, లేక, కల్పపుక్షంబుచందంబునక = కల్పపుక్షమువలె, ఫలప్రదానము = విపాకాముష్టికములు (పండ్లను) ఇచ్చుటను, కందర్పసమేతంబు = మస్తేభునితోఁ గూడియున్నది, అగు, సంసారకూపంబునక = సంసారమును మూల్యందు, భవదీయభృత్యుండు = సిదానుఁడు, నికృపకుఁ = సిదయకు;

పాత్రుండక్ష=తగినవాడను, మజ్జనకుని=మాయయ్యను, పథియించుట=చం
పుట, పక్షపాతిము=మమత్వము, దుష్టదనుజసంహారంబును = క్రూరులగు
రాక్షసులఁ జంపుటయు, శిష్ట...కారంబును=సాధువులైనదాసులు మునులు
వీరిని రక్షించువిధమును, నైజగుణంబులు = స్వభావనీధములైన గుణములు,
విశ్వంబు=ప్రపంచము, గుణాత్మకము=సత్త్వరజస్తమోగుణరూప మైనది,
విశ్వంబు=ప్రపంచము, సృజించి=పుట్టించి, ప్రవేశించి=చొచ్చి, హేతు
భూతగుణయు క్తుండపు=కారణమైన గుణములతోఁ గూడినవాడవు, రక్షక
...రూపంబులక =కాపాడువాడు చంపువాడు మొదలయిన బహుస్వ
రూపములచేత, ఉండుదువు. సద...త్తకంబు=ఉండునది లేనిది కారణము
కార్యము అనురూపముగల, విశ్వంబునకుక =ప్రపంచమునకు, పరమకార
ణంబు=ముఖ్యహేతువు, వీడు=ఇతరుడు, తాను, బుద్ధివికల్పంబు=జ్ఞాన
భేదము, ఓండు=వేలు, బీజంబునందు=నిర్మయందు, వస్తుమాత్రసౌత్త్వ్యం
బులు=అణువుగానైన పదార్థముయొక్క సూక్ష్మత్వమును, నీలత్వాదివర్ణం
బును=నలుపు మొదలగు రంగును, కలుగు తెఱంగునక=కలుగునట్లుగా, జన్మ
స్థితిప్రకాశనాశంబులు=పుట్టుట బ్రతుకుట విజృంభించుట నశించుట, లోలి
=పూర్వము, ప్రళయకాలపారావారంబునక=ప్రళయకాలమందలిసముద్ర
మందు, పన్నగేంద్రపర్యంకంబునక =శేషకయ్యయందు, క్రియారహితుం
డవు=పనులు మానినవాడవు, నిజసుఖానుభవంబు=అత్త సుఖము సనుభవిం
చుట, నిద్రితునిధింగిక=నిద్రబోయినవాని యట్టులు, యోగనిమితిత లో
చనుండవు=ధ్యానముచేత మాయబడిన కన్నులు గలవాడవు, కొంతకా
లంబునకుక=కొంతసేపటికి, నిజకాలశక్తిచేతక = ససంబంధమైన కాలము
యొక్క ప్రభావముచేత, ప్రేరితంబులు=పురికొలుపబడినవి, ప్రకృతిధర్మం
బులు = అవిద్యాగుణములు, సత్త్వాదిగుణంబులక = సత్త్వము మొదలగు
గుణములను, అంగీకరించి=ఒప్పుకొని, సమాధి=వీకాగ్రతి, నాభి = బొడ్డు,
పటబీజంబు=మట్టిచిత్తు, పటంబు=మట్టిచెట్టు, ఒక్కకమలంబు = ఒక్కతా
మర, నాల్గమోములబ్రహ్మ=నాలుగు మొగములు గలసృష్ట్యధిష్ఠానదైవము,

జన్మించి=పుట్టి, వీక్షించి=చూచి, కమలంబునకుఁ = ఒక నాభియందలి
తామరకంటె, ఒండు, ఇతరము, చింతించి=యోచించి, జలాంతరాళంబు=
నీటివడుము, ప్రవేశించి=వచ్చి, దివ్యవత్సరంబులు=దేవతాసంవత్సరములు,
వెదకి, తనజన్మంబునకుఁ =తనపుట్టుకకు, ఉపాదానకారణంబు=ముఖ్యహే
తువును, నిన్ను (విష్ణుని), దర్శింపఁ =చూచుటకు, సమర్థుండు = చాలిన
వాఁడు, కాక, నుగిడి=మరలి, చని =పోయి, విస్తయంబు=అశ్చర్యము,
చిరకాలంబు=చాలకాలము, నిర్భరతపంబు=పూర్ణమైన తపస్సు, చేసి,
పృథివియందు=భూమిమీఁద, గంధంబు=వాసనను, కనుచందంబునఁ =
చూచునట్లు, తనయందుఁ=తనలో, నానా...చరణంబు = పెక్కువేల
ముఖములు తలలు కన్నులు ముక్కులు చెవులు నోడలు బాహువులు చేతులు
కాళ్లుగలవాఁడు, బహువిధాభరణంబు = పలువన్నెలసాములు గలవాఁడు,
మాయాకలితుఁడు=మామతోఁ గూడినవాఁడు, మహాలక్ష్మణు లక్ష్మీతుండు=
గొప్ప దివ్యలక్ష్మణములచేఁ బ్రకాశించువాఁడు, నిజ...తముండు=తనకాంతి
చే పోగొట్టబడిన ఆజ్ఞానమును అంధకారముగలవాఁడు, పురుషోత్తముండు=
పురుషశ్రేష్ఠుఁడును, ఐన, నిన్ను, దర్శించెఁ = చూచెను. అయ్యవసరంబు
నఁ = అసమయమందు.

క. ఘోటకపదనుడ వై మధు

కైటభులం ద్రుంచి నిగమగణముల నెల్లం

బాటించి యజున కిచ్చిన

కూటస్థుడ వీశ్వరుడవు కోవిదవంద్యా.

361

టీ. కోవిదవంద్యా = పండితులచేత నమస్కరించఁదగిన ఓస్వామి!
నీవు, ఘోటకపదనుడవు = గుఱ్ఱపుమోముగలవాడవు, అయి, మధుకైట
భులక=మధువు కైటభుఁడు అనురాక్షసులను, ద్రుంచి =చంపి, నిగమగణ
ములను=వేదసమూహములను, ఎల్లఁ, పాటించి=అర్చించి, అజునకుఁ=
బ్రహ్మకు, ఇచ్చిన, కూటస్థుడవు=సర్వకాల సర్వావస్థలయందు వికారము

నొందక ఒక్కతీరున కాశ్యకుడుగా నుండువాడవు, ఈశ్వరుడవు= ప్రభువవు.

తా. విద్వాంసులచే స్తోత్రము చేయఁదగిన ఓసారాయణా! నీవుగుఱ్ఱపు మొగములవాడవై (హయగ్రీవావతారమెత్తి) మధుకైటభులను రాక్షసులను జంపి, వేదములన్నియు బ్రహ్మకుఁ దెచ్చియిచ్చి అవికారరూపుడై సనాతనుడైన ఈశ్వరుడవు నీవేకదా!

వ. ఇవ్విధంబునఁ గృశత్రేతాద్వాపరంబు లనుమూఁడుయుగంబులందును దిర్యజ్ఞానవమునిజలచరాకారంబుల నవతరించి లోకంబుల నుద్ధరించుచు ధరించుచు హరించుచు యుగానుకూలధర్తంబులం బ్రతిష్ఠించుచు నుండుదువు దేవాయవధరింపుము. 362

టీ. తిర్య...కారంబులక=మృగపక్ష్యదులు మనుజులు మనులు జలజంతువులు వీనిరూపములచేత, అవతరించి=పుట్టి, ఉద్ధరించుచుక=కాపాడుచు, ధరించుక=తాల్చుచు, హరించుచుక=నశింపఁజేయుచు, యుగానుకూలధర్తంబులక=యజ్ఞములకు అనురూపములైన వ్యాయములను, ప్రతిష్ఠించుచుక=పాదుకలుపుచు, ఉండుదువు, దేవా=శ్రీహయే ముఖ్యోద్దేశముగాఁ గల యోస్యామి! అవధరింపుము=చిత్తగించుము.

సీ. కామహర్షాదినంకలితమై చిత్తంబు
భవదీయచింతనపదవి చొరదు

మధురాదిరసముల నురగి చొక్కుచు జిహ్వ

నీనర్తనమునకు నిగుడ నీదు

నుందరీముఖములఁ జూడఁ గోరుచుఁ జూడ్కి

తావకాకృతులపైఁ దగులువడదు

వివిధదుర్భావలు వినఁ గోరువీనులు
 వినవు యుష్కత్కథావిరచనములు
 తే. ఘ్రాణ మురవడిఁ దిరుగు దుర్గంధములకుఁ
 దవులు గొలుపదు వైష్ణవధర్మములకు
 నడఁగి యుండవు కర్తేంద్రియములు పురుషుఁ
 గలఁచు సవతులు గృహమేధిఁ గలఁచునట్లు.

363

టీ. చి త్రంబు=మనస్సు, కామనారాది సంకలితము=కోరికలు వేడు
 కలు మొదలగువానిచే గలఁతపడినది, వి, భవదీయచింతనపదవి=నిన్నచిం
 తించుతోవకు, సారదు=చనచు, జిహ్వా=నాలుక, మధురాదిరసములు=తీపి
 మొదలగురుచులను, మరగి, చొక్కుచు=మిథ్యావందమునొందుచు, నిర్లస
 మనకుఁ=నిన్నునుతించుటకు, నిగుడనిదు=తలయెత్తనియదు, చూడ్కి=
 చూపు, నుండరీముఖములఁ=సాగసుకలైలముద్దుమొగములను, చూడక,
 కోరుచు, తావకాకృతులవైఁ=నిరూపములమీఁద, తగులునడఁచి=చిక్క
 దు, వీచులు=చవులు, వివిధదుర్భావలఁ=పలుచెఱుగులచెడ్డమాటలను, వి
 నక, కోరును, యుష్కత్కథావిరచనములు=నిగాధలవర్ణనలు, వినవు,
 ఘ్రాణము=ముక్కు, ఉరవడిఁ=వేగముగా, దుర్గంధములకుఁ=చెడు
 వాసనలకు, తిరుగును, వైష్ణవధర్మములకుఁ=విష్ణుప్రీతికరములైనప్రాణా
 యామాదికృత్యములకు, తగులుగొలుపదు=ఒప్పునీయను, కర్తేంద్రియములు=
 నాక్కు చేతులు కాళ్లు గుదము ఉపస్థము ఆనునింద్రియములు, అడఁగి=వశ
 ములై, ఉండవు, సవతులు, గృహమేధిఁ=గృహస్థుని, కలఁచునట్లు=కలఁ
 తజొందించునట్లు, పురుషుఁ=దేహిని, కలఁచుకొ=కలియఁబెట్టును.

తా. మనస్సు కోరికలు మొదలగువానిచే కలఁతపడి నిన్ను ధ్యానిం
 చుతోవ దొక్కగు. నాలుక తీపిమొదలగువానిచుచి మరగి నిన్నుతీయ్య
 కొనదు. చూపు సాగసుకలైలఁ జూడ పరువులిడుఁగాని నిదివ్యమంగళవిగ్ర
 హములఁ జూడనొప్పుదు. చెవులు పాడుసోదలు వినునుగాని నికథావర్ణనము
 లను విననొల్లవు. ముక్కు దుర్వాసనలకుఁ బోవునుగాని మంచి (ప్రాణా

యామాదికార్యముల) పనులకుఁబోడు. కర్తేంద్రియములా సవతులందఱు గృహస్థుని జన్మకాలఁజెట్టినట్లు పురుషుని వేధించును.

వ. ఇవిధంబున నింద్రియంబులచేతఁ జిక్కుచుడి స్వకీయపరకీయ శరీరంబులందు మిత్రామిత్రభావంబులు నేయుచు జన్మమ రణంబుల నొందుచు సంసారవైతరణీనిమగ్నం బయినలో కంబు నుద్ధరించుట లోకసంభవస్థితియకారణుండ వైననీ కుం గర్తవ్యంబు భవదీయసేవకుల మయినమాయందుఁ బ్రి యభక్తు లయినవారల నుద్ధరింపుము. 364

టీ. స్వకీయ...బులందుకొంతమవి ఇతరులవియునగు దేహములయం దు, మిత్రామిత్రభావంబులు=చెలిమి పగయును, చేయుచు, జన్మమరణం బులకొంపుట్టుచావులను, పొందుచు, సంసారవైతరణీనిమగ్నంబు=సంసారమునునిష్ఠలయేఱులోబడి మునిగినది, లోకంబుకొంజనమును, ఉద్ధరించుట=కడతేచ్చుట, లోక...బుండవు=లోకములపుట్టుక పెంపు చావులకు హేతువవు, వివ, నికుకొ, కర్తవ్యంబు=చేయఁదగినది, భవదీయసేవకులము = నికింకరులము, అయినమాయందుకొ, ప్రియభక్తులు=ఇష్టభృత్యులు, ఉద్ధరింపుము=గట్టునకుఁ జేర్చుము.

మ. భగవద్విద్యగుణానువర్తనసుధాప్రాప్తకచిత్తుండ నై బెగడక సంసరణోగ్రవైతరణికిఁ భిన్నాత్ములై తావకీ యగుణస్తోత్రచరాఙ్ముఖత్వమున మాయాసౌఖ్యభావంబులక నుగతిం గాననిమూఘులం గని మదికొ శోకింతు సర్వేశ్వరా.

టీ. సర్వేశ్వరా=నిల్లలోకములకుఁ బ్రభువైనయోదేవా' నేను, భగవ...చిత్తుండకొ=మధునైశ్వర్యవంతుడవైన నియమానుసగుణములనుసంధానముచేసిన అమృతమును మరగినమనము గలవాడనై, సంసరణోగ్రవైతరణి

కిక్=సంసారమనుభయంకరమైన నిష్పలయేణునకు, బెగడక్=భయమందను, భిన్నాత్తులై=భేదబుద్ధిగలవారై, తాపకీయ...మునక్ = నివగుకల్యాణగుణములు మంగళస్తోత్రమును వీనికి పెడమోమునెట్టి, మాయాసౌఖ్యభావంబులక్=మిథ్యాసుఖమును సుఖముగాఁ దలఁచుటచేత, సుగతిక్=ఉత్తమగతిని, కాననిమాధులక్ = పొందనిఅజ్ఞానులను, కని=చూచి, మదిక్=నామనస్సున, శోకింతుక్=దుఃఖపడెదను.

తా. స్వామి! నికల్యాణగుణములచింతనామృతముచేఁ దృప్తచిత్తుండనైవందున నేనంతగా సంసారమనునిష్పలయేణునకు భీతిల్లను. పాపము ఈ మూఢమానవులందఱు భేదబుద్ధితో నిగుణవర్ణనమునకు ద్వేషపడి మిథ్యాసౌఖ్యములను సౌఖ్యములనినమ్మి ఉత్తమగతిని పొందనేరకపోయిరిగాదా యని అనిశము చింతనొందువాఁడను.

వ. దేవా మునీంద్రులు నిజవిముక్తకాము లయి విజనస్థలంబులందపంబు లొచరింతురు కాముకత్వంబు నొల్లక యుండువారికి నీకంటె నొండు శరణంబు లేదు గావున నిన్ను నేవిం చెద. కొందఱు కాముకులు గరద్వయకంఠూతిచేతం దనియనిచందంబునఁ దుచ్చం బయి పశుపక్షిక్రిమికీటసామాన్యం బయినమైథునాదిగృహమేధిసుఖంబులం దనియక కడపట నతిదుఃఖిభవంతు లగుదురు. నీప్రసాదంబు గలనుగుణుండు నిష్కాముం డయి యుండు మౌనవ్రతజపతపశ్శ్చితాధ్యాయనంబులును నిజధర్మవ్యాఖ్యానవిజనస్థలనివాససమాధులును మోక్షహేతువు లగు నయిన నివి పదియు నింద్రియజయంబు లేనివారికి భోగార్థంబు లయి విక్రయించువారికి జీవనోపాయంబు లయి డాంచికులకు వార్తాకరంబు లయియుండు సఫలంబులు గావు. భక్తి లేక భవదీయజ్ఞానంబు లేదు. రూపరహితుండ నైననీకు బీజాంకురంబులకై వడిఁ గారణ

కార్యంబులయినసదసద్ద్రావంబులు రెండును బ్రకాశమానంబులగు నారెంటియందును భక్తియోగంబున బుద్ధిమంతులు మథనంబున దారువులందు వహ్నిం గనియెడుతెఱంగున నిన్నుఁ బొడగందురు. పంచభూతత్వాత్తంబులును ప్రాణేంద్రియంబులును మనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తంబులును నీవ సగుణంబును నిర్గుణంబును నీవ గుణాభిమాను లయిన జన్మమరణంబుల నొందువిబుధు లాద్యంతంబులు గానక నిరుపాధి కుండ పైనని న్నెఱుంగరు తత్త్వజు లయినవిద్యాంసులు వేదాధ్యయనాదివ్యాపారంబులు మాని వేదాంశప్రతిపాద్యం డ వగునిన్ను సమాధివిశేషంబుల నెఱింగి నేవింతు రదిగావున.

టీ. నిజవిముక్తకాములు=స్వభావముచేతనే విడువబడిన కోరికగల వారు, విజనస్థలంబులక=గుంపుచేరినిరహస్యదేశములందు, ఆచరింతురు = చేయుదురు, కామకర్మంబు=కోరికలుగోరువానిధర్మము, కామశులు=కోరికలుగోరువారు, కరద్యయకందూతిచేతక=రెండుచేతులదురద చేత, తనియని చందంబునక=గోఁకికొనితృప్తిచెందనిలాగున, తుచ్చంబు=ఁచము, పశు... సామాన్యంబు=గొడ్డు పిట్టలు పురుగులు వీనికితుల్యము విన, మైథునాదిగృహ మేధినుఖంబులక=సురతము మొదలగు కామపుసౌఖ్యముల చేత, తనియక = తృప్తిచెందక, కడపటక=తుదను, అతిదుఃఖనంతులు=మిగులదుఃఖముగల వారు, అగుదురు. తీటపట్టినవాడు తర్వాతకొప్పిమంటయెత్తునని విచారింపక నెత్తురుగాఱబరికి చివరకు అతిబాధచెందునట్లు ముందునచ్చకష్టముగానక తుచ్చములైన మైథునాదినుఖములఁజెందువారు తుదకుఁగ్రష్టపడుదురనిభావము. ఏప్రసాదంబుక=ఏయనుగ్రహము, కలసుగుణంబు=కలిగినసజ్జనుడు, నిష్కామంబు=కోరిక లేనివాడు, మాన...నంబులును=మాటలాడికుండుట ప్రతములు జపము తపము వేదకాస్త్రములు చదువుకొనుట, నిజ...సమాధిలు=స్వ(ఏ)ధర్మములను వివరించుకొనుచు రహస్యమైనతావున గూర్చుండుట

చిత్రైకాగ్ర్యమును, మోక్షహేతువులు=మక్తిసాధనములు, అగును. ఇంద్రి
యజయంబు=అంతరింద్రియ బహిరింద్రియనిగ్రహము, లేనివారికి, భోగార్థం
బులు=అనుభవైకప్రయోజనములు, విక్రయించువారికి=అమ్మువారికి, జీవ
నోపాయంబులు=బ్రతుకుదెరువులు, డాంభిషలకు=దంభిమును బూను
వారికి, వార్తాకరంబులు = జీవనహేతువులు, సఫలంబులు=మోక్షఫలము
తోఁగూడినవి, కావు, భిషదీయజ్ఞానంబు=నీసంబంధమైనయెఱుక, రూపరహి
తుండ్రవు=ఏరూపము లేనివాడవు, బీజాంకురంబులకైవడికొ = విత్తుమొలకల
వలె, కారణకార్యంబులు = హేతుహేతుమత్తులు, సదసద్రూపంబులు=కా
శ్వతము భంగురమునైనరూపములు, ప్రకాశమానంబులు=వెలుగుచున్నవి,
అగును, ఆరెంటియందును, భక్తియోగంబునకొ=నిరంతరము భక్తిని అనుసం
ధించుటచేత, మథనంబునకొ=తరుచుటచేత, దారువులందుకొ=కట్టెలలో,
ఎప్పికొ=అగ్నిని, కనియెడు తెఱంగునకొ=ఆగపడునట్లు, నిన్ను, పాడగం
దురు=చూతురు, పంచభూతతత్త్వాత్రంబులును = పృథివ్యానుల లేశములైన
శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములు, ప్రాణేంద్రియంబులును=ప్రాణములు ఇంద్రి
యములును, మనోబుద్ధిచిత్రాహంకారములును, నీవే, సగుణంబును=గుణ
ములతోఁగూడినది, నిర్గుణంబు=గుణరహితమైనది, నీవే, గుణాభిమానులు =
గుణములయందు తగులుగలిగి, జన్మమరణంబులను = పుట్టుచావులను, ఓందు
విబుధులు=పొందువిద్వాంసులు, అద్యంతంబులు=మొదలుతుదయు, కాన
క=చూడక, నిరుపాధికుండు=ఉపాధి (విషయసంగమ) లేని, తత్త్వజ్ఞా
లు=నిజమెఱిగినవారు, విద్వాంసులు = పండితులు, వేదాధ్యయనాదివ్యా
పారంబులు=వేఘులుచగువుట మొదలైనపనులు, వేదాంతప్రతిపాద్యుండ
వు=వేదాంతములచే వర్ణింపఁదగినవాడవు, సమాధివిశేషంబులకొ=ధ్యానభే
దములచేత, ఎఱింగి=తెలిసికొని, నేమింతురు = పరిచర్యచేయుదురు.

సీ. నీగృహోంగణభూమి నిటలంబు మోవంగ

మోదించి నిత్యంబు మ్రొక్కడేని

నీనుంగళ స్తవనికరవర్ణంబులు
పలుమాలు నోలుకఁ బలుకఁడేని

నీయధీనములుగా నిఖిలకృత్యంబులు
ప్రియభావమున సమర్పింపఁడేని

నీపదాంబుజముల నిర్మలహృదయుఁడై
చింతించి మక్కువఁ జిక్కఁడేని

తే. నిన్నుఁ జెవులార వినఁడేని నీకు నేన
నేను రాఁడేని బ్రహ్మాంబుఁ జెందఁగలఁడే
యోగి యైన దపోవ్రతయోగి యైన
వేదియైన మహాతత్త్వవేది యైన.

367

టీ. యోగి = యోగము తెలిసినవాఁడు, ఐనను, తపోవ్రతయోగి =
తపము వ్రతములు గలవాఁడైనను, వేది = వేదములు చదివినవాఁడు, ఐనను,
మహాతత్త్వవేది = గొప్పపరతత్త్వవేత్త, ఐనను, ద్విహాంగభూమి = ద్విగుడి
ముందటినాకిట, నిటలంబు = నొసలు, మోషంగ = తాకునట్లు, నిత్యంబు =
ఎల్లప్పుడు, మోదించి = తాకించి, మ్రొక్కఁడేని = నమస్కరింపఁడేని,
దీమంగళ...బులు = దీ శుభములైన స్తోత్రముల సమూహములయందలి అక్షర
ముల సమూహములు, నాలుక = నాలుకచేత, పలుమాలు, అనేకపర్యాయములు,
పలుకఁడు ఏనిక, నిఖిలకృత్యంబులు = తాజేయు నెల్లపనులు, దీయధీనములుగా =
దీ స్వాధీనములగునట్లు, ప్రియభావమున = ప్రేమతో, సమర్పింపఁడు ఏనిక,
నిర్మలహృదయుఁడు ఐ = రాగాదికళంకములు లేనివాఁడై, దీపదాంబుజముల =
దీ పాదకమలములను, చింతించి = ధ్యానించి, మక్కువ = ప్రేమయందు,
చిక్కఁడేని = తగులువడఁడేని, నిన్ను, చెవులార = చెవులపండువుగా,
వినఁడేనిక, దీకు నేననేయరాఁడేని, బ్రహ్మాంబు = బ్రహ్మస్వరూపుడైన
నిన్ను, చెందఁగలఁడే = పొందఁగలఁడా? పొందలేడు.

తా. స్వామీ! ఎంత యోగియైనను తపము నోములు మొదలగునవి జరపువాడైనను, వేదములు చదివినవాడైనను, గొప్పతత్వవేత్తయైనను, నీ గుడివాకిట నొకఁ డాకునట్లు పడి దండము పెట్టనివాఁడును, పలు మాలు నీస్తోత్ర పాఠములు చడువనివాఁడును, తాజేయు నెల్లపనులు నీవే యని సమర్పించ నేరనివాఁడును, శుద్ధభావముతో నీ పాదకమలముల ధ్యానించనివాఁడును, నిన్ను విననివాఁడును, ఆదరముతో నీసేవ చేయనివాఁడును, బ్రహ్మయాత్రుడ వైననిన్ను బొందఁగలఁడా? బొందఁజాలఁడనుట.

వ. కావున భవదీయదాస్యయోగంబు గృహ సేయు మని ప్రణతుం డైనప్రహ్లాదుని వర్ణనంబులకు మెచ్చి నిర్గుణుం డైన హరి రోషంబు విడిచి యిట్లనియె. 368

టీ. భవదీయదాస్యయోగంబు = నీ కైంకర్యము లభించు తెరువు, కృప సేయుము = కరుణించుము, ప్రణతుండు = మ్రొక్కువాఁడు, వర్ణనంబులకుఁ = మతులకు, నిర్గుణుండు = రాగ రోషాదిగుణములు లేనివాఁడు, రోషంబు = కోపము.

తా. సంతోషించితి నీచరిత్రమునకుఁ సద్భద్రమౌ గాక నీ యంతర్వాంఛితలాభమెల్లఁ గరుణాయత్తుండనై యిచ్చెదం జింతం జెందకు భక్తకామదుఁడ నే సిద్ధంబు దుర్లోక్యుడఁడ జుతుశ్రేణికి నన్నుఁ జూచినఁ బునర్జన్మంబు లే దర్పకా. 369

టీ. అర్పకా = మఱ్ఱా! నీచరిత్రమునకుఁ = నీవడ్డవడికి, సంతోషించితిని, నీకు, సద్భద్రము = మంచి శుభము, జౌకాక, కరుణాయత్తుండక వి = దయకులోగినవాడనై, నీయంతర్వాంఛితముక = నీమనస్సులో నీవు గోరుకొన్న కోర్కెలన్నియు, ఇచ్చెదను, చింతక = విచారమును, చెందకుము, నేను, భక్తకామదుఁడక = భాగవతులకోర్కె లాసఁగువాఁడను, సిద్ధంబు = నిజము, జుతుశ్రేణికిక = శరీరలకు, దుర్లోక్యుడక =

చూడశక్యముకానివాడను, నన్ను, చూచినాఁ = కనుఁగొనినచో, పునర్జన్మం
బు = మఱపుట్టువు, లేదు.

తా. వత్సా, ప్రహ్లాదా! నీనడవడికి చాలగ సంతసించినాను. నీకు
శుభము గలుగుఁగాక. నీవు కోరినదెల్ల నిచ్చుటకు సంసిద్ధుడనై యున్నాను
విచారపడకుము. నేను భక్తులకోరికలను దీర్చువాడను. నీయందు నాకు
అత్యంతప్రీతి గలదుగాన నీకు దర్శన మిచ్చినాను గాని నేను ఎల్ల జంతువులకు
చూడ నలవికానివాడను. నన్ను జూచినవారు మఱపుట్టుకను జేందరు.

ఆ. సకలభావములను సాధులు విద్వాంసు

లఖిలభద్రవిభుడ నై ననన్నుఁ

గోర్కు లి మ్మటంచుఁ గోరుదు రిచ్చెదఁ

గోరు మెద్దియైనఁ గుఱి నీవు.

370

టీ. కుఱ్ఱా! సాధులు = సజ్జనులైన, విద్వాంసులు = పండితులు, సకల
భావములఁ = అన్నివిధములచేతను, అఖిలభద్రవిభుడఁ = సమస్తమంగళ
దాయకుడను, ఐననన్నుఁ, గోర్కులు, ఇమ్ము = ఈయము, అటంచును,
కోరుదురు, నీవును, కోరుము, ఎద్దియైనను, ఇచ్చెదను.

తా. కుఱ్ఱా! ఎంతటివారును మంగళకారణుడైననన్ను తమయెల్లయ
ర్థములచేతను కోరికలిప్పుని కోరుచుందురు. నేనును వారి కోరికల నిచ్చుచుం
దును. నీవును దేనినైన నీయిష్టమైనదానిని గోరికొనుము. ఇచ్చెదను.

వ అని పరమేశ్వరుండు ప్రహ్లాదునియందుఁ గలసకామత్వంబుఁ
దెలియుకొఱకు వంచించి యిట్లానతిచ్చిన నతండు నిష్కా-
ముం డైనయేకాంతి గావునఁ గామంబు భక్తియోగం
బునకు సంతరాయం బని తలంచి యిట్లనియె సుతృప్తి
మొదలు కామాద్యనుభవానక్తి గలనాకు వరంబు లిచ్చెద
నని వంచించనేల సంసారబీజంబులును హృదయబంధకంబు
లయినకామంబులకు వెఱచి ముముక్షుండనై నేమంబుకొఱకు

నేమంబున నిన్నుం జేరితి కామంబులును నింద్రియంబులును
మనశ్శరీరధైర్యంబులును మనీషాప్రాణధర్మంబులును లజ్జా
స్మరణలక్ష్మీనత్యతేజోవిశేషంబులును నశించు లోకంబు
లందు భృత్యు లర్థకాములయి రాజుల సేవింతురు రా
జులుం బ్రయోజనంబు లర్థించి భృత్యులకు నర్థంబు లొసం
గుదు రవిధంబునంగాదు నాకుం గామంబు లేదు నీకుం బ్ర
యోజనంబు లే దయినను దేవా వరదుండే వయ్యెదవేనిఁ
గామంబులు వృద్ధిఁ బొందనివరంబు గృహనేయుము కామంబు
లు విడిచినపురుషుండు నీతోడ సమానవిభవుం డగు నర
సింహ పరమాత్మ పురుషోత్తమ యని ప్రణవపూర్వకంబుగా
సమస్కరించిన హరి యిట్లనియె.

371

టీ. పరమేశ్వరుండు=నరసింహమూర్తి, సకామత్వంబు=కోరికలుగలి
గియుండుట, వంచించి=మోసముచేసి, ఇట్లు, అనతిచ్చినకా=సెలవీయఁగా
(చెప్పఁగా), నిష్కాముండు=కోరికలులేనివాఁడు, ఐన, ఏకాంతి=అంతరం
గభక్తుఁడు, కామంబు=కోరిక, భక్తియోగంబునకుఁ=భక్తినిబట్టుటకు,
అంతరాయంబు=విఘ్నము, ఉత్పత్తి=పుట్టుక, కామాద్యనుభవాసక్తి=
కామాదుల ననుభవించుతలఁపు, వరంబులు=ఇష్టములు, వంచింపనేల=మోస
పుచ్చుటయెందుకు, సంసారబీజంబు=సంసారమునకు కారణములైనవి, హృద
యబంధకములు=మనస్సును జ్ఞానమువంకఁ బోకుండఁగట్టి వేయునవి, సుముత్యం
డను = ముక్తిబొందఁగోరువాఁడను, సేమంబు=మేలు, సేమంబునకా=నియ
మముతో, కామంబులు=కోరికలు, మనశ్శరీరధైర్యంబులు=చిత్తము దేహము
బలము, మనీషాప్రాణధర్మంబులు=బుద్ధి ప్రాణము శ్వాసము, లజ్జా...విశే
షంబులు=సిగ్గు జ్ఞప్తి సంపద సత్యము వర్చస్సు, నశించు = త్తయమగు, భృ
త్యులు=సేవకులు, అర్థకాములు=డబ్బునుగోగినవారు, ప్రయోజనంబు=వార
లవలనఁ గాఁదగినకార్యములు, అర్థించి=కోరి, ఒసంగుదురు=ఇత్తురు. అవి

ధంబునకొకటిరున, కామంబు=కోరిక, ప్రయోజనము=నాపలనఁ గావల
సినకార్యము, ఎరగుండవు=కోరిననాని నిచ్చువాడవు, కృపసేయుము = ఇ
చ్చు, సమానవిధవుండు = తుల్యమైనయొక్కర్యముగలవాడు, ప్రణవపూర్వ
కంబుగాకొకటింకారము ముందుఁ బలుకునట్లు.

సీ. నీయట్టిసుజ్ఞాననిపుణు లేకాంతులు
గోర్కులు నాయందుఁ గోరనొల్ల
రల్లెనఁ బ్రహ్లాద యసురేంద్రభర్త వై
సాగి మన్వంతరసమయ మెల్ల
నిఖిలభోగంబులు నీవు భోగింపుము
కల్యాణబుద్ధి నాకథలు వినుము
సకలభూతములందు సంపూర్ణుఁ డగునన్న
యజ్ఞేశు నీశ్వరు నాత్మ నిలిపి

ఆ. కర్తచయము లెల్ల ఖండించి పూజన
మాచరింపు మీశ్వరార్పణముగ
భోగముల నశించుఁ బుణ్యంబు వ్రతములఁ
బాపసంచయములు పాయనిన్ను.

372

టీ. ప్రహ్లాద ! నీయట్టిసుజ్ఞాననిపుణులు=మంచి బ్రహ్మజ్ఞానమందు నే
ర్చుగలవారు, ఏకాంతులు=అంతరంగభక్తులు, నాయందు, గోర్కులు, గోర
నొల్లరు, అట్లయినను, అసురేంద్రభర్తవు=రాక్షసశ్రేష్ఠులకు ప్రభువు, వి,
సాగి=నెగడి, మన్వంతరసమయముఎల్లకొకటమన్వంతరకాలమంతయు, ని
ఖిల=సమస్తములైన, భోగంబులు=సుఖములు, భోగింపుము = అనుభవించు
ము, నాకథలు, కల్యాణబుద్ధికొకటేమబుద్ధితో, వినుము, సకలభూతములం
దుకొకటెల్లజంతువులయందు, సంపూర్ణుఁడు = నిండియున్నవాడు, అగున
న్న, యజ్ఞేశుకొకటయజ్ఞేశ్వరుని, ఈశ్వరుని, అత్తకొకటత్తములో, నిలిపి=
ఉంచి, కర్తచయములు=కర్తసమాహారములు, ఎల్లను, ఖండించి=త్రుంచి,

ఈశ్వరార్పణముగఁ—ఈశ్వరసమర్పితముగా, పూజనము, ఆచరింపుము = పూజచేయుము, పుణ్యంబు=వెనుకటిపుణ్యకర్తము, భోగములకొరకు = అనుభవించుటలచేత, వ్రతములకొరకు=పాపములైన వ్రతములచే, పాపసంచయము=పాపసమూహములు, పాయము=లోలఁగును.

తా. ప్రహ్లాదా' నిత్యానిత్యవివేకము గలిగిన పిపంటియంతరంగభక్తులు నన్ను కోరికలడుగరు. అయినను పిపురాక్షసులకెల్ల రాజవై నెగడి యీమన్వంతరమంతయు నిచ్చుట నెల్లభోగము అనుభవించుచునుండి ప్రీతితో నాకథలు వినుచు స్వర్వధూతములయందు నిండిననన్ను పిచిత్తముతో నిలుపుకొని ఎల్లకర్తములుఛేదించి ఈశ్వరప్రీతిగాఁ బూజలుచేసి భోగములచేఁ బుణ్యకేషమును పుణ్యవ్రతములచేఁ బాపములును నివర్తింపఁగా నుండుము.

వ. మఱియు నటమీఁదఁ గాలవేగంబునం గళేబరంబు విడిచి
త్రైలోక్యవిరాజమానంబును దివిజరాజజేగీయమానంబును
బరివూరితదశదిశంబును నయినయశంబుతోడ ముక్తబం
ధుండ వై నన్ను డగ్గతెదవు వినుము. 373

టీ. కాలవేగంబునకొరకు=కాలగతిచేత, కళేబరంబు=శరీరము, విడిచి=వదలి, త్రైలోక్యవిరాజమానంబు=మూల్లోకములయందుఁ బ్రకాశించునది, దివిజరాజజేగీయమానంబు = దేవేంద్రునిచేఁ బొగడఁబడినది, పరివూరితదశదిశంబును=పదిదిక్కులనిండినదియు, యశంబు=కీర్తి, ముక్తబంధుండవై=పీడిన సంసారబంధము గలవాడవై, డగ్గతెదవు=సమీపింతువు.

ఆ. నరుఁడు ప్రియముతోడ నాయవతారంబు
నీయుదారగీతనికరములను
మానసించునేని మఱి సంభవింపఁడు
కర్తబంధచయముఁ గడచి పోవు.

టీ. నరుడు=మానవుడు, ప్రియముతోడక=అదరముతోడ, నాయ
వతారంబు=నానరసింహావతారమును, నీతిదారగీతనికరములను = నీగొప్ప
గానసమాహములను, మానసిండును=మననముచేయును, ఏని, కర్తబంధచ
యముక=కర్తృపుముడులచిక్కును, కడచిపోవుక=తప్పించుకొనును.

తా. ప్రహ్లాదా ! ఏమానవుడైనను భక్తితో నీనానరసింహావతారము
ను నీపుణ్యగుణకీర్తనమును జేసెనేని పాపములు నశించును.

వ. అనినఁ బ్రహ్లాదుం డిట్లనియె.

375

నీ. దంష్ట్రీవై తొల్లి సోదరుని హిరణ్యాక్షు
నీవు చంపుటఁ జేసి నిగ్రహమున
మాతండ్రి రోషనిర్మగుఁడై సర్వలో
కేశ్వరుఁ బరము నిన్నెఱుంగలేక
పరిపంథిపగిది నీభక్తుండ నగునాకు
నపకారములు చేసె నతఁడు నేఁడు
నీశాంతదృష్టిచే నిర్మలత్వము నొండె
గావునఁ బాపసంఘంబునలనఁ

తే. బాసి శుద్ధాత్మకుఁడు గాఁగ భవ్యగాత్ర
వరము వేడెద నా కిమ్ము వనజనేత్ర
భక్తసంఘాతముఖపద్మపద్మమిత్ర)
భక్తకల్పవనల్లికాపలులనిత్ర.

376

టీ. భక్త...మిత్ర=భక్తలసమాహము లనుకమలములకు మూర్ఖుని
పంటివాఁడా! భక్త...లనిత్ర=భక్తలపాపపుడిఁగలకు కొడవలియగువాఁ
డా! వనజనేత్ర=కమలములపంటికన్నులుగలవాఁడా! భవ్యగాత్ర=భివ్యకుం
గళవిగ్రహము గలయోస్వామి ! మాతండ్రి=హిరణ్యకశిపుఁడు, నీవు, దం
ష్ట్రీవిని=వరాహావతారముఁ దాల్చినవాడవై, తొల్లి = మునుపు, హిరణ్యా
క్షుక = మాపిన్నతండ్రిని, చంపుటంచేసి, నిగ్రహమునక = తిరస్కార

మతో, రోషనిర్మగ్నఁడై=కోపములో మునిగినవాఁడై, సర్వలోకేశ్వరుఁ= ఎల్లలోకములకుఁ బ్రభువును, పరముఁ= పరాత్పరుఁడైన, నిన్ను, ఎఱుఁగలేక, పరిపంథిపగిదిఁ శక్తువువలె, నిభక్తుండఁ= నిసేవకుడను, అగునాకు, ఆపకారములు= ద్రోహములు, చేసెను. అతఁడు=మాతండ్రి, నేఁడు, నిశాంతదృష్టిచే=పాపనమైననీచూపుచేత, నిర్మలత్వమును=పవిత్రతను, ఒండెను. కావున, పాపసంఘంబువలనఁ=పాపసమూహమునుండి, పాసి=తొలఁగి, శుద్ధాత్మకుఁడు=పావనుఁడు, కాఁగఁ= అగునట్లు, పరము=ఇష్టమును, నేఁడెదను, నాకు, ఇము=ఈయుము.

తా. ఓనరసింహమూర్తి! నివు పూర్వము పరాహితారమెత్తి మాపిన తండ్రిని బంపివండున మాయయ్య యలిగి తిరస్కారభావముతో సర్వలోకేశ్వరుడవు పరాత్పరుడవు అగునిన్ను తెలియఁజాలక నిభక్తుడైననన్ను శక్తువువలె కష్టపెట్టెను. అట్టివాఁడు ఇవ్వళ పాపనావలోకముచేత పవిత్రుఁడై యుత్తిమగతిఁ గాంచెను గనుక అట్టిమాయయ్యకు నమస్తపాపములు తొలఁగి పవిత్రుడగునట్లు పరము నొసంగుము.

న. అనిన భక్తవత్సలుం డిట్లనియె.

377

టీ. భక్తవత్సలుండు=భిలయుండు పుత్రిప్రీతి గలవాఁడు.

మ. నిజభక్తుండవు నాకు నిన్నుఁ గనుట నీతిండ్రి త్రిస్సప్తపూర్వజులం గూడి పవిత్రుఁడై శుభగతిఁ వర్తించు విజ్ఞానదీ పజతానేకభవాంధకారు లగుమద్భక్తుల్ వినోదించుచే శజనుల్ దుర్జనులై నశుద్ధులునుమీ సత్యంబుదై తోయ్ తమూ.

టీ. దైత్యోత్తమా=రాక్షసశ్రేష్ఠుడైన యోప్రహ్లాదా' నివు నాకు, నిజభక్తుండవు=దగ్గఱనీవకుడవు, నితండ్రి=పారణ్యకోపుఁడు, నిన్ను, కనుటఁ=పడయుటచేత, త్రిస్సప్తపూర్వజులఁ=తమపితరులు ఇరువదియొక్క తరమువారిని, కూడి=కలసి, పవిత్రుఁడై=పావనుఁడై, శుభగతిఁ=క్షేమము మీఱ, వర్తించును, విజ్ఞాన...కారులు=జ్ఞానమనుదీపముచే బోఁగొట్టు

కోబడిన బహుజన్త లయందలి పాపపుణ్యచీకటికలవారు, అగు, మద్భక్తుల్ =
నాకింకరులు, వినోదించు దేశజనుల్ = క్రీడించు దేశమున వసించువారలు,
దుర్జనులు = పాపాత్ములు, వినసు, శుద్ధులు = పవిత్రులనుమా, సత్యంబు = నిజము.

తా. ప్రహ్లాదా! నాకుమిక్కిలి అంతరంగభక్తుడ వైననిన్ను కొడు
కుగాఁ గనుటచేతనే తనకుమందు ఇరువదియొక్కతరములవారితోఁగూడఁ
దాఁ గృతార్థుడయ్యెను. జ్ఞానదీపమున బహుజన్తార్జితము లైనపాపపుణ్యచీ
టులను బోగొట్టుకొన్న నాభక్తవరు లేదేశముం దుందురో ఆచ్చటిజను లెం
తపాపులైనను పవిత్రు లగుదురునుమా నిజము.

సీ. ఘనసూక్ష్మభూతసంఘాతంబులోపల

నెల్లవాంఛలు. మాని యెవ్వరయిన

నీచందమున నన్ను నెఱయ నేవించిన

మద్భక్తు లగుదురు మత్పరులకు

గుటి నేయ నీవ యోగ్యుడ వైతి నిటమీఁద

వేదచోదిత మైనవిధముతోడఁ

జిత్తుంబు నామీఁదఁ జేర్చి మీతండ్రికిఁ

బ్రేతకార్యములు సంప్రీతిఁ జేయు

తే. మతఁడు రణమున నేఁడు నాయంగమర్ష

నమున నిర్మలదేహుఁడై నవ్యచుహిమ

నవగతాఖిలకల్మషుఁడై తనర్చి

పుణ్యలోకంబులకు నేఁగుఁ బుణ్యచరిత.

379

టీ. పుణ్యచరితఁ = పాపన మైననడుపడిగల ఓప్రహ్లాదా! ఘన...
లోపలకా = సూక్ష్మములు స్థూలములు నైనదీవకోటులలో, ఎవ్వరయినను,
నీచందముననే, ఎల్లవాంఛలు = ఎల్లకోర్కెలును, మాని = పదలి, కన్ను, నె
ఱయకా = పూర్తిగా, నేవించినకా, మద్భక్తులు = నాసేవకులు, అగుదురు, ఇట
మీఁదకా = ఇఁకపైన, మద్భక్తులకుకా = నాసేవకులకు, గుటినేయకా = సాటి

చెప్పటకు, నీవే, యోగ్యుడవు = తగినవాడవు, విలివి, చిత్తంబు, నామిఁ
దఁజేర్చి, వేదచోదితము = వేదములలోఁజెప్పఁబడినది, వివ, విధముతోడఁ =
పద్ధతితోడ, మితండ్రికి, ప్రేతకార్యములు = అపరకర్తములు, సంప్రీతిఁ =
వేడుకతో, చేయుము, ఆతఁడు = మితండ్రి, నేఁడు, రణమునఁ = యుద్ధ
మందు, నాయంగమర్చనమునఁ = నాశరీరమును దాఁకుటచేత, నిర్మలదేహుఁ
డు = పాపములేనిశరీరముగలవాఁడు, వి, నవ్యమహిమఁ = నూతనమైనవైభవ
ముతోడ, అపకరాఖిలకల్పఘోడు = బోఁగొట్టఁబడినయెల్ల పాపములు గల
వాఁడు, వి, తనర్చి = పిప్పి, పుణ్యలోకంబులకుఁ, ఏగుఁ = పోవును.

తా. ప్రహ్లాదా ! స్థూలసూక్ష్మజంతువులలో నెవ్వరైనను కోర్కెలన్ని
యుఁ బరిత్యజించి నీవలెనన్ను నేవించుతో వారుగొప్పభాగవతు లగుదురు. నీవు
నాభక్తులకందఱకు సాటిచెప్పఁదగినవాడవైతివి. ఇఁకఁడడవుచేయక మితం
డ్రికి వేదచోదిత మైనవిధి ననుసరించి ఉత్తరక్రియలు చేయుము. నీతండ్రి
నేఁడు యుద్ధమందు నాశరీరసంపర్కము నొంది పవిత్రుడై ఆపూర్వ
మహిమతోడ ఎల్లపాపములను బోఁగొట్టుకొని ఉత్తమలోకములకుఁ బో
నున్నాఁడు.

వ. అని యిట్లు నరసింహదేవుం డాన తిచ్చిన హిరణ్యకశిపునకుం
బ్రహ్మాదుండు పరలోకక్రియలు నేసి భూనురోత్తములచేత నభి
షిక్తుం డయ్యె నయ్యెడంబ్రసాదసంపూర్ణముఖుం డైనశ్రీస్థ
సింహదేవునిం జూచి దేవతాప్రముఖసహితుం డైనబ్రహ్మదే
వుం డిట్లనియె.

380

టీ. అనతిచ్చినఁ = అజ్ఞ నేయఁగా, పరలోకక్రియలు = అపరకర్తలు,
భూనురోత్తములచేతఁ = బ్రాహ్మణులచేత, అభిషిక్తుండు = పట్టాభిషే
కము చేయఁబడినవాఁడు, అయ్యెను, అయ్యెడఁ = అసమయమున, శ్రసాద
సంపూర్ణముఖుండు = అనుగ్రహముచే ముముఖుఁడు, దేవతాక్రముఖసహితుం
డు = దేవతలు మొదలగువారితోఁ గూడినవాఁడు.

సీ. దేవదే వాఖిలదేవేశ భూతభా
 వస వీడు నాచేత వరము పడసి
 మత్స్యప్రజనులచే మరణంబు నొందక
 మత్తుడై సకలధర్మములఁ జెఱచి
 నేడు భాగ్యంబున నీచేత హతుఁ డయ్యెఁ
 గల్యాణ మమరె లోకములకెల్ల
 బాలు నీతని మహాభాగవత్శ్రేష్ఠ
 బ్రదికించితివి మృత్యుభయముఁ బాపి
 తే. నరము గృహ చేసితివి మేలు వారిజాక్ష
 నీనృసింహవతారంబు నిష్ఠఁబోడఁ
 దగిలి చింతించువారలు దండధరుని
 బాధ నొందరు మృత్యువుబారిఁ బడరు.

381

టీ. దేవదేవ = ఉపాసించఁదగిన దేవతలకెల్ల దేవుడైనవాఁడా ! అ
 ఖిలదేవేశ = ఎల్లయింద్రులగు దేవతలకు ప్రభువైనవాఁడా ! భూతభావ
 న = సర్వజంతువులను గాపాడుసంకల్పము గలవాఁడా ! వీడు = ఈహి
 రణ్యకశిపుఁడు, నాచేత, వరము = ఇష్టము, పడసి = పొంది, మత్స్యప్రజనుల
 చేత = నాచేఁబుట్టించఁబడిన జీవులచేత, మరణంబు నొందక = చావక, మత్తుఁ
 డు = గర్వించినవాఁడు, ని, సకలధర్మములు = ఎల్లయాచారములను, చెఱచి,
 భాగ్యంబున = హుయందతియదృష్టబలమున, నేడు, నీచేత, హతుఁడు =
 చరీపఁబడినవాఁడు, అయ్యెను, లోకములకు ఎల్ల = సమస్తలోకములకును,
 కల్యాణము = శ్రేష్ఠము, అమరెను. బాలు = కుఱ్ఱుఁడును, మహాభాగవత్
 శ్రేష్ఠుఁ = గొప్పనిష్ఠుభక్తాగ్రేసరుఁడగు, ఈతనిని = ఈ ప్రహ్లాదుని, మృత్యు
 భయమును, పాపి, బ్రదికించితివి, వరము = ఇష్టమైన అర్థమును, కృపచేసి
 తివి = ఇచ్చినావు, మేలు = లెస్స, వారిజాక్ష = కమలములపంటి కన్ను
 లుగలయోగ్యుని ! నీనృసింహవతారంబు = నీనరసింహరూపమును, నిష్ఠ

తోడక = స్థిరమైన పూనికతో, తగిలి = తడకరతులై, చింతించువారలు,
 కండధరునిబాధక = యమయాతనను, ఒందరు, మృత్యువుబారిక =
 చావువాఁడను, పడరు.

తా. ఓనరసింహమూర్తి ! ఈరాక్షసుఁడు ముందుయోచించక నే
 నిచ్చిన వరములవలన గర్వించి నాసృష్టిలోని యెల్ల జంతువులవలనను ప్రాణ
 భయములేనివాఁడై వేదవిహితములైన ఆచారవ్యవహారములన్నియు పాడు
 చేసి, మాయందఱపుభ్రామలమున నీచేతిలోఁ జచ్చెను. లోకములన్నియు నిత
 నుభించును. ఈపుణ్యాత్ముడైన ప్రహ్లాదుని మృత్యువునోబుడఁగుండఁ దప్పిం
 చినావు. ఇంకను కోరినిదాని నిచ్చినావు. బలే! నీరసింహవతారమును మంచి
 నివృత్తోబనిపడినర్పించువారు యమబాధలఁ బొందగు మృత్యువుపాలుగారు.

వ. అనిన నరసింహదేవుం డిట్లనియె.

382

క. మన్నించి దేవశత్రుల

కెన్నఁడు నిటువంటివరము లీకుము పాపో

త్పన్నులకు వరము లిచ్చుట

పన్నగముల కమృత మిడుట పంకజగర్భా.

383

టీ. పంకజగర్భా = విష్ణునాభివలనఁ బుట్టిన ఓబ్రహ్మదేవశత్రుల
 కుక = రాక్షసులకు, మన్నించి = గౌరవించి, ఎన్నఁడును, ఇటువంటి
 వరములు = ఇట్టి ఈయరానివరములను, ఈయకుము, పాపోత్పన్నులకుక =
 నీచజన్మము గలవారలకు, వరములు = ఇష్టములు, ఇచ్చుట, పన్నగములకుక =
 పాములకు, అమృతమును, ఇడుట = ఇచ్చుటవంటిది.

తా. ఓచతురాననా ! ఇంకమీఁద నిట్లేన్నఁడును క్రూరరాక్షసుల
 బొకపెద్దగాఁ జేసి ఇట్టి యీయఁగూడనివరము లీయకుము. గుర్తార్థులకు అడి
 గినదాని నిచ్చుట పాములకు అమృతముఁ బోయుటతో సమానము.

వ. అని యిట్లానతిచ్చి బ్రహ్మధిదేవతాసమూహంబుచేఁ బూజితుండై భగవంతుం డైనశ్రీనృసింహదేవుండు దిరోహితుం డయ్యెఁ బ్రహ్మాదుండును శూలికిఁ బ్రణమిల్లి తమ్మిచూలికి వందనంబులు నేసి ప్రణావతులకు మ్రొక్కి భగవత్కళలైన దేవతలకు నమస్కరించినం జూచి బ్రహ్మదేవుండు శుక్రాది మునీంద్రసహితుం డై దైత్యదానవరాజ్యంబునకుం బ్రహ్మాదుం బట్టంబు గట్టి యతనిచేతఁ బూజితుం డై దీవించె నంత నీశానానిఖిలదేవతలు వివిధంబు లగునాశీర్వాదంబుల చేత నాప్రహ్మాదునిఁ గృతార్థుం జేసి తమ్మిచూలిని ముందట నిడుకొని నిజస్థానములకుఁ జని రిట్లు విష్ణుదేవుండు నిజపార్శ్వచక్ర లిరువురు బ్రాహ్మణశాపంబునంజేసి ప్రథమజన్మంబున దితిపుత్తులైనహిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశిపులను వరాహ నారసింహరూపంబులు నవతరంచి వనియించె ద్వితీయభవంబున రాక్షసజన్మంబు దాల్చినగావణకుంభకర్ణులను శ్రీరామరూపంబున సుహరించెఁ దృతీయజన్మంబున శిశుపాలదంతవక్త్రులనుపేలంబుం బ్రసిద్ధి నొందినవారలను శ్రీకృష్ణరూపంబున ఖండించె నివ్వీధంబున మూఁడుజన్మంబుల గాఢవైరానుబంధంబున నిరంశిరసంభావితధ్యాను లైన వారలు నిఖిలకల్మషవిముక్తు లై హరిం గదిసి రని చెప్పి నారదుం డిట్లనియె.

384

టీ. బ్రహ్మధి దేవతాసమూహంబుచేత = బ్రహ్మమొదలైన దేవతలయొక్క సమూహముచేత, పూజితుండు = పూజింపఁబడినవాఁడు, వి, భగవంతుండు = ఇంద్రుడైత్యర్యసంపన్నుఁడు, వివ, నృసింహదేవుండు = నరసింహస్వామి, దిరోహితుండయ్యెన్ = అంతర్ధానమును కెంచెను, ప్రహ్మాదుం

దును, కూలికా = శివునకు, ప్రణమిల్లి = మొక్కి, తప్తిచూలికా = తామరయందు బుట్టిన బ్రహ్మకు, పందనంబులుచేసి = నమస్కారములుచేసి, ప్రజాపతులకు = నవబ్రహ్మలకు, మొక్కి, భగవత్కళలు = విరాట్టుని అంశలైన, దేవతలకు, నమస్కరించినకా = మొక్కగా, చూచి, బ్రహ్మదేవుండు, శుక్రాది మునింద్రసహితుండై = శుక్రుండు మొదలగు మునిశ్రేష్ఠులతో, గూడినవాడై, దైత్యదానవరాజ్యంబునకు = దితి జాల దనుజులు ననునిరుదెఱంగులరక్కనులరాజ్యమునకు, ప్రహ్లాదుని, పట్టంబుగట్టి, అతనిచేత = ప్రహ్లాదునిచేత, పూజితుండు = పూజింపఁబడినవాడు, వి, దీవించెను. అంత = తర్వాత, ఈశానాదినిఖలదేవతలు = ఈశ్వరుండు మొదలగు సమస్తదేవతలును, వివిధంబులు = నానావిధములు, అశిర్వాదంబులచేత = దీవనలచేత, అప్రహ్లాదుని, కృతార్థునికా = ధన్యునిగా, చేసి, తప్తిచూలిని = తామరకొడుకగు బ్రహ్మను, ముండల నిడికొని, నిజస్థానంబులకు = తమవోటులకు, చనిరి = పోయిరి. నిజపార్శ్వచదులు = తన ప్రక్కల మెలగు సేవకులు, బ్రాహ్మణకాపంబునంజేసి = బ్రాహ్మణులైన సనకాదుల కాపమువలన, ప్రథమజన్మంబునకా = మొదటిపుట్టుకయందు, దితిపుత్రులు = దితికొడుకులు, ద్వితీయభవంబునకా = రెండవజన్మమందు, రాక్షసజన్మంబు = రక్కసిపుట్టువును, సంహరించెకా = చంపెను. తృతీయజన్మంబునకా = మూడవ పుట్టుకలో, గాఢవైరానుబంధంబునకా = ఎడలేని వైరసంబంధమువలన, నిరంతరసంభావిత ధ్యానులు = ఎల్లప్పుడును ఆలవడిన ధ్యానముగలవారు, నిఖలకల్మషవిముక్తులు = సమస్తకాపములనుండి విడువఁబడినవారు, హరికా = శ్రీనిష్ఠువును, కదిరిరి = చేరిరి.

ఉ. శ్రీరమణీయ మైననరసింహవిహారము నింద్రశత్రుసంహారముఁ బుణ్యభాగవతుఁ డైననిశాచరనాథపుత్రీసంచారము నెవ్వఁ డైన నువిచారత విన్నఁ బరించినకా శుభాకారముతోడ నేధయముఁ గల్గనిలోకముఁ జెందు భూవరా.

టీ. భూవరా - ధర్మరాజా ! శ్రీరమణీయము = సంపదచే మనోజ్ఞమైనది; విను, నరసింహవిహారమున్ = నరసింహస్వామి శ్రీడయును, ఇంద్రకత్తు సంహారము = దేవేంద్రుని కత్తువైన హిరణ్యకశిపుని జంపుటయు, పుణ్యభాగవతుడు = పావనుడైన భగవద్భక్తుడు, విను, నికాచరశాభ పుత్రిసంచారముకా = ప్రహ్లాదుని నడవడియు, ఎవ్వడైనను, సువిచారతకా = చక్కనివిమర్శతో, విన్నను, పఠించినకా = చదివినను, శుభాకారముతోడకా = మంగళవిగ్రహముతోడ, ఏభయమును, కల్గని, లోకమును, చెందును.

తా. ధర్మరాజా ! ఈపావన మైననరసింహవతార కీర్తనమును, పదిత్రుండైన ప్రహ్లాదకుమారుని నడవడియు ఎవడు భక్తితో ననుసంధానము చేయునో వాడు దివ్యమంగళవిగ్రహము గలవాడై భయరహిత మైనలోకమును బొందగలడు.

ము. జలజాత ప్రభవాదులుకా మనములోఁ జర్పించి భాషావళింబలుకక లేనిజనార్దనాహ్వయపరబ్రహ్మంబు నీయింటిలోఁ జెలియై మేనమఱిందియై సచివుడై చిత్తప్రియుండై మహాఫలసంధాయకుడై చరించుటలు నీభాగ్యంబు రాజోత్తమా.

టీ. రాజోత్తమా = ధర్మరాజా ! జలజాతిప్రభవాదులుకా = బ్రహ్మ మొదలగు దేవతలును, మనములోకా = చిత్తమందు, చర్పించి = తఱచి, భాషావళికా = వాక్కులచేత, పలుకక, లేని, జనార్దనాహ్వయపరబ్రహ్మంబు = విష్ణురూపమైన పరమాత్మ, నీయింటిలోకా, చెలియై = మిత్రుడై, మేనమఱిందియై = మేనత్తకొడుకై, సచివుడై = ఎల్లపనులలో మంత్రియై, చిత్తప్రియుండై = హృదయమున కిష్టమైనవాడై, మహాఫల సంధాయకుడు = గొప్ప విహితకాముష్మికము లైనఫలములను గూర్చువాడై, చరించుటలు = మెలగుటలు, నీభాగ్యంబు = నీయదృష్టము.

తా. రాజా! బ్రహ్మదులును మనమున నిష్కృష్టముగా ధ్యానించలేక
వాక్కులతో చెప్పజాలకున్న అనిర్వాచ్యమై అచింత్యమైన శ్రీకృష్ణపరమాత్మ
నకు మిక్కిలిగా గాదిలిమటండియై అన్నిట మంత్రియై మనమున కిట్లుండై
గొప్పఫలమును గూర్చువాడై మెలగుట నీయదృష్టమాకదా.

త్రిపురాసురసంహారము.

క. బహుమాయుఁ డై నమయుచే

విహతం బగుహగునియశము విఖ్యాతజయా

వహముగ నీభగవంతుఁడు

మహితాత్ముఁడు ము న్నొసర్చె మనుజువ రేణ్య. 387

టీ. మనుజురేణ్య = మానవులలో శ్రేష్ఠుడైన ఓధర్మరాజా!
మాన్యు = పూర్వము, మహితాత్ముఁడు = పూర్వమైన స్వరూపముగల, ఈభ
గవంతుఁడు = విష్ణువు, బహుమాయుఁడు = పలుమాయలుగలవాఁడు,
విస, మయుచే = మయునిచేత, విహతంబు = భంగపఱచబడినది,
అగు, హరునియశము = శివునికీర్తి, విఖ్యాతజయావహముగ = ప్రసిద్ధ
మైన గెలుపునకు నెలవైనదారిగా, ఒనర్చె = చేసెను.

తా. రాజా! పూర్వము మాయావి యైనమయాసురునిచేతఁ జిక్కులు
పెట్టబడిన శివుని ఈ విష్ణువు వాని మాయలఁ దొలగించి సుఖము గలవా
నిగాఁ జేసెను.

వ. అనిన ధర్మనందనుం డిట్లనియె. 388

టీ. ధర్మనందనుఁడు = యమధర్మరాజుకొడుకగు ధర్మరాజు

క. ఏకర్మంబున విభుఁ డగు

శ్రీకంఠునియశము మయునిచే నుడివడియో

వైకుంఠుఁ డెవ్విధంబునఁ

గైకొని తత్కీర్తి చక్కగా నొనరించెన్.

389

టీ. ఏకర్తుంబునక = ఎట్టిపనిచేత, విభుడు = ప్రభువు, అగు శ్రీకంఠనియశము = అయిన శివునికీర్తి, మయునిచేక = మయానుమని చేత, ముడిపడియొక్క = నశించెను, వైకుంఠుడు = విష్ణువు, ఎవ్విధమునక = ఏలాగున, కైకొని = పూని, తత్కీర్తి = వానియశము, చక్కగాక = ప్రసిద్ధముగా, ఒనరించెక = చేసెను.

తా. నారదా' ఏకార్థమువలన మయుడు శివునికీర్తికి భంగముగలిగించెను. దాని నెట్లు విష్ణువు చక్కబఱచెనో తెలియ నానతిస్తు.

వ. అనిన నారదుం డిట్లనియె.

390

క. చక్రాయుధబలయుతు లగు

శక్రాదుల కోహటించి శ్రమమున ననురుల్

నశ్రోధంబుగ నరిగిరి

విక్రమములు మాని మయుని వెనుకకు నధిపా.

391

టీ. అధిపా = రాజా ! అనురుల్ = రాక్షసులు, చక్రాయుధబలయుతులు = విష్ణునిప్రాపు గలవారు, అగు, శక్రాగులకుక = ఇగ్రుడు మొదలగు దేవతలకు, ఓహటించి = వెనుకత్తి (ఓడి), నశ్రోధంబుగక = కోపముతోఁ గూడునట్లు, విక్రమములు = పరాక్రమములు, మాని = వదలి, మయుని వెనుకకుక = మయానుమని చాటునకు, అరిగిరి = పోయిరి.

తా. రాజా ! రాక్షసులందఱు దేవతలపై బాడి వెడలి విషునిబలము వలన విజృంభితులైనవారిధాక కోర్వఁజాలక యుద్ధముమాని శ్రోధముతోఁ బోయి మయునిచాటునకుఁ జేరిరి.

వ. ఇట్లు రక్షసులు దనవెనుకఁ జొచ్చిన మాయూనిలయుండు ను దుర్జయుండును నైనమయుండు దనయోగంబున నయోరజితనువర్ణమయంబులై యెవ్వరికిని లక్షింప రానిగమనాగమనంబులును వితర్కింప రానికర్మశపరిచ్ఛదంబులును

గలిగిన త్రిపురంబుల నిర్మించి యిచ్చిన నక్తంచరు లందఱు నందుఁ బ్రవేశించి కామసంచారులై పూర్వవైరంబుఁ దలంచి సనాయకంబు లయినలోకంబుల నస్తోకం బయిన నిజబలాతిరేకంబున శోకంబు నొందించిన. 392

టీ. మాయానిలయుండు = మోసమునకుఁ జోపైనవాఁడు, దుర్ణయుండు = చెడ్డనీతి గలవాఁడు, తనయోగబలంబునఁ = తనమాయాప్రభావముచేత, ఆయో...మయంబులు = ఉక్కు వెండి బంగారువికారములు, వి, ఎవ్వరికిని, లక్షింపఁ = గుఱుతించుటకు, రానిగమశాగమనంబులును = వీలుకాని రాకపోకలును, వితర్కింపఁ = ఊహించుటకు, రాని, కర్కశ పరిచ్ఛదంబులును = కఠినములైన కోటలును, కలిగిన, త్రిపురంబులఁ = మూడుపట్టణములను, నిర్మించి = ఏర్పఱచి, నక్తంచరులు = (రాత్రులయందు దిరుగు) రాక్షసులు, అందుఁ = ఆత్రిపురములలో, ప్రవేశించి = చొచ్చి, కామసంచారులు వి = యభేష్టుముగాఁ దిరుగువారై, పూర్వవైరంబు = వెనుకటిపగ, సనాయకంబులు = లోకపాలురతోఁగూడిన, లోకంబులను = జగములను, ఆస్తోకంబు = ఆధికము, విన, నిజబలాతిరేకంబునఁ = తనబలముయొక్క ఆతిశయముచేత, శోకంబుఁ ఒందించినఁ = బాధ పెట్టెగా.

క. లోకాధినాథు లెల్లను

శోకాతురు లగుచు శరణు చొచ్చిరి దుష్టా

నీకవిదళనాకుంతుఁ

శ్రీకంతుఁ భువనభరణచిత్తోత్కంతున్.

393

టీ. లోకాధినాథులు ఎల్లను = లోకపాలకులందఱును, శోకాతురులు = దుఃఖముచేఁ బీడింపఁబడినవారలు, అగుచుఁ, దుష్టానీకవిదళనాకుంతుఁ = దుష్టుల సమూహములను మర్దించుటయందు అనర్గళుడైనవాఁడును, భువనభరణ చిత్తోత్కంతుఁ = లోకములను గాపాడుటయందు శ్రీతిగల హృదయముగల, శ్రీకంతుఁ = శివుని, శరణు చొచ్చిరి.

తా. అంతట లోకపాలకులందఱును దుఃఖాక్రంతులై దుర్జనదనుజ మర్దనుఁడును లోకభరణదీక్షయం దాసక్తి గలవాఁడు నగుసాంబమూర్తిని శరణు జొచ్చిరి.

వ. ఇట్లు సకలలోకేశ్వరుం డగుమహేశ్వరుం జేరి లోకపాలకు లు ప్రణతులై పూజించి కరకమలంబులు ముకుళించి. 394

టీ. సకలలోకేశ్వరుండు = ఎల్లలోకములకుఁ బ్రభువైనవాఁడు, ప్రణతులు = నమ్రులు, వి, పూజించి = పూజలుచేసి, కరకమలంబులు = కేలుఁదామరలు, ముకుళించి = అంజలిచేసి యనుట.

క. త్రిపురాలయు లగుదానవు
అపరాజితు లగుచు మాకు నశ్రాంతంబు
వపురాదిపీడఁ జేసెద
రపరాధికులను వధింపు మగజాధీశా.

395

టీ. అగజాధీశా = పార్వతికి ప్రియుఁడవగు నోసదాశివా' త్రిపురాల యులు = త్రిపురములు 'కాఁపురముగాఁగలవారు, అగు, దానవులు = రాక్షసులు, అపరాజితులు = ఓడనివారు, అగుచు, మాకుఁ, అశ్రాంతంబుఁ = ఎల్లప్పుడును, వపురాదిపీడఁ = శరీరము మొదలైనవానికి అపాయమును, చేసెదరు, అపరాధికులను = అట్టిజగద్దోషులను, వధింపుము = చంపుము.

తా. ఓపార్వతీశ్వరా' త్రిపురములలోఁ గాఁపురమున్న రాక్షసులు బలవంతులై మమ్ము పలువిధముల బాధించుచున్నారు. ఆకూర్చులను సంహరించి మమ్ము గాపాడుము.

క. దీనులము గాక యుష్టద
ధీనుల మై యుండుమేము దేవాహితదో
గ్రీనుల మైనారము బల
హీనుల మగునుమ్ముఁ గావు మీశాన శివా.

396

టీ. ఈశాన = ఈశ్వరా శివా దీనులము = అల్పలము, కాక, యుష్తదధీనులము = నీకు స్వాధీనులము, ని, ఉండు మేము, దేవాహిత దోర్లీనులము = రాక్షసుల చేతులలో నణగి పోయినవారము, వివారము, బలహీనులము = శక్తిలేనివారము, మమ్ము, కావుము = రక్షించుము.

తా. ఎప్పుడు ఏయాపదలను నఱుగక నిష్కారముచేత విరంతులమై యున్న మాకు నేడీరాక్షసులచేతులలో నిట్టిపాట్లు గల్గినవి. ఇట్టియశక్తుల మైనమమ్ము రక్షింపుము.

వ. అనిన భక్తవత్సలుం డగుపరమేశ్వరుండు శరణాగతులైన గీర్వాణుల వెఱవకుం డని దుర్వారబలంబున బాణాసంబుఁ గేల నందుకొని యొక్కదివ్యబాణంబు సంధించి త్రిపురంబు లపయి నేసిన మూర్తాండమండలంబున వెలువడు మయాఖ జాలంబులచందంబునఁ దద్బాణంబువలన దేదీప్యమానంబులై యనేకబాణాసహస్రంబులు సంభవించి భూనభోతరా శంబులు నిండి మండి తెప్పలుగాఁ గుప్పలుగొని త్రిపురంబు లపయిఁ గప్పె నప్పుడు తద్బాణపావక హేతిసందోహ దంద హ్యమానులై గతాసులై నత్రిపురపురనివాసులం దెచ్చి నుహయోగియైనమయుండు సిద్ధరసకూపంబున వైచిన. 39?

టీ. భక్తవత్సలుండు = భక్తులయందు ప్రేమగలవాఁడు, అగు, పరమేశ్వరుండు = శివుఁడు, శరణాగతులు = రక్షణముగోరి వచ్చినవారు, విన, గీర్వాణులక = దేవతలను, వెఱవకుండుఁడు = భయపడకుండు, అని, దుర్వారబలంబునక = అపరాధిసామర్థ్యముతోడ, బాణాసంబుక = ధనుస్సును, కేలక = చేతితో, అందికొని, ఒక్కదివ్యబాణంబు = దేవతాసంబంధమైనబాణమును, సంధించి = పూన్చి, త్రిపురంబులపయిక, ఏసినక = శ్రయోగింపఁగా, మూర్తాండ మండలంబునక = సూర్యమండలమందు, మయాఖజాలంబుచందంబునక = కిరణములగుంపువలె, తద్బాణానలంబు

లక్ = అబాణాన్ని చేత, దీదీప్యమానంబులై = మిగులమండుచున్నవై, ఆ
నేక బాణసహస్రంబులు = వేసవేలు బాణములు, సంభవించి = పుట్టి, భూస
భోంతరాశరములు = భూమి ఆకాశములు, నిండి, మండి, తెప్పలుగాక =
తుట్టెలుగా, కుప్పలుగాని = గుంపులై, తద్బాణ... మానులు = అయ్యాశ్వరుని
బాణములయందలి అగ్ని బాణముల గుంపులచే మిగులఁ గాల్చఁబడినవారు,
గతానులు = పోయినయూపిరిగలవారు, త్రిపురపురనివాసులకా = త్రిపురము
లఁ గాఁపురమున్న రాక్షసులను, మహాయోగి = గొప్పమణిమంత్రేషధసి
ద్ధుఁడు, ఐన, మయుండు = మయాసురుఁడు, సిద్ధరసకూపంబునకా = అమృత
రసము గలబావిలో, వైచిన్క = పడవేరుఁగా.

క. సిద్ధామృతరసమహిమను

శుద్ధమహావజ్రతుల్యశోభితతను లై

వృద్ధిర బొందిరి దానవు

లుద్ధతనిర్హతపావకోపము లగుచున్.

398

టీ. సిద్ధామృతరసమహిమకా = యోగసిద్ధ మైన అమృతద్రవముయొ
క్కబలముచేత, శుద్ధ... తనులు = మృత్యుబాధలేక వజ్రములవంటివై ప్రకా
శించుశరీరములుగలవారు, ఐ, దానవులు = రాక్షసులు, ఉద్ధత... పములు =
ఉగ్రములై నపిడుగులు నిప్పులును పోలికగలవారు, అగుచు, వృద్ధికాపొంది
రి = పెంపొందిరి.

తా. ఇట్లు మయుని ప్రభావముచేత రాక్షసులందఱుయోగలబ్ధమయిన
అమృతద్రవసంపర్కముచేత బాధనుండి తొలఁగి వజ్రతుల్యములై ప్రకాశిం
చుశరీరములు గలవారై పిడుగులవంటివారును నిప్పుకణుకులవంటివారు నై
చలరేగిరి.

క. కూపామృతరసనంగతి

దీపితు లై నిలిచి యున్న దేవాహితులక

రూపించి చింత నొందెడు

గోపధ్వజాః జూచి చక్రి కుహనాస్వతుః డై.

399

టీ. కూపా...దీపీతులు=నూలియందలిఅమృతద్రవము సంబంధమునఁ దలివనందినవారు, వి, నిలిచి, ఉన్న, దేవాహితలక్ = రాక్షసులను, రూపించి=కనిపట్టి, చింతనొందెడు గోపధ్వజాః=వ్యసనపడు (కోపమే తెక్కుముగాఁగల) సాంబమూర్తిని, చూచి, చక్రి=విష్ణువు, కుహనాస్వితుః=మోసముతోఁగూడినవాఁడు.

తా. ఇట్లు మయాసురునియొగముచే నేర్పడిన బావిలోని అమృతద్రవముఁద్రావి బ్రతికి ప్రబలులైనరాక్షసులం గాంచి యాశ్చర్యండు దుఃఖించుచున్న శివునిం జూచి విష్ణుమూర్తి తనమాయావిలాసముతోఁ గూడినవాఁడై.

తా. ఉత్సాహంబున నొక్కపాడిమొదలై యూధంబు ఘ్రాణించుచు, వత్సం బై తనవెంట బ్రహ్మ నడువన్ వై కుంతుఁడేతెంచి యుద్యత్సత్త్వంబునఁ గూపమధ్యరసముం ద్రావె విలోకించుచుం, దత్సేభాగ్యనిమగ్నులై మఱచి రాదై త్యుల్ నివారింపఁగన్.

400

టీ. ఉత్సాహంబునఁ=నేడుకతో, ఒక్క, పాడిమొదలు=పాలు పీకుట అవు, వి, బ్రహ్మ, వత్సంబు=దూడ, వి, ఊధంబు=పొడుగును, ఘ్రాణించుచున్=మూర్కొనుచు, తనవెంటన్, నడువన్, వై కుంతుండు=విష్ణువు, ఏతెంచి=పోయి, ఉద్యత్సత్త్వంబునఁ=పొడముచున్న బలముచేత, కూపమధ్యరసమున్ = అమృతపు బావిలోని యమృతమును, ద్రావెను, అదైత్యుల్=ఆచ్చటిరాక్షసులు, విలోకించుచున్=అయావును చూచుచు, దత్సేభాగ్యనిమగ్నులు = దానిచక్కఁదనమునఁ దగులుపడినవారై, నివారింపఁగన్=అడ్డగించుటకు, మఱచిరి.

తా. ఇట్లు వేడుకమీఱ విష్ణువు పాడియానై బ్రహ్మ దూడయై తన పొదుగు మార్కొనుచు వెంటరాగా వచ్చి గొప్పగడుసుదనముతో నచ్చొంగి చియున్న సారాక్షసులు చూచుచుండఁగ నే వారి యన్యుతపుబావి లోని నిరంతయు ద్రాగెను. వారును ఆ యాపునందమునకు లోనై దాని నానలఁ దోలక మోసముపాలయిరి.

వ. ఇట్లు విష్ణుండు మోహనాకారంబున ధేను వయి వచ్చి త్రిపురమధ్యకూపామృతరసంబు ద్రావిన నెఱింగి శోకాకులచిత్తులై నరసకూపపాలకులం జూచి మహాయోగి యైనమయుండు వెఱఁగుపడి దైవగతిం జింతించి శోకింపక యిట్లనియె. 401

టీ. మోహనాకారంబునఁ = మోసపువేషముతో, ధేనువు = మొదవు, త్రిపురమధ్యకూపామృతరసంబు = త్రిపురముల నడుమనున్న బావిలోని యన్యుతద్రవమును, శోకాకులచిత్తులు = దుఃఖముచేఁ గలక పాటిన మనసు గలవారు, రసకూపపాలకుఁ = ఆన్యుతబావికాపరులను, చూచి, మహాయోగి = గొప్పయోగము గలవాఁడు, వెఱఁగుపడి = ఆశ్చర్యమంది, దైవగతిఁ = విధివిలసితమును, చింతించి = విచారించి, శోకింపక = దుఃఖింపక.

ఆ. అమరులైన దనుజులైనను నరులైన
నెంతనివులులైన నెవ్వరైన
దైవికార్థచయముఁ దప్పింపఁ గా లేరు
వలదు దనుజులార వగవ మనకు.

402

టీ. దనుజులార = రాక్షసులారా! అమరులు = దేవతలు, దనుజులు = రాక్షసులు, నరులు = మానవులు, నివులులు = నేర్పరులు, దైవికార్థచయముఁ = దైవమువలనఁ గలుగు ఇష్టానిష్టసమదాయమును, తప్పింపఁగా లేరు = తొలగించుటకుఁ కాలరు, వగవఁ = దుఃఖపడుటకు, వలదు.

తా. రాక్షసులారా! మరాసురులును మానవులును ఎంతటియపాయ వంతులును త్రజ్జావంతులును, నైవమవలన ప్రాప్తించిన మంచిచెడ్డలఁ దప్పించుకొఁజాలరు. గనుక మనము కోరింపఁ బ్రయోజనము లేదుగాన మానుఁడు.

వ. అని ఇలికె నంత విష్ణుండు నైజంబు లైనధర్మజ్ఞానవిద్యా తపోవిరక్తిసమృద్ధిక్రియాశక్తివిశేషంబుల శంభునికిఁ బ్రాధాన్యంబు సమర్పించి రథసూత కేతువర్తబాణాసనప్రముఖ సంగ్రామసాధనంబులు చేసినం గైకొని. 403

టీ. నైజంబులు=తనవి, ధర్మ...విశేషంబులఁ = న్యాయము తెలివితదువు తపము విషయవిరతి పూర్ణత కర్త సామర్థ్యము వీనియతిశయము చేత, ప్రాధాన్యంబు=ముఖ్యత్వము, సమర్పించి = ఇచ్చి, రథ...సాధనంబులు=తేరు సారథి టెక్కెముజోడు విల్లు మొదలుగాఁగలయుద్ధపరికరములు, సేనీక=కల్పించి యాయఁగా, కైకొని=పుచ్చుకొని.

మ. శరియై కార్ముకియై మహాకవచియై సన్నాహియై వాహియై సరథుండై సనియంతయై సబలుండై సత్కేతనచ్చత్తుఁడై పరమేశుం డొకబాణము విడిచె దద్బాణానలజ్వాలలం బురముల్ గాలె ఛటచ్చటధ్వనినభోభూమధ్యముల్ నిండఁగన్.

టీ. పరమేశుండు=కీపుఁడు, శరి=బాణముగలవాఁడు, కార్ముకి = విల్లుగలవాఁడు, మహాకవచి = అభేద్యమైనజోడుగలవాఁడు, సన్నాహి = పూన్నిగలవాఁడు, వాహి=గుఱ్ఱములుగలవాఁడు, సరథుండు = రథముతోఁ గూడినవాఁడు, సనియంత=సారథితోఁ గూడినవాఁడు, సబలుండు=సైన్యముతోఁ గూడినవాఁడు, సత్కేతనచ్చత్తుఁడు=మంచి టెక్కెము గొడుగు గలవాఁడు, వి, ఒకబాణముక, విడిచెను, దద్బాణానలజ్వాలలఁ = ఆ బాణముల మంటలచేత, ఛటచ్చటధ్వని, సభోభూమధ్యముల్ = ఆకొకఁడూ భూమి వీనినడుము, నిండఁగఁ = నిండుకొనఁగా.

తా. సులభము.

వ. ఇట్లు హుండు దురవగాహంబు లైన త్రిపురంబుల నభిజన్తు
హూర్తంబున భన్తంబు చేసి కూల్చిన నమరగరుడగంధర్వ
సింధసాధ్య యక్షవల్లభులు వీక్షించి జయజయశబ్దంబులు చే
యుచు గుఱుమనర్షంబులు వర్షించిరి ప్రజలు హర్షించిరి బ్ర
హ్మదులు గీర్తించి రప్పరసలు నర్తించిరి దివ్యకాహళదుం
దుభిరవంబులును మునిజనోత్సవంబులును బ్రచురంబు లయ్యె
నిట్లు విశ్వజనీను బగు త్రిపురాసురసంహారంబున నఖిలలో
కులును సంతసిల్లియుండ నయ్యవసరంబున. 405

టీ. దురవగాహంబులు=చారరానివి, అభిజన్తుహూర్తంబునకొ =
(పగలు పరునాలుగు గడియలమీద) మిట్టమధ్యాహ్నమందు, కూల్చినకొ =
సంహరింపఁగా, అమర...వల్లభులు = దేవతలు, గరుడులు, గంధర్వులు,
సింధులు, సాధ్యులు, యక్షులును, వీక్షించి=చూచి, జయజయశబ్దంబులు =
జయజయ అను కేకలను, కుఱుమనర్షంబులు=పూవులవానలు, వర్షించిరి=కురి
పించిరి, హర్షించిరి=సంతసించిరి, బ్రహ్మదులు = బ్రహ్మమొదలగువారలు,
గీర్తించిరి=నుతించిరి, నర్తించిరి=ఆడిరి, దివ్య...బులు=దేవతల నగుకాహ
ళలయొక్క భేరిలయొక్క మ్రోతలు, మునిజనోత్సవంబులు = మునుల
వేడుకపనులును, ప్రచురంబులయ్యెకొ=వెల్లడియాయెను, విశ్వజనీను =
ఎల్లజనుల మేలుకొఱకై నది, త్రిపురాసురసంహారంబునకొ=త్రిపురదానవుల
నాశమువలన, అఖిల=సమస్తమైన, అయ్యవసరంబునకొ = అసమయమందు.

ఆ. తృణకణములభంగిఁ ద్రిపురంబుల దహించి
పరముఁ డవ్యయుండు భద్రయశుఁడు
శివుఁడు పద్మజాదిజేగీయమానుఁ డై
నిజనివాసమునకు నెమ్మిఁ జనియె.

406

టీ. పరముఁడు=కేప్రభుఁడును, అవ్యయుండు=నాశములేనివాఁడును,
భద్రయశుఁడు=శుభమైనకీర్తిగలవాఁడు, త్రిపురంబులను, తృణకణముల

భంగిక = గడ్డిపోచలవలె, దహించి = కాల్చి, పద్మజాది జేయమానుడు = బ్రహ్మయొడలగువారిచే సుతించబడినవాడై, నెమ్మిక = ప్రియముతో, నిజ వివాసమునకుక = తనతావునకు (కైలాసమునకు), చనియెక = పోయెను.

తా. పరాశ్వరుడును వాళమెఱుంగక యుత్తమశ్లోకుడైన యోగ్యుడు ఇట్లు త్రిపురములను గడ్డిపోగులవలె గాల్చివేచి బ్రహ్మయే గీర్తింపబడినవాడై కైలాసమునకు జేరిపోయెను.

వ. ఇట్లు నిజమాయావిశేషంబున మర్త్యలోకంబున విడంబించు చున్నవిష్ణునిపరాక్రమవిధానంబులు మునిజనవంద్యమానంబులై సకలలోకకల్యాణప్రదానంబులై యుండుననిన విని నారదునకు ధర్మనందనుం డిట్లనియె. 407

టీ. నిజమాయావిశేషంబునక = తనమాయయొక్క యతిశయము చేత, మర్త్యలోకంబునక = మనుష్యలోకమందు, విడంబించుచున్న = మానుషచర్యలను అనుసరించుచున్న, విష్ణుని, పరాక్రమవిధానంబులు = కార్యగుణము, మునిజనవంద్యమానంబులు = మునిశ్రవణలచే మ్రొక్కబడినవి, సకలలోకకల్యాణప్రదానంబులు = ఎల్లలోకములకు మంగళముల నిచ్చునవి.

→ { నారదుండు ధర్మరాజునకు వర్ణాశ్రమ } ←
ధర్మంబులు దెలుపుట.

సీ. అనఘాత్త సకలవర్ణాశ్రమాచారస
మృతధర్మ మెయ్యది మానవులకు
నేధర్మమున నరుం డిద్ధవిజ్ఞానము
భక్తియుఁ బ్రాప్తించుఁ బద్మజునకు
సాక్షాత్సుతుండవు సర్వజ్ఞుడవు నీకు
నెఱుంగరానిది ధర్మ మింత లేదు

నారాయణపరాయణస్వాంతు లనఘులు

శాంతులు సదయులు సాధువృత్తి

ఆ. మెఱయు చున్నఘనులు మీవంటివా రెద్ది

పరమధర్మ మనుచు భక్తిఁ దలఁతు

రట్టిధర్మరూప మఖిలంబు నెఱిగింపు

వినఁగ నిచ్చు గలదు విమలచరిత.

408

టీ. అనఘాత్మ = పాపమెఱుంగనివాఁడా ! మానవులకు, సకల...

ధర్మము = ఎల్లవర్ణములకు ఆశ్రమములకు విరోధముకాని యాచారము, ఎఱ్ఱ
ది = ఏది, సరుండు, ఏధర్మమునకా = ఏయాచరణముచేత, ఇద్దవిజ్ఞా
నము = మేలైన తెలివిన, భక్తియొక్క = పూజ్యులయొడ ననురాగమును,
ప్రాపించుకా = పొందును. నీవు, పద్మజానకుకా = బ్రహ్మదేవునకు,
సాక్షాత్పూరుండవు = ఔరసపుత్రుడవు, సర్వజ్ఞుడవు = ఎల్లధర్మముల
నెఱిగినవాడవు, నీకుకా, ఎఱుంగరాని = తెలియ నలవికాని, ధర్మము =
సదాచారము, ఇంత = కొంచెమును, లేదు, నారాయణ...స్వాంతులు =
విష్ణునియందు ఆసక్తమైన మనసుగలవారు, 'అనఘులు = పాపములంటని
వారు, శాంతులు = నిత్యశమసంపన్నులు, సదయులు = కరుణతోఁగూడి
నవారు, సాధువృత్తికా = సద్వర్తనముచేత, మెఱయుచున్నఘనులు =
శ్రీకాకించుచున్న గొప్పవారు, మీవంటివారు, పరమధర్మము = మేలి
స్వభావము, అనుచుకా, భక్తికా = ఆదరముతో, తలఁతురు = ఒప్పు
కొండురో, విమలచరిత = పాపనమైన నడవడిగల యోవారదమునింద్రా!
అట్టి, ధర్మరూపము = ధర్మముయొక్కరీతి, అఖిలంబు = అంతయును,
ఎఱిగింపుము = తెలియఁజేయుము, వినఁగకా = వినుటకు, ఇచ్చుకొరిక,
కలదు.

తా. ఓవారదమునింద్రా ! మనుజులకు ఎల్లబ్రహ్మజాదివర్ణములకు,
అన్ని బ్రహ్మచర్యము మొదలుగాఁగలయాశ్రమములకు, అవిరోధమైన యాత్మ
మధర్మమేది ? మనుజుఁ డేధర్మమనుష్ఠించి చక్కని తెలివితేటలను భక్తిని

జొందఁగఁడు? నీవు సర్వభూతములకు నాదియు ఉత్పత్తికారణుడైన బ్రహ్మకు త్రత్యక్షమగుటఁడవు. విజ్ఞాననిధి నగు నీకుఁ దెలియని దుండదు. విష్ణురతులును, పాపరహితులును, నిత్యకాంతులును, దయగలవాడను, మంచినడవడి గలమీఁదోటివారు మీ పరమధర్మ మని యనుష్ఠింతులొ అట్టిదాని స్వరూపమంతయు మీవలన వినఁ గుతూహలినైయున్నాను. దయ చేసి యెఱిఁగింపఁగోరెదను.

వ. అనిన నారదుండు ధర్మరాజుం జూచి నామోయదీమందు నిజాంశంబున నవతరించి భువనశోభనంబుకొలుగు బదరికా శ్రమంబునఁ దపోనిరతుం డయి యున్ననారాయణునివలన సనాతనం బగుధర్మంబు వింటి నది శాశ్వత సకలార్థంబుల జనులకు సత్యంబును దయయును సుపవాసాదోషంబును శౌచంబును పైరణయు సదసద్వివేకంబును మనోనియమం బును జహిరింద్రియజయంబును హింస తేమియు బ్రహ్మచ ర్యంబును దానంబును యథోచితజపంబును సంతోషంబును మార్దవంబును సమదర్శనంబును మహాజననేవయు గ్రామ్యం బు లయినకోరికలు మానుటయు నిష్ఫల్కరి యలు విడుచు టయు మితభాషిత్యంబును దేహంబు గాఢతన్ను వెదకికొను టయు నన్నోదకంబులు ప్రాణులకుం బంచియిచ్చుటయుఁ బ్రాణులందు దేవతాబుద్ధియు నాత్మబుద్ధిం జేయుటయు శ్రీ నారాయణచరణ స్మరణ కీర్తన శ్రవణ సేవార్చన నమస్కార దా స్యాత్క సమర్పణ సఖ్యంబు లనియెడి త్రింశల్లక్షణంబులు గలుగ వలయు నందు సత్కులాచారం డయి మంత్రవంతం బు లైనగర్భాధానాదినంస్కారంబు లవిచ్ఛిన్నంబులుగాఁ గలవాఁడు ద్విజుండు ద్విజునకు యజనయాజనాధ్యయనా ధ్యాపనదాన ప్రతిగ్రహంబు లనువట్కుర్కంబులు విహితం.

బులు. రాజనకుఁ బ్రతిగ్రహవ్యతిరీక్తంబు లయిన యజనాదీ
కర్తృంబు లయిదును బ్రజాపాలనంబును బ్రాహ్మణులు గాని
వారివలన దండశుల్కాదులు గొనుటయు. విహితకర్తృంబు
లు వైశ్యునికిఁ గృషివాణిజ్యగోరక్షణాదికర్తృంబులును బ్రా
హ్మణకులానుసరణంబును విహితంబులు శూద్రునకు ద్వీజ
శుశ్రూష చేయవలయు.

409

టీ. దాత్యజియందుకా = దత్తునికూఁతులైన మూర్తిదేవియం
దు, (ధర్మనకు) నిజాంశంబునకా = తనకళతోడ, అవతరించి = పుట్టి,
భువనశోభనంబుకొఱచు = లోకములక్షేమముకొఱచు, బదరికాశ్రమంబునకా =
బదరిక ఆశ్రమనొక ఆశ్రమమగు, తపోనిరతుఁడు = తపస్సుయగు లగ్న
మైనచిత్తము గలవాఁడు, వారాయణుఁడనుముషినిలన, సహితము =
కాశ్యతము, అగుధర్మంబు, నేను, వింటిని, ఆది, ఏక, చెప్పెదను. సకల
వర్ణంబులకుకా = అన్ని కలములవారలకును, సత్యంబు = అన్యతమాడమి,
దయ = కరుణ, ఉపవాసాదితపంబు = నిరశనవ్రతము మొదలైనదియు,
కాచము = సదాచారము, పైరణ = ఓరుపు, సదసన్నివేశంబు = మంచి
చెడ్డలయొఱుక, మనోనియమంబు = మనస్సును సశపణమికునుట, బహి
రింద్రియజయంబు = వాక్పాదహస్తాదుఃసంఖ్యల లోబఱచుకొనుట;
హింస = జీవహత్య, లేమియు, బ్రహ్మచర్యంబు = బ్రహ్మత్వమందలి
తలఁపును (బ్రహ్మచారి ధర్మమును), దానంబును = కలిగినదాని నిచ్చుట;
యథోచితజపంబును = దేశకాలములకుఁ దగినట్లు జపముచేయుట, సంతో
షంబును = తృప్తియు, మార్దవంబును = కఠికుఁడనము లేకుండుట, సమ
దర్శనంబును = సర్వభూత సమస్తవిస్తువులయందు అత్యంత పరకీయ
భ్రాంతిలేకుండుట, మహాజననీవయ = ఉత్తముల కైంకర్యము, గ్రామ్యం
బులు = తుచ్ఛములు, నిష్ఫలక్రియలు = ప్రయోజనములేని పనులు,
(అనగా పుల్లలు త్రుండుట, మట్టినలుపుట, గీతలుగీయుట, రాష్ట్రదువ్వుట
మొదలగునవి) విడుచుటయు, మితభాషిత్యంబు = పొల్లులు రానియక

తగినంతగా మాటలాడుట, దేహంబుకాని తన్ను వెదకికొనుట - దేహము
కంటె వేరైన తనస్వరూపమును వెదకి కనుగొనుట, ఆహ్వాదకములు=
కూడు దీర్ఘము, ప్రాణులకుఁ - జంతువులకు, పంచులుచ్చుట = పంచపె
ట్టుట, ప్రాణులయందుఁ - జంతువులయందు, దేవతాబుద్ధియుఁ -
దేవతస్వభావనయు, ఆత్మబుద్ధిఁ - ఆత్మభావనయు, చేయుటయు, శ్రీనా
రాయణ...సఖ్యంబులు = శ్రీహరి పాదస్పర్శము, సంకీర్తనము, తత్క
థాశ్రవణము, కైంకర్యము, పూజనము, మ్రొక్కుట, కొలుచుట, తనను
సమర్పించుట, చెలిమిసేయుట, అనియెడి త్రింశల్లక్షణంబులు = అని
చెప్పఁబడుముప్పది భాగవత శ్రీచిహ్నములు, కలుగవలయును, అందు =
వానిలో, సత్కులాచారుండు = మేలైనవలయు మంచియాచారము గల
వాడు, అయి, మంత్రవంతంబులు=మంత్రపూతములు, వినగర్భాధానాది
సంస్కారంబులు = కర్మలు, అవిచ్ఛిన్నంబుగాఁ - తేంపుకలుగకుండ,
కలవాడు - చేయఁబడియున్నవాడు, ద్విజాండు = బ్రాహ్మణుడు
(రెండుమాటులు పుట్టినవాడు, బ్రాహ్మణాదిత్రివర్ణుఁడు), ద్విజానకుఁ=
బ్రాహ్మణునకు, యజన...గ్రహంబులు = యజ్ఞముచేయుట, చేయించుట,
వేదకాస్త్రములు చదువుకొనుట, చదివించుట, ఇచ్చుట, పుచ్చుకొనుట,
అను, పట్కర్తంబులు = అఱుకర్తలు, విహితంబులు = కాస్త్రముచే విధిం
పఁబడినవి, రాజానకుఁ = క్షత్రియునకు, ప్రతిగ్రహవ్యతిరీక్తంబులు =
పుచ్చుకొనుటలేని, యజనాదికర్తంబులు, అయినను, ప్రజాపాలనంబు =
జనులబాలించుట, బ్రాహ్మణులు, కానివారివలనఁ, దండశుల్కాదులు=
దండుగలు గుంకములు, కొనుటయును, విహితకర్తంబులు = యోగ్యము
లైనపనులు, వైశ్యునికిఁ = కోమటివానికి (తృతీయవర్ణునకు), కృషి =
వ్యవసాయము, వాణిజ్య = వ్యాపారము, గోరక్షణ = ఆవులఁ బెంచుట
యు, ఆది = మొదలగు, కర్తంబులు = పనులు, బ్రాహ్మణకులానువర
ణంబును = బ్రాహ్మణజాతిని అనుసరించుండుటయు, విహితములు,
కూర్చునకుఁ, ద్విజశుక్రాప = బ్రాహ్మణసేవ, చేయఁ వలయును =
చేయఁదగును.

నీ. విను కర్షణాదికవృత్తికంటెను మేలు
 యాచింప నొల్లనియట్టివృత్తి
 పాప్తంబుఁ జూకొని బ్రదుకుకంటెను లెస్స
 యనుదినంబును ధాన్య మడిగికొనుట
 యాయవారముకంటె నధికకళ్యాణంబు
 పఱిగయెన్నులధాన్యభక్షణంబు
 శిలవృత్తికంటెను శ్రేయ మాపణములఁ
 బడ్డగింజలు దిని బ్రదుకుఁ గనుట
 ఆ. యెడరుచోట నృపతి కీనాల్లువృత్తులుఁ
 దగుఁ బ్రతిగ్రహంబు దగదు తలఁప
 నాపదవసరముల నధముఁ డెక్కువజాతి
 వృత్తి నున్న దోషవిధము గాదు.

410

టీ. వినుము, యాచింపనొల్లనియట్టివృత్తి = ఒకరినడుగని జీవనము,
 కర్షణాదికవృత్తికంటె = దున్నుకొనుట అడిగికొనుట మొదలగువృత్తు
 లన్నింటికంటెను, మేలు = మంచిది, పాప్తంబు = తనకుఁ దాలభించినదానిని,
 చూకొని = తీసికొని, బ్రదుకుకంటెను = జీవించుటకంటెను, అనుదినంబు =
 ప్రతిదినము, ధాన్యము, అడిగికొనుట = అడిగితెచ్చుకొనుట, లెస్స = మం
 చిది, యాయవారముకంటె = ధాన్యపుముష్టి యెత్తుటకంటెను, పఱిగయె
 న్నుల ధాన్యభక్షణంబు = చేలు శోసిన వెనుక చేలలోరాలిన ఎన్నులగింజలేఱి
 తెచ్చుకొని తినుట, అధికకళ్యాణంబు = మిగులశ్రేయము, లపణములక =
 అంగడులచెంతను, పడిన గింజలు, తిని, బ్రదుకుఁ గనుట = జీవించుట, శిల
 వృత్తికంటెను = పఱిగ లేఱికొనుదానికంటె, శ్రేయము = మేలైనది, నృపతి
 కే = రాజానకు, ఎడరుచోటక = లపద సంభవించినప్పుడు, ఈనాల్లువృత్తు
 లను, తగును = బిప్పును, తలఁపక = విచారించకగా, ప్రతిగ్రహంబు = సమం
 త్రముగాఁ బ్రతిగ్రహముపట్టుట, తగదు, లపదవసరములక = విపత్సమయ

ములలో, అధముఁడు=తక్కువజాతివాఁడు, ఎక్కువజాతివృత్తికొ=తనజాతి కంటె మేలిజాతివారిచేవికయందు, ఉన్నను, దోషవిధము = దోషముకాద, కాదు.

తా. రాజా! దున్నుకొనుట మొదలగు పృథ్వికంటె అయాచిత వృత్తిమంచిది. దానికంటె ధాన్యమడిగికొనునది మంచిది. అంభకంటెను పఠిగ యెన్నులు ఏఱి తెచ్చుకొనుట మఱియు మంచిది. దానికంటెను అంగదుల లోఁ బడ్డగింజ లేఱికొనునది మంచిది. అపత్కాలములో ఏ నాలుగువిధముల జీవనములును రాజునకుఁగూడ తగినవే. ఒకమంత్రి సహితమై ప్రతిగ్రహము మాత్రము ఎన్నఁటికిని కూడదు. ఇక్కట్లున్నచి నొకవేళ ఏచిజాతి వాఁడు ఉత్తమజాతిజీవనము నవలంబించినను దోషముకాదు.

వ. వినుము శిలవృత్తియు నుంఛవృత్తియు ఋత మనియు నయా చితవృత్తి యమృతమనియు నిత్యయాఙ్గావృత్తివృతమనియుఁ గర్షకవృత్తి ప్రమృత మనియు నెన్నుదు రట్టిపృథ్వుల జీవించుట మేలు వాణిజ్యము సత్యావృత మనియు శ్వవృత్తి నీచ నేవయనియుఁ బలుకెచురు సర్వవేదమయుండు బ్రాహ్మణుండు సర్వదేవమయుండు స్త్రీయుండు బ్రాహ్మణక్షత్రియులకు నీచనేవనంబు గర్తవ్యంబు గాదు 411

టీ. శిలవృత్తి = టోళ్ల కడ రాలినగింజ లేఱికొనుట, ఉంఛవృత్తి = పఠిగలేఱికొనుట, ఋతమ (=సత్యము), అయాచితవృత్తి = ఒకరి నడుగకుండ బ్రతుకుట, అమృతము (=చావులేనిది), నిత్యయాఙ్గావృత్తి = ఎల్లప్పుడు అడిగి కొని బ్రతుకుట, మృతము (=చావుతోఁ దుల్యమైనది), కర్షకవృత్తి = దున్నుకొని బ్రతుకుట, ప్రమృతము (=నాతినింద్యము), వాణిజ్యము = వర్తకము, సత్యావృతము (=నిజము అబద్ధముగలసినది), నీచనేవ = హీనునిగొల్పుట, శ్వవృత్తి (=కుక్క-బ్రతుకు), బ్రాహ్మణుండు, సర్వవేదమయుండు = ఎల్ల వేదముల స్వరూపముగలవాఁడు, క్షత్రియుండు = 'రాజు, సర్వదేవ

మయఁడు = అఖిలదేవతల స్వరూపముగలవాఁడు, బ్రాహ్మణత్వత్రియాల
కుఁ = బాఁపలకు రాజాలకును, నీచనేవనంబు = తక్కువవానిఁ గొల్చుట,
కర్తవ్యంబు = చేయఁదగినది, కాదు.

క. దమమును శౌచముఁ దపమును

శమమును మార్దవముఁ గృపయు సత్యజ్ఞాన

క్షమలును హరిభక్తియు హ

ర్షము నిజలక్షణము లగ్రజాతికి నధిపా.

412

టీ. అధిపా = రాజా ! అగ్రజాతికి = బ్రాహ్మణునకు, దమము =
బాహ్యేంద్రియనిగ్రహము, శౌచము = శుచిత్వము, తపము = కాయక్లేశపడి
జపించుట, శమము = అంతరింద్రియనిగ్రహము, మార్దవము = సౌమ్యత, కృప
= దయ, సత్య = నిజము, జ్ఞాన = తెలివి, క్షమ = ఓరుపు, హరిభక్తి = విష్ణు
భక్తి, హర్షము = నిత్యసంతోషము, నిజలక్షణములు = స్వాభావికమైన
గుణములు.

తా. ధర్మరాజా ! బ్రాహ్మణజాతి అంతర్భూరింద్రియనిగ్రహము,
సదాచారము, తపస్సు, నెప్పుది, అక్రూరత, దయ, సత్యము, జ్ఞానము,
ఓర్పు, విష్ణుభక్తి, నిత్యసంతోషము, ఇవి సమాజగుణములుగా నుండవలెను.

ఉ. శౌర్యము దానశీలముఁ ప్రసాదము నాశ్రిజయంబుఁ దేజముఁ
ధైర్యము దేవభక్తియును ధర్మము సర్థముఁ గామముఁ బుధా
చార్యముకుండనేవలును సశ్శృతియుం బరితోషణంబు స
ద్విర్యము రక్షణంబుఁ బృథివీవరశేఖర రాజవిహ్నముల్. 413

టీ. పృథివీవరశేఖర = రాజోత్తమా ! శౌర్యము = మగటిమి, దాన
శీలము = ఇచ్చుకోరిక, ప్రసాదము = కోపాదులులేక సౌమ్యతతోనుండుట,
అత్తజయము = మనస్సును విశముజేసికొనుట, లేజము = శ్రతాపము, ధైర్య
ము = దీర్ఘతనము, దేవభక్తి = దేవతలయందుగుఱి, ధర్మము = నుంచి నడపడి,
అర్థము = తాభము, కామము = కోరిక, పుధా...నేవలు = పండితులు గురు

పులు విష్ణువు వీరికైంకర్యము, సత్కృతి=ఒరులను గౌరవించుట, పక్షితో
క్షణంబు=సంతస్థిజేయుట, నదీవీర్యము=న్యాయమైనవిక్రమము, రక్షణము
=శిష్టపాలనము, రాజచిహ్నముల్=రాచవాని కుండవలెను గుఱుతులు.

తా. సుఖోధమే.

క. ధర్మార్థకామవాంఛయు

నిర్మలగురుదేవవిప్రనివహార్చనముల్

నిర్మదభావముఁ బ్రమదము

శర్మకరత్వమును వైశ్యజనలక్షణముల్.

414

టీ. ధర్మార్థకామవాంఛ=ధర్మ అర్థ కామములఁ గోరుట, నిర్మల...
ముల్ = శుద్ధమైన గురువులయు, దేవతలయు, బ్రాహ్మణులయు సంఘ
ములను బూజించుట, నిర్మదభావము=గర్వములేకుండుట, ప్రమదము =
సంతోషము, శర్మకరత్వము=కూడినంతవట్టాకరికి మేలు చేయుట, వైశ్య
జనలక్షణముల్=శోమటివానిగుఱుతులు.

తా. రాజా ! ధర్మార్థకామముల నాసక్తితోఁ గూర్చుకొనుట,
రాగాదిదోషరహితమైన దేవబ్రాహ్మణగురువులసేవ, అడఁకువ, సంతోషము,
ఒకరి కుపకారము చేయు బుద్ధి ఇవి శోమటి కుండవలెనైన ధర్మములు.

ఉ. స్త్రీయములేనివృత్తియు శుచిత్వము సన్నుతియు నిజేశులక
మాయలులేక డాయుటయు మంత్రముచెప్పక పంచయజ్ఞముల్
చేయుటయు ధర్మామరుల సేవయు గోవులరక్షణంబు న, న్యాయ
ములేమియు మనుజునాథయెఱుంగుముశూద్రధర్మముల్.

టీ. మనుజునాథ = ధర్మరాజా ! స్త్రీయము = దొంగతనము, లేని,
వృత్తి = దేవనము, శుచిత్వము = మంచియాచారము, సన్నుతి = క్షుతి,
నిజేశులక = తమదొరలను, మాయలు = టప్పులు, లేక, డాయుట =
దగ్గఱుట, మంత్రము, చెప్పక=చదువక, పంచయజ్ఞముల్=బ్రహ్మ, పితృ,

దేవ, భూత, మనుష్యయజ్ఞములు, చేయుటయును, ధరామరులనేవయుకా =
బ్రాహ్మణులనే, గోవులరక్షణంబు = తలఁ గాదుట, అన్యాయము =
అధర్మము, లేమి = లేకపోవుట, శూద్రధర్మములు, అని, ఎఱుంగుము.

తా. నుగమము.

సీ. నిలయమ్ము వాటించి నిర్మలదేహి యై
శృంగార మేప్రార్థుఁ జేయవలయు
సత్యప్రియాలాపచతుర యై ప్రాణేశు
చిత్తంబు ప్రేమ రంజింపవలయు
దాక్షిణ్యసంతోషధర్మమేధాదులు
దైవత మని ప్రియుఁ దలఁపవలయు
నాథుఁ డేవద్ధతి నడచు నావద్ధతి
నడచి నద్బంధుల నడపవలయు

ఆ. మార్దవమునఁ బతికి మజ్జనభోజన
శయనపానరతులు జరపవలయు
విభుఁడు పతితుఁ డైన వెలఁది పాతివ్రత్య
మహిమఁ బుణ్యుఁ డేసి మనుపవలయు.

416

టీ. నిలయమ్ము = ఇల్లు, వాటించి = అనుసరించి, నిర్మలదేహి =
శుద్ధాత్మురాలు, శృంగారము = ప్రసాధనము, ఏప్రార్థుఁ = ఎల్లప్పు
డును, చేయవలయును, ప్రేమ = భక్తితో, సత్య...చతురయై =
బాంతులేని ప్రియపుమాటలనేయపు గలదై, ప్రాణేశు చిత్తంబు = భర్త మన
స్సును, రంజింపవలయుకా = సంతసింపఁ జేయవలయును, దాక్షిణ్య...
దులకా = ఓపిక తృప్తి న్యాయము తెలివి మున్నగువానిచే, ప్రియుకా =
మగని, దైవతము = దేవుఁడు, అని, తలఁపవలయుకా = ఉద్దేశించవలె
ను, నద్బంధులకా = ప్రియమైన చుట్టములను, నాథుఁడు = మగఁడు, ఏవద్ధ
తికా = ఏలాగున, నడచుకా = మెలఁగునో, అవద్ధతిని, నడచి = చరించి,

నడపవలయును = విచారింపదగును. పతికిఁ = మగనికి, మార్దవము
నకఁ = తిన్నదనముతో, మజ్జన...రతులు = స్నానము కుడుపు పడక
రతి వీనిని, జరపవలయును, విభుఁడు = మగఁడు, పతితుఁడు = కులము
నుండి బ్రహ్మఁడు, ఐనవో, వెలఁది = ఇల్లాలు, పాతివ్రత్యమహిమకొ =
తనపతి ప్రతాధర్మమహిమచేత, పుణ్యకొ = పాపముని, చేసి, మనుషవల
యొకొ = రక్షింపవలెను.

తా పతివ్రత యైనయిల్లాలు, ఎప్పుడును, ఇల్లువిడువక కామకొని
యుండి తాను పరిశుభ్రముగానుండి యింటిని చక్కఁగా నలంకారముజేసి
పెట్టుకొనవలెను. ఆబద్ధముచేప్పక ప్రియముగాఁ బలుకుచు మగనిమనసు
సంతోషపెట్టవలెను. ఓపిక తృప్తి నీతి తెలివిగలిగి మగని దేవునిగాఁ దలఁ
చవలెను. మగఁ డెట్లున్న తాను నట్లేయుండి యింటికివచ్చినచుట్టములకు
మర్యాదచేయవలెను. అడఁకువతో మగనికి స్నానభోజనాదులు జరపి పరి
చర్య సేయవలెను. మగఁడు కులము చెఱుచుకున్న తాను తనపాతివ్రత్యబల
ముచేత వానిని బవిత్రునిగాఁ జేసి కాపాడవలెను.

క. తరుణి దనప్రాణవల్లభు

హరిభావముగా భజించి యతఁడును దానుక

సిరికై వడి వర్తించును

హరిలోకమునందు సంతతానందమునన్.

417

టీ. తరుణి = అడుగుగూఁతురు, తనప్రాణవల్లభుకొ = తనమగనిని, హరి
భావముగాకొ = విష్ణుబుద్ధితో, భజించి = సేవించి, హరిలోకమునందుకొ =
విష్ణులోకమునందు, సంతతానందమునకొ = ఎడతెగని యానందముతోడ,
సిరికై వడికొ = అత్తివలె, వర్తించును = నివసించును.

తా. ఏశ్రీయైనను తనభర్తను విష్ణుస్వరూపుఁడని నిష్కల్మష
యైన భక్తితో సేవించునో అమె తనభర్తతోఁగూడి జైతుంతుండు రెండవ
అత్తివలె నిత్యానందము గలిగియుండును.

క. ఉపవాసంబులు వ్రతములుఁ

దపములు వేయేల భర్త దైవత మని ని

ష్కపటతఁ గొల్చినసాధ్వికి

నృపవర దుర్లభము లేదు నిఖిలజగములన్.

418

టీ. నృపవర=భర్త రాజా' ఉపవాసంబులు=అనశన వ్రతములు, వ్రతములు=నోములు, తపములు=జపములు, వేయి = పెక్కులు, ఏల, భర్త, దైవతము=దేవుడు, అని, నిష్కపటతఁ=బొంతు లేనిభావముతో, కొల్చిన సాధ్వికిఁ=సేవించిన పతివ్రతకు, నిఖిలజగములన్ = ఎల్లలోకములందును, దుర్లభము=పొందరానిది, లేదు.

తా. రాజా' ఉపవాసములని నోములని జపములని తపములని ఒక లక్ష యొందుతకు? నిష్కపటమైన యాదానికి కల్ల కపట మెఱుంగకుండ భర్త యే దైవమని సేవించినచో నామెకు పొందరాని వస్తువే ఉండదు. అన్నియు కరతలామలకములే.

వ. మఱియు సంకరజాతు లయినరజక చర్మకారక నట బురుడ కైవర్తక మ్లేచ్ఛ భిల్లు లనునంత్యజాతు లేషువరకును జండాల పుల్కున మాతంగజాతులకును నాయూకులాగతంబు లయిన వృత్తులఁ జౌర్యహింసాదులు వర్జించి సంచరింపవలయు మాన పులకుఁ బ్రతియుగంబున నైసర్గికంబు లైనధర్మంబులు రెండులోకంబులందును సుఖకరంబు లని వేదవిదు లైనపెద్దలు చెప్పుదురు కాఱుకాఱున దున్నెడుక్షేత్రంబు లాపు చెడు నందుఁ జల్లినబీజంబులు నిస్తేజంబు లైయుండి తెస్సగ నంకురింపవు నిరంతరఘృతధారావర్షంబున దహనంబునకు దాహకత్వంబు లేక శాంతిం జెందు నందు వేల్చినహవ్యంబులు ఫలింపవు తద్విధంబున ననవరతకామానుసంధానం

బునఁ గామోన్ముఖు బైనచిత్తంబు కామంబులం దనిసి
నిష్కామం బై విరక్తి నొందుం గావున సత్త్వస్వభావంబు
తోడ నెప్పుడుఁ దప్పక నిజవంశానుగతవిహితధర్మంబున
వర్తించునరుండు మెల్లన స్వాభావికకర్మపరత్వంబు విడిచి
ముక్తి నొందు జాతిమాత్రంబునఁ బురుషుని వర్ణంబు నిర్దే
శింపం బని లేదు శమదమాదివర్ణలక్షణవ్యవహారంబులఁ గన
వలయు నని మఱియు నారదుం డిట్లనియె. 419

టీ. సంకరజాతులు = ఒకవర్ణముతో నసమానమైన మఱియొకవర్ణము
కలియుటవలనఁ బుట్టిన నీచజాతులు, అయిన, రజక = చాకలి, చర్మకారక =
మాడిగవాఁడు, నట = నట్టువవాఁడు, బురుడ = మేదరవాఁడు, శైవర్తక =
చేఁపలబట్టువాఁడు (జాలరి), మ్లేచ్చ = యవనపులిందాదులు, భిల్ల = బోయ
వాఁడు, అంత్యజాతులు = నీచజాతులు, చండాల = మాలవాఁడు, పుల్కన
= బోయలలో నొకతెగ, మాతంగ = మాలలలో నొకతెగ, కులాగతంబులు =
పంకక్రమమునపచ్చినవి, చార్య = దొంగతనము, హింస = చంపుట, నైసర్గికము =
స్వభావమునఁ గల్గినది, ధర్మంబులు = నడవడులు, సుఖకరంబులు = మేలు
గూర్చునవి, వేదవిదులు = వేదముల నెఱిగినవారు, కాఱుకాఱునక = ప్రతి
కాఱునందును, శత్రుంబు = నేల, లావు, చెడును = నిస్సారముగును, చల్లిన
బీజంబులు = విత్తినవిత్తులు, నిస్తేజంబులు = మెఱుంగులేనివి, అంకురింపవు =
మొలువవు, నిరర...బునక = ఎడలేని నేయిధారలఁ గ్రుమ్మరించుటచేత,
దహనంబునకుఁ = నిప్పునకు, దాహకత్వంబు = కాల్చుకత్తి, కాంతింజెంచును
= చల్లారును, వేల్చినకూవ్యంబులు = హోమముచేసినపస్తువులు, ఫలింపవు =
పండవు, తద్విధంబునక = అలాగుననే, అనవరత...బునక = విడుమర లేని
యిష్టానుభవమువలన, కామోన్ముఖము = ఇంకను కామంబులఁ గోరునది,
తనిసి = తృప్తిచెంది, నిష్కామంబు = కోరికలేనిది, విరక్తిక = అప
రాగమును, ఎప్పుడు, సత్త్వస్వభావంబుతోడక = సాత్త్వికధర్మముతో,

తప్పక = తొలగక, నిజ...బునక = తనకులమునకుఁ దగిన ఆచారము
తోడ, వర్తించునదందు = ప్రవర్తించుమనుజుఁడు, మెల్లనక =
నెమ్మదిగా, స్వాభావిక కర్తవ్యములు = పుట్టుకతోఁ బుట్టిన కర్త
వ్యములును, ముక్తిసొందక = కర్త బంధములనుండి విడచి మరలఁగాంచు
ను, పురుషునికి, జాతిమాత్రమునక = పుట్టుకచేతనే, వర్గము = కులము, నిర్దే
శింపక = నిర్ణయించుటకు, శమ...బులక = అంతరిందియనిగ్రహము
బహిరిందియనిగ్రహము మొదలగుజాతుల కుండఁదగు గుర్తులవాడుకలను,
కనవలయును = పొందవలయును, మఱియు = ఇంకను.

క. క్రమమున వర్గములచి

హ్నము లెల్లను జెప్పఁబడియె నాశ్రమములధ

ర్మము లెఱిగించెద నన్నియు

సమదాహితహృదయశూల సదమలశీలా.

420

టీ. సమదా...శూల = పొగరుపట్టిన శత్రువుల గుండెలకు గాలమైన
వాఁడా! సదమలశీలా = నిర్మల స్వభావముగల యోధర్మరాజా! నాచేత,
క్రమమునక = వరుసతో, వర్గములచిహ్నము లెల్లను = జాతులగుర్తులన్నియు,
చెప్పఁబడెను, ఆశ్రమముల ధర్మములు అన్నియును, ఎఱిగించెదను = తెలి
యఁబఱుతును.

తా. ధర్మరాజా! నీకు వరుసగా బ్రహ్మజాతి జాతిధర్మముల నన్ని
టిని పూర్తిగాఁ జెప్పినాను. ఇక బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమముల లక్షణములఁ
జెప్పెదను. శ్రద్ధగలిగి వినుము.

వ. వినుము బ్రహ్మచారి మౌంజీకౌపీనయజ్ఞోపవీతకృష్ణాజిన
పలాశదండకమండలుధరుండును సంస్కారహీనశిరోరుహము
డును దర్భహస్తండును శీలవ్రత స్తుండును మౌనియు వైత్రి
సంధ్యంబును బ్రహ్మగాయత్రి జపించుచు సాయంప్రాత

రవసరంబుల సర్కపావకగురుదేవతోపాసనంబులు చేయుచు
గురుమందిరంబునకుం జని దాసునిచందంబున భక్తివినయ
సౌమనస్యంబులు గలిగి వేదంబులు చదువుచు నధ్యయనో
పక్రమావసానంబుల గురుచరణంబులకు నమస్కరించుచు
రేవును మాపును విహితగృహంబుల భిక్షించి భైక్షంబు గురు
వునకు నివేదించి యనుజ్ఞగొని మితభోజనంబు గావించుచు
విహితకాలంబుల నుపవసించుచు సంగనలందు సంగనాసక్తు
లందుం బ్రయోజనమాత్రభాషణంబు లొనర్చుచు గురుప
రాంగనలవలన నభ్యంగకేశప్రసాధనశరీరమర్దన మజ్జనరహ
స్యయోగంబులు వర్జించుచు గృహంబున నుండక జితేంద్రి
యత్వంబున సత్యభాషణుం డయి సంచరింపవలయు. 421

టీ. బ్రహ్మచారి = బ్రహ్మచర్యాశ్రమస్థుఁడు, హంజీ...ధరుండు =
మూడుపేటల ముంజెగడ్డిత్రాడును, గోచి, జండెము, జింకతోలు, మె
దుగులెత్తము, కమండలువు వీనిని ధరించినవాఁడు, సంస్కార...హం
డు=గువ్వుట పూలుజాట్టుట మెఱుగురాచుట మొదలగునవిలేని తలపెం
డు కలుగలవాఁడు, దర్భహస్త్రుఁడు=దర్భపవిత్రమును జేతలెట్టుకొన్నవాఁ
డు, శీలప్రశక్తుఁడు=నడవడిలోఁ బొగడ్డనందినవాఁడు, మాని=మెచ్చగా
మాటలాడనివాఁడు, త్రిసంధ్యంబును=మూడు సంధ్యలయందును, బ్రహ్మ
గాయత్రిక్=బ్రహ్మహుపై నగాయత్రిని, సాయం...బులన్=సాయం
కాలమున ప్రార్థనను, అర్క...బులు=నూర్యుఁడు అగ్ని గురువు దైవము
వీనిని ఉపాసించుట, గురుమందిరంబు=ఉపాధ్యాయునియిల్లు, దాసునిచం
దంబునన్=నాకరివలె, భక్తి...బులు=అనురాగము ఉదేకుప చిత్తసర్వల్య
ములు, అధ్యయనో...బులక్=చదువు మొదలిడునప్పుడు శిచాలించునప్పు
డుగూడ, గురుచరణంబులకుఁ = ఉపాధ్యాయునిపాదములకు, రేవును
మాపును=పగలురాత్రియు, విహితగృహంబులక్=కాస్త్రమందుఁ జెప్పినట్టి

శ్రోత్రయగృహములయందు, భిక్షించి=యాయవారమెత్తి, కైక్షము=మధు
 కరాన్నమును, గురువునకుఁ=ఉపాధ్యాయునకు, నివేదించి=చూపి, అనుజ్ఞ
 గొని=ఈపదార్థములు భుజించవచ్చునని యాజ్ఞ తీసికొని, మితభోజనంబుగా
 వించుచు=పరిమితమైనంతిని దినుచు, విహితకాలంబులఁ=కాస్తోత్రసమ
 యములయందు, ఉపవసించుచుఁ=ఉపవాసముచేయుచు, అంగనలందుఁ=
 జన్యనలయందును, అంగనాసక్తులయందును = కామినులయొడ ననురాగము
 గలవారియందును, ప్రయోజనమాత్రభాషణంబులు=పనికితగినట్లు మాటలా
 డుట, ఒనర్చుచు=చేయుచు, గురుపరాంగనలవలనఁ = గురువుభార్య పర
 స్త్రీలు వీరివలన, అభ్యంగ...యోగంబులు=అభ్యంగము చేయించుకొనుట,
 తల దువ్వించుకొనుట, ఒడలు నలుగుపెట్టించుకొనుట, స్నానము చేయించు
 కొనుట, ఒంటరిగా మాటలాడుట వీనిని, వర్జించుచు=విడుచుచు, గృహం
 బునఁ=ఇంటియందు, ఉండక, జితేంద్రియత్వంబునఁ=ఇంద్రియజయము
 గలుగుటతోడ, సత్యభాషణండు=అసత్యము గానిమాటలుగలవాఁడు, సం
 చరింపవలయుఁ=నడుచుకోవలెను.

ఆ. పాలఁతి దావనహ్ని పురుషుఁ డాజ్యఘటంబు

కరఁగ కుండ రాదు కదిసెనేని

బ్రహ్మ యైనఁ గూఁతుఁ బట్టక మానఁడు

వడుగు కింతిపొత్తు వలదు వలదు.

422

టీ. పాలఁతి=ఆడుది, దావనహ్ని=కార్పిచ్చు, పురుషుఁడు = మగ
 వాఁడు, ఆజ్యఘటంబు=నేతికుండ, కదిసెనేనిఁ=ఒకరికొకరుదగ్గఁజేరిరా,
 కరఁగకుండరాదు=మెత్తిబడకుండఁ దప్పించుకోరాదు. కరఁగిపోకుండ మా
 నదు, కదిసెనేనిఁ=నమిపించినచో, బ్రహ్మ = చతురాననుఁడు, విసను,
 కూఁతుఁ=తనకన్న బిడ్డనైనను, పట్టకమానఁడు=తిరుకుండఁడు, కౌవున,
 వడుగునకు=బ్రహ్మచారికి, ఇంతిపొత్తు=ఆడుగూఁతురి సాంగత్యము, వలదు
 వలదు.

తా. రాజా ' మగవాడు నేతి దుత్తపంటివాడు, అందులో నిష్ఠుఁ
పంటిది. దానిపాత్తు గలిగెనా వేంతటివానికిని లోబడకుండ వశముగాదు.
బ్రహ్మయైనను ఒంటరిపాటునఁ జిక్కనేని తనకూతునైనను విడువఁడు.
కనుక బ్రహ్మచర్యవ్రతమున కెన్నఁడును శ్రీసాంగత్యము కూడదు.

వ. వినుము స్వరూపసాక్షాత్కారంబున దేహి బహిరింద్రియా
దికం బయినయింతయు నాభాసమాత్మంబుగా నిశ్చయించి
యెందఁక జీవుండు స్వతంత్రుం డయిన యీశ్వరుండు గా
కుండు నంతడవు నంగన యిది పురుషుండ నే ననియెడి బుద్ధి
మానుట కర్తవ్యంబు గాదు బ్రహ్మచారియతిగృహస్థులం
దెవ్వఁడైన జిత్తుంబు పరిపక్వంబు గాక యదైవతానుసంధా
నంబు చేసిన మూఁగుం డగుం గావున రహస్యంబునఁ బుత్రిక
నైనం డాయ కుండ వలయు. 423

టీ. దేహి=దేవుడు, స్వరూపసాక్షాత్కారంబునక = ఆత్మస్వరూ
పముయొక్క ఎఱుకచేత, బహిరింద్రియాదికము=బాహ్యేంద్రియములయొ
దలయినది, ఇంతయును, ఆభాసంబు=అవిచారిత రమణీయము, స్వతంత్రుం
డు=దేనికి లొంగనివాడు, అంతడవు=అందఁక, ఇది, అంగన = అందు
ది, నేను, పురుషుండను=మగవాడను, అనియెడిబుద్ధి=అనుతలఁపు, మాను
ట=వీడుట, కర్తవ్యము=చేయఁదగినది, కాదు. బ్రహ్మచారి యతిగృహస్థుల
యందు, పరిపక్వము=పరిణతము, అదైవతానుసంధానంబు = శ్రీపురుషుని
భేదాభావభావనము, మూఁగుడు = మందుడు, కావున తా నిక్కరుండగు
వాఁక, రహస్యంబునక =ఒంటిగా, పుత్రికనైనకొ = కూతునైనను, దా
యక=సమీపింపక.

చ. శిరమున మేన సంస్కృతులు చేయక చందనభూషణాద్యలం
కరణములెల్ల మాని ఋతుకాలములక నిజభార్యబొందుచుం

దరుణులఁజూడఁ గూఱక ధృతవ్రతుడై మధుమాంసవర్జియై
గురుతరవృత్తితో మెలఁగుకోవిదుఁ డొక్కగృహస్థ భూవరా.

టీ. భూవరా=రాజా । శిరమునక=తలయందును, మేనక=ఒడలి
యందును, సంస్కృతులు=అభ్యంగ ఉపమర్దనాది సంస్కారములు, చేయ
క, చందన...ములు=గంధము సాములు మొదలగు మండపములన్ని విడిచి, ఋ
తుకాలమునక=ఋతుకాత్మలయందు, నిజభార్యక=తన పెండ్లమును, తరు
ణులక=అన్యకాంతలను, చూడక=చూచుటకై పరుగులిడక, ధృ
తివ్రతుడై=నిష్ఠగలవాడై, మధుమాంసవర్జియై=కల్లుమాంసములను విడిచిన
వాడై, గురుతరవృత్తితో=పెద్దటికముతోడ, మెలఁగుకోవిదుఁడు=ప్రవ
ర్తించు పండితుఁడు, ఒక్కగృహస్థు=ఒకగొప్పకాఁపు.

తా. రాజా । అభ్యంగాది సంస్కారము చేసికొనక, గంధము
పూలు సాములు తాల్చుఁగోరక, ఋతుకాలము దప్పకుండ తనభార్యను గలి
యుచు అన్యకాంతల తెరువునకుఁబోక నిష్ఠగలవాడై మధుమాంసముల
విడిచి గొప్ప ప్రవర్తనము గలిగియుండు నొక పండితుడే గృహస్థుఁ డని
చెప్పబొప్పును.

వ. మఱియు ద్వీజుండు గృహస్థుం డై గురువులవలన నుపనిషదం
గసహితం బైనవేదత్రయంబును బరియించి నిజాధికారాను
సారంబుగ నర్థవిచారంబు చేసి తనబలంబుకొలంది గురువుల
కు నభీష్టంబు లొసంగి గృహంబున నొండె వనంబున నొండె
నైష్ఠికత్వంబు నాశ్రయించి ప్రాణులతోడ జీవించుచు గురువు
నందు నన్నియందు నాత్మయందు సర్వభూతంబులందు నచ్యు
తదర్శనంబు చేయుచు నింద్రియవ్యసనాదిమగ్నుఁడు గాక
యెఱుక గలిగి వర్తించుచు పరబ్రహ్మంబు నొందు. 425

టీ. ఉపనిషదంగసహితంబు=ఉపనిషత్తులు, శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛంద
స్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము నను షడంగములు వీనితోఁగూడినది,

పరియించి=చదివి, నిజాధికారానుసారంబుగఁజేసయోగ్యతకుఁ దగినట్లు,
అర్థ విచారంబు=తాత్పర్యనిర్ణయము, తనబలంబుకొలదిఁజేససామర్థ్యమున
కుఁ దగినట్లులు, గురువులకుఁ=ఉపాధ్యాయులకు, అభీష్టంబులు=కోరినవా
నిని, ఒసంగి=ఇచ్చి, గృహంబుననొండె=ఇంటియందుఁగాని, వనంబున
నొండె=అడవియందుఁగాని, నైష్ఠికత్వంబు=నియమముధరించుటను, ఆ
శ్రయించి=పూని, ప్రాణులతోడఁ=జీవులతోడ, జీవించుచు=బ్రతుకుచు,
ఆత్మయందుఁ=తనయందును, సర్వభూతంబులయందుఁ= ఎల్లజంతువుల
యందును, అద్యత దర్శనంబు చేయుచుఁ=విష్ణుస్వరూపమును జూచుచు,
ఇంద్రియస్యసాది మగున్దుకాక = విషయాసక్తి మొదలగుదానియందు
మునిఁగిపోక, ఎఱుక=తెలివి, పరించుచుఁ=మెలఁకుచు.

క. వినుము వనప్రస్థునకుఁ

మునికథితము లైననియమములు గల వాచొ

పున వనగతుఁడై మెలఁగెడి

ఘనుఁడు మహర్లోకమునకు గమనించు నృపా. 426

టీ. నృపా=రాజా! వనప్రస్థునకుఁ = వానప్రస్థవృత్తియందుండు
వానికి, మునికథితములు = మునులచే జెప్పఁబడినవి, నియమములు=వ్రత
ములు, ఆచారపున = ఆచారమున, వనగతుఁడు = అడవి జేరినవాఁడు,
మెలఁగెడి ఘనుఁడు=సంచరించు ధన్యుఁడు, మహర్లోకమునకుఁ, గమ
నించుఁ=పోవును.

తా. రాజా! వానప్రస్థాశ్రమమున నుండువానికి ప్రాచీనులగు
మునులచే గొన్నిధర్మములు చెప్పఁబడినవి. అటు అముషీక్తిర్థిమైన
ధర్మముల ప్రకారము వానప్రస్థుఁడు నడచుకొనెనా వానికి మహర్లోకము
సిద్ధింపను.

వ. అటమీఁద గృహస్థాశ్రమంబు విడిచి వనంబునకుం జని దున్న
కపండెడినీవారాదికంబు లగ్నిపక్వంబునెసీ యొండె నామం.

బులుచేసి యొండె నర్కపక్వంబు లైనఫలాదులొండె భక్షిం
చుచు వన్యాహారంబుల నిత్యకృత్యంబు లయినచరువురోడాశం
బు లొనర్చుచుఁ బ్రతిదినంబును బూర్వసంచితంబులు పరిత్య
జించి నూతనద్రవ్యంబులు సంగ్రహించుచు సగ్నికొఱకుఁ
బర్ణశాల యైనఁ బర్వతకందరం బయిన నాశ్రయించుచు హి
మ వాయు వహ్ని వర్షాతపంబులకు సహించుచు సఖశ్శక్తి
కేశతనూరుహంబులు ప్రసాధితంబులు చేయక జటిలుండై
వసియించుచు దండజనకమండలునల్కలపరిచ్ఛదంబు ధరి
యించి పండ్రెండైన నెనిమిదైన నాలుగైన రెండైన నొక
వత్సరంబయినఁ దపగిప్రయాసంబున బుద్ధినాశంబు గాకుండ
మునియై చరించుచు దైవవశంబున జరారోగంబులచేతఁజిక్కి
నిజధర్తానుష్ఠానసమర్థుండు గానిసమయంబున నిరశనవ్రతుం
డయి యగును నాత్మారోపణంబులు చేసి సన్నన్యసించి యా
కాశంబునందు శరీరరంధ్రంబులును గాలియందు నిశ్శావ్వసం
బును జేజంబుతోపల నూష్ణంబును జలంబుల రసంబును
ధరణియందు శల్యమాంసప్రముఖంబులును వహ్నియందు
వక్తవ్యంబుతోడ వాక్కును నింద్రునియందు శిల్పంబుతో
డఁ గరంబులును పిష్యునియందు గతితోడఁ బదంబులును
ప్రజాపతియందు గతితోడ నుపస్థంబును మృత్యువందు విన
గ్గంబుతోడ బాయువును దిక్కులందు శబ్దంబుతోడ శ్రో
త్రంబును వాయువందు స్పర్శంబుతోడఁ ద్వక్కును సూర్య
నియందు రూపంబుతోడఁ జక్షువులును సలిలంబులందు
బ్రచేతస్సహిత యయినజిహ్వయు క్షీతియందు గంధసహి
తం బయిన ఘ్రాణంబును జుద్రునియందు మనోరథంబుల

తోడ మనంబును గవి యైన బ్రహ్మాయందు బోధంబుతోడ
 బుద్ధియు రుద్రునియం దహంకారంబుతోడ నుమత్త్వంబును
 తేత్రజ్ఞునియందు సత్త్వంబుతోడఁ జిత్తంబును బరం
 బునందు గుణంబులతోడ వైకారికంబులను డిందించి యట
 మీఁదఁ బృథివియందుఁ బృథివిని జలంబునందు జలంబును
 దేజంబునందును దేజంబును వాయువునందును వాయువును
 గగనంబునందును గగనంబును సహంకారతత్త్వంబునందును
 సహంకారంబును మహత్తత్త్వంబునందును మహత్తత్త్వం
 బును బ్రకృతియందును బ్రకృతిని నక్షరుండై న పరమాత్మయం
 దును లయంబునొందించి చిన్మత్తావశేషిండు డయిన తేత్రజ్ఞుని
 నక్షరత్వంబున నెఱింగి ద్వయరహితుం డై దగ్ధకాఠ్యం
 డై నవహించందంబునఁ బరమాత్మ యైన నిర్వికార పరబ్ర
 హ్మంబునందు లీనుండు గావలయును.

427

టీ. పనంబునకుఁ = అడవికి, చని, దివారాదికంబు = తృణభా
 న్యము మొదలయినది, అగ్నిపక్వంబు చేసియొండెఁ = నిప్పులో వండిగానీ,
 అమంబులు చేసియొండెఁ = పచ్చివిగాఁ జేసిగానీ, అర్కపక్వంబు =
 సూర్యునియొండకుడికినవి, విన, ఫలాదులొండెఁ = పండ్లుమున్నగువానిని
 గానీ, భక్షించుచుఁ = తినుచు, ఎన్యాహారంబులకొ = అడవిని సంభ
 వించు భోజనములచేత, నిత్యకృత్యంబులు = ప్రతిదినము చేయఁదగిన, చరు
 పురోడాశంబులు = అన్నముపిండిని, ఓనర్పుచుఁ = చేయుచు, ప్రతిది
 నంబును, పూర్వసందితంబులు = తొలునాడు సంపాదించెఁబడినవి, పరి
 త్యజించి = విడిచి, నూతనద్రవ్యంబులు = క్రొత్తపదార్థములు, సంగ్రహిం
 చుచు = సంపాదించుచు, అగ్నికొఱకుకొ = అగ్నికార్యము కొఱకు,
 పర్ణకాల = అకుటిల్లు, పర్వతకందరంబు = కొండగుహ, ఆశ్రయించుచు =
 చేరుచు, హిమ...కులకొ = మంచు గాలి నిప్పువాన ఎండలకు, సహించు

చుకొనుచు, నభి...బులు = గోళ్లు మీసములు తలవెండు
 కలు ఒడలివెండుకలు, ప్రసాధితంబులు = అభ్యంతరాది సంస్కారంబులు,
 కత్తిరించుట చిమటవేయుట మొదలైనవి, చేయక, జటిలుండు = జడలు
 దాల్చినవాడు, పనియించుచు = నివసించుచు, దండా...బులు = కట్టి
 చర్మము కమండలువు నారచీర, ఉత్తరీయము, ధరియించి = తాల్చి, పం
 ద్రైందైనను, ఎనిమిదైనక, నాలుగైనక, రెండైనక, ఒకవత్సరంబైనక =
 ఒక్కయేడైనను, తపః ప్రయాసంబునక = తపస్సుయొక్క క్షేత్రము
 తోడ, బుద్ధి నాశంబు = చిత్తభ్రంశము, మునియై = మననముగఁజూపెడి,
 చరించుచుకొ = తిరుగుచు, దైవవిశంబునక = దైవయోగముచేత, జరా
 రోగంబులచేతక = ముసలితనము రోగము వీనిచేత, చిక్కి, నిజధర్మాను
 స్థానసమర్థుండు = తననుబధర్మములను గడుపుకొదగినశక్తి లేనివాడు,
 కాని సమయంబునక = కానివేళయందు, నిరశన ప్రతుండు = అన్నము
 లేకుండనుండు వ్రతముగలవాడు, ఆస్థులక, అత్తారోపణంబు చేసి =
 తనయందు నిలుపుకొని, సన్నన్యసింది = ఎల్లక్కడను విడనాడి, అకాశం
 బునంగు, శరీరరంధ్రంబులు = ఒడలిసంఘటలు, నిశ్వాసంబు = ఊపిరి;
 లేజము = వెలుగు, ఊషమ = శరీరముందలి యావిరి, జలంబులక =
 నీళ్లయందు, రసంబును = శరీరమునందలి ద్రవపదార్థమును, ధరణీయందు =
 భూమిలో, కల్మ...లును = ఎఱ్ఱులు మూలము మొదలైనవి, పహ్నియందు =
 నిప్పులో, ఎత్తవ్యము = పలుకఁదగినది, ఇంగ్రునియందుక = దేవేంద్రుని
 యందు, కిల్బము = చేతిపని, కరంబులు = చెతులు, విష్ణునియందు = వ్యాఘ
 నశిలఁడగు నారాయణునందు, గతి = నడక, పదంబులు = కాళ్లు, ప్ర
 జాపతి = బ్రహ్మ, రతి = గ్రామ్యధర్మము, ఉపస్థము = గుహ్యవస్తువువము,
 మృత్యువు = యముడు, విసర్గము = ఉత్క్రిమణము, వాయువు = ప్రా
 ణము, శబ్దము = ధ్వని, శ్రోత్రము = చెవి, స్పర్శము = తగులుట,
 త్యక్తు = చర్మము, రూపము = లేజస్సు, చక్షువులు = చూపులు, సలిలం
 బులు = నీళ్లు, ప్రచేతస్సహిత = వరుణాంశముతోఁ గూడిన, జిహ్వా = నాలుక,

క్షీరి=భూమి, గంధసహితంబు = వాసవతోఁ గూడినది, ప్రాణంబు=ముక్కు, మనోరథములు=తలఁపులు, మనంబు=చిత్తము, కవి=వర్ణనచతురుఁడు, బోధము = తెలివి, యద్రునియందుకొ = శివునందు, అహంకారంబుతోడకొ = నేను నాయది యనుభావముతో, మమత్వంబును = మమకారమును, క్షేత్రజ్ఞానియందుకొ = జీవునియందు, సత్త్వంబుతోడకొ = సత్త్వగుణముతోడ, చిత్తంబును, చెందించి, అటమీదకొ = అతర్వాత, పృథివియందు = భూమిలో, పృథివిని = భూమిని, జలంబునందుకొ = నిల్లయందు, తేజంబునందుకొ = అగ్నియందు, వాయువునందుకొ = గాలిలో, గగనంబునందుకొ = ఆకాశమున, అహంకారతత్త్వంబునందుకొ = అహంకారమున, మహత్తత్త్వంబునందుకొ = బుద్ధియందు, ప్రకృతియందుకొ = మూలప్రకృతిలో, ప్రకృతిని, ఇట్లు వీనినన్నిటిని, అక్షరండు = నాశము లేనివాఁడు, లయంబు = నాశము, చిన్నాశ్రవశేషితుండు = జ్ఞాన మొక్కటియే మిగిలినవాఁడు, క్షేత్రజ్ఞుఁడు = జీవుఁడు, అక్షరత్వంబునకొ = అవికారభావమందు, ద్వయరహితుండై = తనకంటె వేఱులేనివాడై, దగ్ధకాష్టండు = కాల్పబడిన కట్టెలుగల, షష్ఠీచందంబునకొ = అగ్నివలె, పరమాత్మ = పరాత్పరుఁడు, నిర్వికారబ్రహ్మంబునందుకొ = మార్పు లేని పరమాత్మయందు, లీతుండు = చేరినవాఁడు, కావలయును.

క. అనఘ వనప్రస్థుండై

చని తద్ధర్మంబు లిట్లు సలుపుచు మఱియుకొ

మనెనేని సన్నన్యసింపం

జన్మ సటమీదటను ముక్తసంగశ్యమునకొ.

428

టీ. అనఘ=పాపములేనివాఁడా! వనప్రస్థుండు = అడవిని గాఁపురమున్నవాఁడు, చని, చని=పోయి, ఇట్లు = వెనుక చెప్పినట్లు, తద్ధర్మంబులు = ఆవాసప్రథమములు, సలుపుచుకొ = చేయుచు, మఱియుకొ = ఇంకను గొంతకాలము, మనెనేనికొ = బ్రతికెనా, అటమీదటను = అంతకుఁబైన,

మత్తసంగత్యమనక = తగులములఁ దగులమిచ్చేత, సన్నస్థిసింపకాచును = సర్వకర్తములును వదలుకొనవలెను.

తా. ధర్మరాజా! ఇట్లు వానప్రస్థాశ్రమమందుండి కాస్త్రములందుఁ జెప్పినట్లు ఆయాశ్రమము ధర్మములు చక్కఁగా నడుపుకొనుచు నుండి యింకను గొన్నాట్లు చావక బ్రతిక నేని సర్వసంగములు వదలుకొని సన్నస్థిసింపవలెను.

వ. ఇట్లు వానప్రస్థాశ్రమంబు జగపి సన్నస్థిసించి దేహమాత్రా వశిష్టుండును సర్వభూత నిరనేతుండును భిక్షుండును నిరాశ్రయుండును నాత్మరాముండును సర్వభూతసముండును శాంతుండును సమచిత్తుండును నారాయణపరాయణుండును నైకావీనం బనునాచ్ఛాదనమాత్రం బైనవస్త్రంబు ధరియించి దండాదివ్యతిరిక్తంబులు వినర్జించి యాత్మపరంబులు గానిశాస్త్రంబులు వర్జించి గ్రహనక్షత్రాదివిద్యల జీవింపక భేదపాదంబు లైనతర్కంబులు దర్శింపక యెందును బక్షీకరింపక శిష్యులకు గ్రంథంబులు వంచించి యుపన్యసింపక బహువిద్యల జీవింపక మత్తాదివ్యాపారంబుల నుల్లసిల్లక పెక్కుదినంబు లొక్కయెడ వసియుంపక యూహార నొక్కొక్కరాత్రినిలుచుచుఁ గార్యకారణవ్యతిరిక్తం బైనపరమాత్మయందువిశ్వంబు దర్శించుచు సదసన్తయం బైనవిశ్వంబునందుఁ బరబ్రహ్మం బయిన యాత్మ నవలోకించుచు జాగరణస్వప్న సంధిసమయంబుల నాత్మనిరీక్షణంబు చేయుచు నాత్మకు బంధమోక్షణంబులు మాయామాత్రంబులు గాని వస్తుప్రకారంబున లే వనియును దేహంబునకు జీవితంబు ధ్రువంబు గాదనియును మృత్యువు ధ్రువం బనియును నెఱుంగుచు భూత

దేహంబుల సంభవనాశంబులకు మూలం బయినకాలంబుఁ
 బ్రతీక్షించుచు నివ్వధంబున జ్ఞానోత్పత్తివర్యంతంబుఁ జరి
 యించి యటమీఁద విజ్ఞానవిశేషంబు సంభవించినఁ బరమ
 హంసుం డై దండాదిచిహ్నంబులు ధరియించి యొండె ధరి
 యింపక యొండె బహిరంగవ్యక్తచిహ్నుండు గాక యంత
 రంగవ్యక్తం బైనయాత్మానుసంధానంబు గలిగి మనీషియై బా
 హ్యనుసంధానాభావంబున మనుష్యులకుఁ దనవలన నున్న
 త్తబాలమూకులతెఱంగుఁ జూపుచుండవలయును. 429

టీ. దేహమాత్రానశిస్తుండు=శరీర మొక్కటి మిగిలినవాడు, నిరశే
 క్తుండు=కోరికలేనివాడు, భిక్షుండు=ఉపాదానమెత్తువాడు, నిరాశ్ర
 యుండు=ఇల్లులేనివాడు, ఆత్మారాముండు=తనలోఁ దాఁ గ్రీడించువాడు,
 సర్వభూతసముండు=ఎల్ల జీవుల నొక్కరిఁ జూచువాడు, కాంతుం
 డు=నిత్యనమ్రుండు, సమచిత్తుండు=సుఖదుఃఖములయందొక్కతీయన నుండు
 మనసుగలవాడు, నారా...డు=శ్రీహరియందుతలఁపుగలవాడు, కాపీనం
 బు=గోచి, ఆచ్ఛాదనమాత్రంబు=మొలకడ్డమైనది, నిస్త్రము=గుడ్డ, ధరియిం
 చి=కట్టుకొని, దండా...బులు=కట్ట కమండలువు మొదలైనదేహముకంటె
 వేరైనవస్తువులను, విసర్జించి=వీడి, ఆత్మపరములు=పరమార్తయందులగింప
 వి, విర్జించి=విడచి, స్రువానక్షత్రాదివిద్యలక=జ్యోతిషము ప్రశ్నచెప్పుట
 సామృద్ధికముభూతచికిత్సమొదలగు ధాంబికవిద్యలచేత, జీవింపక=పొట్టపో
 వికొనక, భేదవాదంబులు=జీవాత్మపరమార్తలకు భేదముగలిగించు, తర్కం
 బులు=యత్తిపైయుత్తిగలవాదములు, తర్కింపక=వాదించక, ఎందును=ఏ
 మతమందును, పక్షీకరింపక=పక్షము గ్రహింపక, వంచించి=మోసగించి,
 ఉపన్యసింపక=బోధించక, బహువిద్యలక=అనేకవిద్యలలో, మత్తాదివ్యా
 పారంబులక=కల్లుద్రావుట గంజాయి బంగీ హుక్కామొదలయిన కైపు
 వస్తువులను నేవించుట మొదలగుపనులచేత, ఉల్లసిల్లక = సంకోషింపక,

పెక్కుదినంబులకొకటెకదినములు, ఒక్కయెడకొకటెచావున నే, వసి
 యింపకొకటినువక, ఊరూరకొకటిప్రతియూరను, ఒక్కొక్కరాత్రి, వసియిం
 చుచుకొకటినుచుచు, కార్య...విశ్వంబుకార్యమైన ఘటపటాదులకొకటిను
 కారణమైన మృదాదులకొకటిను వేతైనది, విశ్వంబుకొకటినుపంచమును, దర్శిం
 చుచుకొకటినుచుచు, సదసన్నయంబుకొకటినునిత్యము అనిత్యమునైనది, అపలోకిం
 చుచుకొకటినుచుచు, జాగరణ...బులకొకటినుచుచుచు నిద్రపోవున
 పుడు కలతనిద్దరయందును, అత్తనిరీక్షించుకొకటినుపరమాత్మనుచూచుట, బంధ
 మోక్షంబులుకొకటినుపట్టువిడుపులు, మాయామాత్రంబులకొకటినుచూకల్పితము
 లేకొకటి, వస్తుప్రకారంబునకొకటినుపదార్థరీతినిబట్టి, జీవితముకొకటినుబ్రతికియుండుట,
 ధ్రువంబుకొకటినునిత్యము, మృత్యువుకొకటినుచావు, భూత...లకుకొకటినుపంచ
 భూతములు వాసికూడికచేసిన జీవశరీరములు పీని రాకపోకలకు, మూ
 లంబుకొకటినుకారణము, అయిన కాలంబుకొకటినుఅయిన సమయమును, ప్రతీ
 క్షించుచుకొకటినుఎప్పుడు వచ్చునా యని యెదురుచూచుచు, ఇద్విధం
 బునకొకటినుఈలాగున, జ్ఞానోత్పత్తి పర్యంతంబుకొకటినుబ్రహ్మజ్ఞానము
 కలుగుదాక, చరియించికొకటినుమెలగి, ఆటమీడకొకటినుఅపైని, విజ్ఞాన
 విశేషంబుకొకటినుశ్రేష్ఠమైనతెలివి, సంభవించినకొకటినుకలుగఁగా, పరమ
 హంసుండుకొకటినుపరమహంసత్వమును బొందినవాఁడు, దండాదిచిహ్నం
 బులుకొకటినుదండము మొదలగు గుర్తులు, ధరియించియుండెకొకటినుపూని
 గాన, బహిరంగవ్యక్తిచిహ్నుండుకొకటినుబాహ్యప్రపంచమున కెఱుంగరాని
 లక్షణములుగలవాఁడు, అంతరంగవ్యక్తంబుకొకటినుమనోమాత్రగోచరము, అత్తా
 నుసంధానంబుకొకటినుజీవబ్రహ్మైక్యభావన, ముదిరికొకటినుతెలిసినవాఁడు, బాహ్యమ
 సంధానాదిభావంబునకొకటినువెలుపలికి తెలియుధర్మములు మొదలయినదాని
 చేత, మనుష్యులకుకొకటినుజనులకు, తనవలనకొకటినుతనయెడల, ఉన్నత...తెఱం
 గుకొకటినుపిచ్చివారు చిఱుకవారు మూఁగవారు మొదలగువారివలె నుండుటను..

==> ప్రహ్లాదాజగర సంవాదము. <==

క. మునివల్లభుఁ డజగరుఁ డను

సునయుండు హిరణ్యకశిపుసూనుండును ము

న్నొనరించినసంవాదము

విను మీయర్థంబునందు వెలయు నరేంద్రా.

430

టీ. నరేంద్రా = ధర్మరాజా 'మన్ను=పూర్వము, మునివల్లభుఁడు= మునిశ్రేష్ఠుఁడు, అజగరుఁడు, అను సునయుండు = అను నితిపరుఁడును, హిరణ్యకశిపు సూనుండును = ప్రహ్లాదుఁడును, ఒనరించిన సంవాదము = చేసిన సంభాషణము, ఈయర్థంబునకా = ఈచెప్పిన సందర్భములో, వెల యుకా = ప్రకాశించును, వినుము.

తా. రాజా! పూర్వము మునిరాజైన అజగరుఁడును ప్రహ్లాదుఁడును చేసినసంవాదము ఇప్పుడు మనము మాటలాడు విషయమునకు సరిపడును. దానిం జెప్పెద వినుము.

వ. తొల్లి భగవత్ప్రియుం డయినప్రహ్లాదుండు కతిపయామాత్య సమేతుం డయి లోకకత్తవృంబు నెఱిగెడికొఱకు లోకంబు ల సంచరించుచు నొక్కనాఁడు కావేరీతీరంబున సహ్యాపర్వ తతటంబున ధూళిధూసరితంబు లయినకరచరణాద్యవయవం బులతోడ గూఢం బైననిర్మలతేజంబుతోఁ గర్తాకారవచో లింగవర్ణాశ్రమాదుల నెవ్వరికి నెఱుంగఁ బడక నేల నీర్దిం చుచు నజగరవ్రతధరుం డైనమునిం గని డాయం జని విధివ త్ప్రకారంబున నర్పించి మునిచరణంబులకు శిరంబుమోపి మ్రొక్కి యతనిచరిత్రంబు డెలియ నిశ్చయించి యిట్లనియె.

టీ. తొల్లి = పూర్వము, భగవత్ప్రియుండు=విష్ణునకు అంతరంగిక భక్తుఁడు, కతి...కుండు=కొందఱునుండులతోఁ గూడిననాఁడు, లోక

తత్త్వంబు=లోకధర్మమును, లోకంబులకొ = దేశములయందు, సంచరించు
చుకొ=తిరుగుచు, కావేరితీరంబునకొ = కావేరిగట్టున, సహ్యాపర్వత
తటంబునకొ=సహ్యాపర్వతము వెంబడిని, భూలిధూసరితంబులు = దువ్వగ
ప్పినవి, కర...బులు=కాస్త్రుచేతులు మొదలగు వనయనములు, గూఢంబు=
లోపల దాగినది, నిర్మలతేజంబుతోకొ=శుద్ధత్రకాశముతో, కర్తా...దు
లకొ=పనులు రూపము మాటలు గుర్తులు జాతి ఆశ్రమము మొదలగువా
నితోడ, ఎటుంగబడక = తెలిసికొనరాక, నేలకొ = భూమిమీఁద,
నిద్రించుచుకొ, అజగరవ్రతధరుండు = కొండచిలువయొక్క నడవడిని దా
ల్చినవాఁడు, ముని=మననము చేయువాఁడు, డాయకొ చని = దగ్గఱకు
బోయి, విధివర్ప్పికారంబునకొ = కాస్త్రరీతిచేత, అర్పించి = పూజించి,
ముని చరణంబులకుకొ = అమునిపాదములకు, శిరంబు = తల, మోపి =
తాకించి, మ్రొక్కి, అతనిచరిత్రంబు = ఆయన నడవడి, తెలియకొ =
తెలిసికొనుటకు.

సీ. భూమి నుద్యోగియై భోగియై యుండెడి
నరునికై వడి మునినాథ నీవు
ఘనశరీరము దాల్చి కదలవు చిత్తము
ద్యమయుక్తునకుఁ గాని ధనము లేదు
ధనవంతునకుఁ గాని తగుభోగములు లేవు
భోగికిఁ గాని సంపూర్ణ మైన
తనువు లే నుద్యోగధనభోగములు లేక
నేల నూరక వడి నిద్ర పోవు

ఆ. నీకు నెట్లు గలిగె నిరుపమదేహంబు
సముండ వార్యుండవు విశారదుండవు
బుద్ధినిధివి జనులఁ బొగడవు దెగడవు
నిద్ర ప్రతిదినంబు నిలువనేల.

టీ. మునిశాసనం = మునిశ్రేష్ఠుఁడా! ఏవు, భూమి = ప్రపంచమున, ఉద్యోగి = శ్రయత్నముగలవాఁడు, భోగి = సుఖానుభవము గలవాఁడు, వి, ఉండెడి, నరునికెవడి = మనుజునివలె, ఘనశరీరము = గొప్పదేహమును, తాల్చి = ధరించి, కదలవు, చిత్తము = ఆశ్చర్యము, ఉద్యమయ్యున్నవత్ కాని = పాటుపడువానికిఁ గాని, ధనవంతునకుఁ గాని = ద్రవ్యముగలవానికిఁగాని, తగుభోగములు = తగిన సుఖానుభవములు, భోగికికాని = సుఖానుభవముగలవానికిఁగాని, సంపూర్ణము = పుష్కలమైనది, తనువు = ఒడలు, ఉద్యోగ...ములు = శ్రయత్నము ద్రవ్యమును సుఖానుభవమును, నేల = భూమియందు, దోరక = నిష్క్రియఁడవై, పడి = దొర్లి, నిద్రబోవునకు = నిద్రించునకు, ఈనిరుపమదేహంబు = సాటిలేని తనువు, ఎట్లు, కలిగెను, సముడవు = సర్వభూతములయందును సుఖదుఃఖాదులయందును సమానుడవు, అర్హుడవు = పూజ్యుడవు, విశారదుడవు = విద్వాంసుడవు, బుద్ధినిధి = జ్ఞానాశ్రయఁడవు, జనులను, పొగడవు, లేగడవు = నిందింపవు, ఇట్లు, ప్రతిదినమును, నిద్ర = నిద్రావస్థలో, నిలుపక వీల = శరీరము నేల యంచితవి.

తా. ఓమునంద్రా! ప్రపంచమున పాటుపడి ద్రవ్య మార్జించి సుఖపడువానికిఁగాని శరీరము అందముగాఁ జెరుగదు. ఏవు పెద్దశరీరము గలిగియున్నావు. అటు నిటు మెదలవు. అతిచిత్తము. పాటుపడువానికిఁ గాని డబ్బు దోరకదు. డబ్బున్నఁగాని తగినసౌఖ్యము లేదు. సౌఖ్యమున్న నేకాని శరీరము బలవదు. ఏవు ఉద్యోగము ద్రవ్యము సుఖము లేకయే మంచిదేనాపుష్టి గలిగియున్నావు. పట్టి నేలమీఁదఁ బడి నిద్రబోవుచుండువు. ఏకీయందమైన దేహ మెట్లుకలిగెను. సర్వసముడవు. పూజ్యుడవు. పండితుడవు. మహాజ్ఞానివి. ఒకరిని పొగడవు. తిట్టవు. ఎప్పుడు ఇట్లు వీల నిద్రబోయెదవో దయచేసి చెప్పుము.

వ. అని యిట్లు ప్రహ్లాదుం డడిగిన వికసితముఖుం డయి మునీంద్రుండు దదీయమధురాలాపసుధారసప్రవాహంబులు గర్జంబులఁ బరిపూర్ణంబు లైన నతని నవలోకించి యిట్లనియె.

టీ. వికసితములుండు = ప్రకాశించుచున్నముఖము గలవాఁడు, తదీయ...బులు=ఆప్రహ్లాదుని వైనతీయనిపలుకు అను నమృతపుసోపలు, కన్దంబులక = చెవులయందు, పరిపూర్ణంబులు = నిండినవి, అవలోకించి = చూచి.

సీ. ఆంశరంగికదృష్టి సంశయ నెఱుంగుదు
 వార్యసమృత్తుడ వీ నసురవర్య
 విశ్వజంతువుల ప్రవృత్తినివృత్తి
 తుణములు నీయెఱుంగనివి లేవు
 భగవంతుడగుహరి చయక నీమనో
 వీధి రాజిల్లుచు వెలుగుతేని
 క్రమమున బహుళాంధకారంబు బరిమార్చు
 బరమసాత్త్వికుడవు భద్రబుద్ధి
 ఆ. వైనసీవు నన్ను నడిగెదు గావున
 విన్నధర్మ మెల్ల విస్తరింతు
 నిన్నుఁ జూడఁ గలిగె నీతోడిమాటల
 నాశ్శుద్ధి గలిగె ననఘచరిత.

434

టీ. అసురవర్య=రాక్షసులలో మేటికైన యాప్రహ్లాదా! ఆర్యసమృత్తుడవు=పెద్దలకుఁ బ్రియమైనవాడవు, ఈవు=నీవు, ఆంశరంగికదృష్టిక=సూక్ష్మదృష్టిచేత, విశ్వ...ములు=సమస్తభూతములయు రాకపోకలరీతులు, నీ యెఱుంగనివి=నీకుఁ దెలియనివి, లేవు, భగవంతుఁడు=పద్మజైశ్వర్యయుక్తుఁడు, అగు, హరి=విష్ణువు, పాశుక=విడువక, నీమనోవీధిక = నీచిత్తమున, రాజిల్లుచుక=ప్రకాశించుచు, వెలుగుతేనిక్రమమునక=చంద్రునివలె, బహుళాంధకారంబుక=దట్టపుఁజీతటిని, పరిమార్చుక=అడఁచును, పరమసాత్త్వికుడవు=గొప్పసత్త్విగుఁడవు, భద్రబుద్ధి=మేలైనబుద్ధిగలవాడవు, విస నీవు, నన్ను, అడిగెదవుకావున, విన్నధర్మము ఎల్లక=

నేను పెద్దవారివలన వినినసంగతియంతయు, విస్తరింతున్ = వివరింతును, అనఘచరిత్ర = పాపములేనినడవడిగలవాడా! నిన్ను, చూడకకలిగెను = చూచుట సంభవించెను, నీతోడిమాటలన్ = నీతోసంభవించినమాటలవలన, అత్త శుద్ధి = చిత్తశుద్ధియము, కలిగెను.

తా. ప్రహ్లాదా! సాధువులకు మోదము గూర్చువాడవైన నీవు జ్ఞాన దృష్టిచే సమస్తము నెఱుంగుదువు. ఎల్లజంతువుల పుట్టుచావుల వార్తలలో నీకుఁ దెలియనియంత మొక్కటియు లేదు. శ్రీమన్నారాయణమూర్తియెల్లప్పుడు నీమనసులో నిల్లుగట్టుకొని కాఁపురమునీయును చంద్రుఁడు చీకటిని బోగొట్టినట్లు నీయజ్ఞానమునంతయు బోగొట్టుచున్నాఁడు. శుద్ధసర్వముయొడవు, మంగళాకాశముయొడవు నైన నీవు సర్వము దెలిసీయు నన్నడుగు తున్నావుగావున నే విష్ణువంతులలో నెల్లధర్మములు నీకుఁ దెలిపెదను. నా పుణ్యము మంచిదయియున్నందునఁ బరమభాగవతోత్తమయైన నీయజ్ఞానము విని గన్నులారఁ గాంచుట తటస్థమయ్యెను. నీతోడ కొంచెమునేపు మాటలాడినంతలోనే చిత్తశుద్ధి గలిగెను.

వ. వినుము ప్రవాహకారిణి యై విషయంబులచేతం బూరింప రానితృప్త్యచేతం బడి కర్తంబులఁ బరిభ్రామ్యమాణుండ నైన నేను నానావిధయోనులందుఁ బ్రవేశించుచు వెడలుచు నెట్టకేలకు మనుష్యదేహంబు ధరియించి యందు ధర్మంబున స్వర్గ ద్వాపరంబును సధర్మంబున శునకసూకరాదితిర్యగ్జంతు యోనిద్వాపరంబుల నొంది క్రమ్ముట మనుష్యుం డై పుట్టవలయు నని వివేకించి నీసుఖరక్షణదుఃఖమోక్షణంబులకొఱకు ధర్మంబు చేయుదంపతులవ్యవహారంబు గని సర్వక్రియానివృత్తి గలిగినజీవుండు స్వతంత్రుం డై ప్రకాశించు నని నిర్ణయించి భోగంబులు మనోరథజాతమాత్రంబులు గాని శాశ్వతంబులు గా వని పరీక్షించి నివృత్తుండనై యుద్యోగంబు

లేక నిద్రించుచుఁ బ్రారబ్ధభోగంబుల ననుభవించుచు
నుండుదు నివ్వధంబునఁ దనకు సుఖరూపం బైనపురుషార్థంబు
దనయందుఁ గలుగుట యెఱుంగక పురుషుండు నై వాలజాల
నిరుద్ధంబు లైనశుద్ధజలంబుల విడిచి యెండమావులు జలంబు
లని పాటెడుమూఁగునివడుపున సత్యంబు గాని ద్వైతంబుఁ
జొచ్చి ఘోరసంసారచక్రపరిభ్రాంతుడై దైవతంత్రంబు
లైనదేహదులచేత నాత్మకు సుఖంబును దుఃఖినాశంబునుం
గోరుచు నిరీశుం దైన వానిప్రారంభంబులు నిష్ఫలంబు లగు
నదియునుం గాక మర్త్యునకు ధనంబు ప్రాప్తం బయిన నది
దుఃఖకరంబు గాని సుఖకరంబు గాదు లోభపంతు లయిన
ధనవంతులు నిద్రాహారంబులు లేక రాజచోర యాచక శ
త్రుమిత్రాది సర్వస్థలంబులందును శంకించుచు దానభోగం
బులు మఱచి యుండుదురు. ప్రాణార్థవంతులకు భయంబు
నిత్యంబు శోకమోహభయకోభరాగ్రమాదులు వాంఛా
మూలంబులు వాంఛ లేకుండవలయును. 435

టీ. ప్రవాహకారిణి = కేగగమనముగఁబడి, వివయంబులచేతక = స్ర
క్కుండనాది వస్తువులచేత, పూరింపరానిత్పిష్టచేతక = నిండింప నలవికాని
యాశచేత, కర్షణముక, పడి, పరిభ్రామ్యమాణుండను = తిరుగుచున్నవాఁ
డను, వివ శేను, నానావిధ = పలుదెలుగులైన, 'యోనుతయిందుక' = తే
త్రములయందు, ప్రవేశించుచుక = చొచ్చుచు, వెడలుచు, ఎట్టకేలకు =
విదోఁకవిధమున, అతిత్రయాసచేత, మనుష్యదేహంబు = మానిసిపుట్టువు,
ధరియించి = తాల్చి, అందుక = దానిలో, ధర్మంబునక = న్యాయముచేత,
స్వర్గద్వారంబును = స్వర్గప్రవాకిలిని, అధర్మంబునక = అన్యాయమార్గమున,
శునక... ముతక = కుక్కలు పందులు మొదలయిన జ్ఞానహీనజంతువుల
యొనిరంధ్రములను, పొంది, క్రవ్వుక = మరల, మనుష్యుండను = మను

జాడు, వి, పుట్టవలయును, అని, వివేకించి=విచారించుకొని, సుఖ...కొలుకుక=ఎప్పుడు సుఖమును బోకుండఁ గాపాడుకొనుట దుఃఖమును దొలగించుటవీనికొలుకు, ధర్మంబు=సద్గర్వము, చేయు, దంపతుల న్యవహారంబు=భార్యభర్తలనడవడిని, కని=చూచి, అనఁగా, తమంతనేమచ్చ సుఖదుఃఖములను దెలియఁజాలక సుఖమువచ్చుటకు దుఃఖముపోవుటకు వారువారుచేయు వ్యర్థప్రయత్నములనెఱిగి విచారించి యనుట. సర్వక్రియానిష్ఠై=ఎల్లసమలుమానుట, స్వతంత్రుండై=ఒకదానికి లోబడనివాడై, ప్రకాశించుక=వెలుంగును, నిర్ణయించి=నిశ్చయించుకొని, భోగంబులు=సుఖదుఃఖానుభవములు, మనోరథజాతివాత్రింబులు=తలఁపులలోఁ గల్గినవి, కాశ్యతిములు=స్థిరములు, నివృత్తుండను=కొరికలనుండి మరలినవాడను, ఉద్యోగంబు=యత్నము, నిద్రించుచు, ప్రార్థభోగంబులక=పూర్వసంచితకర్మానుభవములను, ఇవిధంబునక=ఈలాగున, తనకు, సుఖరూపంబు=సుఖమును, పురుషార్థంబు=పిన్నపు, తనయందుక, కలుగుట, ఎఱుంగక=తెలియనేరక, శైవాల...బులు=పాచితులెలచేఁ గప్పబడినవగు, శుద్ధజలంబులక=మంచినీళ్లను, ఎండమావులు=మృగతృష్ణలు, పాతెడు మూఁఁడునివడువునక=పరుగెత్తునవి వేకివలె, పత్యంబు=నిజము, దైవతంబు=భేదభావన, చొచ్చి=ప్రవేశించి, ఘోర...భ్రాంతుండు=దారుణమైన సంసారచక్రమునబడి తిరుగువాడు, దైవతంత్రంబులు=ఈశ్వరునిచేఁ గల్పింపబడినవి, దేహదులచేతక=దేహముగేహము మొదలగువానిచేత, అత్తకుక=జీవునకు, సుఖంబును, దుఃఖశాంబును=ఆపన్నివృత్తియు, నిరీకుండు=ఈశ్వరుని దెలియనివాడు, ప్రారంభంబులు=కార్యారంభములు, నిష్ఫలంబులు=ప్రయోజనములేనివి, మర్త్యనకుక, ప్రాప్తంబు=దొరికినది, దుఃఖకరంబు = కష్టముగూర్చునది, సుఖకరంబు=మేలునీయునది, లోభపంతులు=ఆకాబద్ధులు, అయిన, ధనపంతులు=సంపన్నులు, నిద్రాహారంబులు=కంటికికూర్చు కడుపునకన్నమును, లేక=కానక, రాజ...లందును=రాజు దొంగలు చిచ్చగాండ్రు విరోధులు అక్రితులుమొదలుగా నెల్లయొడలను, శంకించుచుక=వారిమూలమున ధనహాని కలుగునేమో

యని భయపడుచు, దానిభోగంబులు = ఒకరికిపెట్టుట తాచినుట, మఱచి
యొందుదురు, ప్రాచార్యసంతులకుఁ = ప్రాణముగలజంతువులకును భనికుల
కును, భయంబు, నిత్యంబు = కాశ్యపము, పుట్టినజంతువులన్నిచచ్చుటవ్యాధి
ముగావున జీవులబ్రదుకు నిత్యముగాదు. ఈతాతమునకు భయమే. అట్లే ధన
సంతుల ధనము ఎన్ని రక్షణోపాయములు వెదకినను పోవుటకే దారివెదకు
చుండును. శోక...దులు = వ్యసనము మోహము భీతి ప్రీతి కోపము అలర
మొదలగునవియన్నియు, వాంఛామూలంబులు = తృప్తివెంటఁబుట్టునవి, కా
వున, వాంఛ = విషయతృప్తి, లేకుండవలయును.

మ. సరఘల్ గూర్చిన తేనె మానవులకుఁ సంప్రాప్త మైనట్లు లో
భరతుల్ గూర్చినవిత్తముల్ పరులకుంబ్రాపించుఁ బ్రాప్తశియై
తిరుగంబోనిమహోరగంబుబ్రదుకుఁ దీర్థాంగమైయుండియుం
జిరకాలంబును వానివర్తనములం జింతించి యేకాంతిన్. 436

టీ. సరఘల్ = తేనెటీగలు, కూర్చినతేనె = కూడఁబెట్టినపుష్ప
రసము, మకరందము, మానవులకుఁ = జనులకు, సంప్రాప్తము = లభిం
చినది, విసట్లు, లోభరతుల్ = లోబడ్డలు, కూర్చిన విత్తముల్ =
చేర్చినద్రవ్యములు, పరులకున్ = అన్యులకు, ప్రాప్తించుఁ = చేరును,
దీర్థాంగము = పెద్దయొడలు గలది, వి, ఉండియును, తిరుగఁ పోనిమ
హోరగంబు = అటునిటు కదలక మెదలక యుండునట్టి కొండచిలువ,
బ్రదుకుఁ = ఎట్లోజీవించును, నేను, చిరకాలంబును = చాలకాలము,
వానివర్తనములకే = అనుజగరముల నడవడులను, చింతించి = తలపోసి, ఏ
కాంతిక వి = ఒంటరివాడనై.

తా. ప్రహ్లాదా' లోభులైన మానవులు కూడఁబెట్టినవిత్తము తేనెటీగ
గలు కూడఁబెట్టినతేనె మనుజులపాలయినట్లు, అన్యులపాలై పోవును.
కావున వాడు భవార్జనమునకయి చేసినయత్నము లన్నియు వ్యర్థములేగదా'
ఏప్రయత్నములేకయే తా నున్నచోటు కదలక పెద్దకరీరముతో నుండి

కొండచిలువలు బ్రదుకుటలేదా అవి యెట్లుజీవింపును? అని వానివృత్తి యె
టిగి తెలిసికొని నేనును సర్వసంగములు వదలీ ఒంటిగా నున్నవాడనై.

క. అజగరమును జాంటీగయు

నిజగురువులుగాఁ దలంచి నిశ్చింతుడనై

విజనస్థలిఁ గర్తంబుల

గజవిజి లే కున్నవాడ గౌరవవృత్తిన్.

437

టీ. అజగరమును=కొండచిలువయు, జాంటీగయుక్ = లేనటిగ
యును, నిజగురువులుగాఁ = తనకు తత్త్వముఁజెప్పిన గురువులుగా,
తలంచి = నిశ్చయించి, నిశ్చింతుడనై = విచారముఁ బాసినవాడనై,
విజనస్థలిఁ=ఎవ్వరు లేనిచోట, కర్తంబులగజవిజి=కర్తముల సంకులత,
లేక, గౌరవవృత్తిఁ=మంచినడవడితో, ఉన్నవాడను.

తా. ప్రహ్లాదా! ఇట్లు అజగరమును, లేనటిగను తత్త్వోపదేశకు
లైన గురువులనుగాఁ జేసికొని విచారము దక్కి ఒంటరిపాటున నిచ్చోఁ జేరి
కర్తములసందడిఁ బాసి సుఖముగా నున్నాను.

సీ. అజనవల్కలదుకూలాంబరంబులు గట్టి

యొండెఁ గట్టకయును నొండె నుండు

నాందోళికారథహాయనాగముల నెక్కి

యైన నెక్కక యైన నరుగు చుండుఁ

గర్భూరచందనకస్తూరికాలేప

మైన భూరజ మైన నలఁదు చుండు

భర్తృశయ్యల నైనఁ బర్ణశిలాత్మణ

భస్మంబులం దైనఁ బండుచుండు

అ. మానయుక్త మైన మానహీనం బైనఁ

దీయ నైన నిగులఁ దిక్త మైనఁ

గుడుతు నగున మైన గుణవర్జితం బైన
నల్ల మైన జాల నధిక మైన.

438

టీ. అజన...లులు = తోళ్లు నారబట్టలు వెలిపట్టుదోపకులు నూలుగుడ్డలు, కట్టియొండెక్ = ధరించుకొని కాసి, కట్టకయునుబండెక్ = కట్టుకొనుకుండెగాసి, ఉండును, అందోలికా...ములక్ = పల్లకి బండి గుఱ్ఱము ఏనుగు వీనిని నెక్కిగాసి, యెక్కుకగాసి, అరుగుచుందుక్ = వెళ్లుచుందును, కర్పూర...లేపమైనక్ = కర్పూరము గండము కస్తూరి వీని పూతగాసి, భూరజమైనక్ = నేలదుమ్మును గాసి, అలదికొందుక్ = పూసికొనుచుందును, భర్తశయ్యలక్ = బంగారు పఱుపులయందు, పర్ల...బులందు = అకులు రాళ్లు గడ్డి బూడిదలలో, పండుకొందును, మానయుక్తము = మన్ననతో గూడినది, మానహీనంబు = మన్ననలేనిది, తీయన = తీయనిది, దిక్తము = చేరు, సగుణము = మంచిగుణముగలది, గుణవర్జితము = గుణము (ప్రయోజనము) లేనిది, అల్పము = కొంచెము, అధికము = ఎక్కువ, కుడుతును = తిందును.

తా. ప్రహాదా ! నేను చిత్తముగాసి నారచీరెగాసి పట్టుకోకగాసి నూలుగుడ్డలుగాసి దొరకినగాసి దొరకకపోయినగాసి చింతనొందకుండును. ఇవి దొరకినప్పుడు కట్టుకొందును. లేకున్న నూరకుండును. పల్లకి బండి గుఱ్ఱము ఏనుగు చిక్కిన నెక్కుదను. చిక్కుకున్న చూసెదను. కష్టరము గండము కస్తూరి దొరకిన బూసికొందును. ఇంతదుమ్మైనను బూసికొందును. బంగారు పఱుపుగాసి పల్లినేలగాసి భేదమెంచక పండుకొందును. అదరముండని లేకపోసి తీయనగా నుండినను చేరేదయైనను మంచిగాసి చెడ్డగాసి కొంచెముగాసి గొప్పగాసి చాలినను జాలకపోయినను వీదియైనను దిందును.

క. లే దని యెవ్వరి నడుగను

రా దని చింతింపఁ బరులు రప్పించినచోఁ

గా దని యెద్దియు మానను

భేదము మోదమును లేక క్రీడింతు మదిన్.

439

టీ. లేడు = వాకీవస్తువులేదు, అని, ఎవ్వరిని, అడుగడు, రాదు = ఇదినాకు దొరకదు, చింతింపను, పరులు = ఇతరులు, రప్పించినచోక = పిలుపించగా, రాదు = రానుపిలులేదు, అని, ఎద్దియుకా = కర్తాను రూపవయిన యేపనిని, మానను, మదికా = చిత్తములో, భేదము = దుఃఖము, మోదము = సంతోషము, లేక, క్రీడింతును = విహరింతును.

తా. వాకీవస్తువు లే దని యొకరి నడుగను ఇది దొరకకపోయె గదా యని యేడువను. ఒకరు పిలచినఁ దప్పించుకొనను. కర్తారభ్యుపై న దేనిని వలదనను. మనస్సున నేవేళను దుఃఖముగాని శుఖముగాని లేక యా నందించుచుండును.

క. నిందింపఁ బరుల నెన్నఁడు

వందింప ననేకపీడ వచ్చిన మది నా

క్రందింప విభవముల కా

నందింపఁ బ్రకామన ర్తనంబున నధిపా.

440

టీ. పరులకా = ఇతరులను, ఎన్నఁడును, నిందింపకా = దూషింపను, అనేకపీడ = ఎంతటి యిక్కట్లు, వచ్చినను, వందింపకా = ఒకరికి మో క్కను, మదికా = చిత్తములో, విభవములకుకా = సంపదలకయి, అక్రం దింపకా = ఏడువను, ప్రకామ వర్తనంబునకా = ఇచ్చ వచ్చినట్లు మెలఁ గుటచేత, అనందింపకా = అనందపడను.

తా. నేను ఒకరి నెన్నఁడును నిందించను. ఎంత దుఃఖము వచ్చినను, ఒకరిని వేడను. కలుములు లేకపోయెఁగదా యని యేడువను. తోచినట్లు లోరిక అనుభవించి శుఖముని యానందపడను.

వ. ఇట్లు కోరిక లేక యొక్కనమయంబున దిగంబరుండ నై పితా
చంబుచందంబున వర్తించుచుఁ బెక్కుదినంబులంగోలెఁ
బెనుఁబాపవర్తనంబుఁ గైకొని నిమిలితలోచనత్వంబున
నేకాంతభావంబున విష్ణునియందు వికల్పంబును భేదగ్రాహక
చిత్తవృత్తులఁ జిత్తంబు నర్థరూపపరిభ్రమంబు గలమనంబునం
దు మనంబును సహంకారంబునందు సహంకారంబును మాయ
యందు మాయను నాత్మానుభూతియందు లయంబు నొం
దించి సత్యంబు దర్శించుచు విరక్తి నొంది స్వానుభవంబున
నాత్మస్థితుండ నై యుండుదు నీవు భగవత్పరండవు గావున
రహస్యం బై సవరమహాసర్వంబు స్వానుభవగోచరం బైన
తెఱంగున నీకు హృద్గోచరం బగునట్లు వెప్పితి ననిన విని.

టీ. దిగంబరుండను = దిగమొలవాడను, పితాచంబుచందంబునకా =
దయ్యమువలె, వర్తించుచుకా = మెలంగుచు, పెక్కుదినంబులంగోలెకా =
చాలదినములనుండి, పెనుబాపవర్తనంబుకా = కొండచిలువనడవడిని, కైకొని,
నిమిలితలోచనత్వంబునకా = కనులు మూసికొని యుండుటచే, నేకాంతభా
వంబునకా = నిశ్చలత్వముతో, విష్ణునియందుకా = శ్రీవతియందు, చిత్తంబు =
మనము, చేర్చి, భేదగ్రాహకచిత్తవృత్తులకా = భేదబుద్ధిని గలిగించుమనోధర్మ
ములచేత, అర్థరూపపరిభ్రమంబు = నస్తురూపముల మందలి తిరుగుడు, కలమనం
బునందు, సహంకారంబునందుకా = నేను నాది యనుదానియందు, మాయ
యందు, మాయను, పీనిని, ఆత్మానుభూతియందుకా = ఆత్మసాక్షాత్కార
మందు, లయంబునొందించి = విశ్రమముచేసి, సత్యంబు = నిజమైనదానిని,
దర్శించుచుకా = చూచుచు, విరక్తికా = విరాగమును, పొంది, స్వాను
భవంబునకా = ఆత్మానుభవముచేత, అత్మస్థితుండను = నాలోతేరినవా
డను, భగవత్పరండవు = భాగవతోత్తముడవు, పరమధర్మంబు = ఉత్తమ

తత్త్వము, స్వానుభవ గోచరం బైనతెఱంగునకా = నాకుఁ దెలిసినట్లు,
 బృహద్గోచరము = మనస్సుకెక్కునది, అగునట్లు, చెప్పితిని.

క. ఘను నజగరమునివల్లభు

దనుజేంద్రుఁడు పూజచేసి తగ వీడ్కొని నె

మ్మనమున సంతోషించుచుఁ

జనియెన్ నిజగేహమునకు శశికులతలకా.

442

టీ. శశికులతలకా = చంద్రవంశమున కాభరణమైనధర్మరాజా! ఘ
 నుజేంద్రుఁడు = రాక్షసులరాజయిన ప్రహ్లాదుఁడు, పూజచేసి = సత్కరించి,
 తగ = యథోచితముగా, వీడ్కొని = సెలవుగొని, నెమ్మనమునకా = అంత
 రంగములొ, సంతోషించుచుకా = అనందపడుచు, నిజగేహమునకుకా = తన
 యింటికి, చనియెన్ = పోయెను.

తా. ఓధర్మరాజా! ఇట్లు రాక్షసరా బైనప్రహ్లాదుఁడు ఆ మహా
 త్మదగు ఆజగరమహామునిని పూజించి సెలవుపుచ్చుకొని ఆయన బోధించిన
 సద్బోధకు మనస్సున చాలగ సంతోషించుచు దనయిక్కకుఁ జేరెను.

వ. అనిన యుధిష్ఠిరుం శి ట్లనియె.

443

క. ననుబోటిజడగృహస్థుఁడు

మునివల్లభ యిట్టి దని మోదంబున నే

ఱునువునఁ జెందును వేగము

వినిపింపుము నేఁడు నాక విజ్ఞాననిధి.

444

టీ. యుధిష్ఠిరుఁడు = ధర్మరాజా, మునివల్లభ = మునులలో మేటివైన
 యోగారదా! నను...స్థుఁడు = నావంటి యజ్ఞానియైనకావు, ఇట్టిపదవి = ఈ
 ప్రహ్లాదాజగులు పొందినట్టిదగు మంచిపదవిని, మోదంబునకా = సంతసము
 తోడ, ఏయనువునకా = ఏరీతిగా, చెందును = పొందగలఁదో, విజ్ఞాననిధి =

జ్ఞానమునకు నెలవైన యో మహాముని! వేగముల = శీఘ్రముగా, నేడు = ఈవేళ, నాకు, వినిపింపుము.

తా. జ్ఞానసాగరుడైనవయో నారదమునింద్రా! ఇప్పుడు మీరు శాస్త్రినవిధమున సర్వసంగవియోగరూపముక్తిని నాబోటిమాధాత్ముడైన గృహస్థుడు బొంద వీలున్నదా? ఏదియైన నొకతెరువు గలదేని దయతో శీఘ్రముగా నెలవిండు.

ప. అనిన నారదుం డిట్లనియె గృహస్థుం డయినవాడు వాసు దేవార్చణంబుగా గృహలోచితక్రియ లనుసంధించుచు మహామునుల నేనించి వారలవలన నారాయణాదివ్యావతారకథా శ్రవణంబు నేయుచు సయ్యెవిహితకాలంబుల శాంతజనులం గూడి మెలంగుచుఁ బుట్టిమిత్రైకశత్రూదిసంగంబులు గలల వంటి వని యెఱుంగుచు లోపల నానక్తి లేక సక్తునికై వడి నెలువలఁ బురుషకారంబు లొనర్చుచుఁ దగులంబు లేక విత్తంబు లిచ్చి జనక సుత సోదర సఖ జ్ఞాతిజనులచిత్తంబులు సమ్మదాయ త్తంబులు గావించుచు ధనధాన్యనిధానదైవలబ్ధంబులవలన సభిమానంబు మాని యనుభవించుచు గృహక్షేత్రంబులఁ జొచ్చి యుదరపూరణమాత్రంబు దొంగిలినవాని దండింపక భుజగన్పుగమూషకమర్కటమక్షికాఖరోష్ఠ్రింబుల హింసింపక పుష్కలధంగి నీక్షించుచు దేశకాలవైపంబులకొలందిని ధర్తార్థకామంబులఁ బ్రవర్తించుచు శునక పతితచండాలాదులకైన భోజ్యపదార్థంబులు దగినభంగి నిచ్చుచు నిజవృత్తిలబ్ధంబు లగునశనాదులచేత దేవర్షిపితృ భూతమానవుల సంతర్పించుచు పంచమహాయజ్ఞానశేషంబుల సంతర్పామిపురుషయజ్ఞనంబును నాశ్రజీవనోపాయంబును సమర్పించుచు నుండవలయు.

టీ. వాసుదేవార్పణంబుగాఁ = శ్రీకృష్ణపరమాత్మకుఁడెందునట్లుగా,
 గృహోచితక్రియలు = ఇంటఁ గావలసినయెల్లపనులును, అనుసంధించుచుఁ =
 చేయుచు, జారాయ...ణంబు = శ్రీవిష్ణుని యమానుషమైన పుట్టుకయం
 దలి యద్భుతకృత్యములవినికొని, ఆయ్యైవిహితకాలంబులకా = తగినవేళలలో,
 కాంతజనులకా = నెమ్మదిగానుండువారలను, మొలంగుచు = తిరుగుచును, పు
 త్ర...బులు = కొడుకులు చెలులు భార్యలు మొదలగువాని తగులములు,
 అసక్తి = మక్కువ, సత్తునికై వడికా = ప్రేమగఱవనివలె, పురుషకారంబులు =
 పురుషుఁడు చేయఁదగుపనులు, ఒనర్చుచుకా = చేయుచు, తగులంబు = సంగము,
 విత్తంబులు = ద్రవ్యములు, జనక...బుల్లు = తండ్రి, కొడుకులు కూతుండు
 అన్నదమ్ములు మిత్రులు వాయాదులు వీరి మనములను, సమ్మదాయత్తంబులు
 = సంతోషపూర్ణము లైనవి, కావించుచుకా = చేయుచు, ధన...వలనకా =
 ద్రవ్యము ధాన్యము గనులు దైవవశమున దొరకినపదార్థములు వీనివలన, అభి
 మానంబు = గర్వమును, గృహక్షేత్రంబులకా = తనయింటినిగాని పంటచెనిని
 గాని, చొచ్చి = దూరి, ఉదరపూరణమాత్రంబు = కడుపునిండుపాటి అన్నా
 ది ద్రవ్యమును, దొంగిలినవానికా = స్త్రుచ్చిలించినవానిని, దండింపక = కిక్కింపక,
 భుజగ...బులకా = పాములు హృదయంతువుట ఎలుకలు కొఱులు ఈఁగలు
 గాడిదలు ఒంటెలు వీనిని, హింసింపక = చంపక, పుస్త్రులభంగికా = తనబిడ్డల
 చూడిరిని, ఈక్షించుచుకా = ఆదరముతో గనిపట్టుచు, దేశ...దీని = దైవ మను
 మానించినంతలో దేశమునకుఁ గాలమునకుఁ దగినట్లుగా, ధర్మార్థకామంబు
 లయందు, ప్రవర్తించుచుకా = మొలంగుచు, శునక...కువిసకా = కుక్కలు కుల
 భిష్టులు మాలచూడిగలు వీరికైనను, భోజ్యపదార్థంబులకా = తివఁదగిన అన్న
 ము అంబలి మొదలగుదానిని, తగినభంగికా = ఉచితముగా, నిజవృత్తిలభం
 బులు = తనకులన్యైచేత దొరకినవి, అగునశవాదులచేతకా = విస అన్నము
 పిండి కాకమా మొదలైనవానిచేత, దేవ...పులకా = దేవతలు మనులు పిత
 రులు ఎల్లజంతువులు మనుజులు వీరిని, వంతర్పించుచుకా = తనియఁబెట్టుచు,
 పంచ...బులకా = దేవయజ్ఞమాదిగాఁ బంచయజ్ఞములు చేయఁగా మిగిలినవాని

యందు, అంతర్యామిపురుషయజనంబును = లోపలిజీవాత్మకు అనుతిజేసి
తృప్తిపఱచుటయు, అత్తిజీవనోపాయంబును = జీవాత్మ నిరపాయముగా
బ్రదుకు సదుపాయమును, సమర్థించుచుకొనుట = చక్కజేసికొనుచును, ఉండ
వలయును

ఆ. జనకగురుల నైనఁ జంపు నగ్రమునకై
ప్రాణమైన విడుచు భార్యకొఱకు
నట్టిభార్యఁ బురుషుఁ డతిథిశుశ్రూష చే
యించి గెలుచు నజితు నీశు నైన.

446

టీ. పురుషుఁడు = మనుజుఁడు, అగ్రమునకై = ప్రాణములకొఱకై, జనక
గురులనైనకొ = తండ్రినిగాని గురువునుగాని, చంపును, భార్యకొఱకుకొ =
అతికై, ప్రాణమైనకొ = అత్యంతప్రియమైన ప్రాణమునైనను, విడుచును,
అట్టిభార్య = అలాగున ప్రాణములనైన నిచ్చి పోషించుకొను భార్యను,
అతిథిశుశ్రూష = వేళకు ఇంటికివచ్చిన అతిథులనేను, చేయించి, అజ
తుకొ = ఒకరిచే గెలువబడని, ఈశుకొ వినుకొ = ఈశ్వరునిగూడ,
గెలుచును.

తా. లోకములో మానవుఁడు శ్రద్ధవ్యమున కాశపడి తండ్రినైనను
గురువునైనను విచారింపక చంపి పెండ్లముకొనము ప్రాణాలైన విడుచును.
ఇది నైజగుణము. ఇట్టి ప్రియమైన పెండ్లాముచేత నట్లైన లాలించి వేళకు
నిల్లుకొక్కకొని వచ్చిన దైవస్వరూపులగు నతిథులకు పూజ జేయించెనా
అపుణ్యాత్ముఁడు జీవునిగూడ గెలుచును. మంచిగలిగి పొందు ననుట.

ఆ. పరముఁ డీశ్వరుండు బ్రాహ్మణముఖమున
నాహరించి తుష్టుఁ డయినభంగి
నగ్నిముఖమునందు హవ్యరాసులు గొని
యైనఁ దుష్టి నొందఁ డనఘచరిత.

447

టీ. అనఘచరిత = పాపసమైన వడపడిగల యోధర్షరాజా ! పర
ముడు = పరాత్పరుడు, ఈశ్వరుండు = సర్వనియామకుడగు శ్రీమ
న్నారాయణుడు, బ్రహ్మణముఖమునక = బ్రహ్మణుని ద్వారా, అహ
రించి = భుజించి, తృప్తుడు = తనివి నందినవాడు, వినభంగిక =
వినట్లు, అగ్నిముఖుంబునక = అగ్ని ద్వారమున, హవ్యరాసులు = అజ్ఞాది
హవిస్సుల గుట్టలను, కొని = గ్రహించి యొనను, తుష్టిక ఒండడు =
సంతోషపడడు.

తా. ధర్షరాజా శ్రీవిష్ణునూప పరమాత్మ బ్రహ్మణద్వారమున
నిచ్చిన యింత అన్నోదకములచే దృఢపడినట్లు అగ్ని ద్వారమునఁ గొండ
లంతల అజ్ఞాన్నాది హవిస్సుల రాసులను తేల్చినను దృప్తుడు కాడు.
కావున అతిథిపూజనము గృహస్థున కన్నివిధముల శ్రేయస్కరము.

వ. కావున గృహస్థుండు బ్రహ్మణులందును దేవతలందును
మర్త్యవశుప్రముఖజాతులందును సంతర్యామియు బ్రహ్మ
ణాననుండును నైన షేత్రజ్ఞునందు నయ్యైకోరికలు సమర్పించి
సంతర్పణంబు నేయవలయు భాద్రపదంబునఁ గృష్ణపక్షంబు
నందును దక్షిణోత్తరాయణంబులందును రేయింబగలు నమ
మైనకాలంబులందును వ్యతీపాతంబులందును దినక్షయంబు
లందును సూర్యచంద్రగ్రహణంబులందును శ్రవణద్వాదశి
యందును వైశాఖశుక్లతృతీయయందును గార్తికశుక్లనవ
మియందును హేమంతశిశిరంబులోన నాలు గష్టకలందును
మాఘశుక్లపక్షమియందును మాసనక్షత్రంబులతోడంగూడి
నవున్నమలందును ద్వాదశితోడంగూడిన యుత్తరాత్రయశ్ర
వణానూరాధలందును సుత్తరాత్రయసహితంబు లైనయేకా
దశులయందును జన్మనక్షత్రయుక్తదివసంబులందును మఱి

యుఁ బ్రశస్తకాలంబులందును జననీజనక బంధుజనులకు శ్రాద్ధంబులును జపహోమస్నానవ్రతంబులును దేవబ్రాహ్మణసమారాధనంబులును నాచరింపవలయు భార్యకుఁ బుంసవనాది కంబును నవత్యంబునకు జాతకర్తాదికంబును దనకు యజ్ఞదీక్షాదికంబును బ్రోతజనులకు దహనాదికంబును మృతదివసంబున సాంవత్సరికంబును జరపవలయు.

448

టీ. మర్త్య...నును=మానవసామాన్యతందునుగొడ్డుగోదలుమొదలుగా ననుస్తప్రాణులయందును, అంతర్యామి = లోననిమిడియుండువాడు, బ్రహ్మజాననుండు=బ్రహ్మణులే నోయగాఁగలవాడు, క్షేత్రజ్ఞానండు=జీవయాపుడైన యాశ్వరునియందు, సంతర్పణంబు=మెప్పు, వ్యతిపాతంబు=ఒకయోగము, దినక్షయంబులు=అవమమొదలగునవి, క్రమణిద్వాదశి=క్రవణనక్షత్రములోఁ గూడినయేకాదశి, తృతీయ=తదియ, అష్టకలు = శ్రాద్ధభేదములు, ప్రశస్తకాలము=పుణ్యపర్వకాలము, జప...లక్షణ = రత్నదింద్రులు దాయాదులు మొదలగుగా సర్వవర్గములబంధువులకును, శ్రాద్ధంబులు=(శ్రద్ధచేసియబడునవి) హిరణ్యాదిశ్రాద్ధములును, జప...లును=తపస్సుహోమము పుణ్యతీర్థస్నానములు నోములును, దేవ...లును = దేవతాపూజలు బ్రాహ్మణసంతర్పణములును, అచరింపవలయుం=చెయఁదగును, భార్యకుం=మెండ్లమునకు, పుంసవనాదికంబును = పుంసవనము (మగబిడ్డయే కలుగవలెననిచేయకర్తము) సీమంతము మొదలయిన శుభకర్తను, అవత్యంబునకుం=బిడ్డకు, జాతకర్తాదికంబును=పుట్టినబిడ్డకుఁ జేయఁదగిన నామకరణము, కటిసూత్రధారణము, చౌలము కర్ణవేధము మొదలయిన శుభకర్తమును, తనకుం, యజ్ఞదీక్షాదికంబును=క్రతువులో దీక్షఁబూనుట మొదలయినది, ప్రేతజ్ఞలక్షణ = చనిపోయిన సంబంధులకు, దహనాదికంబును=దహన సంచయన క్రత్యుతి పావనసంస్కారంబులును, మృతదివసంబునకుం = చనిపోయిన తిథియందు, సాంవత్సరికంబును = యేఁటిఁట జరపఁబడు శ్రాద్ధమును, జరపవలయును.

మ. విను మేదేశములఁ దయాగుణతపోవిద్యాన్వితం బైనవి
ప్రనికాయంబు ససి చు నేస్థలములఁ భాగీరథీముఖ్యవా
హినులుండుఁ హరిపూజలెయ్యెడలభూయిష్టప్రకారంబులం
దనరుఁ భూవర యట్టిచోటులఁదగుఁ ధర్మంబులంజేయఁగన్.

టీ. భూవర = రాజా' వినునా, ఏదేశములఁ = ఏపుణ్యక్షేత్రము
లలో, దయా...నిశ్శ్యంబు = కరుణ తపస్సు పాండిత్యము వీనితోఁగూడిన,
విప్రనికాయంబు = బ్రహ్మణసంఘము, పసిండుఁ = తొఁపురముందునో, భాగీ
రథీముఖ్యవాహినులు = పావన మొదలగు పుణ్యనదులు, ఉండునో, ఎయ్యెడ
లఁ = ఏతావులలో, హరి, జ = విష్ణుపూజనము, భూయిష్టప్రకారంబునఁ =
ఎక్కువ శ్రద్ధాధిక్తుల కలయుకతో, తనరుఁ = పెంపొందునో, అట్టిచోటు
లఁ = అలాటిపుణ్యదేశములలో, ధర్మంబు = పేరును బెంపును గలిగించు ధర్మ
కార్యములు, చేయఁగఁ తగుఁ = చేయవలయును

తా ధర్మరాజా' ఏక్షేత్రమున దయా తప స్సత్య కాచాది సద్గుణ
పంతులైన బ్రహ్మక్షేత్రులగు బ్రహ్మణు లుండులో, యెచ్చట గంగాది పుణ్య
నదులు ప్రవహించుచుండునో, ఎచ్చట శ్రీహరి కైంకర్యము విశేషభక్తిభావ
ముతో జరుగుచుండునో అట్టి పావనస్థలములలోఁ జేయఁబడినధర్మము కొం
చమైనను వటబీజమువడువున బహుళఫలమై వృద్ధినందును.

క. హరియందు జగము లుండును

హరిరూపము సాధుపాత్రమం దుండు శివం

కర మగుపాత్రము గలిగిన

నరయఁగ నది పుణ్యదేశ మనఘచరిత్రా.

450

టీ. అనఘచరిత్రా = పావనమైన నడవడిగల యోధర్మరాజా!
హరియందుఁ = విష్ణువునందు, జగములు = లోకములు, ఉండును, సాధుపా
త్రమందుఁ = యోగ్యమైన బ్రహ్మరూపక్షేత్రమందు, హరిరూపము =

విష్ణునిస్వరూపము, ఉండును, అరయగ్గ=విచారించగ, శివంకరము= శుభము గలిగించువది, అగుపాత్రము=అయినపుట్ట బాహ్యుడు, కలిగినక=ఉన్నయెడల, అది=అమంచిపాత్రముగలది, పుట్టదేశము=ఉత్తమ మైనతీర్థభూమి.

తా. రాజా' ఎల్లజగములు, శ్రీవిష్ణువునందు లీనమెయ్యండును. ఆ విష్ణువో పావన మైనబాహ్యునియందు నివసించును. అట్టి యొగ్యుడై భగవద్భక్తుడైనబాహ్యుడు దున్నవోటు ఎల్ల తీర్థములకు మేలుబంతి యగును.

వ. మణియుఁ గురుక్షేత్రంబును గయాశీర్షంబును బ్రయాగంబును బులహాశ్రమంబును నైమిశంబును ఘాల్మనంబును నేతువును బ్రభానంబును గుశస్థలియును వారణాసియు మధురాపురియును బంపాబిందుసరోవరంబులును నారాయణాశ్రమంబును సీతారామాశ్రమంబును మహేంద్రమలయాదులైనకులాచలంబులును హరిప్రతిమార్చనప్రదేశంబులును హరినేవాపరులైనపరమభాగవతులు వసించెడుపుణ్యక్షేత్రంబులును శుభకాముండైనవాడు నేవింపవలయు. 401

టీ. కురుక్షేత్రము, కురుపాండవులు యుద్ధముచేసిన తావు, గయాశీర్షము = గయానుదుని శిరస్సు గలపుణ్యదేశము, ప్రయాగము=త్రివేణీసంగమము గలవోటు, పులహాశ్రమము = పులహమహాముని యున్నవోటు, నైమిశంబు = ఒకయడవి, నారాయణాశ్రమము = నరసారాయణులు తపమునర్చినతావు, సీతారామాశ్రమంబును=సీతయొను రాముఁడును గొన్నాళ్లు కాపురముచేసిన పంచవటిలో నొకదేశము, హరిప్రతింబులు = విష్ణువిగ్రహపూజలు జరగెడు దివ్యదేవాలయస్థలములును, హరినేవాపరులు=విష్ణునేవచేయువారు, పరమభాగవతులు=ఉత్తములైనవిష్ణు

భక్తులు, వనించెడు పుణ్యక్షేత్రములును - ఉండెడు పావనస్థలములును, శుభకాముఁడునుగళమును గోరువాఁడు, నేవింపవలయుకొనెల్లించుచి కొన్నాఁడు యానందపడవలెను.

ఆ. భూవరేంద్ర యిట్టిపుణ్యప్రదేశంబు
లందు నరుఁడు చేయునట్టిధర్మ
మల్పు మైన నది సహస్రగుణాధిక
ఫలము నిచ్చు హరికృపావశమున.

452

టీ. భూవరేంద్ర = రాజాలక్ష్మ రాజయినయోధర్మరాజా' ఇట్టి, పుణ్య ప్రదేశంబులందుకొనెడు పావనస్థలములలో, చేయునట్టిధర్మము = పుణ్యకార్యము, అల్పుము = కొంచెము, వినను, అది = అచేయఁబడిన ధర్మము, హరి కృపావశమునకొని విష్ణునిదయాబలముచేత, సహస్ర...ఫలముకొనెయ్యిరట్లు అతిశయమైన లాభమును, ఇచ్చును.

తా. ధర్మరాజా' ఇట్టి పుణ్యక్షేత్రములలో నేమానవుఁడైనను ధర్మ మేపాటిచేసినను వానియొడ క్రిహరికత్యంతకరుణ గలుగునుగాన నా కారణముచేత వాఁడుచేసిన పుణ్యకార్య మెంతయల్పుమైనను అది మహాఫల మిచ్చునది యగును.

వ. వినుము చరాచరం బయినవిశ్వమంతయు విష్ణుమయం బగుటంజేసి పాత్రనిర్ణయనిపుణులైనవిద్వాంసులు నారాయణుండు ముఖ్యపాత్రం బని పలుకుదురు దేవఋషులును బ్రహ్మపుత్రులైనసనకాదులును నుండ భవదీయరాజనాయంబున నగ్రపూజకు హరి సమ్మతుం డయ్యె ననేకజంతు సంఘాతసంకీర్ణం బైనబ్రహ్మాండపాదవంబునకు నారాయణుండు మూలంబు దన్నిమిత్తంబున నారాయణసంతర్పణంబు సకలజంతుసంతర్పణం బని యెఱుంగుము ఋషిసర

తిర్యగముశరీరంబులు పురంబులు వానియందుఁ జూరతమ్యం
బులతోడ జీవరూపంబున భగవంతుం డయినవారి వర్తించు
టంజేసి పురుషుం డనఁ బ్రసిద్ధుం డయ్యె నందుఁ దిర్యగ్భూతు
లకంటె నధికత్వంబు పురుషునియందు విలసిల్లుటంజేసి పురు
షుండు పాత్రంబు పురుషులలోన హరితను వైనవేదంబును
ధరించుచు సంతోషవిద్యాతపోగరిష్ఠుం డైనబ్రాహ్మణుండు
పాత్రంబు బ్రాహ్మణులలోన నాత్మజ్ఞానపరిపూర్ణుం డయిన
యోగి ముఖ్యపాత్రం బని పలుకుదురు పరస్పరపాత్రంబులకు
సహింపనిమనుష్యులకుఁ బూజనార్థంబుగాఁ ద్రేతాయుగం
బునందు హరిప్రతిమలు గల్పింపబడియె కొందఱు ప్రతిమార్చ
నంబు నేయుదురు పాత్రపురుష ద్వేషు లైనవారలకు
నట్టిప్రతిమార్చనంబు ముఖ్యార్థప్రదంబు గాదు మందా
ధికారులకుఁ బ్రతిమార్చనంబు పురుషార్థప్రదం బగును. 453

టీ. చరాచరము—కదలునది కదలనిది, అయిన, విశ్వమంతయుకా= ప్రపంచమంతయును, విష్ణుమయంబు=శ్రీమన్నారాయణస్వరూపము, పాత్రనిర్ణయనిపుణులు=ఉత్తమానుత్తమలనేటికొనువెరవరుల, విద్యాంసులు=పండితులు, నారాయణుండు=శ్రీమహావిష్ణువు, ముఖ్యపాత్రంబు=అనుత్తమమైనధర్మనిక్షేపణస్థానము, దేవబుధులును, అమానుషలక్షణములుగల భృగ్వాదిమనులు, బ్రహ్మపుత్రులు=బ్రహ్మకొడుకులు, సనకాదులు=సనకసనందనసనత్కుమార సనత్కుజాతులు, భవదీయ=విసంబంధమైన, అగ్రపూజకుకా=మొదటిగౌరవమునకు, హరి=కృష్ణుండు, సమృతుండు = ఒప్పుకొన్నవాండు, అనేక...కీర్తనంబు=లెక్కలేని జంతువులసమాహమలచేఁ గ్రిక్కిరిసి యున్నది, ఐన, బ్రహ్మాండపాదపంబునకుకా=బ్రహ్మాండ మనుచెట్టునకు, నారాయణుండు=శ్రీమహావిష్ణువు, మూలంబు=ఉత్పత్తికారణము, తన్నిమిత్రంబునకా=అకారణమువలన, నారాయణసంతర్పణంబు = విష్ణునిసమా

రాధనము, శ్రీకలజంతుతర్పణంబు=విల్లజంతువులను దుష్టిపఱచుట, ఋషి...బులు=మునులు మనుజులు తిర్వగ్జంతువులు దేవతలు వీరికిరీరములు, పురంబులు=నగరము, తారతమ్యంబుతోడ=అంశలన్యూనాధికత్వములచేత, జీవరూపంబునక=జీవాత్మస్వరూపముతోడ, భగవంతుండు=పద్మజైశ్వర్యయుతుడు, ఎత్తించుటంజేసి=ఉండుటవలన, పురుషుండు=పురుషులొందువాడు, ప్రసిద్ధుడు=పేరుగాంచినవాడు, పురుషునియందుకొనూనవునియందు, తిర్వగ్జాతికంటెక=పశుపక్షిమృగాదులకంటెను, అధికత్వము=గొప్పతనము, విలసిల్లుటంజేసి=ప్రకాశించుచున్నందున, పురుషుండు=మానవుడు, పాత్రంబు=యోగ్యవస్తువు లుంచడగినవోటు, హరితమపు=విష్ణునకు దేహతుల్యమైనది, ధరించుచుక=తాల్చుచు, సంతోష...ష్టండు=నిత్యకృప్తి చదువు తపము వీనిచే గొప్పవాడు, బ్రహ్మణుండు=బ్రహ్మలోత్పన్నుడు, పాత్రంబు=యోగ్యుడు, అత్తజ్ఞానపరిపూర్ణుండు=బ్రహ్మజ్ఞానసంపన్నుడు, యోగి=చిత్తనిరోధమగలవాడు, ముఖ్యపాత్రంబు=ఉత్తమోత్తమమైనపాత్రము, పరస్పరపాత్రంబులకుక=అన్యోన్యపాత్రములకు, సహింపని=ప్రియమందని, పూజనార్థంబుగాక=పూజచేసికొనుటకుగా, శ్రీతాయుగంబునందు, హరిప్రతిమలు=మృచ్చిలాదారురూపములగు విష్ణుమూర్తులు, కల్పింపబడియొక=నిర్మాణముచేయబడెను, ప్రతిమార్చనంబు=విగ్రహారాధనము, పాత్రపురుషదేవులు=యోగ్యులగు విష్ణురూపులైన పూజార్థులను, విరోధించువారలకు, అట్టి, ప్రతిమార్చనంబు=ప్రతిమరూపమునుబూజించుట, ముఖ్యార్థప్రదంబు=ప్రధానఫలమునిచ్చునది, కాదు, మందాధికారులకుక=కొంచెముతెలివిగలిగి యింకను బరిపక్వముగాని యంతరంగము గలవారలకు, ప్రతిమార్చనంబు=ప్రతిమలనుబూజించుట, పురుషార్థప్రదంబు=ధర్మార్థకామముల సొసఁగునది.

ఆ. అఖిలలోకములకు హరి దైవతము చూడ

హరికి దైవతము ధరాధినాథ

పదపరాగలేశపంక్తిచేఁ ద్రైలోక్య
పావనంబు చేయు బ్రహ్మాణుండు.

454

టీ. ధరాధినాథ=ధూపతి. చూడక=విచారించకగా, అఖిలలోక
ములకు=అల్లలోకములకును, హరి=శ్రీవిష్ణువు, దైవతము=దేవుడు, హ
రికా=విష్ణునకు, బ్రహ్మాణుడు, దైవతము, కాన, వాడు, పద...చేకా=
కాళ్లడుమునందలి అణువులసమూహముచేత, త్రైలోక్యపావనంబు చే
యకా=మూడులోకములను బవిత్రముచేయును.

తా. రాజా! సమస్తభువనములకు విష్ణువే దైవము. అవిష్ణువునకు బ్ర
హ్మాణుడు దైవము. కనుక అబ్రహ్మాణుడు యోగ్యుఁడాయెనా తనపాద
ధూళియందలి అణువులచేతనే సమస్తలోకములను బావనము చేయును.

ప. అట్టి బ్రహ్మాణులందుఁ గర్తృనిష్ఠులుఁ దపోనిష్ఠులు వేద
శాస్త్రనిష్ఠులు జ్ఞానయోగనిష్ఠులు నై కొందఱు వర్తించు
రందు జ్ఞాననిష్ఠునికి ననంతఫలకామి యైనగృహస్థుండు పితృ
జనుల నుద్దేశించి కవ్యంబులును దేవతల నుద్దేశించి హవ్యం
బులును బెట్టుట ముఖ్యంబు దేవకార్యంబునకు నిరువురనైన
నొకరినైనఁ బితృకార్యంబునకు మువురనైన నొకరినైన
భోజనంబు చేయింపవలయు ధనవంతునకైనను శ్రాద్ధవిస్తా
రంబు గర్తవ్యంబు గాదు దేశకాలప్రాప్త కందమూలఫలా
దికం బయినహరినై వేద్యంబున విధిచోదితప్రకారంబుగా
శ్రద్ధతోడఁ గాత్రంబునందుఁ బెట్టినయన్నంబు గామదం
బయి యక్షయఫలకారి యగుధర్మతత్త్వవేది యైనవాఁడు
శ్రాద్ధంబులందు మాంసవ్రదానంబు నేయక భక్షింపక చరిం
పవలయుఁ గందమూలాదిదానంబున నయ్యోశిఫలంబు పశు
హింసనందున సంభవింపదు ప్రాణిహింస నేయక వర్తించుట

కంటె మిక్కిలి ధర్మంబు లేదు యజ్ఞవిదులైన ప్రోడలు నిష్కాములయి బాహ్యకర్మంబులు విడిచి యాత్మజ్ఞానదీపంబులందు గర్తృమయంబు లయినయజ్ఞంబుల నాచరింతురు. 455

టీ. కర్తృనిష్ఠులు = యాగాదికర్తృలజేయవారు, తపోనిష్ఠులు = తపస్సులను జేయవారు, వేదకాస్త్రునిష్ఠులు = వేదములయందును కాస్త్రములయందును నిరతులైనవారు, జ్ఞానయోగనిష్ఠులు = జ్ఞానసంగతియందుఁ దవలియుండువారు, వర్తింతురు = మెలగుదురు, జ్ఞాననిష్ఠునికా = జ్ఞానమునఁ దవలియున్నవానికి, అనంతఫలకామి = తుదగాంచనియర్థముల గోరునట్టి, గృహస్థుండు = కాపు, పితృజనులను, ఉద్దేశించి = తలచి, కన్యలులను, పెట్టుట = ఇచ్చుట, ముఖ్యంబు = అవశ్యకము, దైవకార్యంబునకు = దేవపూజను, ఇరువురు = ఇద్దఱు, పితృకార్యంబునకు = తండ్రి తారల తద్దినమునకు, మువ్వరక వివేక, శ్రాద్ధవిసారంబు = శ్రాద్ధమందలి బ్రాహ్మణబాహుళ్యము, కర్తవ్యంబుకాదు = చేయఁదగదు, దేశ...కంబు = తానుండుచోటునకు ఆకాలమునకుఁ దగినరీతిని దొరకిన దుంపలు వేళ్లు పండ్లు మొదలైనది, తొరినై వేద్యంబునకా = విష్ణుని వేదనమున, విధిచోదితంబుగాకా = కాస్త్రోక్తకర్తకారముగా, పాత్రంబు = పల్లెఁము, కామదంబు = కోరినదాని నొసగునది, అత్యుఫలకారి = నాశము లేనిఫలమిచ్చునది, ధర్మతత్త్వవేది = ధర్మమునిజమెఱిగినవాఁడు, శ్రాద్ధంబులందుకా = పితృమూల్రాదుల యాబ్ధికములలో, మాంససప్రదానంబునేయక = మాంసముఁ బెట్టక, భక్షింపక = తానుదినక, చరింపవలయుకా = మెలఁగఁదగును, కందమూలాదిదానంబునకా = చుంపలు కాండలు బెట్టినందువలన, ఆయ్యేడిఫలంబు = కలుగుఫలము, పశుహింసవలనకా = జంతువులను విశసించుటవలన, సంభవింపదు = కలుగదు, ప్రాణిహింస = జీవవధము, ధర్మంబు = మంచిపని, యజ్ఞవిదులు = యాగవిధినిచెలిసినవారు, ప్రోడలు = నేర్పరులు, నిష్కాములు = కోరికలులేనివారు, బాహ్యకర్మంబులు = పయయెఱుఁగుతనము, ఆత్మ...లందుకా = బ్రహ్మజ్ఞానాన్నులయందు, కర్మంబులు = క్రియారూపములు, ఆచరింతురు = చేయుదురు.

క. పశువులఁ బొరిగొని మఖములు

విశదములుగఁ జేయుబుధుని వీక్షించి శముఁ

విశసనము చేయునో యని

క్రశిమఁ బెగ డొందు భూతగణము నరేంద్రా.

456

టీ. నరేంద్రా=రాజా! పశువులకొకటివలెను, పొరిగొని=విశసనముచేసి, మఖములు=యాగములు, విశదములుగకొకత్రకాశములుగా, చేయువిబుధునికొకచేయుచున్నపండితుని, వీక్షించి=చూచి, భూతగణములు=జంతుజాలములు, తమకొకతముఁగూడ, విశసనమునేయున్నోచంపునేమో, అని, క్రశిమకొకకుండుటచేత, బెగడొందుకొకతలపడును.

తా. రాజా! ఎప్పుడు మోచినను పశువులను విశసించి యజ్ఞములుచేయు శయ్యగారినిజూచి దెలిల్లజీవులును నమనుగూడ అయిన యట్లేచంపి క్రతువులు నేయునేమో యని విశేషముగా భీతిల్లి కలవరముఁ జెందుచుండును.

వ. అది గావున ధర్మవేది యయినవాఁడు దైవప్రాప్తంబు లన్ని వకందమూలాదికంబులచేత నిత్యమై మిక్కిలిక్రియలఁ జేయ వలయు నిజధర్మబాధకం బయినధర్మంబును బరధర్మప్రేరితం బయినధర్మంబును నాభాసధర్మంబును బాషండధర్మంబును గవటధర్మంబును ధర్మజ్ఞుం డయినవాఁడు మానవలయు నైన ర్గికధర్మంబు దురితశాంతినమర్థం బగు నిర్ధనుండు ధర్మార్థంబు గూత్ర నేయుచు నైన ధనంబు గోర వలవదు జీవనోపాయంబునకు నిట్టట్టుఁ దిరుగక కార్పణ్యంబు లేక జీవించు మహాసర్పంబుతెఱంగున సంతోషంబున నాత్మారాముం డై యెద్దెయుం గోరక బ్రదికెడిసుగుణునికిం గలసుఖంబు గామలోభంబుల దశదిశలం బరిధాననంబు నేయువానికి సిద్ధింపదు పాదరక్షలు గలవానికి శర్మరాకంటకాదులవలన

భయంబు లేక మెలంగ నలవడుభంగిఁ గామంబులవలన
నివృత్తి గలవానికి నెల్లకాలంబును భద్రం బగునుపస్థమున
కును జిహ్వదై న్యంబునకును బురుషుండు గృహపాలకశునకం
బుకై వడి సంచరించుచు సంతృప్తి లేక యెడు సంతోషి గాని
విశ్రాంతివిద్యాతపోవిభవయశంబులు నిరర్థకంబు లగు నిం
ద్రియలత్యంబున విజ్ఞానంబు నశించు సకలభూలోకభోగం
బుల భోగించియు దిగ్విజయంబు చేసియు బుభుక్షుసిపానల
వలనఁ గామపారంబును హింసవలనఁ గ్రోధపారంబును
జేరుట దుర్లభంబు సంకల్పవర్జనంబునఁ గామంబును గామవ
ర్జనంబునఁ గ్రోధంబును నశానశధర్మనంబున లోభంబును
నదైవతానుసంధానంబున భయంబును నాత్మానాత్మవివే
కంబున శోకమోహంబులును సాత్త్వికనేవనంబున దంభం
బును మాంసంబున యోగాంతరాయంబును శరీరపాంశ లేమి
ని హింసయు హితాచరణంబున భూతజం బయినదుఃఖం
బును సమాధిపలంబున దైవికవ్యధయుఁ బ్రాణాయామాది
కంబున మంత్రధ్వజధయుఁ సాత్త్వికాహరింబుల నిద్రయు
సత్త్వగుణంబున రజస్తమంబులును నుపశమంబున సత్త్వం
బును గురుభజనకుశలుడై శీలంబున జయింపవలయు. 457

టీ. ధర్మశేధి = ధర్మతత్త్వమెఱిగినవాడు, దైవప్రాప్తంబులు =
దైవవశమున దొరకునవి, కందమూలాదికంబులచేతక = గడ్డలుపేర్లు మొద
లగువానిచేత, నిత్యమై మిత్రకృషియలక = నిత్యములయిన వైశ్యదేవదులను
నిమిత్తప్రాప్తములైన హస్త్యకవ్యములను, ధర్మజ్ఞుండు = ధర్మహాస్య మెఱిగిన
వాడు, వినవాడు, నిజధర్మబాధకంబు = తనసకారనకులధర్మమును జె
ఱుచునది, పరధర్మప్రేరితము = ఇతరధర్మముచేఁ ప్రేరేపబడినది, లభాన

ధర్మము, నైస్సర్గికధర్మము = సహజమైనధర్మము, దుర్జితకాంతిసమర్థము =
 పాపముల నణగఁజూతనది, నిర్ధనుడు = బీద, ధర్మాత్థము = ధర్మము
 కోరిక, యాత్ర = పుణ్యక్షేత్రగమనము, చేయుచుకొనన, జీవనోపా
 యమునకుఁ = బ్రతుకు దెరువునకు, కార్యణ్యము = నిచల్పము, (దైన్యము)
 మహాసర్పములెఱంగునక = పెద్ద పామువలె, అత్తారాముండు = తనలోఁ
 దాఁ గ్రీడించువాఁడు, బ్రదికెడినుగుణునికిఁ = జీవించునీతిపరునకు,
 కామలోభములక = కోరికలచేతను ఆశచేతను, దశదిశలక = పదిదిక్కు
 లందును, పరిధానముచేయువానికిఁ = పరుగెత్తువానికి, సింధింపను =
 కుదురదు, పాదరక్షలు = చెప్పులు, శర్కరాకంటకాదులవలనక = గుఱ
 కఱ్ఱములు ముఱ్ఱముదలగువానివలన, మెఱంగక = నడచుటకు, అలవడు
 భంగిక = వీలైనట్లుగా, నివృత్తి = మఱలుపాటు, భద్రము = కుశలము (దుః
 ఖనాశము), పురుషుండు = మానవుఁడు, గృహపాతశునకంబుకైవడిక =
 ఇంటఁగావలియుండట కుక్కివలె, ఉష్ణమునకును = గ్రామ్యధర్మముకోరును,
 జహ్వదైన్యమునకును = నోటివాఁడిగొట్టినముసకును, సంచరించుచుక =
 తిరుగుచు, సంతృప్తి = తృప్తి, లేక, చదువు, విద్యా...బులు = చదువు ర
 పము విశ్వరూప కీర్తియు, సరకంబులు = కొరమాలినవి, ఇంద్రియలోల
 త్వంబునక = ఇంద్రియప్రీతిచేత, విహ్వలములెలివి, నశించును, సకల...
 బులు = పుడమిలోఁగలమొల్లసుఖములు, భోగించియుక = అనుభవించియును,
 బుధ్ధునిపిపాసలవలనక = ఆరిరిదప్పులవలన, కాసుపారంబును = కోర్కెల
 కుదను, హింసలవలనక = జీవసంహారమువలన, క్రోధహంబును = కోపము
 కుదను చేరుట = చెందుట, దుర్లభులు = పొండరానిది, సంకల్పవర్జనంబు
 నక = మనోరథముల సుజ్జగించుటచేత, కామంబును = కోరికను, కామవర్జ
 నంబునక = కోరికలేకుటచేత, క్రోధంబును = కోపమును, అరానరదక్ష
 నంబునక = నిత్యానిత్యవస్తువివేకముచేత, లోభంబును = పేరాశును,
 అదైవతానుసంధానంబునక = జీవేశ్వరుల యేకత్వభావనముచేత, భయము
 ను, (సుఖదుఃఖభాజనుడై సంసారమున ముగ్ధి శ్రుతిదానివలన భయపడు

శీవుడు తానే బ్రహ్మను తనవలననే దేహరూప కల్పితములు గావున దేనికి భయమందరాదని తెలుసుకొన్నతర్వాత యెందునను భయములేదనితా.) అత్తానాత్మ వివేకంబునకా - అత్తయొక్కయు అనాత్మయొక్క విచారముచేత, శోకమోహంబులును - దుఃఖము అజ్ఞానమును, సాత్త్విక నేపనంబునకా - సాధుసాంగత్యముచేత, దంభంబును = దాంఠికస్పృత్తిని, మానంబునకా - మితభాషణమున, యోగాంతరాయంబును = నియమబాధయును, శరీరబాంధ = ఒడలియందలిపేను, హింస = ప్రాణిహింసయును, హితచరణంబునకా - సర్వజంతువులయందును సమముగావర్తించుటచేత, భూతజంబు = జంతువులనుండి కల్గినది, సమాధిబలంబునకా - నియమధారణ ప్రభావముచేత, దైవికవ్యధయుకా - యదృచ్ఛాప్రాప్తమైన దుఃఖమును, ప్రాణాయామాదికంబునకా - ప్రాణనిరోధము మొదలయినదానిచేత, మన్తధవ్యధయుకా - కామవికారమును, సాత్త్వికాహారంబులకా = సత్త్వగుణవర్ధకములయినభోజనములచేత, నిద్రయును, సత్త్వగుణంబునకా, రజస్తమంబులును, ఉపశమంబునకా = ఓర్పుచేత, సత్త్వంబును = బలోద్దీకమును, గురుభజనశీలంబై = పెద్దలనేపించునైజనుగలవాడై, శీలంబును = స్వభావమును, జయింపవలయుకా = నిగ్రహించవలయును.

క. హరిమహిమ దనకు జెప్పిన

గురువున నరుఁ డనుచుఁ దలఁచి కుంతితధక్తిం

దిరుగుపురుషుశ్రమ మెల్లను

కరిశౌచముక్రియ నిర్దశకం బగు నధిపా.

458

టీ. అధిపా - రాజా! తనకుకా, హరిమహిమ = దేవదేవుడైన విష్ణుని, శ్రభావము, శుద్ధిపగురువుకా = విప్రియుపదేశించినదేశికుని, నరుఁడు = మానవ సామాన్యుఁడు, అనుచును, తలఁచి = భ్రమింపడి, తిరుగు, పురుషుని, శ్రమము = తాను త్రమగతికేగుటకై చేయుయత్న మంతయు, కరిశౌచముక్రియకా = గజస్నానశ్రాద్ధశనమువలె, నిర్దశకము = కొఱవలినది, అగును. (ఏనుఁగు ఎంత

నిల్లలోఁబడి మునిగినను గట్టునకు రాఁగానే మరల మదముకాఁటి యాఁగఱు
తుమైదఱు మునిరి యాత్మభవము వ్యర్థపోయి రోతకొట్టుచుండును.

తా. రాజా ! ఎవఁడు తనకు విష్ణుమహత్త్వ ముపదేశించి మేలొనర్చిన
గురువులను దనలోడిచునుజానిగాఁ దలఁచునో వాఁడు తమగతికేఁగుట కెన్ని
పాట్లుబడినను అవియెల్ల వ్యర్థములే యగును.

ఉ. ఈవనజాతనేత్రుఁ బరమేశు మహాత్ముఁ బ్రధానపూరుషుఁ
దేవశరణ్యు సజ్జనవిధేయు ననంత్రుఁ బురాణయోగిసం
సేవితపాదపద్మఁ దమచిత్తములన్ నరుఁ డంచు లోకులి
చ్చావిధిఁ జూచు చుండుదురు . న్నతి లేక న గ్రంద్రచంద్రమా.

టీ. నరేంద్రచంద్రమా = రాజశ్రేష్ఠుఁడా ! లోకులు = జనులు, సన్న్
తి = మంచియొలుక, లేక, తమచిత్తములన్ = తమసుస్సులలో, ఈవనజాత
నేత్రుఁడు = తామరలవంటికన్నులుగల యావిష్ణువును, పరమేశుఁ = పరాత్ప
రుని, మహాత్ముఁ = మహానుభావుని, ప్రధానపూరుషుఁ = కూటసుని, దేవశర
ణ్యుఁ = దేవతలకుఁ గాపుదలయైనవానిని, సజ్జనవిధేయుఁ = పూజ్యులకు
వశమైనవానిని, అనంత్రుఁ = నాశములేనివానిని, పురాణ...పద్మఁ =
పూర్వపుమునింగ్రలచేఁ గొలువఁబడిన యడుగుఁదామరలుగలవానిని, విష్ణుని,
నరుఁడు = సామాన్యమనుజుఁడు, అంచుఁ = అనితలఁచుచు, ఇచ్చావిధిఁ =
తమయిచ్చచొప్పున, చూచుచుండుదురు.

తా. ధర్మ రాజా ! లోకములోఁ గొందఱు సూఢమానవులు జ్ఞానవి
హీనులై మహామహిముఁ డైనయాకృష్ణపరమాత్మను తమలోడిమానవునిగా
భావించుచుండురు.

వ. వినుము షడింద్రియంబులలోన నొకటియందుఁ దత్పరు లై
యిచ్ఛాపూరణవిధానంబులఁ జరితార్థుల మైతి మనువారలు
ధారణాభ్యాససమాధియోగంబుల సాధింప లేరు కృషిప్రము
ఖంబులు సంసారసాధనంబులుగాని మోక్షసాధనంబులు గావు.

కుటుంబసంగంబునఁ జిత్తవిక్షేపం బగుఁ జిత్తవిజయప్రయ
త్నంబున సన్న్యసించి సంగంబు వర్జించి మితం బయినభితో
న్నంబు భక్షించుచు శుద్ధవిచిత్రసమప్రదేశంబున నొక్కచో
నాసీనుండై సుస్థిరత్వంబునఁ బ్రణవోచ్ఛారణంబు నేయుచు
రేచకపూరకకుంభకంబులఁ బ్రాణాపానంబుల నిరోధించి కా
మహాశం బయినచిత్తంబునఁ బరిభ్రమణంబు మాని కామ
విసర్జనంబు నేసి మరలునంతకు నిజనానాగ్రనిరీక్షణంబు చేయు
చు నిర్విభంబున యోగాభ్యాసంబు నేయువానిచిత్తంబు
గాఢరహితం బయినవహ్నితేజంగున శాంతిం జెందుఁ గా
మాదులచేత వేధింపంబడక ప్రశాంతసమస్తవృత్తం బయిన
చిత్తంబు బ్రహ్మచుఖసమృద్ధసంబున లీనంబై మఱియు నెగ
య నేరదు.

460

టీకఁబడియింబులలోనఁ=అతీంద్రియములలో, ఒకదానినుం
దు, తత్పగులై=అసక్తితోఁగూడినవారై, ఇచ్చాపూరణవిధానంబులఁ=కో
రికదీర్చుకొను పనులచేత, చరితార్థులము=కృతకృత్యులము, వితిమి, అనువా
రలు, ధార...బులఁ=ఒకవిషయమును జ్ఞాపకమందుంచుకొనుట, కష్టము
పఱుచుకొనుట నియమముబూనుట యనువిధులను, సాధింపలేరు, కృషీశ్రమ
ఖంబుల=దున్నిపైనుబెట్టుకొనుటమున్నగునవి, సంసారసాధనంబులుకాని=
కూడుగుడ్డల సంపాదించుకొనుటకుఁ జాలినవేకాని, మోక్షసాధనంబులు=బం
ధవిముక్తికిఁ జాలినవి, కావు, కుటుంబసంగంబునఁ = దారాపుత్రాదిభరణ
ప్రయాసముచేత, చిత్తవిక్షేపంబు=మనసుకలఁత, చిత్త...బునఁ=మనస్సు
ను జయించుపూనికతో, సన్న్యసించి = సర్వకర్తృపరిత్యాగముగావించి,
సంగంబు = తగులము, వర్జించి=వదలి, మితము = హెచ్చుదగ్గులలేనిది,
భితోన్నము=విచ్చపుఁగూడు, భక్షించుచుఁ=తినుచు, శుద్ధ...బునఁ =
నిర్మలమై యేకాంతమై నిష్కాన్మతముకానిచోట, ఒక్కచోఁ=ఒక్క

యెడ, అనీశుండై = కూర్చున్నవాడై, ముస్థిరత్వంబునక = కదలనిపూనిక
తో, ప్రణవోచ్చారణంబు = ఓంకారజపము, లేచకపూరకకుంభకంబులక =
విడుచుట నింపుట స్తంభించుటలచే, ప్రాణాపానంబులక = ఊర్ధ్వధక్కా
సమాలను, నిరోధించి = బంధించి, కామనాతంబు = మనోరథదూషితము,
పరిభ్రమణంబు = త్రిప్పడు, మాని = నదలి, కామవిసర్జనంబు = కోరికలవిడు
మర, మరణంతరకు = ప్రాణములు స్వస్థానమునకుఁ జేర్చునంతఁజూకు, నిజ
నానాగ్రవీక్షణంబుచేయుచు = తనముక్కుకొనఁజూచుకొనుచు, ఇవిధంబు
నక = ఈలాగున, యోగాభ్యాసంబు = చిత్తవృత్తినిరోధముచేయునలవాటు,
కాష్ఠరహితంబు = కట్టలులేనిది, ఐహ్నిలెఱంగునక = నిష్ప్వలె, కాంతి
జెందును = శమించును, కామాదులచేతక = కోరికకోపము మొదలగువానిచేత,
వేధింపఁబడక = బాధజెందక, ప్రకాంతసమస్పృతంబు = నెమ్మదితోడి సమ
భావము గల, బ్రహ్మనుఖసమృద్ధనంబునక = బ్రహ్మసందానుభవవిచారము
నందు, లీనంబు = లగ్నమయినది, వి, మఱియుక = క్రమము, ఎగఱలేరదు
= విషయములమీఁదికిఁ జేరిపోఁజాలదు.

మ. ధరణీదేవుడు సన్నయ్యసించి యతి యై ధర్మార్థకామంబులం
బరివర్జించి పునర్విలంబమునఁ దత్ప్రేరంభి యౌనేని లో
భరతిం గ్రక్కినకూడు మంచి దనుచుక భక్షించి జీవించుదు
ర్నరుచందంబున హాస్యజీవనుఁ డగు నానాప్రకారంబులన్.

టీ. ధరణీదేవుడు = బ్రహ్మణుడు, సన్నయ్యసించి = కర్తలను విడిచి,
యతి = యోగి, ధర్మ...బులక = ధర్మ ఆర్థ కామములను, పరివర్జించి = విడిచి,
విలంబమునక = తడవుగా, కాలాంతరమున, పునః = మరల, తత్ప్రేరంభి
యౌనేనిన్ = అనదలిన కర్త బంధములను మరలఁదగిలించుకొనెనేని, లోభ
రతిక = పిసినిగొట్టుతనముచేత, గ్రక్కినకూడు = వాంతిచేసికొన్నయన్నము,
మంచిది, అనుచుక, భక్షించి = తిని, జీవించుదుర్నరుచందంబునక = బ్రతు
కునీచమానపునివిధమున, నానాప్రకారంబులక = పలుదెఱంగుల, హాస్య
జీవనుడు = పరిహసించఁ దగిన బ్రతుకుగలవాఁడు, అగును.

తా. రాజా! బ్రాహ్మణుడు సర్వకర్తలను వదలి యతీశ్వరుడై
ధర్మకామార్థములఁ బరిత్యజించి సుఖపడియు మరల మాయాబద్ధుడై కాలాం
తరమున లోభియై మరల నీ ముఱికిగుంటలోఁ బడి వాని నారంభించెనా
వానిబ్రతుకు కక్కినకూడు మంచి దని తినినవానిబ్రతుకువలె పరిహాసము
పాలగును.

క. మలమునఁ గ్రిమియును బడుక్రియ

నిలఁ బడు నొడ లాత్మగాదు హేయం బనుచుం

దలఁతురు తజ్జులు పొగడుదు

రలనత నొడ లాత్మ యనుచు నజ్ఞు లిలేశా.

462

టీ. ఇలేశా=ధూపతీ! క్రిమి=పురుగు, మలమునఁ=విశ్మలలో, పడు
క్రియఁ=పడువిధమున, ఒడలు=దేహము, ఇలకా=నేలమీద, పడును,
అత్త=పరమాత్మ, కాదు, దీనిని, తజ్జులు = వస్తుస్వరూపముదలినవారు,
హేయంబుఅనుచుకా=పాతవేయఁదగినతుచ్చవస్తువని, తలంతురు, అజ్ఞులు=
తెలియనివారు, అలసతకా = మాంద్యముచేత, ఒడలు=శరీరమే, అత్త=
నిత్యమైన పరవస్తువు, అనుచును, పొగడుదురు=మెచ్చుకొందురు.

తా. రాజా! ఈ దేహము మలములోఁబడు పురుగులాగున నెప్పు
డో పడిపోవు పరిహరించఁదగిన తుచ్చవస్తువేకాని అత్తకాదు అని దాని స్వ
రూపమెఱిగినవారు దానియొడఁ బ్రీతినుంచరు. మాయామోహితులైన మూ
ఢులొ ఇదియే నిత్యమైన దని ఎక్కువ దురభిమానముతో నీ దేహమందు
మోహపడియుండురు.

ఆ. వ్రతము మానఁ దగదు వడుగుఁగుఱ్ఱు నికిని

క్రియలు మానఁ దగదు గృహగతునికి

దవసి కూర నుండఁ దగదు సన్న్యాసికి

దరుణితోడిపొత్తు దగదు తగదు.

463

టీ. ఎదుగుగొట్టునికిని = బ్రహ్మచారిపిల్లకాయకు, వ్రతము = తనయాశ్రమమునకుఁ దగిన నియమము, మానకౌతగదు = విడువరాదు, గృహగతునికీ = గృహస్థధర్మము నవలంబించియున్నవానికి, క్రియలు = నిర్వృత్యమిత్తికాదిక్రియలు, మానఁదగదు = విడువరాదు, తపసికీ = తపోనిష్ఠులవానికి (చానప్రస్తునకు), ఊరకౌ = గ్రామమందు, ఉండకౌతగదు = నిలువరాదు, సన్న్యాసికీ = యతికి, తరుణితోడిపాత్తు = స్త్రీతోడిసాంగత్యము, తగదు తగదు.

తా. రాజా! ఎన్ని సంకటములుపచ్చినను బ్రహ్మచారి తనయాశ్రమమునకు విహితములైన మాంశేదండాజినాదులను ధరించుట గురుకులవాసము జేయుట మొదలయినధర్మములు విడువరాదు. గృహస్థుఁడు తన యాశ్రమోచిత మైనపంచయజ్ఞములు అతిథిపూజనము మొదలైనకర్మలను విడువక చేయుచుండవలెను. తపస్సు జేయువాఁడు గ్రామములో నివసింపఁగూడదు. యతియైనవాఁడు స్త్రీలను కనులతోనైనఁ జూడరాదు.

సీ. రథము మే నెల్ల సారథి బుద్ధి యింద్రియ
గణము గుట్టిములు పగ్గములు మనము
ప్రాణాదిదశవిధపవనంబు లిరును ధ
ర్మాధర్మగతులు రథాంగకములు
బహుళతరం బైనబంధంబు చిత్తంబు
శబ్దాదికములు సంచారభూము
లభిమానసంయుతుం డయినజీవుఁడు రథి
ఘనతరప్రణవంబు కార్ముకంబు

తే. శుద్ధజీవుండు బాణంబు శుభదమైన
బ్రహ్మమందితలత్యంబు పరులు రాగ
భయమదద్వేషశోకలోభప్రమోహ
మానమత్సరముఖములు మానవేంద్ర.

జీ. మానవేంద్ర = రాజా! మేనల్లుడు = పిదపంతులు, రథము = బండి, బుద్ధి, సారథి = రథమునడుపువాడు, ఇంద్రియములు = బాహ్యంతరింద్రియముల సమాహము, గుఱ్ఱములు, మనము = చిత్తము, పగ్గములు, ప్రాణా... బులు = ప్రాణాదులు, ధనంజయనాగకూర్పాదులు, ఇరును, ధర్మధర్మ గతులు = న్యాయాన్యాయవర్తనములు, రథాంగకములు = బండికండ్లు, చిత్తంబు, బహుశతరంబు = పెద్దది, బంధంబు = మోకుముడి, (పన్నగము) శబ్దాదికములు = శబ్దస్వరూపరసగంధములు, సంచారభూములు = రథముతిరిగిడు తావులు, అభిమానసంయుక్తుండు = నేనునాదియనునహంకారముతోఁగూడినవాడు, అయిన, జీవుడు, రథి = రథముండుండు ప్రధానపురుషుడు, ఘనతరస్రణవంబు = గొప్పఓంకారము, కార్తృకంబు = విల్లు, శుద్ధజీవుండు = నిర్మలంఁడైన జీవాత్మ, బాణంబు = అస్త్ర, శుభదము = మోక్ష సుఖదాయకము, వినబ్రహ్మము, అంచిత తత్త్వంబు = పిప్పిదమైనగుఱ్ఱి, రాగ...ములు = తగులము భయము పొగురు పగ దుఃఖము అశ మోహము అభిమానము పరశ్రేయస్సహనము లేమి మొదలైనవి, పరులు = చంపవలసిన శత్రువులు.

తా. ధర్మరాజా ' రథముతోఁ బోల్చిబడిన యీదేహమునకు బుద్ధి రథమునడపు సారథి. ఇంద్రియములన్నియు గుఱ్ఱములు. మనోవికృతులు పగ్గములు. ప్రాణాదివామువులు రథమును నిలుపుటకు నాధారమైనయిరును. న్యాయాన్యాయములు బండికండ్లు. చిత్తము మోకుతోఁ గట్టెడుముడి. శబ్దస్వరూపాదులు రథము తిరుగుచోట్లు. అహంకారముతోఁగూడినజీవుడు రథి కుడు. ఓంకారము విల్లు. అహంకారములేని నిర్మలజీవుడు బాణము. పరమాత్మ గుఱ్ఱి. రాగద్వేషాదులు శత్రువులు.

వ. ఇట్లు మనుష్యశరీరరూపం బయినరథంబు' దనవశంబు చేసి కొని మహాభాగవత చరణకమలనేవానిశితం బయినవిజ్ఞాన ఖడ్గంబు ధరియించి శ్రీమన్నారాయణకరుణావలోకనబలంబున రాగాదిశత్రునిర్మూలనంబు గావించి ప్రణవబాణాననం

బున శుద్ధజీవశరంబును సంధించి బ్రహ్మ మనియెడిగుఱియం
దుఁ బడవేసి యహంకారరథికుండు రథికత్వంబు మాని నిజా
నందంబున నుండ వలయు నట్టివిశేషంబు సంభవింపనినను
యంబున బహిర్ముఖంబు లయినయింద్రియఘోటకంబులు
బుద్ధిసారథిసహితంబు లై స్వాభిమానరథికునిప్రను త్తత్వంబు
దెలిసి ప్రస్తుతిమార్గంబు నొందించి విషయశత్రుమధ్యంబు
నం గూల్చిన.

465

టీ. మనుష్యశరీరరూపంబు=మానవుడేహమనునది, రథంబు=బండి
ని, తనవశంబు=తనయధీనము, చేసికొని, మహా...శత్రుంబు=ఉత్తములైన
విష్ణుభక్తుల పాదకమలములను నేవించుటచే మాండ్యము దగి పడునుగలిగిన,
విజ్ఞానఖడ్గంబు = బ్రహ్మజ్ఞాన మనుక త్తిని, ధరియించి=తాల్చి, శ్రీమ...లు
నక=శ్రీ హరికృపావలంబనసామర్థ్యముచేత, రాగాదికత్తు నిర్మూలనంబు=
రాగముమొదలగుపగతుల నాశనమును, క్షవించి=చేసి, ప్రణవబాణాసనం
బునక=ఓంకారమనువింటియందు, శుద్ధజీవశరంబును=రాగాదులు లేకనిర్మ
లుడైన జీవుడను వాఁడిబాణమును, సంధించి=గ్రచ్చి, బ్రహ్మ=పర
మాత్మ, అనియెడిగుఱియందు పడవేసి, జీవేశ్వరులయందు భేదబుద్ధి మాని
జీవునకు బ్రహ్మతో నైక్య మనుసంధించి, అహంకార రథికుండు=అహంకార
యుక్తడైన జీవుడను రథగతపురుషుడు, రథికత్వము=రథికుఁడౌట, మా
ని, నిజానందంబునక=సహజమైన బ్రహ్మనందమునందు, ఉండవలయును,
అట్టివిశేషంబు=అలాటిభాగ్యము, సమయంబునక=వేళయందు, బహిర్ముఖం
బులు=వెలిపొలుకుచున్న, ఇంద్రియఘోటకంబులు=ఇంద్రియము లనుగుఱ్ఱ
ములు, బుద్ధి...లులై=బుద్ధి యనుసారథితోఁ గూడి, స్వాభిమానరథికుని ప్ర
ను త్తత్వంబు=తను అహంకారసహితుఁ డగుజీవుఁ డనురథికునియొక్క ఏమ

తీకను, తెలిసికొని, ప్రవృత్తిమార్గంబుకొనకర్తములతోనను, ఒందించి=
 పొందించి, తప్పుచారి కీడ్చుకొనిపోయి యునుట. విషయశత్రుమధ్యంబు
 నక = సక్కుదనాది ఇంద్రియార్థములనెడు శత్రువులనడుమను, కూల్చి
 నక = శ్రేష్ఠ వేయఁగా.

ఆ. విషయశత్రులెల్ల వికాంతితోడ సా

రధినమేతుఁ డయినరధికుఁ బట్టి

యుగ్రతిమిరమృత్యుయుత మగుసంసార

కూపమధ్యమందుఁ గూల్తు రధిప.

466

టీ. అధిప = రాజా' విషయశత్రులు ఎల్లక = పూవులు చందనము శ్రీలు
 మొదలగు నింద్రియార్థము లనుపగతులందఱును, విక్రాంతితోడక = పరా
 క్రమముతో, సారథినమేతుఁడు = బుద్ధి నూతునితోఁగూడిన, రధికుక = సా
 హంకారజీవుఁడను రథస్థుని, పట్టి, యుగ్రతిమిరమృత్యుయుతము = చానిన
 భయంకరమైన కాటుచీకటితోఁగూడిన, సంసారకూపమధ్యమందుక =
 సంసారమును బావినడును, కూల్తురు.

తా. రాజా : యి స్థేమతీన జీవుని ఇంద్రియార్థము లనుపగతులంద
 ఱుఁ బట్టుముట్టికొని సారథితోఁగూడ నిరథికునిఁ బట్టి భయంకరమై మృత్యు
 వనుమహాంధకారముచే బంధురమైనపాడునూతిలొఁ ద్రోసివేయుదురు.

వ. వినుము వైదికకర్తంబు ప్రవృత్తంబును నివృత్తంబును నన
 రెండుదెఱంగు లయ్యె నందుఁ బ్రవృత్తంబునఁ బునరావర్త
 నంబును నివృత్తంబున మోక్షంబును సిద్ధించుఁ బ్రవృత్తక
 ర్తంబులోన నిష్టాపూర్తంబు లన రెండుమార్గంబులు గల
 వందు హింసాద్రవ్యమయకామ్యరూపంబు లయిన దర్శ

పూర్ణమాస పశు వైశ్యదేవ బలిహరణ ప్రముఖంబు లైన
 యాగాదికంబు లిష్టంబులు దేవతాలయ వనకూపతటా
 కప్రముఖంబులు పూర్తంబులు ప్రసృతకర్తృంబున దే
 వాంబు విడిచి దేహంతరారంభంబున దేహి హృదయా
 గ్రంబున వెలుంగు వానితోడ నిందియంబులు గూ
 డ భూత సూక్ష్మయుక్తుం డై ధూమదక్షిణాయన కృష్ణ
 పక్షరాత్రి దర్శంబులవలన సోమలోకంబుఁ జేరి భోగావసా
 నంబున విలీనదేహుం డై వృష్టిద్వారంబునఁ గ్రమంబున
 నోషధిలతాన్న శుక్లరూపంబులం బ్రాపించి భూమియందు
 జన్మించు నిది పునర్భవరూపం బయినపితృమార్గంబు నివృ
 త్తకర్తృనిష్ఠుం డయినవాఁడు జ్ఞానదీప్తంబు లయినయింద్రి
 యంబులందుఁ గ్రియాయజ్ఞంబుల యజించి యింద్రియంబు
 ల దర్శనాదిసంకల్పమూలం బయిన మనంబునందు వికారయు
 క్తం బయినమనంబును వాక్కునందు విద్యావిలక్షణ యయి
 న వాక్కును వర్తనముదాయంబునందు వర్తనముదాయం
 బును నకారాదిస్వరత్రయూత్తకం బయిన యోంకారంబు
 నందు నోంకారంబును బిందువందు బిందువును నాదంబు
 నందు నాదంబును బ్రాణంబునందుఁ బ్రాణంబును బ్రహ్మ
 మందు నిలుపవలయును దేవమార్గం బయినయుత్తరాయణ
 శుక్ల పక్ష దివాప్రాహ్లా పూర్ణిమా రాకలవలన సూర్య
 ద్వారంబున బ్రహ్మలోకంబునందుఁ జేరి భోగావసానంబున
 స్థూలోపాధి యైనవిశ్వం డై సూక్ష్మంబునందు లయించి
 సూక్ష్మోపాధి యైనతైజసం డై సూక్ష్మంబును గారణంబు

నందు లయించి కారణోపాధి యైనప్రాజ్ఞుం డై కారణంబును సాక్షీస్వరూపంబునందు లయించి తువ్యం డై సూక్ష్మలయంబునందు శుద్ధాత్మం డై యివ్వీధంబున ముక్తుండగును. 467

టీ. ఔదికకర్తంబు=వేదోక్తమైన కర్తము, ప్రవృత్తంబు=కర్తమార్గావలంబకమును, నివృత్తంబు=మోక్షమార్గావలంబకమును, అనన్త=అనువిధముగా, రెండు, తెలుగులు=రకములు, అయ్యెను. అందుక=వానిలో, ప్రవృత్తంబునక=కర్తమార్గమందు, పునరావర్తనంబును=మరలఁబుట్టుటయు, నివృత్తంబునక=నివృత్తిమార్గమున, మోక్షంబును= సంసారవిచ్ఛిత్తియు, సిద్ధింపుక=వీర్చుదును, ప్రవృత్తకర్తంబులలోనక= అర్థకర్తలలో, ఇష్టాత్పూర్తంబులు=ఇష్టము పూర్తము, అనన్త, రెండుమార్గంబులు=త్రోవలు, హింసా...పంబులు=విశేషన రూపము, ద్రవ్యరూపము, కాన్యరూపము, అయిన, దర్శ=అమావాస్య, పూర్ణమాస=పున్నమ, వీనియందుచేయు ఇష్టము, పశుయాగ=పశు విశేషనముతోడి యజ్ఞమును, వైశ్వదేవ=పాకయజ్ఞము, బలిహారణము, ప్రముఖంబులు=మొదలైనవి, యాగాదికంబులు=యజ్ఞము మున్నగునవి, ఇష్టంబులు=ఇష్టనామముగలవి, దేవతాలయ=దేవాలయములను గట్టించుట, వన=తోపులువేయించుట, తటాక=చెలుపు ద్రవ్యించుట, ప్రముఖములు=మొదలయినవి, పూర్తమనుపేరుగలవి, ప్రవృత్తకర్తంబునక=ప్రవృత్తిమార్గములో, దేహి=దేవుడు, దేహంబు=శరీరము, విడిచి, దేహంతరారంభంబునక=ఇతరదేహముదాల్చుచోవునప్పుడు, హృదయగ్రంథునక=దహరాకాశమందు, వెలుంగువానితోడక=ప్రకాశించువానితోఁగూడ, ఇంద్రియంబులునుకూడ, భూతనూత్నయుక్తుండై = నూత్నభూతములతోఁగూడినవాడై, భూమమార్గంబు=పాగతోడిదారి, అయిన, కృష్ణ...వలనక=కృష్ణపక్షమందలి చీకటి రాత్రి అమావాస్యలనైన, సోమలోకంబు=చంద్రమండలదేశమును, చేరి, భోగావసానంబునక=భుక్తిపాపము లనుభవించు

చిన పిదప, విలీనదేహుండు=జీవునిలో నిమిడియున్న దేహము గలవాఁడు, వృష్టిద్వారంబునకొ=వర్షోదకముగుండ, క్రమంబునకొ=వరుసగా, ఓవధి... బులకొ=మొట్టమొదట వరి మొదలగు పైరుగా నయితర్వాత తిరిగిగా నయి పిదపనన్నమును పదపడి శ్రీపురుషుల శుక్లశోణిశములయాపమును, ప్రాపించి=పొంది, భూమియందుకొ=మనుష్యలోకమున, జన్మించుకొ=పుట్టును, ఇది, పునర్భవిరూపంబు = మరల పుట్టుటయను, పితృమార్గంబు = పితృదేవతల త్రోవ, నివృత్తకర్త నిష్ఠుండు=నివృత్తకర్తయందుండువాఁడు, అయినవాఁడు, జ్ఞానదీప్తంబులు=వివేకముచే భాసురమైనవని, అయిన, ఇంద్రియములందు, క్రియాయజ్ఞంబులకొ=కర్తయజ్ఞములచేత, యజించి=యాగముచేసి, దర్శనాది సంకల్పరూపంబు=మామట వినుట అఘ్రాణించుట మొదలయిన సంకల్పరూప మయినది, అయిన, మనంబునందు, వికారయుక్తము = నానావికారములతోఁగూడిన, మనంబును = చిత్తమును, వాక్కునందును, విద్యావిలక్షణ = చదువుచే సంస్కరింపఁబడినది, వాక్కును, వర్ణసముదాయంబునందుకొ=అక్షరముల సమాహవంసును, అకొ...కము=అకార ఉకారమకారములతోఁ జేరినది, ఓంకారంబునందు, ఓంకారమును, బిందువందుకొ=అనుస్వారమందు, బిందువును, నాదంబునందుకొ = స్వరమందు, నాదంబును, ప్రాణంబునందుకొ, ప్రాణంబును, వీనినన్నిటిని, బ్రహ్మమందుకొ=పరమాత్మయందు, నిలుపవలయును = లయింపజేయవలయును, దేవమార్గంబు=దేవతలదారి, అయిన, ఉత్తరాయణ, శుక్లపక్ష, దివా=పగలు, ప్రాణ్ణ=దినపూర్వభాగము, పూర్ణిమా=పున్నమ, రాక = సంపూర్ణచంద్రునితోఁగూడిన పున్నమ వీనివలన, మార్య...లందుకొ = మార్యలోకము బ్రహ్మలోకమందును, చేరి, భోగావసానంబునకొ=కర్తానుభవ మయినతర్వాత, స్థూలోపాధి = స్థూలకారణుడైన, విశ్వంధై = విరాడ్రాపుండై, సూక్ష్మంబునందుకొ=సూక్ష్మాంశములో, లయించి = లీనమయి, తైజసుండై = తేజోరూపముగలవాడై, సూక్ష్మంబును = సూక్ష్మపదార్థమును, కారణంబునందు, లయించి=పొందజేసి, ప్రాజ్ఞుడు=తెలిసినవాఁడు, సాక్షిస్వరూ

పంబునందొకఁ = కూటస్థునియందు, అయించి = ఇమిడిచి, శుశ్రూషై = అత్త
స్వరూపియై, సూక్ష్మతయంబునందుకొ = సూక్ష్మత్వముపోయినవెనుక, శుద్ధా
త్వంకై = పరిశుద్ధమైన దేహముగలవాడై, ఇర్విధంబునకొ = ఈలాగున,
మత్తండు = మోక్షమందినవాడు, అగును.

ఆ. అమరనిర్మితంబు లై యొప్పుపిత్త దేవ

సరణు లెవ్వఁ డెఱుఁగు శాస్త్రదృష్టి

నట్టివాఁడు దేహి యై మోహమున నొందఁ

డతిశయించు బుద్ధి నవసినాథ.

468

టీ. అమరనాథ = భూపతి! అమరనిర్మితంబులు = దేవతలచేతఁ గల్పిం
చఁబడినవి, వి, ఒప్పు = వెలయు, పితృదేవసరణులు = పితృహక్కుదేవమార్గ
ములు (ప్రవృత్తినిపుట్టులు), శాస్త్రదృష్టికొ = తత్త్వవిచారముచేత, ఎవ్వఁడు,
ఎఱుఁగుకొ = తెలియునో, అట్టివాఁడు, దేహియై = శరీరధారియై, మోహ
మునకొ పొందఁడు = మాయలోఁ జిక్కుపడఁడు, బుద్ధికొ = తెలివిలో, అతిశ
యించుకొ = మీరును.

తా. రాజా! ఇట్లు దైవకల్పితములైన యీ శ్రవ్యప్రీతివృత్తిమార్గముల
వెనఁడు శాస్త్రప్రకారముగాఁ దెలిసికొనునో అలాటిపుణ్యాత్ముఁడు దేహ
ధారియై త్రిప్ఫలబడక విశేషజ్ఞానవంతుఁడై కృతకృత్యుఁడగును.

వ. వినుము దేహదులకుఁ గారణత్వంబున నాదియందును నవ
ధిత్యంబున సంతమందును గలుగుచు బహిరంగంబున భో
గ్యంబును సంతరంగంబున భోక్తయుఁ బరంబునఁ బరంబును
జ్ఞానంబున జ్ఞేయంబును వచనంబున వాచ్యమును సప్రకాశ
మునఁ బ్రకాశంబును నై నవన్తువునకు వేఱొండు లేదు ప్రతి

చింతాగిరికి న నస్తుత్వంబునంజేసి వికల్పితం బై నలగునంబను
భంగి నైంద్రియకం బై నసర్వంబును సర్వత్వంబున వికల్పితం
బయి తోచుంగాని పరమార్థంబు గాదు దేహాదికంబులు
మిథ్యాత్వకంబులు వానికి హేతువు లయినట్టి ప్రముఖం
బులును మిథ్యాత్వకంబు లగుట సిద్ధంబు పరమాత్మకు నవిద్య
చేత నెంతదడవు వికల్పంబు దోచు నంతదడవును భ్రమం
బునం దోచు నవిద్యానివృత్తి యైనసర్వంబును మిథ్య
యయి శాస్త్రజినిషేధంబులు గలలోల మేలు గన్న
తెలుగు గగు భావాదైవత క్రియాదైవత ద్రవ్యాదైవతం
బులు మూడు గల వంగు బటసంతున్యానంబునఁ
గార్యకారణంబులందు నస్తు మొక్కటి యై యుండు నని
యెఱిగి యేకత్వలోచనంబు నేసి వికల్పంబు లే దని భా
వించుట ద్రవ్యాదైవతంబు మనోవాక్కాయకృతంబు లైన
సర్వకర్తంబులను ఫలభేదంబు నేయక పరబ్రహ్మర్పణంబు
నేయుట క్రియాదైవతంబు ఘోషమిత్తకృతాది సర్వస్థా
ణులకుం దనున దేహంబునకుం బంచభూతాత్మకత్వం
బున భోక యొక్కం డనుపరమార్థత్వంబున సర్వకామంబు
లయెడ వైకల్యద్వేషం జేయుట ద్రవ్యాదైవతంబు నేర్పున
నాత్మకృతాన్వయభవంబున నదైవతశ్రయంబును విలోకించి
వస్తుభేదబుద్ధియుఁ గర్తృభేదబుద్ధియు స్వకీయపరకీయబుద్ధియు
స్వప్నంబులుగాఁ దలంచి ముని యైనవాఁడు మాన వలయు.

టీ. దేహశబ్దక = శరీరము మొదలగువానికి, కారణత్వంబునక
ఉత్పత్తి కారణమగుటచేత, ఆదియందును = మొదటను, అనిధిత్వం

బునక్ = కాలపరిమాణము నిర్ణయించుటచేత, అంతమందును = కొనయం
 దును, కలుగుచుక్ = పుట్టుచు, బహిరంగంబునక్ = బాహ్యప్రపంచమం
 దు, భోజ్యంబును = ఆనుభవింపఁదగిన వస్తువును, అంతరంగంబునక్ = లో
 పల, భోక్తయిక్ = ఆనుభవించువాఁడును, పరంబునక్ = ఇతరమైనదా
 నియందు, అపరంబును = ఇతరముకానిదియు, జ్ఞానంబునక్ = తెలివియం
 దు, జ్ఞేయంబును = తెలియఁదగినదియు, వచనంబునక్ = మాటయందు,
 శాచ్యంబును = మాటాడఁదగినదియు, అప్రకాశమునక్ = వెలుగులేని
 చోట, ప్రకాశంబును = వెలుగున్న, విస, వస్తువునకుక్ = పరమాత్మ
 కు, వేలు = భిన్నము, ఒంగు = మఱియొకటి, లేదు, ప్రతిబింబాదికంబు
 = అద్దములో నీడమొదలైనది, వస్తుత్వమునందేసి = రూపమునుబట్టి, విక
 ల్పితంబై = భేదముగా భావింపఁబడినదై, తలంపఁబడుభింగిక్ = నష్టఁ
 బడునట్లు, వింద్రియకంబు = ఇంద్రియవికారమైన, సర్వంబును = అంత
 యను, ఆర్థత్వంబునక్ = వస్తువులనుభావముతో, వికల్పితంబు = భేదము
 గా భావించఁబడినది, వి, తోచుక్ కాని = తట్టునుగాని, పరమార్థంబు =
 సత్యమైనది, కాను, దేహాదికంబులు = దేహము మొదలయినవి, మిథ్యాత్వ
 కంబులు = అబద్ధములైనవి, వానిక్ = అదేహగేహములకు, హేతువులు =
 కారణములు, ఆయిన, క్రితమితిమిలును = భూమి జలము మొదలైనవియు,
 మిథ్యాత్వకంబులు = అసత్యరూపములైనవి, అగుట, సిద్ధంబు = రూఢియైన
 ది, పరమాత్మకుక్, అవిద్యచేతక్ = అజ్ఞానమునలన, ఎంతదడవు = ఎంత
 నేపు, వికల్పంబు = భేదము, తోచునో, అంతదడవును, భ్రమంబును =
 భ్రాంతియును, తోచును, అవిద్యానివృత్తి = అజ్ఞాననాశము, విసక్ =
 కాఁగానే, సర్వంబును = అంతయు, మిథ్య = రీతి, ఆయి, శాస్త్ర...
 బులు = శాస్త్రమందలి ప్రవృత్తినివృత్తిలక్షణమార్గములు, కలలోపలక్
 = స్వప్నమందు, మేలు = మంచి, కన్నలెఱంగుఅగుక్ = చూచినట్ల
 గును. భావా...బులు = భావాలైవోయు, క్రియాలైవోయు, ద్రవ్యాలైవో
 యు, నని, మూఁడు, కలవు, అందుక్ = వానిలో, పటంతున్యాయం

బునక్ = గుడ్డలోని దారములవలె, కార్యకారణంబులక్ = కార్యమైన ఘటాదికమందు, కారణమైన మృదాదికమందును, వస్తువు = మృదాదివదార్థము, ఒక్కటి, ఏ, ఉండును, అని, ఎఱింగి, ఏకత్వాలో చనంబుజేసి=ఒక్కఁడేయనితలపోసి, వికల్పంబు=భేదము, లేదు, అని, భావించుట=నిశ్చయించుట, భావాద్వైతంబు, మనోవాక్కాయకృతంబులు=మనస్సుచేతను మాటలచేతను శరీరముచేతను చేయఁబడిన, సర్వకర్తంబులను = ఎల్లపనులను, ఫలభేదంబు = ఫలములతారతమ్యము, చేయక, పరబ్రహ్మర్పణంబుచేయుట = పరబ్రహ్మయందు సమర్పించుట, క్రియాద్వైతంబు, పుత్త్ర)...లకుక్ = కొడుకులు, స్నేహితులు, పెండ్లముమొదలైన యెల్లజీవులకును, తనకును, దీహంబునకుక్ = తనశరీరము, పంచభూతాత్మకత్వంబునక్=పుణివ్యాదిపంచభూతస్వరూపుఁడగుటచేత, భోక్త = అనుభవించువాఁడు, ఒక్కఁడు, అనుపరమార్థతత్త్వంబునక్ = నిజతత్త్వముచేత, అర్థకామములయొడక్ = కోరిక ద్రవ్యము వీనియందు, వికృతదృష్టిక్ = ఒక్కటి యనుభావన, చేయుట, ద్రవ్యాద్వైతంబు, నేర్పునక్ = చాతుర్యముతో, అతత్తత్త్వానుభవంబునక్=బ్రహ్మతత్త్వము సాక్షాత్కారముచేసికొనుటచేత, అద్వైతత్రయంబును = భావద్రవ్యక్రియాద్వైతములమూఁటిని, ఎస్తుభేదబుద్ధి యుక్=పదార్థము పలుకఁబడఁగలను భావనయు, కర్తభేదబుద్ధియు = పుణ్యపాపకర్తలు వేఱనుభ్రాంతియును, స్వకీయపరకీయబుద్ధి యుక్=తనది యితరునిది అనుభావనయు, స్వప్నంబులు = కలలు, మిథ్యలు, కాక, తలంచి=నిశ్చయించి, ముని=అతత్తత్త్వానుసంధానము చేయువాఁడు, మానవలయును=ఈభేదబుద్ధిని విడువవలయును.

క. వాదములు వేయు నేటికి

వేదోక్తవిధిం జరించువిబుధుఁడు గృహముం

దాదరమున నారాచుఁడు

పాదంబులు గొలిచి ముక్తిపదమున కేఁగున్.

టీ. వాదములు = తర్కములు, వేయసు, ఏటికి-ఏల, గృహమం
దుక్ = ఇంటిలో, వేవోక్తవిధిక్ = వేదములయందుఁజెప్పినట్లుగా, చరిం
చువిబుధుఁడు = నడుచుకొనుపండితుఁడు, అదరమునక్ = గాఢభక్తి
తోడ, నారాయణపాదములు = విష్ణుపాదములు, కొలిచి-సేవించి, మా
క్తిపదమునకుక్ = మోక్షస్థానమునకు, ఏగుక్ = పోవును.

తా. రాజా! వేయితర్కము లెందులకయ్యె? ఏయడవులపాలై పోవ
లసినదియులేదు. జ్ఞానియైనవాఁడు ఫలమును ఈశ్వరార్పణముగాఁ జేయుచు
సమస్తవేదోక్తకర్తలను జేయుచునే గృహమంతయుండి యీశ్వరోక్తిమన్నా
రాయణునికైంకర్యము సలిపి మాక్తి నందవచ్చును

తా. భూపాలోత్తమ మిహి శక్తిగరిమస్ఫూర్తి సరోజేక్షణ
శ్రీపాదాంబుజయుగ్మమూర్తి నియతులై సేవించికాదే నునఁ
గ్రావత్సంఘములోనఁ జిక్క ననుస్తాశాంతనిజేతలై
యేపారంగ మఖిలు సేసితిరి దేవేంద్రప్రభావంబునన్. 471

టీ. భూపాలోత్తమ = రాజులలోమేటివైన యోధర్పరాజా! మీరు
(పాండవులు), భక్తిగరిమస్ఫూర్తి = భక్తిగౌరవశలిమిచే, సరో...మున్ =
శ్రీహరియదుగుఁడగుచరిజుటను, నియతులు = నియమముగఁజేసారు, ఐ, సే
వించి = కొలిచి, కాదే = కారణముగా, మహా...లోనక్ = పెద్దభ
యంకరమైనస్థిలుఁగులలోఁ జిక్కుకొనక, సమస్తాశాంతనిజేతలై = ఎల్లదిక్కు
లను గలిచినవారై, దేవేంద్రప్రభావంబునక్ = ఇంద్రమహిమతో, ఏపారం
గక్ = పెంపుమీఱఁగా, మఖిలు = మజ్జము, చేసితిరి.

తా. రాజులకందఱకు భాజవయిన యోధర్పరాజా! ఇంతయేమి
యన్నదము లైదుగురు ఈమహానుభావుఁడైన శ్రీకృష్ణుడయ్యెత్తయొక్క
పాదద్వంద్వము గాఢభక్తితో సేవించుటం బట్టియేకదా యేయిక్కట్టున

కును లోనుగాక లోకములోఁ గలయెల్లరాజులను గలిచి యింద్రవిభవముతో నింతటిమహాక్రతువును నిర్విఘ్నముగాఁ జేయఁగలిగినారు ! కావున విష్ణుభక్తులగువా రెన్నఁడును వ్యర్థులు గారు.

వ. వినుము పోయిననుహాకల్పంబునందు గంధర్వులలోన నుపబర్హణం డనుపేర గంధర్వుండ నైననేను సౌందర్యమాధుర్యగాంభీర్యాదిగుణంబున నుండరులకుఁ బ్రിയుండ నై త్రీడించుచు నొక్కనాఁడు విశ్వస్థుడై న బ్రహ్మణ శేష శ్రమని యెడినూ?ంబులోన నారాయణకథలు గానంబు సేయుకొఱకు నృపురోజనులను గంధర్వులనుం జీరిన.

472

టీ. పోయిన=కడచిన, మహాకల్పంబునందుక, గంధర్వులలోనక=అశ్వముఖులలో, సౌందర్య...బులక=సోయగము నేత్ర ప్రియశ్యము రాజసము మొదలగుగుణములచేత, నుండరులకుక=జన్మములకు, ప్రియుండక=ఇష్టమైనవాఁడును, వి, త్రీడించుచుక=వివారింపుచు, విశ్వస్థులు=లోకములన్నింటినుంచువారు, దేవశ్రమ=ఒకయాగము, అప్పురోజులు = అప్పురస్త్రీసృతి, చీరినక=పిలువనంపఁగా.

ఆ. క్రతువులోని కేను గంధర్వగణముతోఁ గలిసి పోయి విష్ణుగాథ లచటఁ గొన్ని పాడి నతులఁ గూడి మోహితుఁడ నై తలఁగి చనితి నంత ధరణినాథ.

473

టీ. ధరణినాథ=యధిష్ఠిరభూపాలా ! ఏను, క్రతువులోనికిక=యజ్ఞములోనికి, గంధర్వగణముతోక=గంధర్వులసమాహమతో, అచటక=

అదేవన త్త్రమందు, కొన్నివిష్ణుగాధలు=హరికథలు, పాడి, సతులక = జ
వ్యనులను, మోహితుడక = కామించినవాడను, అంతక = తర్వాత,
తలఁగి చనితిక = తొలఁగిపోయినాను.

తా. రాజా! అట్లు స్త్రీలతోఁ గలసిపోయి అదేవతస త్త్రయాగమందు
కొంతసేపు సంగీతముఁ బాడి అంతట స్త్రీలమోదిమోహముచే నాజవ్యనులను
తెంటవేసికొని ఆక్కడనుండి లేచిపోయినాను.

క. వారిజగంధులపొత్తున

వారిం గైకొనక తలఁగి వచ్చినబుద్ధి

వా రెఱిఁగి శాప మిచ్చిరి

వారింపఁగ రానిరోషపశమున నధిపా.

474

టీ. అధిపా=రాజా! నేను, వారిజగంధులపొత్తునక = అచ్చరలకూ
టమితో, వారిక = అబ్రహ్మములను, కైకొనక = లక్ష్యపెట్టక, తలఁగి =
తొలఁగి, వచ్చినక, వారు, బుద్ధిక = మనస్సున, ఎఱిఁగి, వారింపకకక
రానిరోషపశమునక = అపరాధి రోషముచేత, శాపమిచ్చిరి.

తా. రాజా! నే నట్లు యజ్ఞమధ్యమన స్త్రీలొలుడ నై లేచిపోయిన
సంగతి వారు గ్రహించి ఆత్యంతాగ్రహమున నాకు శాపమిచ్చివారు.

ఆ. పంకజాక్షు నిచటఁ బాడక కామినీ

గణముఁ గూడి చనినకల్పవసున

దగ్ధకాంతి వగుచు ధరణీతలంబున

శూద్రజాతినతికి నుతుండ వగుము.

475

టీ. ఇచటక = ఇష్టహాక్రతువునందు, పంకజాక్షుక = శ్రీహరిని,
పాడక, కామినీగణముక = కామకలైన స్త్రీలగుంపును, చనినకల్పవసునక =

పోయినందునైన పాపములన, దగ్ధకాంతిని = తడిగిన వన్నెగలివాడవు, అగుచుకా, ధరణీతలంబునన్ = భూమిమీద, కూర్చుంటినికొక = కూర్చున్నీకి, నుడువడవు = విడవవు.

తా. ఇచ్చట క్రతునమాప్తి యగుదాఁక శారాయగుణకీర్తనమున జేయక మాతోఁ జెప్పకయే స్త్రీలను దగులుకొనిపోయిన పాపముచేత నిపు ధూలోకమున నొకకూర్చున్నీకడుపునఁ బుట్టుము.

వ. అని యిట్లు విశ్వస్రప్తలు శపించిన నొక్క బ్రహ్మణదాసికిఁ బుత్రుండ నై జన్మించి యందు బ్రహ్మవాదు లయినపెద్దలకు శుశ్రూష నేసినభాగ్యంబున నిష్కహాకల్పంబునందు బ్రహ్మపుత్రుండ నై జన్మించితి. 476

టీ. శపించినక = తిట్టఁగా, బ్రహ్మణదాసికొ = బ్రహ్మణులయింటి పనికలెకు, పుత్రుండు = కొడుకు, బ్రహ్మవాదులు = వేదపాఠమును జేయు వారు, శుశ్రూష = సేవ, భాగ్యంబునకొ = మాహత్మ్యముచేత, బ్రహ్మపుత్రుండన్ = బ్రహ్మమానసిక పుత్రుండను, వి, జన్మించితికొ = పుట్టితిని.

ఆ. కౌశలమున మోక్షగతికి గృహస్థుఁ డే

ధర్మ మాచరించి తగిలి పోవు

నట్టిధర్మ మెల్ల నతివిశదంబుగాఁ

బలుకఁబడియె నీకు భవ్యచరిత.

477

టీ. భవ్యచరిత = మేలినడపడిగల యోధర్మ రాజా ! గృహస్థుఁడు = ఇల్లు గట్టి కాఁపురము నేయునువాఁడు, కౌశలమునకొ = నేరుపుతో, ఏధర్మము, ఆచరించి = చేసి, మోక్షగతికొ = మోక్షమార్గమునకు, తగిలి = చొచ్చి,

పోవునో, అట్టిధర్మ మెల్లను, అతివిశదంబుగాక మిగులఁ దేలుతెల్లముగా, పఠకఁబడియొక = చెప్పఁబడెను.

తా. రాజా! గృహస్థుఁడు ఉపాయయుక్తుడై దేశకాలములకుఁ దగినట్లు ఏయుక్తమధర్మ ముచరించి మోక్షగామి యగునో అట్టిధర్మ స్వరూప మంతయు నతివివరముగా నీకుఁ జెప్పితినిగదా?

మ, అఖిలాధారుఁ డబాదిదుర్లభుఁడు బ్రహ్మం బైనవిష్ణుండు నీ మఖనుం దర్శింతుఁడై నివాసగతుఁడై మర్త్యాకృతిక నేవ్యుఁడై సఖియై చారకుఁడై మనోదయితుఁడై సంబంధియై మంత్రియై సుఖదుండయ్యెభవన్తహామహిమదాజోద్యంబుధా శ్రీశ్వరా.

టీ. ధా శ్రీశ్వరా = భూమిపతీ అఖిలాధారుఁడు = ఎల్లప్రపంచమునకుఁ బట్టెనవాఁడు, అబాదిదుర్లభుఁడు = బ్రహ్మదులకు నందరానివాఁడు, బ్రహ్మంబు = పరమాత్మ, ఐన, విష్ణుండు, నీమఖమందు = నీయజ్ఞమందు, అర్చితుఁడై = ముందుపూజింపఁబడినవాఁడై, మర్త్యాకృతిక = మానవరూపముతో, నివాసగతుఁడై = నీయింటనున్నవాఁడై, నేవ్యుఁడై = శోలువఁదగినవాఁడై, సఖియై = మిత్రుఁడై, చారకుఁడై = అన్ని పనులయందును నీబంటై (చేరయ్యె), మనోదయితుఁడై = చిత్తప్రియుఁడై, సంబంధియై = చుట్టమయి, మంత్రియై = సర్వకార్యములందును మంత్రియై, సుఖదుండు = ఇహపరసుఖము లొసఁగువాఁడుగా, ఆయ్యెను. భవన్తహామహిమ = నీగొప్పప్రభావము, తాక = అది, చోద్యంబు = అద్భుతము.

తా. రాజా! ఎల్లజగములకు నిలెనవాఁడు, బ్రహ్మదిదేవతలకు సయితము గోచరముకానివాఁడు, పరాత్పరుఁడైన శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ నీయింటవచ్చి నిలచి నీచే నీయజ్ఞమున నగ్రపూజగొని లీలామానుషవిగ్రహుఁడై నీచేతఁ గొలిపింతుకొనుచు నీకున్నహితుఁడై అన్ని పనులతో బంటునలె నుండి చిత్త

మునకు వచ్చినవాడై ఇష్టబంధువుడై సర్వకార్యములలోఁ గుళుతి గలఁడు
త్రిమై యిహపరముల నిచ్చుచున్నాఁడు నిత్యున్మేమయ్యా !

వ. అని యిట్లు నారదుండు చెప్పినపుత్తాంతం బంతయు విని
ధర్మనందనుండు ప్రేమవిహ్వలం డై వాసుదేవునిం బూజిం
చె వాసుదేవధర్మనందనులచేతఁ బూజితుం డై నారదముని
యు దేవమార్గంబునం జనియె నని శుకయోగీంద్రుండు
పాండవపౌత్రునికుం జెప్పె నని సూతుండు శౌనకాదులకుం
జెప్పిన.

479

టీ. పుత్తాంతము = కథ, ప్రేమవిహ్వలండై = ఆనరాగముచే మై
ముఠచినవాడై, వాసు...చేతఁ = శ్రీకృష్ణునిచేతను ధర్మరాజుచేతఁగూడ,
పూజితుండై = సత్కరింపబడినవాడై, దేవమార్గంబునఁ = ఆకాశపీఠిని,
చనియె = పోయెను. పాండవపౌత్రునికుం = పాండుకుమారులమనుమఁ
డగు పరీక్షిత్తుడారాజునకు.

క. రాజీవసదృశలోచన

రాజీవభవాదిదేవరాజినినుత వి

భ్రాజితకీర్తిలతావృత

రాజీవభవాండభాండ రఘుకులతిలకా.

480

టీ. రాజీవసదృశలోచన = తామరలసంటి కన్నులు గలవాఁడా!
రాజీ...నుత = బ్రహ్మమొదలగు దేవతలబారుచేఁ బొగడఁబడినవాఁడా!
విభ్రా...భాండ = మెఱయుచున్నకీర్తి యనుతీగచే నల్లఁబడిన బ్రహ్మాండక
టాహము (గంగాశము) గలవాఁడా! రఘుకులతిలకా = రఘుమహారాజు
వంశమునకు వన్నెదెచ్చిన యౌశ్రీరామచంద్ర చక్రవర్తి !

మాలిని. ధరణిదుహితృరంతా ధర్మమార్గానుగంతా

నిరుపమనయకాంతా నిర్జరారాతిహంతా

గురుబుధసుఖకర్తా కుంభినీచక్రభర్తా

సురభయపరిహర్తా సూరిచేతోవిహర్తా.

481

టీ. ధరణిదుహితృరంతా = పుడమికుమారుడు సీతతోఁ గ్రీడించువాఁడా! ధర్మమార్గానుగంతా = న్యాయమార్గము ననుసరించువాఁడా! నిరుపమనయకాంతా = సాటిలేని నీతిచే నందమయినవాఁడా! నిర్జరారాతిహంతా = దేవతలశత్రువు అగురాక్షసులను జంపినవాఁడా! గురుబుధసుఖకర్తా = గురువులకు పండితసాధువులకు మేలుచేయువాఁడా! కుంభినీచక్రభర్తా = భూమండలమునకు నాధుఁడా! సురభయపరిహర్తా = దేవతలభయమును తాఱఁదోలినవాఁడా! సూరిచేతోవిహర్తా = జ్ఞానుల చిత్తములలోఁ గ్రీడించు నో శ్రీరామచంద్రమహారాజా! దయమీఱఁ జిత్తగించుము.

శ్రీః శ్రీః శ్రీః.

